

Владимир Димитријевић
ЈАГЊЕ И ЗМИЈА

Владимир Димитријевић
ЈАГЊЕ И ЗМИЈА

Издавач
Лио, Горњи Милановац

За издавача
Слободан Обрадовић

Уредник издања
Јован Србуљ

Рецензент
Невенка Вукадинов

Прелом
Михаило Обрадовић

Тираж
500

Штампа
Ленарт, Горњи Милановац

ISBN 978-86-83697-

Владимир Димитријевић

ЈАГЊЕ И ЗМИЈА
(Православље и неогностичка
психологија)

Лино, 2007.

Хвала породици Јовановић:
Радивоју, Милици и Симониди,
који су омогућили штампање ове књиге.
као и Хуманитарном фонду Црквене Општине Прељине и
анонимним дародавцима. Нека им Господ
стоструко узврати!

Књига је, са искреном захвалношћу,
посвећена пастиру
Божјем Јовану

Аутор

О овој књизи

Књига се састоји од два дела. У првом су огледи “Лавиринт у човеку? Човек у лавиринту?/ Др Владета Јеротић и потрага за православном духовношћу” и “Демон и психолог/О Јунгу, опет”, чији је аутор потписник ових редова. У другом делу, под насловом “Други о истом”, дати су текстови разних аутора, од Светих Отаца до савремених публициста, који се дубље баве проблемима већ поменутих у претходним огледима.

Повод за настанак књиге је све веће настојање да се православно хришћанство сведе на хуманистичку психологију неогностичког типа, на коју се ставља етикета “хришћанство”. То је велика опасност: битијне истине Еванђеља претварају се у психолошке феномене, а место свештеника заузима психотерапеут. Неоспорно је да и психологија и психијатрија имају своје место у данашњем свету, но некритичко мешање психологије са хришћанском терапеутиком процес је који може да доведе до погрешних резултата. Надамо се да ће се читалац у то уверити.

Уочи Тројица 2007.

Владимир Димитријевић

P.S. Највећи део текстова из одељка “Други о истом” својина је библиотеке “Образ Светачки”, с чијим допуштењем, и само за ову књигу, те текстове прештампавамо. Хвала уреднику, г. Јовану Србуљу, на томе!

Владимир Димитријевић

ЛАВИРИНТ У ЧОВЕКУ?
ЧОВЕК У ЛАВИРИНТУ?

(Др Владета Јеротић и потрага за православном духовношћу)

О др Владети Јеротићу

Дело др Владете Јеротића, редовног члана Српске академије наука и уметности, познато је свима који се међу нама занимају за духовност. Др Јеротић је човек који је, као психотерапеут и професор пастирске психологије на Богословском факултету Србске Цркве, веома утицао на људе који су се занимали за питања религије, психологије, историософије, смисла живота уопште. Отворен за дијалог и другачији став, он је умео да се приближи многим и да многе наведе на размишљање. Његове књиге су радо читане, а често је виђен и у медијима. Увек се изјашњавајући као хришћанин, он је био спреман да говори о свом националном и верском идентитету, помогавши интелектуалцима да се тог идентитета не стиде.

Студенти су га запамтили као љубазног и доброг професора, а они који су му се обратили за помоћ нису били одбијени. Једном речју, др Владета Јеротић је човек чији се значај у србској култури крајем XX и почетком XXI века не може превидети: од психологије, преко теологије, до тумачења књижевности.

Но, овај зборник се не бави свим аспектима Јеротићевог стваралаштва. То би било немогуће, и прелазило би намеравани обим књиге. Циљ приређивача зборника је унеколико другачији: да укаже на извесне “подводне стене” Јеротићевог мишљења, које с крију у мору његових огледа и чланака, испод плаве површине православних надахнућа и стремљења. Зашто? Зато што се лађа боготражитеља лако може разбити о подводне стене неправославних мишљења. Учење о Богу и човеку није неутрално: од њега зависи наше практично, свакодневно понашање, наш пут према вечном спасењу.

Иако ова књига има критички однос према појединим ставовима др

Јеротића, она је далеко од тога да његово дело пориче у целини. То би, на крају крајева, било супротно здравом разуму. На овакав зборник и његово сабирање подстакла нас је само опасност од, синкретизму склоног, модерног доба и његових искушења. Верујемо да ће и др Владета Јеротић и његова читалачка и слушачка публика имати разумевања за такав наш став. Уосталом, нека се чује и друга страна!

О утицајима

Др Владета Јеротић се, поред православног Хришћанства, формирао под снажним упливом неогностицизма розенкројцерско-масонског и антропософског типа. У свом тексту о Новалису, немачком песнику – романтичару, др Јеротић покушава да споји розенкројцерство и хилијастичку идеју о “миленијуму Духа” са откривењем о стицању Светог Духа датом Серафиму Саровском, мада једно са другим нема никакве везе: јер, розенкројцери су веровали у остварење утопије у историји, а Свети Серафим Саровски је говорио о ЛИЧНОМ задобијању Духа Светога, кроз литургијско-подвижнички живот у Цркви. У огледу “Новалис и време које долази” др Јеротић је јасан: “Чезнући, најпре, да човек стварно постане религиозан, у срцу као и уму, што значи отворен према свему, описујући увек нове кругове, али из препознатог и из слободе прихваћеног Центра, Новалис се у оваквој универзалној религиозности опредељује за хришћанство. Међу његовим *Духовним песмама* неколико их је инспирисаних Христом, његовом љубављу и жртвом. Понесен хилијастичком идејом о хиљадугодишњем царству мира и моралног усавршавања на Земљи, Новалис будуће хришћанство сагледава као католичко (у смислу изворног значења грчке речи: католикос – општи, општеважећи, прави), ослањајући се на Лесинга, Канта и Шлајермахера, који су писали о “једној, универзалној и правој цркви”, односно гајили наду у једно будуће доба у коме ће људски род бити одгојен за “вечно Јеванђеље” (Лесинг). Овакав Новалисов хилијазам није био секташког порекла већ је почивао на традицијама оног езотерног хришћанства које је наговештавало “хиљадугодишње доба Светог Духа” (после старозаветног доба Оца и новозаветног доба Сина), чија се

скривена нит од Јоакима из Флоре провлачила преко Дантеа, ружокрсташке реформације, Лесинга и Шелинга, све до Штајнера, Кандинског и Јунга. Један прост руски калуђер, свети Серафим Саровски, на почетку XIX века, озарен унутарњим просветљењем, без икаквог страног утицаја, сам је имао исту визију о силаску Светог Духа у човека и човечанство, као могућем путу спасења.

У својој оригиналној визији таквог будућег хришћанства, у коме ће деловање Светог Духа бити видљиво, Новалису ништа не смета да у такво хришћанство стави наслеђе античких мистерија, оно што највиталније непрестано траје од паганства у људском бићу, као и гнозу – али не у смислу луциферског бекства од земље и негације телесног, односно материјалног у човеку, већ као езотерну спознају узвишеног. Њега није интересовала реформација нити противреформација цркве, као ни обнављање старе форме црквености. Оно што га је једино стварно узбуђивало, било је обнављање доживљаја Христа у срцу и уму слободног човека”.

Ево, дакле, традиције под чијим се утицајем нашао др Јеротић: “езотерно” хришћанство Јоакима да Фјоре (римокатоличког хилијасте), Дантеа (који је доживео уплив гностичких идеја што су их, кроз песме о Дивној Дами, Европом ширили трубадури и трувери), розенкројцера (претеча масонерије, који су, бавећи се алхемијом и окултном философијом, били пантеистички еманационисти, посвећеници магијске иницијације кроз коју се спознаје да “што је горе, то је и доле”), Лесинга (масона-просветитеља, учитеља “универзалног братства” људи укључених у слободнозидарску дружину), Шелинга (немачког идеалисте чији је поглед на свет такође био неогностичке обојености), Рудолфа Штајнера (једног од најзначајнијих окултиста XX века, оснивача антропософије), Кандинског (сликара-антропософа, који се нашао међу претечама идеје “Уједињене Европе”) и Карла Густава Јунга (психо-гностичара.) Свети Серафим Саровски је, насупрот свима овима, исповедао чисту веру у Свету Тројицу, живог Бога, творевини недоступног по суштини (дакле, за разлику од “езотерних хришћана” није веровао у божанскост природе по себи), али доступног кроз безброј нестворених благодатних енергија – и то не било где, него само у Цркви коју је Својом крвљу основао један

од Тројице, Бог који је постао Човек, Господ наш Исус Христос. Розенкројцери и Свети Серафим Саровски никакве блискости и везе немају: ни духовно, ни богословски; једно искуство, оно розенкројцеровско, је гностичко, а друго је православно и благодатно.

Новалисово мешање паганских мистерија и хришћанства, плус гностицизам, др Јеротић не сматра луциферским (јер је, по њему, луциферско само “бекство од земље и негација телесног”, односно “материјалног у човеку”), него “езотерном спознајом узвишеног”. Међутим, није тако: кључ паганских мистерија и гностицизма је у самообоготворењу, у веровању да је човекова душа ПО ПРИРОДИ божанска и бесмртна, да то треба да СПОЗНА и да се ОСЛОБОДИ; кључ Хришћанства је у веровању да је човек саздан по Божјем образу и подобију, али не као бесмртан по природи, него са могућношћу благодатног причешћа Бесмртним и Живим, Који је Бог.

Кад ово знамо, јасно нам је да др Јеротић не успева да превазиђе многе замке хуманистичког (=хоминистичког) односа према човеку, који је непосредна плод просветитељско-масонске идеологије XVIII века. Та идеологија је нудила човечанству самопроглашену елиту “мудраца” (“езотерних хришћана”) што ће га повести хиљадугодишњем царству среће на земљи.

(Ово што излажемо не значи да тврдимо да је др Јеротић антропософ или масон. Он се исповеда и причешћује као православни хришћанин. Али, ипак тврдимо да су масонско-антропософски утицаји на др Јеротића били толико јаки да се многи њихови трагови налазе расути по Јеротићевом делу. И, зарад читаоца, на њих треба и указати).

Што се масонерије тиче, о њој се писало и говорило много, и то на разне начине. Од почетка је, међутим, јасно да је ово гностичко-иницијатичка дружина која нема никакве везе са Црквом Христовом. И србски свеци су о томе посведочили. Тако је Свети Петар Цетињски 1813. године, поводом борби с Наполеоновим трупама у Боки Которској, упутио својој пастви писмо у коме упозорава да су Французи претили да ће крвљу залити Црну Гору, па каже: “Они би то и учинили по својству њихове злоће, будући да су најприје окаљали своје руке у крви законитога краља и краљевске фамилије и основали на темељу безбожја своје јакобинско-

фрамасонско правитељство, али благодарећи Богу нијесу то могли учинити” – јер, по Светом Петру, код Црногораца, Срба витезова, није било издајника “јакобинскога духа”, него су сви дали заклетву да ће умрети за своју веру и слободу, не предајући се никад Наполеоновим трупима, што су у борбама и доказали. Отац Јустин је, у “Хришћанском животу”, говорио да је тајна зла највештије мистификована у масонству, а Свети Николај Жички је једном свештенику писао 25. фебруара 1956 (уочи свог упокојења): “Грчка и Руска црква су отворено осудили то као нехришћанску организацију, која поткопава Цркву Христову. Чувај се, дакле, од тога, брате Саво, и моли се Богу да се и други сачувају у нашој светој вери православној. Много је глатких путова који воде у смрт, а прави је пут спасења потежак, али је прав и сигуран”.

Дакле, Свети Петар је против масонско-јакобинске Француске револуције, преподобни Јустин Ђелијски зна за антихришћанску природу слободног зидарства, вешто прикривену иза приче о универзалном братству, а Свети Николај Жички отворено упозорава да се од ове организације, која поткопава Цркву, озбиљно треба чувати, јер је један од глатких путева који воде у пропаст.

Но, др Јеротић има извесних резерви по том питању.

У књизи “Постојаности Владете Јеротића” (“Партедон”, “Београдска књига”, Београд 2006.), у додатку (“Путокази духа / Од кога сам све учио”), под одредницом “Масонство” налази се (очито, као нешто са чиме је др Јеротић сагласан), следећа дефиниција слободног зидарства (из дела руског масона Новикова): “Ми смо под именом правога масонства подразумевали оно масонство које посредством самопознања и просвећености води најкраћим путем ка моралном усавршавању, и то стазама хришћанских поука... Свако масонство које поприма политичке облике је лажно; и ако у њему приметиш макар и трачак политичких облика, веза и релативизације речи *једнакост*, *слобода* – сматрај то лажним масонством”.

А у својој студији о Моцартовој “Чаробној фрули”, др Јеротић пева химну овој опери, која се, и данас, изводи као слободнозидарска иницијацијска музика, и најбоље изражава идеје мистичке масонерије, блиске нашем мислиоцу. Ево шта др Јеротић каже: “О *Чаробној фрули*

давно су изречене највише оцене са највиших места. Поменимо само Гетеа, кога је музички садржај ове опере директно инспирисао да напише други део *Фауста*, или Бетовена који је ову оперу сматрао највећом опером свих времена, или Рихарда Вагнера, који је био задивљен најузвишенијом химном љубави која је икада у једној опери испевана. Није нимало случајно што је управо Херман Хесе посветио једну своју песму овој опери којој се искрено дивео.

Чаробну фрулу створила су заправо двојица пријатеља, Моцарт као композитор и директор путујућег позоришта Емануел Шиканедер као либретист. Блиско повезан са Моцартом и његовим радом, обојица су били слободни зидари, познајући вредности генија, Шиканедер је створио текст који је оговарао и духу времена и њиховој унутарњој зрелости, дубок текст једне бајке која је Моцарта уздигла у највеће висине музицирања.

Чињеница да је опера брзо освојила све познате позорнице Европе уз огроман успех свуда где се појавила, да је доживела и још доживљава безбројна извођења уз увек нове, инспиративне режије и декоре, да су је спонтано прихватили како најмлађи тако и најстарији слушаоци, необразовани као и најобразованији, несумњиво говори о томе да снаге и моћи које су згуснуте у ликовима опере потичу из најдубљих, архетипских слојева заједничког несвесног свих људи. Слушајући и гледајући ову оперу, пред нама поново оживљавају праслике вечитих симбола телесног, душевног и духовног човека, вечите борбе принципа Добра са принципом Зла, као и представа највишег Добра и Онога који ово Добро људима шаље. Божанско и људско спојени су у овоме тексту и овој музици онако како су хармонично спојени само у врхунским делима музике (Бах, Хендл, Бетовен), сликарства (Леонардо, Рембрант), скулптуре (Микеланђело) или литературе (Шекспир, Гете, Достојевски). Усуђујем се да кажем да је дејство музике из Моцартове *Чаробне фруле* непосредно исцелитељско.

Приђимо, најпре, ближе изворима из којих је дело настало. Према одличном познаваоцу Моцартовог живота и дела, Алфонсу Розенбергу, у овој опери сједињена је предаја духовне историје човечанства дуге четири хиљаде година. У њој су садржане египатске мистерије о Озирису и

Изиди, идеја духовног савеза питагорејаца, Платонове духовне академије и нарочито хеленске мистерије, приче и бајке Европе, хришћанске идеје вере, наде и љубави, као и чежња XVIII века према јединственој новој светској Целини. У идеалним очекивањима нечег новог и бољег, као један од мање навођених извора у настајању *Чаробне фруле*, Розенберг истиче окултно-просветитељски покрет розенкројцера, ружокрсташа, с почетка XVII века, подстакнут списима песника, научника, теолога и социјалног реформатора Јохана Валентина Андреје. У току неколико наредних деценија розенкројцерске идеје постале су основа за један од најмоћнијих духовних покрета у Европи барокног доба. Ове идеје су подржавали и остали његови активни заступници, угледни научници, политичари и теолози ондашњег времена. Митска фигура тајанственог оснивача розенкројцерског реда, Кристијана Розенкројца, закупљала је машту већине припадника овог реда, а сто педесет година касније у Моцарт-Шикандеревој опери нашла је своје оваполоћење у лику чувара култа сунчаног бога Озириса, Сарастра. Сто година касније розенкројцерски покрет уклопио се, већим делом, у тек основан тајни ред слободних зидара чије су ложе почеле ницати као печурке по свим већим градовима Европе, почињући од прве сачињене у Паризу 1732. године. Браћа тајног савеза слободних зидара обавезивала су се да ће помагати сироте и болесне, да ће неговати хришћанске идеале братства и слободе, да ће ћутати пред неупућеним о тајнама друштва и да ће реч Розенкројца изнети у биографији Јохана Андреје, чувати као завет. У стварности, идеје и обичаји слободних зидара потекли су највећим делом из религиозних јеретичких покрета XI-XIV века (пре свега богумила на Балкану, затим сличних моралних реформатора на Западу: катара, валдензера, раних францисканаца итд.), који су уздрмали социјални склоп западних земаља где је корумпираност цркве стварала све већи јаз између вере и практичног живота. У исто време са револуционарним, мада још утопијским покретима за поновним сједињењем вере и живота, расла је свест и самосвест у редовима зачетника грађанске класе Европе. Процес индивидуације добио је нов полет за класу која је нагло расла.

Поникло на идеалистичким, теистичким основама, још свеже у поменутих идејама општег братства међу људима, друштво слободних

зидара окупљало је у својим редовима мноштво значајних људи свог доба (међу њима и Моцарта који је као ученик, тачније шегрт, ступио у бечку ложу “Добročинство” 1784. године), а у току следећа два столећа прелазиће постепено са теистичких на деистичке, затим пантеистичке и најзад атеистичке позиције, расипајући се и активно мешајући у политичке догађаје, постајући све више део грађанског друштва и грађанских идеала времена. Негујући у првим деценијама свога постојања сањалачке планове о духовном и политичком преображају Европе, савез слободних зидара постојао је из века у век све стерилнији, окоштао у застарелим формама и ритуалима који су изгубили у симболима свој животни сок. Можда последњи узвишени реквијем за све тајне редове у нашем веку певао је изванредно продуховљено Херман Хесе у свом последњем роману *Игра стаклених перли*.

Чисти, генијални, духовни Моцарт, који је потпуно и искрено припадао слободним зидарима, и брзо напредовао од шегрта преко калфе до мајстора у року од само неколико година, желео је да неким својим делом обесмрти оно што је било најплеменитије и најузвишеније у слободнозидарском учењу, а што се још могло назрети у његовом добу, како у појединим светлим ликовима слободних зидара, тако и у њиховим списима. Један од таквих који је на Моцарта директно утицао био је познати минералог и геолог, уз то сјајан литерата, Игнац фон Борн, чије је дело *О мистеријама Египћана* послужило као извор за стварање опере *Чаробна фрула*. ”

Дакле, из претходног се види: др Јеротић Откривење дато Цркви Божјој не сматра јединитим, једино истинитим. Оно јесте лепо и узвишено, али није једно и једино. Постоји знање мистерија, које се, од доба Озириса до раних масона, преноси као тајна – вера у Великог Архитекту Универзума и његову синкретистичку религију. Колико ово све има везе са ставом Св. Кипријана Картагинског и свих светих, да, коме Црква није Мајка, томе Бог није Отац, читалац нека сам просуди. Додуше, др Јеротић се ограђује од уплива “атеистичке масонерије” у политику – њему је блиско розенкројцерско предање синкретистичког универзализма; али, и то предање је, упркос свим лепим формама, туђе Светом Предању.

Др Јеротић и “роман за гатање”

Типичан идеал романтизма, геније који ствара и који превазилази границе добра и зла, коме је све дозвољено јер он букти пламеном познања недоступним обичним смртницима, др Јеротића је довео до поигравања са стварима којима се не би требало играти. Рецимо, он, у “Даровима наших рођака”, уклапа свој православни поглед на свет у окултистичке играрије “романа за гатање” Милорада Павића који се појавио под насловом “Последња љубав у Цариграду”. Основа Павићевог романа су тарот – карте, омиљено средство прорицања код свих магова (закључно са сатанистом Алистером Кроулијем.) Павићу нико не спори право да за своја дела користи предлошке какве год хоће (мада је он своју идеју изгледа “позајмио” од Итала Калвина, чији се, много раније објављен, роман “Замак укрштених судбина” такође заснива на литерарном читању тарота.) Али, др Јеротић није пуки књижевни критичар – он је и сведок вере Христове; као такав, дужан је да “прескочи” дело свог пријатеља Павића ако оно тако непосредно, сирово, уметнички непреображено, нуди гатарски тарот, са све упутствима за употребу. Пишући о Павићевој књизи, др Јеротић се не уздржава ни од оваквих коментара: “Кључ загонетке књиге Милорада Павића *Последња љубав у Цариграду*, дат је, по моме мишљењу, у Уводу књиге подужим цитатом “Из једне енциклопедије”: Реч је о гатању из шпила од 22 карте названих Тарот познатим из египатске традиције Хермесових култова. Карте тумачи гатар који, или познаје значење карата, или – почујте – сам им “придаје смисао који држи у тајности”.

Милорад Павић, одавно страсни заљубљеник у Тајну, преузима улогу гатара да као књижевни стваралац – није ли сваки истински уметник и гатар? – одгонета Тарот словенске, православне културе. Ово наш писац чини претварајући се у лик поручника Софронија Опујића, Србина и Грка пореклом, који, са женским осмехом и мушким копљем “полази на дуг пут одгонетања” Тајне, почињући од прве и уједно, последње, нулте карте Тарота – *Луде*. Отац је за Софронија иначе говорио да је “луд ко кошава и да иде ивицом провалије”, баш као Луда на Тарот-карти са капом дворске луде, растављене у две кићанке, као змија када запалаца на оба

своја, по значењу и дејству, супротна језичка, у пратњи кучета, жутог месеца и сребрних врхова планине (креатор свих карата у књизи је Иван Павић, сликар)“.

Шта значи израз “Тарот словенске, православне културе” који користи др Јеротић? Да ли православни Словен треба да се бави таротизацијом своје културе? Да ли је тачно да је сваки прави уметник – гатар? Да није сваки прави уметник сведок Истине? Колико је Павић уметник, а колико, како би рекао Момчило Настасијевић, онај који “симулира целину вештином”?

Но, др Јеротић се не зауставља на овоме. Има тога још, као “дарова наших рођака”, у огледу “С Павићем, последњи пут у Цариграду”: “Буђење мушке и женске *Снаге* у тек процвалој младости брескве осмог кључа, као и њихово различито показивање, подсећају ме на заносне речи Владимира Дворниковића, како би Срби и Хрвати морали да се допуњују и траже, као што се траже мушкарац и жена. Збиља, зар су Словени и Германи, Срби и Хрвати, православни, католици и муслимани ту, један поред другог вековима, да би се до истребљења тукли, или их је Бог поставио такве, различите и супротне, да би нешто један од другог “научили, свесно или несвесно тежили?”

Др Јеротић наставља: “Девета карта Тарота је *Пустињак*. Одувек је било много пустињака, у нама и око нас, у православљу нарочито. Ја, Милорад и Софроније Олујић, и када смо у миру и, нарочито, када смо у рату, морамо као Срби искати помоћ од пустињака у светосавској испосници, оној горњој, у манастиру Студеници, или у Карејској, у Светој Гори. Ако тренутно тамо нема никога, Пустињак је у некој другој далекој планинској пећини, скривен од буке и беса. Мудра реч, коју Софроније, на путу у рат чује од пустињака, реч је о заменљивости побеђених и победника у рату, о апсолутној потреби ратовања и о релативности њеног исхода. Све то православни пустињак саопштава, скоро у длаку слично као што Кришна храбри Арцуну у *Бхагавад-Гити*”.

(Ако ово није “melting pot”, ја онда не знам шта је “melting pot”. Све је ту, збрда-здола: и Словени и Германи, и Срби и Хрвати, и православци, католици и муслимани, и пустињак који личи на Кришну кад Кришна храбри Арцуну, а ничему се не зна ни крај, ни почетак.)

На крају, препоручујући Павићев роман, др Јеротић каже да га је “декомпоновао и поново компоновао на начин, условно, православне христоцентричности”. Шта је ту христоцентрично, и да ли таротизација србске историје може бити христоцентрична, није нам сасвим јасно. Но, реч дајемо др Јеротићу: “Овога пута, при читању романа *Последња љубав у Цариграду*, препуштајући се, могуће, и више него при читању ранијих Павићевих романа непосредном утиску, декомпонујући и поново компонујући роман на начин, условно, православне христоцентричности, закључак о Павићевом новом роману био је, за мене, унеколико неочекиван. Ако се, наиме, и могао стећи површан утисак, при првом, релативно брзом читању ове Павићеве дугачке приче, да је играчки елемент у писца Павића почео да добија обресе неких средњовековних позоришних фарси за које се не зна у шта се још могу у будућности претворити, при пажљивијем, поновном прочитавању романа, све позитивне пишчеве одлике, познате нам из ранијих његових дела, могле су бити и у овоме роману препознате: успешно смењивање парова супротности уз очуван закон симетрије; препуштање фантастичном и сненом до једне одређене, интуитивно тачно уочене границе, после које следује “реална” радња романа, уз сав познат драматски заплет љубавних и ратних збивања јунака и јунакиња у роману.”

А тајна романа би, сматра Павићев приказивач, могла бити у овоме: “Да, управо тако. Последња карта Мајог Агсапае, двадесет прва. *Свет*, приказан је полуголим андрогином, обешеним, али овога пута усправним Софронијем, затвореним у медаљону у коме је “круг као лавиринт”, свет човека затворен непрестаним рађањем и умирањем, изложен погледима четири јеванђелиста, који су с правом постављени на карти *изван* света (као уосталом што су већ једном приказани *изван* точка на десетој слици – *Точак среће*). Не налазећи начина да допру из света, преображеног ероса, до јеванђелиста, и међу њима нарочито до православног Јован-орла, велики љубавници света, Јерисена и Софроније, морају се коначно разићи, трагично - Јерисена би да опет рађа, као мајка земља већ милијарде година: између сина и оца Опујића одлучује се за оца, не слутећи да је капетан Харалампје Опујић већ био прошао кроз своју трећу смрт не приметивши је, трећи пут вампири више не оплођују.

Јерисену Тенецки – Опујић наш писац оставља тако без потомства на крају свога романа, уколико је у некој новој причи не учини на волшебан начин плодном. И Софроније Опујић је остао без љубави. Он ће остати, додуше, предмет инцестуозне пожуде госпође Растине Калоперовић, више агресивне него сексуално похлепне, како то увек бива у односима полова када нема стварне љубави. Без агапе, као најузвишенијег облика љубави до које човек може да стигне – Ева, Марија, Софија – уз помоћ оне друге стране уговора с Богом (лева рука Божија), Човеку Софронију испуњаваће се све жеље, јер ће му “све будуће одлуке” бити олакшане, када се одрекао оне најтеже – преображаја до Преображења. Бог поштује одлуку човекову. А таква је била слободна одлука Човека Софронија када је пред Софијом у Цариграду исказао своју потајну жељу. Уместо опредељења за “небеско царство”, писац би се, преко његовог јунака Софронија Опујића, определио за настављање земаљског постојања и, као у учењима о реинкарнацији, обновио би живот да “познато заборави, а ново упозна”. Не заборавимо још, да се ова последња сцена магичког троугла одиграва у Цариграду, 1813. године, зна се какве године за Србе.”

Каква је то “лева рука Божија”?

И шта је овде “христоцентрично”?

Др Јеротић и софијанска прелест

Др Владета Јеротић се веома много потрудио да србској јавности као, тобож православно, понуди учење извесних руских мислилаца краја XIX и почетка XX века о Софији, Премудрости Божјој, као “женском аспекту” Божанства; о томе он говори у својој књизи “Старо и ново у хришћанству” (Београд, 1996.), у огледу о софиологији и православном хришћанству: “Према једном од најтемељнијих данашњих познавалаца проблема Софије као Свете Мудрости, немачком теологу Томасу Шипфлингеру, Света Мудрост, Хагија Софија појавила се у свету, као што је предсказао јеврејски пророк Барух (ученик или пријатељ пророка Јеремије) – у облику Марије. Теолошки изражено: Софија је постала човек у Марији (као Христос у Исусу). Као што смо видели, овако јасно дефинисана мисао појавила се први пут у мистичкој визији Јакоба Бемеа, да би као

таква била прихваћена и даље развијана од хришћана склоних мистици (све три вероисповести), закључно са руском религиозним философима XIX–XX века и са Тејар де Шарденом, познатим француским научником (археологом и палеонтологом), теологом и мистиком, помало католичким јеретиком, у XX веку.”

У свом огледу о “мариологији” у православљу (учење о Пресветој Богородици), др Јеротић излаже своје главне идеје: “Мирче Елијаде пише да је пред крај 1. века, у време настанка Јеванђеља по Јовану “Црква већ признала верски значај Марије... Значај Марије последица је њеног материнства: она је Деирага “она која је родила бога”... при томе се увек подразумевала Мајка-Девица, и догма о Маријином вечном девичанству обзнањена је на Сабору у Ефесу” (431. године). Тако су прастаре представе, нарочито код азијских народа, али и у старим цивилизацијама Медитерана, о партеногенези Великих богиња, нашле свој смисао у једној јединој стварној партеногенези која се одиграла са јеврејском девојком Маријом. Спаситељ света могао је да се роди само из чистог, девичанског тела једне чедне, побожне и послушне јеврејске девојке. Кроз Богородицу Марију, мистерија жене која је од увек заокупљала пажњу мушкарца, добила је свој завршни акорд у историји; Марија је постала на Западу божанска Мудрост, а на истоку Марија ће постати Софија. Софиологија је у православној цркви она врста обнове, или и оригиналне концепције Богородице, у којој се испољава женски лик Светог Духа, коју је улогу неотомизам одиграо приликом обнављања католичке философије (према Мирчеу Елијадеу).” И још каже др Јеротић:

“Можда и под утицајем протестантског мистичара Јакоба Бемеа (16/17 век), Софија је код руских софиолога добила свој оригинални наставак, и то најпре код Владимира Соловјова, затим Павла Флоренског, а онда нарочито код Сергеја Булгакова, који повезује догму о јединству две природе у Христу, у једну једину Хипостазу, и то, сједињењем две Софије у Марији, небеске која је нестворена и земаљске, која је створена. У небеској Софији, према Булгакову, Бог воли самог себе, док се у земаљској Софији Бог огледа као у огледалу. Позитиван одговор на већ дубоко искварену људску природу, долази од Мариологије (Софиологије), природног органског дела Христологије. Требало је показати свету да се

у апсолутној послушности и чедности Маријиној сачувала првобитна божанска природа човека, без греха. Икона Богородице (Теотокос) која држи дете Исуса, права је икона Божанске Инкарнације, сједињења две Софије. Ово сједињење подвлаче Маријина имена у литургији: Краљица неба и земље, космичка радост итд. Тако је Софија – Марија, за Булгакова, откривење Логоса и Духа, Разума и Срца; да ли бисмо смели да додамо, јунгијанским језиком речено, сједињење Анимуса и Аниме, који када су хармонично развијени и међусобно уравнотежени у људском бићу, обезбеђују целовитост људске личности.”

Шта рећи на све ово?

Да, заиста, први руски софијанац био је Владимир Соловјов, философ који је настојао да споји хришћанство и гностицизам, православну веру и римокатолицизам, управо на основу своје визије Софије као “вечне женствености” која треба да све синтетише и споји.

Соловјева су наследили прво песници симболисти Борис Бугајев (познатији као Андреј Бјели) и Александар Блок. Они су развијали песнички култ Вечне женствености, тзв. “Дивне Даме”, женског “божанства” коме су приписивани сви атрибути хришћанског Тројичног Бога. Њихова прелест одразила се и на лични живот: слуђени својом маштаријом, они су Љубов Менделјејеву, супругу Блокову, обоготворили, назвавши је Дивном дамом, што је довело до брачног бродолома у породици Блокових. Љубов је, збуњена њиховим понашањем, побегла од куће са Бјелим.

Теолошки занос Софијом обузео је и свештенике Павла Флоренског и Сергеја Булгакова. Први, генијалан човек, “руски Леонардо да Винчи”, научник, песник, философ, проналазач, итд. пише о Софији у књизи “Стуб и тврђава истине”, о којој Георгије Флоровски сведочи као о делу самозатвореног писца, усамљеника који благодат тражи романтичарским путем естетског заноса.

Булгаков, пак, већ у својој “Философији привреде” (1913.) развија учење о “панеротизму” природе, светској души, енергијском женском првом принципу света, који је истоветан са Софијом као “живим свејединством света”. Основни ставови софиологије разрађени су у књизи “Невечерња светлост” (1917.) у којој Булгаков уводи нове догмате,

тврдећи да је “тајна света у женствености”, и то “вечној”, коју он назива Софијом.

Говорећи да је Богородица – ваплоћена Софија, он у својим делима (нарочито у “Неопаљивој купини” (1927)) инсистира на Мајци Божијој као “божанском бићу”, “Спаситељки света”, кроз коју се јавља Дух Свети и назире “трећи завет” (стара јерес хилијазма у новом, “православном” руку).

О светом Јовану Претечи Булгаков пише као о некаквом “ангело-човеку”, ангелу који је постао човек, и који је, као Богородица, био нужан Богу у делу искупљења (као да Бог није апсолутно слободан!)

О софијанизму се пре Другог светског рата много писало и говорило, а учење је, као ново и туђе Цркви, било разобличено од многих. Осудиле су га и Московска патријаршија и Руска Загранична Црква. Изврсно су о софијанској прелести писали: Свети Јован Шангајски, полтавски архиепископ Теофан, богучарски архиепископ Серафим (обојица неканонизовани свеци), као и млади Владимир Лоски. Да би читалац увидео колико је софијанство туђе Православљу, доносимо у нашем преводу одломак из “Одлуке архијерејског сабора Руске Заграничне Православне Цркве од 17/30. октобра 1935. године о новом учењу протојереја Сергеја Булгакова о Софији “премудрости Божијој”: “Учење протојереја Сергеја Булгакова о Софији – Премудрости Божијој, изложено у његовим делима “Светлост Невечерња”, “Неопаљива купина”, “Јагње Божије”, “Ипостас и ипостасност”, “Жеников пријатељ” нема довољну заснованост ни у речи Божијој, ни у делима светих отаца Цркве. Сва настојања протојереја Булгакова да своје софијанско учење утемељи на сведочанствима Божанственог Откривења и светоотачког учења показују се као неоснована. Уместо да своје учење изграђује на ауторитетима које признаје Света Црква, аутор тражи потврду у философији паганина Платона и у кабалистичком учењу. Али, у још већој мери он своје мисли црпе из гностицизма, који је Црква давно осудила, а нарочито из учења гностичара-валентинијанаца. Такво је његово учење о две премудрости, о образу Божијем, о Софији, као суштини творевине, и као о творцу света и посредничком бићу између Бога и света. Исто то се види и у именовању овог посредничког бића Софијом и Земљом од стране Булгакова са једне,

и гностичара-валентинијанаца, са друге стране.

На тај начин, учење Цркве није темељ учења оца Булгакова о Софији, него гностичка мисао о посредништву, без кога, тобож, Бог не може бити у додиру са тварним светом. Сагласно овом, Булгаков се пита: “Да ли је могућ директни, непосредни однос Бога са светом, Творца са тварју, Апсолутног са релативним? Има ли и може ли бити некаквог посредништва између Бога и света, чија се неопходност не уклања ни триипостасношћу Божанства?... Овде се, – наставља он, – и јавља питање о Премудрости, као предвечној основи света у Богу, као о предвечном свету, чији је тварни лик и пројекција у времену – створени свет”. “Уобичајено је мишљење, – каже Булгаков, – да између Бога и творевине не може бити никаквог посредништва: *tertium non datur*. Али, у стварности, између Бога и ствари постоји то посредништво – *tertium datur*, и ово *tertium* јесте Софија, Сушта Премудрост Божија, вечна и тварна.” Та гностичка мисао о посредовању, као исходна, сусреће се у учењу Булгакова о стварању, о ваплоћењу, и о вазнесењу Спаситеља. Њоме су прожете све софијанске дефиниције и читаво његово учење о Софији – Премудрости Божијој. Та лажна гностичка мисао (тј. основа учења Булгакова) јесте узрок мноштва противречности, својствених његовом учењу о Софији. Тако, изјављујући у једном од својих дела, да Божанствене Софије није ипостас, него ипостасност, он у другом тврди сасвим другачије, говорећи да је Софија ипостас, и то четврта ипостас. У свом чланку “Ипостас и ипостасност”, он говори да “премудрост Божију треба строго разликовати од суштине или природе Божије. А у књизи “Јагње Божије” Софију и усију (суштину Божију или Божанствену природу) он поистовећује. Даље, у књизи “Светлост Невечерња” читамо код њега сведочанство да Софија није твар, али се на истом месту говори и о томе да је Софија “створење и кћи Божија”. На сличан начин, у истој “Светлости не вечерњој”, он тврди да “Софија нема сопствене моћи, него да је добија од Бога”, док се већ на следећој страници, као и у другим његовим списима, иста та Софија дефинише као стваралачко или светотворачко начело. Иста ова противречност да се учити и у другим његовим дефиницијама, где он час тврди да Софија није Бог, час јој додељује називе који се могу дати само једноме Богу, не заустављајући се

чак ни пред тим да је назове “богињом”. Доста таквих противуречности код њега налазимо и у раскривању учења о Софији као усији, и ваплоћењу.

Исто одступање од учења Православне Цркве видимо код Булгакова и са идејне стране. Узрок тих заблуда је иста лажна гностичка основа његовог софијанског учења. Са те тачке гледишта читаво његово учење о Софији не може да не буде препознато као обновљени дуализам. У том учењу, напоредо са нашим црквеним учењем, он у лицу Софије предлаже науку о некаквом другом Богу. У исто време, његова тежња да у Софији раскрије и да на њој заснује свејединство које обухвата се што постоји, називајући је старим термином “душа света”, открива неправославни пантеистички поглед на свет.

У учењу о стварању света, увођењем гностичког посредништва, код Булгакова се унакажава и једноставно одбацује православно учење о стварању. Јер, Света Црква учи да је Бог створио свет Ипостасним Словом Својим и Светим Духом, не подразумевајући и не допуштајући никакве посреднике и садејства (који се, као службене силе, већ допуштају на путевима Божијег промишљања о створеном свету – Јев. 2, 7, 14). Булгаков, међутим, изјављује: “У почетку, то јест у Софији, преко Софије, на темељу Софије, софијно створи Бог небо и земљу”. Тим речима, уводећи гностичко посредништво приликом стварања света, он заклања Божанствено посредништво Сина и Духа, не остављајући места за Њихову делатност. Зато ово његово учење морамо препознати као јеретичко, као ново рађање древног гностицизма, које се уједно примиче и аријанској јереси. Због свега тога оно потпада под осуду Свете Цркве на Првом, а затим и на Шестом васељенском сабору, скупа са другим јеретичким лажним учењима.

Даље, у дефиницији Софије, која је одређује као “енергију Божију”, и којом се, као дејство Божије, поистовећује са самим Богом, понавља се јерес варлаамита, који су, у супротности са учењем светог Григорија Паламе, енергију Божију поистовећивали са самим Богом, због чега су били осуђени одлуком помесних Цариградских сабора 1347. и 1351. године. Исто тако, називајући и дефинишући Софију именом Божијим (чиме се она готово поистовећује са самим Богом), он се приближава

јеретичком учењу једног од крајњих представника аријанства, Евномија, који је такође поистовећивао име Божије (Нерођени), са самим Богом. Та јерес је осуђена одлуком II васељенског сабора, његовим првим правилом. Обновљена у виду имебоштва на Агону, она је била осуђена како Синодом Цариградске Цркве на челу са Патријархом Германом 1913., тако и нашим сверуским Синодом.

Још грубљу јерес, супротну самим основама хришћанске вере, Булгаков уводи кроз поменуту дефиницију Софије као Усије, суштине Божије. Њу он назива самобитним принципом, скупа са Божанственим Ипостасима. Тиме нам се нуди појам о Софији-Усији као о некаквом другом Богу, насупротив учењу Свете Цркве, која, као што сви добро знамо, на Биће Божије и Три Божанствене Ипостаси не гледа као на два, него као на једно самобитно, тј. Божанствено начело. И по Старом Завету и по речима самог Спаситеља – прва од свих заповести јесте: *Чуј Израилу: Господ Бог наш јесте Бог једини* (Мр. 12, 29; Пон. Зак. 6, 4). И читаво Божанствено Откривење, почевши од прве заповести, строже од свега забрањује допуштање било каквих других богова: *Нема ниједнога другог Бога осим једнога* (1. Кор. 8, 4). И зато: “Вера католичанска јесте да поштујемо једнога Бога у Тројици и Тројицу у Јединици, нити сливајући Ипостаси, нити раздељујући Суштину”. Сасвим је несумњиво да самобитно начело може бити једино Бог, као једино Божанствено Биће. Таквим се Он јавља у нашем хришћанском учењу, тј. као Божанствена природа у свој Пресветој Тројици, и као свака Ипостас оделито – као што је приметио свети ава Таласије: “Ипостас одређује природу са личним својствима, јер свака Ипостас поседује и оно што је заједничко природи, и оно што је својствено Ипостаси”.

Но, одређујући Софију као некакву самобитну Усију, Булгаков је, без обзира на све своје ограде, ставља у положај нарочитог Божанског Бића. Са једне стране, код Булгакова налазимо изразе у којима се та Усија поистовећује са Божанском суштином до степена сливања, при чему се о самој природи Божијој расправља као о Софији. Са друге стране, у Софији, по њему, “не само да Бог љуби самог себе у Свом самооткривењу, своје постајање по себи, објективирано и опредмећено, већ и Софија љуби ипостасног Бога-Љубав узвратном љубављу. Тако она не само да припада

Богу, него и јесте Бог, тј. љуби Триипостасног Бога”. Ту се о Софији расправља као о другом Божанственом Бићу, напоредо са Бићем Божјим, што противуречи православном учењу о Светој Тројици.”

Као што видимо, учење о Софији, које др Јеротић подржава, није хришћанско, него гностичко. Софија се није јавила кроз Пресвету Богородицу као некакво “женско начело Божанства”, него су под Софијом Св. Оци Цркве увек подразумевали Логоса Божјег – Господа Исуса Христа, Онога Који је био у почетку (Јн. I, 1-4) и с Којим је Отац, скупа са Духом Светим, саздао свет. Јаков Беме, кога др Јеротић помиње, био је немачки мистик неогностичког правца, и његов софијанизам извире управо из гностицизма.

И Соловјов и Флоренски и Булгаков су се, нажалост, у области о којој говоримо, нашли у заблуди. И не само они.

Време у коме се у Русији јавио софијанизам било је време дубоких заблуда руске интелигенције. Берђајев у својој филозофској аутобиографији “Самопознање” каже: “У тој атмосфери било је много несвесне лажљивости и самообмане, и било је мало љубави према истини. Нису могли да трпе критику. Сви су хтели да буду посвећеници правог розенкројцерства, како је то било у масонским струјама краја XVIII и почетка XIX века”.

Сликар Врубел и композитор Скрјабин надањивали су се сатанизмом, а песници попут Блока, Белог и Иванова су, по оцу Георгију Флоровском, хтели да остваре “мистерију разарања и пропасти космоса”.

Нека Ана Шмит, уседелица – учитељица из Нижњег Новгорода, била је заљубљена у Владимира Соловјова који се, ужаснут, од ње склањао, и писала мистичке трактате о најновијем, “Трећем Завету”, тврдећи да је управо она ваплоћење мистичке Софије, “Вечне Женствености”, а Соловјов – инкарнација Христа. Иако је оснивач софијанства од Ане Шмит бежао, позивајући је да сваки слободан минут посвети молитви како би је Господ избавио од самообмане, Сергеј Булгаков је, са великим поштовањем, објавио њене списе, устврдивши да су то мистичка штива од првостепене важности, која се могу поредити само с делима Бемеа, Пореца и Сведенборга. Андреј Бјели је у бунцањима Ане Шмит налазио многе кључеве за дело Александра Блока, свог пријатеља – симболисте.

На руске песнике, нарочито Бјелог и Вјачеслава Иванова, веома је утицала антропософија Рудолфа Штајнера.

Рудолф Штајнер, аутор преко стотину књига и брошура, поникао је из теософског учења Јелене Блавацке, а циљ му је био да створи “хришћански окултизам”. Данас антропософски покрет има чврсте корене у САД и Немачкој.

Штајнер се родио 1861. у Аустрији. Стекавши титулу доктора, заинтересовао се за дело Јохана Волфганга фон Гетеа, нарочито за његово окултно учење о свету и човеку. Следћи Гетеа, он је тврдио да космос прожима извесна “сила”, коју неки зову “Бог”. Сила је и светла и тамна, и позитивна и негативна, и добра и зла – “све је једно”. Године 1902. Штајнер се учланио у Теософско друштво и постао је секретар друштва за целу Немачку. С радошћу је прихватио учење о реинкарнацији, а Христа је прогласио “Господом карме”. Иступа из теософског друштва и оснива антропософију 1913. После десет година, у Дорнаху у Швајцарској, саздао је духовни центар “Гетеанум”, који је антропософски штаб до дана данашњег.

Штајнер је еволуциониста, који верује да човек до натчовештва може да стигне употребом разних окултних техника – визуализације, призивања духова, астралних путовања, итд. Медитацијом се открива стаза познања. Штајнер је негирао човеков пад у грех по опису Библије, и устврдио да је човек пао кад је изгубио “познање виших светова”. Свако се кроз низ инкарнација, селећи се из тела у тело, “враћа блаженству”. Планета земља такође пролази кроз еволуцију разних ваплоћења: Сатурн (топлота), Сунце (ваздух), Месец (вода) и Земља (минерал). Еволуцију човека и света надзиру духовна бића из горњих светова. Тренутно се води “рат духова” Сунца и Месеца, у коме ће “сунчани духови” победити, доносећи срећу човечанству.

Штајнер је тврдио да је “Христ” нешто што се достиже на мистички начин, да Еванђеља могу разумети само “иницирани”, јер је реч о једној врсти тајне недоступне онима који нису посвећени. Нови Завет је за њега имао исти значај као и “Багавад Гита”; на крају, Исус је само највећа мера савршенства до које може доћи “иницирани човек”.

Уместо Другог Христовог Доласка, антропософија говори о доласку

Сунчаног Бића које се још зове Скривени. Он је такође “Христ”, само друге форме (“Христ-есенција”). По Штајнеру, Исус је стекао “христ-есенцију” кад је крштаван на Јордану. Такође, била су два Исуса – један из Еванђеља по Матеју и Луки, а други “реинкарнација Заратустре”. Тело Исуса су за појављивање у овом свету припремала духовна бића, међу којима је био и Буда. Што се васкрсења тиче, апостоли су Исуса видели “у духу”, “трећим оком”, што и ми можемо постићи путем медитације.

Поред Дуге, један од антропософских симбола је и Змија. Гетеанумска змија има реп у устима, што означава постајање индивидуалног духа делом “духа макрокосмоса”. Други симбол је купола, која је знамен достигнут савршенства и ујединење мушког и женског принципа. Антропософи су основали своју “цркву”, која се зове “Хришћанска заједница”, и која има 350 жреца у САД, Немачкој и Холандији. Они следбенике поучавају “преображавајућим силама љубави”, које зову “Христ-импулс”. Имају обреде које је саставио сам Штајнер. Антропософи верују у постојање гнома, саламандера, силфа и осталих митских бића, сматрајући људско астрално тело делом “земаљске силе”. Имају и пољопривредне технике и ритуале, које зову “био-динамика”. Верују у светост краве, чија астрална аура негује “гноме”.

Валдорфске школе је подржао власник фабрике цигарета Валдроф-Асторија из Штутгарта, па се оне зову по њему. Наравно, њихов план и програм такође је осмислио Штајнер. Један од основних предмета је еуритмија, окултно играње засновано на хинду-концепту да су Бог и човек укључени у космички плес, и да је енергија свемира непрестано у покрету. У школама се предају нордијски митови, објашњавају се пагански пантеони, историја Индије, Вавилона, Сумера, Персије и Египта; говори се о схватању хармоније и музике у древној Грчкој. Нагласак се ставља на бајке и вилинске приче, а повести Старог Завета, које се такође излажу, сматрају се такође неком врстом поучних бајки.

Такво је било учење Штајнера, који је веома утицао на руски симболистички покрет преко свог ученика Бјелог. И философија руског “сребрног века” била је под гностичким упливима. Флоренски, несумњиво генијалан човек, био је склон утицајима окултизма (његова књига “Имена” прави је сведок тога), а Булгаков је, од марксизма, улетео у

гностичко-платонистичку екстазу. Берђајев, такође бивши марксиста, одушевљавао се Бемеовом мистиком која је тврдила да, поред Бога, постоји и некакав Ungrund, праосновна слобода, нестворена и вечна, над којом ни Бог нема власти. Многи руски религиозни мислиоци, који су, од стране бољшевика, протерани из Совјетије, нашли су уточиште у Паризу, где су основали парамасонско-рознекројцерско братство Свете Софије. Окупили су се око митрополита Евлогија (Георгијевског), који је подржао њихов рад, напустио Руску Заграничну Цркву и, мењајући јурисдикције (од Цариграда до Москве), интензивно сарађивао са екуменским покретом, примајући од масона Џона Мота, председника Хришћанске заједнице младих људи (УМСА) новац за оснивање института Светог Сергија, на коме су неки из братства Св. Софије нашли уточиште: већ поменути Булгаков, А. В. Карташов, епископ Касијан (Безобразов), В. В. Зјењковски итд. Братство Св. Софије имало је троделну јерархију, па је кнез Трубецкој упозорио оца Сергија Булгакова да би се могло десити да у братству неки епископ, као члан, буде потчињен свештенику, ако свештеник буде изабран за челника братства. Трубецкој је подсећао на то да “братство ствара нарочиту јерархију, и сапостојање те нарочите, братске јерархије, са канонском јерархијом доводи до стања недопустивог из православне перспективе”.

Софијанци су, по праведној речи Св. Јована Шангајског, “осећали блискост према древним јеретицима, не скривајући своје симпатије према њима и гледајући у њима проповеднике истине”.

Православни одговор на учење софијанаца био би. укратко, овакав

1. Софија је Христос, Син Божји, како се каже у делима VII васељенског сабора (787. године после Христа): “Самосушна Премудрост Бога и Оца, Господ наш Исус Христос, истинити Бог наш”...

2. Храмови Свете Софије су увек били посвећивани Христу, а не “женском начелу Божанства”, па чак не ни Богородици.

3. Московска Патријаршија је, својим указом од 24. августа 1935. године јасно исповедила: “Учење професора протојереја С. Н. Булгакова /.../ прогласити учењем туђим Светој Православној Христовој Цркви и упозорити све њене служитеље и чеда да га се клоне”.

То је, као што рекосмо, став истоветан ставу Руске Заграничне Цркве.

4. Софијанизам је данас популаран у протестантском “хришћанском феминизму”, који појам Бога Оца жели да замени појмом “Богиње Мајке”.

Реч је, дакле, о јереси.

А јерес води у духовну смрт; јер, како каже свети авва Агатон, “сви греси су од слабости, а јерес је од упорства воље” која одбија да позна Истину и поклони се Истини, Која је Софија – Христос.

Не може се, како др Јеротић каже о Тејару де Шардену, бити “помало јеретик”. Јеретик је од грчке речи “ајрео”, што значи “БИРАМ”. Јеретик је човек који је изабрао веру супротну вери Цркве. У том смислу, софијанство је духовна обмана која отуђује од Христа, а не некакво “богаћење православне теологије.”

За православне, Христос, Син Божји, је и Логос, Реч Божја, и Премудрост – Софија Божја. Њиме су светови створени и Њему стреме. Све остало је заблуда.

Др Јеротић и др Фројд

У својој књизи “50 питања и 50 одговора”, која се баве односом хришћанства и психотерапеутске праксе, др Јеротић наводи једно питање о Фројду као сатанисти, а затим даје свој одговор, узимајући Фројда у заштиту.

“Човек који је открио законе несвесног живота у бескрајно сложеном човековом бићу, и још успео да их и докаже, човек кога је Бог целог живота мучио и о Коме је до краја живота писао, човек који је разобличио огромно лицемерје човека – појединца, и народа, као и лицемерје хришћанског човека и хришћанског народа (аустријског), човек који је у љубави “познао жену своју”, са њоме родио шесторо деце, престао да полно општи мало после навршене четрдесете године живота (да не би његова Марта морала да абортира!), човек који је живео моралним животом и морал високо ценио, човек који је, одмах док је болшевичка револуција још трајала, тачно уочио и јавно оценио ову револуцију као погубну појаву за човека и човечанство, човек који је открио оригиналну методу психотерапије, проглашавајући да је љубав у психотерапији оно најважније, што стварно лечи, једном речју, један од ретких генијалних

људи у XX веку који је јасно прозрео *malaise* нашег века и понудио могућу помоћ – није никако могао бити сатаниста. Фројд је, као и неки други генијални Јевреји, био оруђе у Божијим рукама, јер, “они сад не хтеше да верују вашег ради помиловања да би и они били помилувани” (из *Посланице Римљанима* апостола Павла, 11 глава, 31.)”

Кад човек прочита ову похвалу Фројду, могао би да помисли да је оснивач психоанализе био нека врста “анонимног хришћанина”. Но, шта је заиста био Фројд? Какве су његове основне тезе? И да ли је у личном животу био баш тако беспрекоран?

Сигмунд Фројд (1856-1939) је описивао себе као трећег револуционара у новијој европској науци – прво је био Коперник, који је човека извео из средишта универзума; затим Дарвин, који је “доказао” да човек није боголик, него мајмунолик, а он, Фројд, је устврдио да је човек више несвесно него свесно биће. У својој књизи “Тотем и табу” (1913), он се трудио да докаже да је целокупна религија, уметност и култура произишла из сублимације, то јест преусмеравања, сексуалне енергије.

У несвесном доминира принцип задовољства, углавном заснован на полном нагону; њега надзире разум, који спречава разорне пројаве нагона. Потиснуте нагонске трауме могу да изазову тешке психичке последице – парализу или халуцинације. Психоанализа има за циљ да открије потиснуте трауме и омогући њихово нормално проживљавање и заборављање.

Основне Фројдове тезе, онако како их излаже Клифорд Бишоп, су следеће: “Свако се рађа са либидом или сексуалним нагоном који је полиморфно перверзан, или способан да полна задовољства доживи путем стимулације било ког дела тела. Сексуални нагон мења “природни предмет”: комплексна структура либида одраслог бива одређена неколиким фазама током детињства, од којих свака може да крене у погрешном правцу, при чему се јављају трауме и перверзије. Оралну фазу карактерише задовољство бебе док сиса, и осећај губитка кад се дојка уклони. Анална фаза је она у којој дете задовољство (и стваралаштво) повезује са свесном контролом црева, пре но што уђе у гениталну фазу и открије задовољство гениталне мастурбације. У то доба дечаци и девојчице почињу да верују да имају оплодне способности, и да својој

мајци могу да подаре дете, или чак да га произведу из свог ануса. У петој – шестој години то води ка Едиповом комплексу, када жеља за родоскрвном везом са мајком бива праћена страхом од оца потиснутом жељом да се отац убије.

Дечаци се плаше да ће их осветољубиви отац уштројити; девојчице откривају да су већ уштројене, развијају у себи завист због пениса и могу да осете презир према мајкама зато што су их донеле на свет недовршене”.

Фројд је велику пажњу посвећивао слободним асоцијацијама из несвесног, случајним омашкама у говору, сновима.

Психоанализу је представљао као опасно путовање у таму зарад задобијања тајног знања. Поред нагона живота, ероса, у човеку је јак и нагон смрти, танатос. Они су у узајамном сукобу. Човекова психа се састоји од ида (несвесно), ега (рационална интелигенција) и супер-ега (савест – слика родитељског ауторитета.)

Сигмунд Фројд је, као мото за своју књигу “Тумачење снова” изабрао Вергилијеве стихове: “Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo” (Ако не могу додирнути небеске силе, покренућу реку паклену”). Једна од најважнијих тајни коју је скривао Фројд (и коју је Јунг открио нешто пре раскида с њим, на основу сна “оца психоанализе” који је Фројд, да не би довео своју репутацију у сумњу, одбио да протумачи Јунгу) – била је инцестуозна веза са свастиком Мином Бернејс... Велики део приче о подвесним појудама, о снази либида, о Едиповом комплексу – потицао је управо из тог извора. Незаборавао је и утицај Ничеове студије “Рођење трагедије из духа музике” (коју Фројд никад није помињао, јер је имао обичај да прикрива порекло својих идеја).

У Ничеовом делу, насталом под утицајем Вагнера и његове философије музике, лик Едипа је дат као лик представника дионисијске мудрости – која је “противприродна”; јер – онај ко је решио загонетку Сфинге (а она је баш природа), и тиме је потчинио себи, морао је против природе да сагреши и инцестуозном везом са мајком. Ниче је тврдио да је “мудрост злочин против природе”...

Савремени истраживачи сматрају да је Фројдова концепција ида настала под непосредним Ничеовим утицајем... А у чему је била њена

новина, у односу на традиционални европски поглед на човека којим, без обзира на страсти, ипак треба да влада разум? Е. Мајкл Џоунс каже: "Фројд овде нуди револуционарну психологију, у којој страсти, негда држане под контролом разума, сада делују као тајни агенти – издајници надзора разума, који издајство чине, на први поглед неповезаним, стварима какво је заборављање страних речи или замена имена. Несвесно, што је Фројдова реч за оно што се класично називали страстима или пожудама, одговара силама пакла које је Дидона призвала да освете Картагину". О чему је реч? Фројд је од малена себе доживљавао као Ханибала који ће, заобилазним стратегијама, освојити Рим. Моћна римокатоличка хабзбуршка империја (Рим) могла је да се сруши само поткопавањем традиционалног морала и рационализма на коме је исти почивао. "Несвесно" и "Едипов комплекс" су, по Џоунсу, били политичка средства фројдизма.

Џоунс у вези са инцестом примећује и ово: "Узевши основ од Ничеа, Фројд је видео инцест као начин да му природа открије своје тајне, и тако му преда своју моћ, али је био свестан да тајна о извору његове моћи над природом мора то и остати ако он жели да сачува углед. Ако људи попут Јунга буду открили везу коју има са свастиком Мином, они ће имати одгонетку за Фројдову сфинголику загонетку и то ће значити крај његовог угледа, а, самим тим, и моћи. Такође ће разумети праву снагу Едиповог комплекса у његовој савести која се осећа кривом".

Психоанализа је, на изванредан начин, постала секуларна исповест, у којој је психоаналитичар стицао моћ над душом човековом, а да јој није могао дати никакво разрешење, осим олакшања савести која би била умиривана тврђењем да је несвесно јаче од свесног, и да се не да покорити, осим по цену неурозе.

Фројд се обликовао под непосредним утицајем кабалистичке школе. Дејвид Бакан, у својој студији о јеврејском мистицизму, каже да је Фројдова породица била пореклом из Галиције, из средине Јевреја франковаца, који су били следбеници лажног месије Шабатаја Цвија и веровали, на гностички начин, да се налазе "с оне стране добра и зла". Бакан указује на чињеницу да су Фројдови родитељи свакако слушали славног проповедника јудаизма, Адолфа Јелинека, који је писао студије о

кабалисти Абулафји. А ту је, свакако, било упознавање и са “Зохаром”. С тим у вези, Бакан каже: “Осим свог јединственог наглашавања односа међу половима и унутар породице, “Зохар” са Фројдовим психоаналитичким списима има заједничке и следеће црте: погледе на антисемитизам, идеју човека као бисексуалног бића, теорију сексуално-друштвеног развоја и, што је можда најзначајније, скуп техника за тумачење језичких производа. Ово последње, по обрасцу “Мидраша”, али прилично преувеличано, у “Зохару” се примењује на наводе из “Библије”, а код Фројда на људске исказе”. О утицају шабатијанаца Бакан додаје: “Шабатијанци су се придржавали учења о нужности силаска у зло да би се достигло духовно ослобађање, учење коме ће франковци касније придодати специфичну сексуалну конотацију /.../ Што се тиче нашег повезивања ове материје с Фројдом, шабатијански покрет је подстакао занимање за забрањене пределе људског искуства”.

У вези са психоанализом, још на самим почецима њеног ширења, Рене Генон је уочио: “Психоаналитичари природно могу, у већини случајева, да буду исто тако несвесни као и спиритисти оног што стварно постоји у свему томе; али и једни и други се појављују као једнако вођени неком субверзивном вољом /.../ Ту је и наметнута неопходност било коме ко професионално хоће да примењује психоанализу, да сам претходно буде “психоанализиран”. Ово пре свега, подразумева признавање чињеница да биће које је претрпело ту операцију више никад неће бити онакво какво је пре тога било или да она /.../ на њему оставља неизбрисив траг, попут иницијације, али на неки начин, супротног смера, јер је, уместо духовног развоја, овде очигледно реч о развоју *инфериорног психизма*”.

Др Јеротић и др Јунг

Иако има симпатија према Фројду, др Јеротић је, ипак, духовно уобличен као јунгијанац. У предговору за књигу Мигуела Серана “Јунг и Хесе: херметички круг”, он Јунга назива “Ахасфером и распетим Христом”.

Ко је био др Јунг?

Један од најзначајнијих психолога XX века, Карл Густав Јунг је рођен

26. јула 1875. године у Касвилу, малом селу на језеру Констанци у Швајцарској. По једном сведочењу у породици је било много медијума и људи који су имали окултне доживљаје. Његов деда по мајци је био масон и “разговарао је са покојницима”. Увек је веровао да је окружен духовима, па је постављао Јунгову мајку да стоји поред њега док је спремао проповеди (био је пастор), пошто није желео да му духови сметају. Мајка је такође имала медијумнистичке способности, као и бака (опет по мајци) Аугуста Прајсверк. Јунгов отац је био пастор млаке вере, и лик Исуса Христа, који је малом Карлу стизао преко протестантизма, подсећао га је само на смрт и људе у црном окупљене на погребу. Зато се дечак више интересовао за Брам, Вишну и Шиву (чије је слике гледао у једној илустрованој енциклопедији) него за Христа. Као мали, имао је сновиђење силаска у подземље и “иницијације у царство таме”... У потпуности је одбацио сваку потрагу за црквеним Хришћанством, и определио се за паганизам, додајући му извесне “хришћанске црте”.

Као млади и способни ученик Сигмунда Фројда, Јунг се веома занимао за окултизам, што је, између осталог, и довело до раскида са Фројдом, који је био убеђени материјалиста. Године 1912. Јунг је, у тешкој животној кризи, доживео да су му се јавили зли дуси, који су се представили као “мртви из Јерусалима”, и од њега захтевали да им проповеда нову веру, пошто у Јерусалиму “нису нашли оно што су тражили” (очито, нису били задовољни јерусалимском вером, Хришћанством.) Тада је Јунг, по диктату демона, написао “Седам проповеди мртвима”, у којима пропагира новог бога – Абракраса, који је “Пан, Пријап, клупко крилатих змија, монструм подземља”, “најјасније светло дана и најмрачнија ноћ лудила”, кога гледати значи ослепети, поштовати значи наћи смрт, бојати га се – мудрост, спознавати – полудети, а најбољи начин општења је – предати му се. Абракрас, древно гностичко божанство, са главом петла и ногама у виду змије, касније је прослављен у Хесеовом “Демидану”.

У својој књизи “Сећања, снови, размишљања” Јунг је устврдио да је надахнуће за сва своја дела црпео из “Седам проповеди мртвима”, које је објавио потписавши их псеудонимом (именом александријског гностичара из II века, Василида) да би избегао подсмех научне јавности. Основне идеје овог аутоматски писаног текста су: начело индивидуације

(за које каткад покушавају да нас увере како је она исто што и православно обожење), као стремљење ка различитости којом човек бежи од смрти; јединство супротности (“Василид”, Јунг у стању трансa, види лик “бога-ђавола”); ЧЕТВОРСТВО човекове психе (у “Проповедима” је саставни део четворства, поред сунчаног бога, Ероса и дрвета живота, такође и ђаво)... Јунгу се привиђа и “женски аспект Божанства” – Софија...

Јунг се читавог живота бавио окултизмом, магијом и алхемијом, трудећи се да им да научно објашњење. Духови му се јављају непрестано: египатски мудрац Ка; дух-водич Филемон, са којим психолог води разговор. Сања библиотеке у којима чита алхемичарске списе; чује гласове и види средњовековну прошлост са своје куле у Болингену. Мигуелу Серану, чилеанском нацисти, признаје да лечење многих пацијената почиње слањем истих код астролога, који им израђују наталне мапе. Пред крај живота (сведочи његова ученица Рут Бејли) разговара са шерпама и лонцима у болингенској кули, коју је исцртао магијским симболима. Наравно, списи су му маскирани научношћу: “Психологија и алхемија”, “Аион”, “Сећања, снови, размишљања” врхунци су окултистичке науке XX века...

У својој познатој студији о Јунговој психологији, његова ученица Јоланда Јакоби истакла је да “дубинска психологија” познатог Швајцарца није имала само медицински смисао, него да је она, пре свега и изнад свега, “систем образовања и духовног руковођења”. Зато Пол Виц у својој књизи “Психологија као религија” с пуним правом примећује да циљ индивидуације, достизања тзв. Сопства, није научан, него религијски. Међутим, Јунгова религија не може бити Хришћанство. Он није знао и није волео Христа, мада је пуно причао о “архетипу Христа у нама”.

У књизи “Сећања, снови, размишљања” он вели:

“За мене, Господ Исус никад није постао сасвим стваран, никад у целости прихватљив, никад до краја достојан љубави, јер бих увек изнова размишљао о Његовом подземном двојнику, застрашујућем откровењу које ми је дато иако га нисам тражио”. Виц каже: “Циљ самоостварења или самооактуализације је у сржи гностичарски, при чему заповест: “Познај и изрази себе” замењује јудеохришћанску заповест: “Воли Бога и ближњега” /.../. Јунгово откриће психологије религијских симбола је

важно, али овде, с обзиром на усредсређење на човеков унутарњи живот, постоји велика опасност да психолошко искуство религијског несвесног код човека постане замена за истинско религијско искуство које долази од трансцедентног Бога Који делује у историји”. У својој књизи “Одговор Јову” Јунг је у потпуности доказао да је гностичар: за њега је Јахве Старог Завета “морално несавршенији” од многострадалног Јова; у својим психолошким расправама о религији Јунг је дао идеолошку основу за њуејдјерску тезу да је “Бог у Човеку”, и да човек може достићи самообоготворење... Присуство “архетипа Бога” у човеку не значи да Бог “објективно” постоји... Тако је Карл Густав Јунг, тумач ЈИ ЂИНГА и алхемије, дао допринос ширењу “водолијашке завере”, што је признала и аутор истоимене књиге Мерилин Фергусон. Она је, наиме, изјавила да су главни идејни надахнитељи Њу Ејџа били психолог Јунг и римокатолички теолог – пантеиста Пјер Тејар де Шарден...

Јунг, снови, православна аскеза

Својевремено је др Јеротић у “Гласнику СПЦ” (2. фебруар 1993. године), пишући о сновима и библијском ставу према њима, дао осврт и на текст потписника ових редова “Проповедник мртвима / Јунг и православно хришћанство”. Овај осврт је веома занимљив, па га у наставку доносимо, да бисмо га укратко прокоментарисали: “Отуд, и када могу, као хришћанин, да се смирно сложим са многим умесним примедбама Владимира Димитријевића, упућеним учењу К. Г. Јунга (у његовом инструктивном чланку “Проповедник мртвима. Јунг и православно хришћанство”, Теолошки погледи, 1-3, 1990), не могу, ни као хришћанин, ни као психијатар и психотерапеут, бити искључив и осудити или одбацити Јунгову аналитичку психологију, као што је одбацује Владимир Димитријевић, коме психотерапеутска пракса није блиска. Пренаглашавајући штетност маште (фантазије), као и бављења сновима, Димитријевић се ставља на страну строгих хришћанских подвижника из раног и средњег хришћанског века, пренебрегавајући, па и потискујући не само реалног човека, већ и човека нашег доба. Стављајући се потпуно на страну св. Јована Лествичника, када светитељ одбацује или осуђује

човекове снове, или на страну Константина Каварноса (аутора књиге *Византијска мисао и уметност*) када овај пише да је машта “главно средство које зли духови користе да би навели човека на нечиста осећања и зла дела”, Владимир Димитријевић не само што отписује све генијалне ствараоце човечанства, без којих би људска култура, нарочито хришћанска култура била незамислива, већ се ставља, вољно или невољно, на страну зилотског православља. Ништа немам против зилота, познатих још из 8. века у византијском монаштву, много касније преуобличених на Западу у виду протестантских пуританаца, презбитеријанаца, квекера – када ови опомињу млак и посустао хришћански свет на буђење. Не марим их само кад у њима препознам траг фанатизма, или радикализма, који неће да води рачуна о стварној људској природи и стварном животу. Хришћанство нас је тако ранило љубављу, Христовом жртвом на крсту и спремношћу апостола Павла да се одрекне оностраног блаженства зарад спасавања своје заблуделе јеврејске браће, да нам је због тога поново постала блиска мисао древног посвећеника: “Све док се ма и један једини човек буде пекао у паклу, нико од нас неће dospети у Рај”. Не бежимо од могуће осуде неког ригорозног православца и некад и данас, да је овакав став апокатастазе, јеретички оригенизам.

Поред древног посвећеника, можда ће нам бити ближи рани хришћански подвижник ава Исхирион и ова поучна прича која се о њему у Добротољубљу спомиње: “‘Шта смо ми урадили?’ – питали су монаси аву. ‘Ми смо испуњавали заповести Божије. А шта ће радити они што после нас дођу? Они ће радити ово што ми радимо, но у пола мање. А они после њих? Они при свршетку времена неће никако држати монашко вежбање, но њих ће постићи такве напасти и таква искушења да ће они, кроз трпљења тих напасти и искушења, показати се у царству Божијем већи од нас и од отаца наших’“.

Када поставимо обичног човека нашег времена, дакле, никаквог узорног ранохришћанског монаха, светитеља или данашњег зилота, између крајности строгог подвижништва, обично са примесам монофизитизма или скривеног манихејизма (какво је подвижништво заступао и свети Јован Лествичник, наравно не као догматско учење, али

утолико пре приметно у свакодневном монашком животу) и модерног гностичара, несумњиво јеретичког хришћанина (ипак хришћанина, а не будисту или браманисту, нити савременог агностичара или нихилисту!) Карла Густава Јунга, онда не могу да се не дивим узвишеном, и скоро бих рекао, са авом Исхирионом, данас недохватљивог Божијег свеца Јована, а да у исто време не осетим људску и хришћанску захвалност Јунгу на његовој психотерапеутској помоћи унесрећеном, жалосном и болесном савременом човеку – хришћанину, али не само хришћанину, који је изгубио пут до своје цркве, протестантске и римокатоличке. Указујући на реалну могућност да данашњи човек почне на нов начин да упознаје своју стару хришћанску душу, и то путем “активне имагинације”, као и проучавајући своје снове, Јунг је помогао многим људима у Европи, а његови ученици и у Америци, да опет открију смисао и циљ овог живота.

На оправдано питање шта ће нама православним хришћанима Јунг и његово учење о сновима, одговорио бих на два начина. Православни свет, па и српски православни свет, не лебди у празном простору човечанства издвојен од општег културног живота света, нарочито од хришћанског европског света. Неки међу данас најбољим представницима православне мисли, живе и сведоче православље усред, на други начин, ипак, хришћанске Америке и Европе (Јован Мајендорф, Антоније Блум, Тимоти Вер, Јован Зизјулас, Оливије Клеман, до своје недавне смрти и Александар Шмеман, итд.). Они не би могли постати аутентични теолошки гласници православља без доброг познавања и *делимичног асимиловања* оног што је духовно позитивно у савременој европској култури. Ни за једног од споменутих корифеја православља, као ни за неколицину других угледних православних теолога који живе данас у Грчкој, Србији и Румунији није ми познато да су писали о Кралу Густаву Јунгу као о “проповеднику мртвима”. А, познато ми је да је руски теолог Павле Евдокимов, један од најугледнијих професора православног Института Светог Сергеја у Паризу, до своје смрти пре неколико година, писао позитивно о Јунговом учењу, да је са Јунгом био у преписци и да је управо од Јунга тражио да му протумачи један сан Достојевског.

На другом месту, подсетио бих да је увек било људи интровертованих и екстровекованих, склоних апстракцији и дубљем философском и

философско-религиозном мишљењу, који су онда морали на разне начине жртвовати своју чулност, и чулних, осећајних или и интуитивних људи који су првенствено мислили у сликама, отуда са живом маштом и фантазијом, а који су, због тога, морали жртвовати интелект (*sacrificium intellectus* Тертулијана!). Несумњиво је присутна природна тежња и код једног и код другог типа ка “изједначавању супротности” у себи (*coincidentio oppositorum* Николе Кузанског). Искључивост на једној или другој страни могућа је као хришћанска ревност (јасно видљива само код неких теолошки образованих хришћанских светитеља), или као мистика стваралаштва (приметна код светог Симеона новог Теолога, светог Јована од Крста, свете Терезе Авилске, код једног Тертулијана, Паскала или Кјеркегора). У свим осталим, бројним случајевима искључивости хришћанског подвига, пре се може говорити о фанатизму (карактеристичном иначе за све монотеистичке религије!) и неурози, него о ревности у аскези љубави. Ваља подсетити да аскезе није било у апостолској Цркви, нити у првобитном хришћанству. Без обзира на оправданост увођења аскезе у 4. веку, после признавања хришћанства као званичне религије Римске Империје, свакако је на месту опомена Николаја Берђајева – за кога се не би могло рећи да је био склон компромисима и олаком “уједињењу супротности”, јер је о Јеванђељу говорио као “катастрофичном”, а не еволутивном продору Духа у свет – да су у хришћанску аскезу рано продрли неоплатонски, стоички и манихејски елементи. Берђајев пише да се запањιο, управо над једним текстом светог Јована Лествичника, који гласи: “Ко је склон сладострашћу, самилостан је и милостив, а који су склони чистоћи, нису такви... Да би се избегла жалост, нужно је омрзнати све на свету; љубав према Богу гаси љубав према сродницима и према створењима уопште”. Шта ове речи треба да значе? Не стварају ли оне јаз између начела овако строге аскезе, која као да треба да угаси, уместо да преобрази у човеку сваку нагонску делатност (која је, заправо, извор виталности) и начела љубави, самилости и милосрђа?

Морам да признам да сам се и ја једном, као психијатар, запањιο пред једним текстом у Житију светог Антонија Великог. Када се једном сам сатана појавио пред светим Антонијем, на питање светитеља зашто мучи

хришћане, ђаво одговара: “Нисам ја онај који их мучи, него они муче сами себе, јер мени се у извесној прилици догодило, што се доиста збило, да би они, да им нисам довикнуо да сам ја непријатељ, себе за свагда упропастили”. Могла би се, без претеривања, написати читава једна психолошко-теолошка студија само на основу овог кратког дијалога. Мојој запањености одговара дивљење св. Антонија који дословно одговара ђаволу: “Како то долази да ти, који си у свакој другој прилици био лажац, сада истину говориш?”

Да се вратим још једном на Николаја Берђајева, који није могао без позитивног утицаја како Фројдове психоанализе тако и Јунгове аналитичке психологије, иако им интимно није био склон, да напише следеће редове са којима се ја у потпуности слажем: “Садизам и мазохизам у идеализованом облику играли су голему улогу у духовном животу и често су давали смер аскетици. Борба против греха израђала се у борбу против свега људског”. Зар је оваква врста аскезе блиска православном духу радости у Васкрслем Христу?

Мислим и као хришћанин и као психотерапеут да је увек на месту упозоравати на онај тип интровертованих мистичара који из страха од света одлазе у аскезу, непријатељски расположени према свету и људском телу, доживљавајући потом овај свет, изразито дуалистички, као ђаволски свет који треба одбацити и од кога се треба сасвим повући. Једнострано неговање само вере (пистис) без сазнања, или само сазнања (гносис) без вере, води фанатизму живљења, погрешном мисионарству, некој врсти зилотства у православљу, који и када игра неку корисну педагошку улогу буђења млаких у временима невере или слабе вере, пре изазива код просечног човека који је на путу да освоји веру – страх и зазирање од оваквих људи.”

Шта бисмо могли рећи на ове ставове др Јеротића?

1. За Свете Оце, машта није исто што и уобразиља. Машта је нестваралачка особина душе, препуштање самовољном наслађивању сликама непостојећег, начин да човек изгуби додир са живом стварношћу. Ђаво је био први маштар, јер је умислио да може постати бог без Бога и Његове усиновљујуће благодати. Уобразиља (од “у-образ-ити”, створити мислени лик) је стваралачка особина човека. Нема писца научника,

занатлије који у уму не уобличи оно чему стреми, оно што жели да оствари, па тек онда почиње да дела. Дакле, бити против фантазирања не значи бити против имагинације.

2. Зилотизам није из 8. века, и нема везе са пуританцима и квекерима. Већ у првом веку, међу апостолима, имамо Симона Зилота, ревнитеља отачких закона и обичаја, и, вероватно, борца за слободу од римске окупације. Бити православни зилот значи ревновати за Истину Која је Христос, Бог Љубави, и држати се начела које је изрекао Свети Јован Златоусти: “Јеретичке догмате треба разобличавати, а људе штедети и молити се за њихово спасење”. Жеља апостола Павла да буде одлучен од Христа да би се његова браћа Јевреји спасли, прихвативши Богочовека, нема никакве везе са некаквим “древним посвећеником” и његовом идејом апокатастазе по којој, тобож, нико неће ући у рај док се “ма и један једини човек буде пекао у паклу”. Др Владета Јеротић врло радо подржава апокатастичке идеје, анатемисане на V васељенском сабору као оригенизам. У својој књизи “Старо и ново у Хришћанству”, др Јеротић јасно каже: “Узбудљива ми је била због тога једна мисао Сергија Булгакова (1871-1944) која гласи: “Епоха хуманизма, свесветско удаљење блудног сина из очеве дома у току које човечанство испитује своје силе и чини очајан покушај да се уреди и да живи без Бога, има свој смисао и своју неопходност. У изградњи царства Божијег, које је процес богочовечански и заснива се на самоактивном усвајању, од стране човечанства, божанског садржаја живота, неопходно је слободно развиће чисто људске стихије, проба сила на страни; зато је хуманистички, ванрелигијски, штавише, и антирелигијски период историјског стваралаштва неопходан за богочовечанско дело”.

Наравно, да “ортодоксни” ортодокси неће да чују за оваквог православног Булгакова, као ни за, њему сличног, Николаја Берђајева, мерејући им на “прешироком” словенском срцу које жели све људе света да смести у себе. Сергеј Булгаков развија и нове “јеретичке” мисли, као на пример: “Свет је створен у стању незавршености који носи у клици Историју са инкарнацијом у центру”, приближавајући се тако Оригеновој идеји апокатастазе (пре Оригена, као први у хришћанству, ову идеју, као и сличну о “огромном чистишту”, изнео је Климент Александријски, 150-

220); Булгаков предвиђа чишћење човека, после смрти, за време еона, јер “пакао није вечит... светлост Христова осветљава и нехришћане после смрти, и то је значење Силаска у пакао”. Не заборавимо да је и поред свих оваквих смелих визија овог знаменитог руског теолога, његова књига *Православље* веома добро примљена у нашој средини, нетеолошкој као и теолошкој.” Шта рећи на ово проповедање спасења свију, чак и оних који то не желе? “Ортодоксни ортодокси”, израз који др Јеротић користи, значи “православни православци”. Али, такви не замерају Булгакову и Берђајеву на “прешироком словенском срцу”, него на заговарању апокатастазе као јереси.

У чему је суштина православног учења о паклу?

У томе да Бог вечно воли оне који Га вечно мрзе. “Бичеви у паклу су бичеви божанске љубави”, вели Св. Исак Сириј. Бог излива љубав Своју и на свеце и на непокајане грешнике. За оне који су ту љубав имали у себи, она је рај; за оне који је нису имали, за оне који су слеђени – смрзнути од мржње, љубав Божја је пакао. О томе сведочи старац Зосима у “Браћи Карамазовима” кад говори о онима који и у паклу остају горди и свирепи, и Бога живота без мржње гледати не могу. О томе је изврсно писао и Александар Каломирос, у свом огледу “Огњена река / Да ли је Бог створио пакао?” Бог никог не спасава на силу, јер је анђелима и људима дао разум и слободу. И то нема везе са “ширином словенског срца”, него са Откривењем Христа који каже да ће праведници отићи у вечни живот, а непокајани грешници у вечну муку (Мт. 25, 46). Кога ћемо слушати? Христа или Булгакова и Берђајева?

Али, да чујемо Александра Каломироса: “Бог је Истина и Светлост. Суд Божији није ништа друго до сусрет са Истином и Светлошћу Бога. У Дан Последњега Суда сви људи ће да приступе наги тој продорној Светлости Истине. “Књиге” ће се отворити. Шта су те “књиге”? Оне су наша срца, која ће се отворити за продорну Светлост Божију. Тада ће се видети шта је у тим срцима. Ако у њима пламти љубав према Богу, та срца ће се тада обрадовати Божијој светлости. Али ако је у њима лед мржње против Бога, тим људима ће бити мучно, зато што у њихова срца продира светлост истине коју су они целог живота мрзели. Значи разлика између једног или другог човека неће зависити од одлуке Божије, него од

садржине свачијег срца. Оно што се у њему гомилало читавог живота биће откривено у дан Последњег Суда. Све зависи од тога да ли је срце пуно љубави или мржње. Љубав носи у себи блаженство. А мржња мучи безнадежношћу, горчином, злбом, немиром, тамом и свим осталим тегобама пакла (1 Кор. 4, 6). У дан последњег Суда Бог ће Својом благодаћу као Светлошћу, загрлити све људе једнако. Бог Љубави може само волети. Разлика је у томе да неки прихватају, а неки одбијају ту Светлост. Сунце једнако сија на здраве и болесне очи. Здраве очи уживају у светлости, зато што виде лепоту око себе. Болесне очи осећају бол од светлости, и желе да се сакрију од ње.

Међутим, тада нико не може избећи свуда присутну Божију Светлост. Јер, у новој творевини после Васкрсења, Бог ће бити свуда и у свему. Његова светлост и љубав загрлиће све. Тада неће бити места скривеног од Бога, као што је било на овој земљи у царству кнеза овога света. После Васкрсења Бог ће наново узети у посед целу своју творевину. *Љубав Божија ће заблистати као свети Огањ који тече као река из Престола Божијег и напана Рај. Али та иста пламена река Љубави – биће неподносива за оне који имају лед мржње у својим срцима.*

У том смислу је написано: “*Јер Бог наш је огањ који сажижје*“ (Јевр. 12, 29). У истом пламену злато се кали, а дрво сагорева. Племенити метали блистају као сунце, а отпад гори у црном диму. Сви су у истом огњу Љубави. Али једни блистају, док су други тамни. *Разлика је у човеку, а не у Богу.* Разлика је условљена слободним избором човека, који Бог апсолутно уважава. Суд Божији је само раскривање онога што је у човеку. /.../

Мислим да смо сада начисто са вечним паклом и са вечним рајем, и да нам је јасно ко је одговоран за разврставање и разлику.

На фрескама Последњег Суда Господ Исус Христос је насликан како седи на престолу. Са десне стране видимо Његове пријатеље, блажене људе и жене који су живели Његовом љубављу. Са леве стране видимо Његове непријатеље, све оне који су провели свој живот мрзећи Га, чак иако су наизглед били побожни и богобојазниви. А између њих, извирућу испод Престола Христовог, видимо Огњену Реку која тече према нама. Шта је та Огњена Река? Зар је она огњени бич у рукама Божијим? Зар је

она пламени мач освете којим Бог побеђује Своје непријатеље?

Не, никако! Бог нема ништа са паклом. Та Огњена Река је она река која од давнине “тецијаше из Едема натапајући рајски врт” (Пост. 2, 10). То је Река Благодати Божије којом су се нападали Свеци Божији од почетка света, то је изливање Божије Љубави на сва Његова створења. Љубав је Огањ. Свако ко воли зна то. Бог је Љубав, дакле, Бог је Огањ. А огањ сажиже све оне који сами нису огањ, док оне који су огањ чини да буду и сјајни и блиставији (посл. Јеврејима 12, 29). Бог се више пута јављао као огањ: Авраму, Мојсеју у несагоривој купини, затим народу израилском, показујући му пут кроз пустињу као огњени стуб ноћу и као светли облак дању, осећујући шатор од састанка славом Својом (Изл. 40, 28, 32), као и појавом Огња на врху планине Синајске. Бог се открио као огањ и на планини Преображења, а касније је рекао да је Он дошао “да баци огањ на земљу” (Лк. 12, 49), то значи, *да излије љубав на земљу*, у смислу у којем је свети Јован Лествичник рекао: “Љубав је извор огња” (Лествица 30, 18).

Грчки писац, *Фотије Кондоглу*, негде је рекао: “Вера је огањ, зато она и даје топлину срца. Свети Дух је сишао над главе светих Апостола у виду огњених језичака. Два ученика, којима се јавио Господ, рекоше: *’Није ли срце наше пламтело, док нам путем говораше?’* Свети Јован Претеча рекао је у својој проповеди да ће Христос крстити људе *огњем и Светим Духом*. И заиста, Господ је рекао: *Ја сам дошао да бацим огањ на земљу; а како би ми се хтело да се већ запалио!* (Лк. 12, 49). Из овога се види да је први знак вере – *топлина*; зато се говори о “топлој вери”, или о “вери која зрачи топлином”. Дакле, вера се одликује топлином, а неверје леденошћу “*Разликовајте верника о неверника по топлини која из њега зрачи... Ако је неко хладан, он нема вере ма колико клечао или проповедао понизним гласом. Из њега бије нешто ледено...*”

Свети Исак Сиријски каже: “Реч је Љубав Божија, у којој се налазе сва блаженства”, и “Дрво Живота је Љубав Божија” (Беседа 72).

Свети Симеон Нови Богослов каже: “Немојте се заваравати, Бог је Огањ и када је Он дошао у овај свет и постао човек, Он је излио Огањ на земљу, као што Сам рече Тај Огањ тражи запаливу материју – добро душевно настројење и намеру – да би је запалио. Они који се запале тим

огњем постају пламени стуб који досеже до небеса... Тај пламен их највише чисти од прљавих страсти, а затим постаје њихова храна и пиће, јер се причешћују Његовом светлошћу” (Беседа 78).

Бог је Огањ Љубави. Он је такав једнако и за добре и за зле. Велика је, међутим, разлика међу људима у пријемчивости и непријемчивости за тај Огањ Божије Љубави. Свети Василије Велики каже: ”Пламени мач који стоји изнад рајских врата да брани прилаз Дрвету Живота је застрашујући и сажижући за невернике, а пријатан за вернике, као светлост дана”. Тај исти огањ Божије Љубави блиста као дан онима који узвраћају љубав за љубав, а жеже оне који узвраћају на љубав мржњом. (Причају да је неки фанатични сербианофоб у току последњег рата рекао: “Ако је свети Сава Србин у Рају – онда он неће да иде тамо, јер где има живих Срба, ту је за њега пакао”). Рај и пакао су, дакле једнако преплављени огњеном реком Божије љубави. Тај нестворени огањ је добронамерно изливен на сва створења без разлике. Та Животна Огњена Река је живот вечни за вернике, а вечна смрт за невернике. За прве је храна живота, а за друге узрок вечнога гнушања. За једне је рај, а за друге пакао. Не чудите се овом. Син који воли свога оца срећан је у загрљају очевом, али син који га не воли, њему је очев загрљај право мучење. Због тога је наша љубав према човеку који нас мрзи слична угљевљу и жеравици која пада на његову главу. Свети Исак Сиријски описује управо то стање: “Кажем, они који се муче у паклу, муче се јер не могу да поднесу да их неко жарко воли... Потпуно је нетачно мишљење да су грешници у паклу лишени Божије љубави. Љубав је плод познања Истине, према томе Љубав је подарена свима једнако. Али Љубав има двојаки учинак: она је мучна за грешнике, док је уживање за оне који су живели у складу са њом” (Беседа 84). Бог је Љубав. Ако стварно верујемо у ту истину, онда знамо да Бог никад не мрзи, никад не кажњава, никада не чини одмазду. Као што рече пустињак Амон: “Љубав не мрзи никога, не одбацује никога, не осуђује никога, не жалости никога, не гнуша се никога, ни верника ни неверника, нити луталице нити блудника, нити икоје нечисте душе, него насупрот, Љубав чак више воли грешнике, слабе и лакомислене душе, сажалевајући их и тугујући и плачући за њима. Љубав састрадава са заблуделим грешницима, више него са добрим, јер је Она Христос који је звао к Себи

грешнике, са њима је јео и пио. Зато је, показујући на делу шта је права љубав, Господ учио говорећи: “Будите добри и милосрдни као што је Отац ваш небески, и као што Он даје кишу добрима и злима и једнако обасјава сунцем праведне и неправедне, такав је и сваки онај који има истинску љубав, – он је пун сажаљења, и моли се за све”. Тако сведочи Александар Каломирос, ученик Светог Предања. “Спасење свих” је хула на Бога Љубави који је човеку дао слободу.

3. Наравно да се на данашњег човека односе речи авве Исхириона о трпљењу невоља као путу спасења. Наравно да је Свети Јован Лествичник данас “недостижан” већини православних, али је истина и то да остаје вечни учитељ трезвености.

Могуће је да је Јунг некима помогао да нађу “смисао живота”. Али, у чему је тај смисао? У неогностичком култу свог ја? У прављењу хороскопа и читању мандала? У окретању окултној мистици?

4. Нико не оспорава да треба добро познавати савремену западну културу, и усвајати оно добро из ње. Али, сама начела православне духовности дубоко су туђа јунгијанству и хуманистичкој психологији уопште. Ево шта о томе каже један од највећих православних теолога данас, митрополит Јеротеј (Влахос): “Свети Оци су били Свети. Светост није морална, већ онтолошка категорија. Они су прозвани Светима “по Светоме у коме се посветише”. Свети Бог дарује од Своје нестворене енергије људима и освећује их. Бог се благодаћу Својом уселава у човека и човек постаје обиталиште Свете Тројице – живи храм Божји.

Апостол Павле дели људе на три категорије: на телесне, недуховне и духовне људе. *Телесни људи* су они који су лишени Духа Светога и који живе противно (човечанској) природи. Недуховни (душевни) људи су, такође, телесни људи, будући да немају Духа Светога, али живе у складу са природом. Другим речима, они имају врлина, но то су искључиво природне врлине. *Недуховни (душевни) људи* су често добри, захвални и суздржани људи, који имају природну љубав, и томе слично. Но, и поред тога, они нису Свети, зато што немају у себи Духа Светога. Отуда они не могу учествовати у обојужујућој енергији Божјој. Свети Григорије Палама каже: “Ако Бог не дела у нама, све што чинимо јесте грех”. *Духовни људи* су они који живе у складу са Духом Светим, тј. “примањем Духа,

богопознањем и сазрцањем”. Апостол Павле јасно каже: “А телесни човек не прима што је од Духа Божјега, јер му је лудост, и не може да разуме, јер се то испитује духовно. Духован, пак, све испитује, а њега самог нико не испитује” (1. Кор. 2, 14-15).

Психологија је модерна наука и плод западног хришћанства. У свом страшном очају и бескрајном незнању, западни човек је изумео психологију, управо због тога што су западне “цркве” отпале од исихастичког Предања Цркве. У светоотачком учењу је, заиста, много тога речено о души, о оболелости и излечењу душе. Нас Православне нимало не импресионарају открића и напредак психологије. Монаси, који се баве лечењем душе, врло добро знају како делују страсти, како делује ђаво и како благодат Божја улази у срце човеково. У мојој књизи *Разговор о православној психотерапији* једно поглавље сам посветио питању које сада анализирамо. У истој књизи наглашавам разлику између психологије и православног лечења душе тј. између хуманистичке психотерапије, са једне, и православне психотерапије (душелечења), са друге стране. Овде могу да поменем само оне најосновније ствари.

Душа се у хуманистичкој психологији не схвата као боголика, као што је то случај у православном богословљу, већ као пука “активност” тела. Због тога о хуманистичкој психологији говоримо као о “психологији без психе (душе)”. У савременој психологији душа нема онтологију. Душевна болест је за психологију напосто нарушеност човекове психичке равнотеже, што је, пак, последица различитих трауматских искустава из ранијег живота. Међутим, православно богословље оболелост душе схвата пре свега као духовно помрачење ума. У хуманистичкој психологији циљ терапије је да се човек поново доведе у психичку равнотежу, док је у православном богословљу лечење душе повезано са поновним човековим сједињењем са Богом и са боговиђењем, то јест, са обожењем, које је у Православљу поистовећено са боговиђењем. Терапијски метод човекоцентричне психологије јасно се разликује од метода православне психотерапије (душелечења). Уз то, човекоцентрична психологија не може да разликује створене од нестворених енергија, другим речима, не може да распозна да ли душевна болест има везе са психичком исцрпљеношћу или, пак, са ђавоиманошћу. Психологија је,

такође, слепа за деловања Божје благодати. Психологија, с једне стране, не верује у постојање ђавола, док, са друге, негира свако деловање нестворене благодати Божје.

О лечењу душе се говори у готово свим светоотачким списима. Потпуно је исто рећи “лечење душе” и рећи “психотерапија”. Право питање је: да ли Оци говоре о лечењу душе, а затим и – каква је отачка антропологија и сотериологија? И ту лежи истина. У сваком случају, чињеница да испред речи “психотерапија” стављамо придев “православна”, суштински разликује православну психотерапију од сваке друге психотерапије.

Морам још једаред да нагласим оно што сам већ рекао, а то је чињеница да је откриће психологије, до кога је дошло на Западу, било резултат разочарања западног човека, тј. последица одбацивања и пренебрегавања читавог подвижничког Предања Цркве. За западног човека, отуђеног од исихастичкоподвижничког предања, психологија је представљала право чудо. Међутим, психологија за Православље није никакво чудо. Да живе у наше време, Оци би се чудили над нечим другим – над човековом фасцинираношћу психологијом. Баш као што и савремени подвижници, тј. савремени Оци – који искуствено познају сва унутарња стања душе човекове, како лукавштине ђаволове и палост “старога човека”, тако и дејство благодатних енергија Божјих – сматрају открића психологије релативно незанимљивим. Кажем, незанимљивим, зато што је осредње знање од мале важности за оног ко је примио савршено знање. Колико се божанска мудрост разликује од људске мудрости, толико се и православна психотерапија разликује од хуманистичке психотерапије. Чега занимљивог за човека који живи и доживљава Божју љубав – ту једину савршену љубав, ту “богосједињујућу и свеобуимајућу силу”, то “иступљење ума”, ту “разбуктаност духа”, ту “огњену и неподносиву чежњу и жеђ” – може бити у открићима о острашћеној и онечишћеној “љубави”, која није ништа друго до пад љубави и идол? Зато и Оци наших дана, који својим животом пројављују свецело искуство Цркве, сматрају безначајним

наводно “просветљујућа” открића савремене психологије.

Неко би могао поставити следеће питање. Да ли би Оци, да живе у ово време, прихватили психологију, као што су у своје време прихватили философију? Да бисмо одговорили на ово питање морамо претходно да разјаснимо извесне ствари. Пре свега, Оци нису живели само у прошлости, Отаца има и данас, и ја сам, срећући такве Оце, схватио да су они веома резервисани према психологији. Друго, Свети Оци у своје време нису прихватили философско знање. Зар им је било потребно знање философа, када су сами имали савршено знање? Они су се напросто користили философским појмовима, којима су удахњивали ново значење и нову онтологију. Вероватно би исто то чинили данас и са психологијом.

Свети Григорије Палама је критиковао Варлаама зато што је овај заступао став психолошког тумачења духовног живота. И многи други Оци су, такође, критиковали психологизацију духовног живота, сматрајући да не треба да покушавамо да улазимо у такозвану подсвест нашим сопственим напорима, тј. уз помоћ нашег разума, зато што нас то може одвести у схизофренију. Православни метод је следећи: треба да се трудимо да, без упуштања у исцрпљујућу самоанализу, живимо испуњавајући заповести Христове. Трдећи се да испуњавамо Христове заповести, ми све више раскринкавамо “старог човека” у нама, са свим његовим страстима, што нам, потом, омогућава да се боримо за излечење од наших страсти. Упоредо с тим, треба да се трудимо да очистимо наш ум од злобе и гордости, е да би он постао способан да разликује добре мисли од демонских помисли. Како вели Свети Дијадох Фотички, вежбањем у духовној будности ум постаје способан да разликује мисли: он похрањује божанске мисли у ризницу свога памћења, док “тамне и демонске помисли” избацује из памћења. У таквом расположењу ума рађа се покајање.

Ми, наравно, по расуђивању прихватамо ставове савремене психологије и психотерапије у два случаја. Први случај се односи на људе чији је нервни систем оштећен из разлога психичког или менталног стреса и који се, стога, суочавају са озбиљним психичким проблемима. Други случај се односи на оне људе који стицајем околности немају никакве везе са Црквом и њеним Светим тајнама. Мислим да таквима

модерна психологија-психотерапија може донекле помоћи да не западну у стање неповратне душевне оболелости. Психологија делује на такве људе као лек за умирење болова, пружајући им какву-такву утеху у страшној тамници очаја у којој су заточени.

Такође, има људи који се исповедају, који одлазе код свог духовника, али њихов духовник нема потребну духовну снагу и знање о духовном животу да би могао да им помогне. Не треба да затварамо очи пред стварношћу: човекова немарност према исповедању греха и духовничка неспособност многих – у духовно-терапијском методу Цркве неопитних – духовника, јесте оно што многе људе одводи психијатру. Међутим, понављам, човек је створен по образу Божјем и мора да се труди да се уподоби Богу. То је, рекао бих, крајњи циљ и мистичко назначење човеково. И док год не почне да утољава своју чежњу за Богом, тј. док год живи одвојен од Бога, човек душевно страда. Док год не почне да испуњава своје основно назначење на овој земљи – а то је, заједницење са Богом – човек, без обзира на сву ефикасност медицинских и психо-аналитичких третмана којима се подвргава, и даље остаје роб унија и своје трагичке потраге. Ми не трагамо само за пуком душевном уравнотеженошћу, већ за пунотом живота.

Ми не желимо само да развијамо наша религијска осећања, већ да задобијемо пуноту живота. Зато, да бисмо били у стању да схватимо разлику између човекоцентричне и богоцентричне психотерапије, неопходно је да се пре тога подробно упознамо са учењем Православне Цркве о (из)лечењу душе. Но, наша тема овим није исцрпљена, већ остаје отворена за даљи разговор,” вели митрополит Јеротеј.

5. Др Јеротић ревност види само код неких образовани хришћанских светитеља (не каже којих) и томе, као нешто допустиво, додаје “мистику стваралаштва” (повезујући мистичка искуства Св. Симеона Новог Богослова и Терезу Авилску!) Све остало је “фанатизам и неуроза”. И, по др Јеротићу, аскезе није било до 4. века, а, по, Берђајеву, у хришћанску аскезу рано су продрли “неоплатонски, стоички и манихејски елементи”. То није тачно! Аскете су били сви прави хришћани, од почетка: сетимо се само Св. Павла, који редовно пости и моли се Богу уочи својих мисионарских путовања, као и апостолске заповести о непрекидној

МОЛИТВИ.

Док су неоплатонистичка, стоичка и манихејска аскеза имале за циљ да душу ослободе из тамнице тела (јер је само душа божанска, а тело треба одбацити и презрети као неки “отпад”), православни подвижници су имали за циљ да и тело и душу принесу, кроз преображење Духом Светим, Господу Исусу Христу; јер, по отачкој изреци, тело без душе је леш, а душа без тела утвара. Речи Лествичника о самилости сладострасних јасне су свима који познају светоотачко аскетско богословље: непреображено добро, добро у палом човеку овог света, чулном човеку, често не потиче из чистих, боголиких извора охристовљеног бића, него је помешано са злом и страстима. Зато је подвижник изнад те “чулне самилости” јер разапиње своју палу природу да би је поново стекао, преображену. То што је било “садизма и мазохизма” у нечијој аскези (рецимо, средњовековној римокатоличкој) не значи да их је било код православних светаца (Св. Серафим Саровски, који је хиљаду дана и ноћи клечао на стени молећи се за род људски, свакако није био мазохиста.) Управо су најсуровије православне аскете били најрадоснији сведоци Васкрслог Христа.

Паганско и хришћанско у нама

Пишући о паганском и хришћанском у нама, у књизи “Старо и нову у хришћанству”, др Јеротић је склон да много шта помеша и понуди нам извесну збрку појмова. Тако, на пример, позивајући се на Симу Тројановића, он каже да је кађење икона у храму пагански обичај – јер се некад кадило идолима; то је чак и паљење свећа. А ово није права истина; иако су форме и обреди веома слични у свим религијама, и паганским и хришћанској (будисти, рецимо, имају и монаштво и бројанице и храмове, као и хришћани), али се њихови садржаји разликују; а кађење и паљење свећа постојало је у старозаветном култу, коме је Нови Завет испуњење.

Такође, др Јеротић нам нуди и овакву причу:

“Узмимо још један, упечатљивији пример присне везе паганских обичаја са хришћанским, који не морају да сметају нашем хришћанском “чистунству”. Познато је да су се стари Срби, давно пре примања хришћанства, у пролећној сезони причешћивали (ако је та реч погодна за

овакав обичај) глоговим листом, или, чешће, пупољком од леске. Још у нашем веку забележено је, у “Дабро-босанском источнику” (према Чајкановићу), једно причање простог босанског сељака, већ старца, које делује узбудљиво, поетски, фантастично и аутентично: “Постим очи Ускрса, скинем капу, метанишем код лијеске и кажем све лијесци што сам сагрешио, ухвативши се за њу руком; потом кажем: опрости ми, лијеско, отргнем пут с ње и изијем, те то ми је било причешће. На измаку године дођем тој лијесци и прегледам ју: ако се буде осушила, онда нијесам се право исповедио, ако ли није, онда сам се право исповедио.”

Кад то прочитамо, др Јеротић нас пита – има ли суштинске разлике између овог босанског сељака, који поседује “чисту душу”, и нас који примамо Свето Причешће у Цркви, да би читаоцу дошапнуо (“уздржано и са снебивањем”): “Ако су сви, или већина ових “стараца“, прилазили паганској причести “чистог срца” (а видели смо да су и сами себе, опет преко природе дрвета, критички посматрали), и не знајући за Христа, или у безазлености срца заборављајући на Христа, можда је њихову “причест” благи Господ и примио!”

Необично тврђење! “Безазлено” заборавиш на Христа, исповедиш се лески (за коју др Јеротић вели да је “свето дрво од најстаријих времена човечанства, у које не удара гром!”), причестиш се леском и чекаш да те благи Господ прими!

После свега, симпатично незнавени старац – незнабожац постаје (несвесно) Христов апостол! Чујмо др Јеротића, који продужава созерцање старца из Босне причешћеног леском: “Осећам да немам права, као православни хришћанин, да одбацујем своје јудео-хришћанско порекло (и то у смислу присутности, признавања и свесног прихватања свега вредног што је свима народима света донело Јахвеово објављивање Мојсију на Синајској Гори), као ни своје српско, словенско, паганско порекло. Пример оног босанског старца поучан је за ово што желим да кажем. У њему је, као представнику целог нашег народа, проговорила вишехиљадугодишња љубав према природи у којој је овај старац (и то у дрвету леске) видео живог Бога, али на изразито пагански начин; старчева потреба да исповеди своје грехе, знак је старозаветног човека присутног у њему, свесног да је грешан према Богу и да своје грехе треба да

исповеди; причест лесковим пупољком сведочи о старчевој новозаветној, хришћанској потреби да узимањем пупољка, уместо хлеба, односно тела Христовог, он, ипак, несвесно изврши налог Христов ученицима на Тајној вечери”.

Зашто би овај јадни чичица, који је ко зна кад ушао у храм и видео свештеника, био “представник целог нашег народа”? То би било као када бисмо рекли да је ђак Гимназије са десет јединица, који ће сигурно понављати разред, представник целокупног нашег гимназијског подмлатка...

Треба бити јако опрезан кад се са разумевањем односио према “паганском слоју” наше историје и наше душе. Случај самог Карла Густава Јунга у том смислу је опомињући. Није пука подударност да је књигу “Јунг и Хесе: херметички круг” (Плави јахач, Београд, више издања), за коју је у нас предговор писао др Јеротић, сачинио чилеански нациста Мигуел Серано.

О Серану као нацисти пише руски истраживач окултизма Јуриј Воробјевски у својој књизи *Куцање на златна врата: пут у апокалипсу* (код нас је обављена под насловом *Западни пут у апокалипсу / Од мита о Граалу до Новог светског поретка*, Светигора 2001.) Серано је један од теоретичара мистичког нацизма, још тридесетих година 20. века примљен у познато друштво Туле, езотеријско језгро SS-реда. На једном од ритуалних скупова нациста у Андима Серано каже: “Ако будем викао све до Валхале, где живе бесмртни богови знам да ћеш ме ти, мој фирере, Адолфе Хитлеру, чути и одговорити ми. Рећи ћеш: Саборци, ваша крв ће спасити не само Чиле, него и сав свет. Боја крви се не заборавља. Она је тако црвена, тако јарко црвена, та крв јунака. Њу богови много боље виде него безбојне сузе светаца. И бесмртни богови завиде онима који су за идеју дали оно што су сматрали својим јединим животом”. Да ли је код Јунга било нечег што је допринело Серановом везивању за њега као “аријевског психолога”?

Још приликом сукоба са Фројдом, Јунг је настојавао на чињеници да он покушава да психоанализу учини науком која неће бити чисто “јеврејска”. Сам Фројд и његови најнепосреднији сарадници били су аустријски Јевреји, којима је било потребно неколико угледних хришћана – који ће, као психолози, фројдизам понудити ван јеврејског гета. Када је срео Јунга, Фројд је схватио да њему може припасти таква улога, и

“усинио” га, што због талентованости младог ученика, што због његовог швајцарско-протестантског порекла. Па ипак, дошли су у сукоб: Фројд није допуштао никаква “заstraњења” кад је у питању његов метод, а Јунг је кренуо даље, показујући да либидо није само полна енергија, него енергија целокупног бића.

Професор Цери Дилер о овом аспекту односа Јунга према јеврејским коренима психоанализе пише: “Историја психоанализе неодвојива је од њеног оснивача Сигмунда Фројда. За већину људи на размеђи векова Беч и психоанализа били су нераскидиво повезани са њиховом јеврејском суштином. Фројд је, наравно, био Јеврејин. Он је своје радикалне теорије први пут изложио не пред неком блиставом лекарском групом, него у току предавања које је држао у Бнај Бриту, реду јеврејске браће”. Иако се по култури осећао као Немац, Фројд је ипак био типични Јеврејин: када је у Немачкој и Аустрији дошло доба нацизма, он је морао да бежи из Беча. Његове теорије су протеране са Универзитета и из лекарске праксе, а књиге су му јавно спаљиване.

Јунг је још 1913, на Четвртом конгресу психоанализе, дошао у сукоб са јеврејском струјом међу аналитичарима. Уместо њега, као председник (привремени) конгреса био је изабран Карл Абрахам. Касније, швајцарски психијатар долази до закључка да постоје разлике у психи Јевреја и аријеваца. Он се о томе није устегао да пише ни у доба када је Хитлер гонио јеврејски народ. У раном периоду Трећег рајха, Јунг је био уредник *Часописа за психијатрију*, који је у Швајцарској излазио на немачком. У том часопису су стално нападана “јеврејска” психичка стања и била на сав глас хваљена нордијска аријевска психологија. У часопису су излазиле похвале на рачун Хитлера и националсоцијалистичке партије. У извесној мери, Јунг је подржавао идеју физичког уништавања душевно болесних људи који не могу бити излечени. У доба холокауста, Јунг је у својој 65. години живота написао дело “Аријевска психологија”, настојећи да истом замени јеврејске психоаналитичке теорије као нешто што не приличи немачком народу.

Касније је Јунг схватио да је погрешно, па је и спису *О Вотану* објаснио демоничност стихије несвесног која се пројавила у немачком нацизму.

Ипак, Јунгово одушевљење нацистичким идејама није било случајно. Оставши без јасног хришћанског критеријума за разликовање добра и зла, овај психолог није могао (слично Хајдегеру и Јингеру) да се не препусти ономе за шта је веровао да је буђење здравих паганских (“природних”, “природно-божанских”) стихија у германском племену. Њима се хитлеровски нихилизам учинио као знак животне снаге, као нешто што ће обновити у декаденцију огрезлу западну цивилизацију...

Стога је Мигуел Серано одабрао баш Јунга за саговорника; без обзира на чињеницу да се разумом одрекао своје позне, старачке заблуде, Јунг је и даље остао ирационалиста какав је Серану био потребан за заснивање идеја о “здравим” паганским праобразима у аријевској раси.

Православље и римокатолицизам

Др Владета Јеротић је један од главних заговорника сјединења православних и римокатолика који су, тобож, и сад, “мистички” – “једна Црква”. Очито је да му је блиска прича папе Ивана Павла II, који је говорио о Православној Цркви и ватиканској заједници као о “плућним крилима” јединствене Европе (ту слику је позајмио од руског песника и филозофа Вјачеслава Иванова, који је прешао у римокатолицизам.) Др Јеротић Православну Цркву назива Маријом, а римокатоличку вероисповест – Мартом. На питање да то боље објасни, он, у “50 питања – 50 одговора” вели: “У јеванђелској причи, да се подсетимо, Христос долази у пријатељску кућу коју држе две сестре, Марта и Марија, и њихов брат, Лазар. Марта се труди да најбоље угости Исуса, да га нахрани и напоји земаљском храном, да му пружи удобан лежај, чисту кућу која одише заједничком љубављу обе сестре и брата према Исусу. Пошто се претходно окрепио плодовима земље које је Марта брижљиво и с љубављу припремила, Исус проповеда своју божанску науку укућанима и гостима ове гостољубиве куће. Марија је крај Његових ногу, слуша га пажљиво и усхићено – за оно време међу патријархалним Јеврејима незапамћен догађај – док Марта и даље нешто спрема или распрема у кујни или некој побочној просторији. Да ли подстакнута љубомором или што јој је Маријина помоћ била стварно потребна, Марта гласно ставља

примедбу на Маријино понашање, на шта Исус Христос изговара чувене речи: Марта, Марта, за много се трудиш, Марија је изабрала бољи део! Да ли су ове речи значиле да је Исус више волео Марију од Марте? Не мислим тако. Каква поука се може извући о Марти и Марији у односу на источну и западну хришћанску Цркву? Поређење које ћу изнети смело је и хипотетично, рекло би се, чак, произвољно.

Подсећам, најпре, да је хришћанство изникло из два корена: грчког и јудејског. Није спорно да је идеалистичка философија платонизма и неоплатонизма, наклоњена философским спекулацијама и мистици, у потцењивању материјалног и чулног, земаљског живота (отуд каснија склоност хришћана аскези, односно строго монашком животу) нашла плодно тле у византијском, а касније у руском православљу. Јаку веру у васкрслог Христа Који наговештава небеско блаженство својим следбеницима, по цену одрицања и жртвовања овог живота насељеног палим духовима, и под влашћу “кнеза овог света”, палог Луцифера, повремено угрожавану монофизитским претеривањима у догмама и у практичном животу – схватам као Маријину љубав за Христа.

Реалистичкија философија Аристотелова, римски дух права и практичности, као и остваривање удобнијег земаљског живота, заједно са познатом јеврејском љубављу према овоземаљском животу (идеја о личној бесмртности човека појавила се, зачудо, касно у јеврејском народу и јеврејској религији), као да је више одговарала Западу, где је нашла погодније тле, најпре у римској цивилизацији, затим франачкој и онда, редом, у свим каснијим творевинама европске цивилизације и културе. Наглашавање земаљске појаве човека Исуса, Његовог голготског страдања, брига за свакодневни практичан живот, јаче истицање индивидуалне моралности у односу на религиозност, смисао за правно и техничко уређивање живота и државе – схватам као Мартину страну хришћанске вере и љубави према Христу.

Зашто је потребно делити Исуса Христа на Исуса и Христа када знамо да је Халкедонски сабор још 451. године успоставио трајну хришћанску догму о Богочовеку Исусу Христу, у коме су присутне две природе тајанствено спојене и, у савршеној хармонији, делатне? И зашто онда не схватити близаначки пар Марта-Марија као две половине једног и

целовитог бића, који се разликују међусобно само привидно! Уместо што су се на луциферски начин разјединиле (Луцифер свуда уноси деобу), инфициране гордошћу борбе за првенство Рима и Цариграда, и тако наставиле да се у току векова све више разједињују водећи чак верске ратове – Источна и Западна хришћанска црква ће се можда тек под претњом неке друге религије присетити, једног и неподељеног, Богочовека Исуса Христа и његове две руке, Марије и Марте.”

Др Јеротићу су сведи и Свети Јован Златоуст и Симеон Нови Богослов и Фрања Асишки и Тереза Авилска. То је, за њега – исто предање. Да ово није случајно, јасно је и из књиге разговора са Милошем Јевтићем, у којој на слично питање, др Јеротић одговара: “Ваша питања упућена су егзотерној страни хришћанства и сада ћу се њима окренути. Када кажемо да је хришћанство езотерно и да је оно крај сваке религије, онда мислимо на “мистичко тело” Христово и есхатолошку заједницу у историји, а када кажемо да је хришћанство и егзотерно, онда мислимо на хришћанство као “институцију”. Много је бола и неправде хришћанска институционализована црква нанела и хришћанима и нехришћанима у току векова хришћанске историје. Највећа несрећа је стигла цркву као институцију када се поделила на Источну и Западну цркву почетком XI века, док је у основи Црква Христова увек једна, општа и целинска, *katholikos*. Друга несрећа (да ли такође неизбежна као и она прва?) настала је још много раније, када је држава ушла у цркву и црква у државу. То је био онај смртоносни, доживотни загрљај државе и цркве, антиномичност која није могла бити разрешена ни после одвајања државе од цркве. Западно хришћанство, у нечему битном више овоземаљско, законско, дисциплиновано, школско (као да је човек, иако одрастао, увек у школи, седи у клупи и бојажљиво слуша учитеља који са штапићем у руци стоји испред њега), сачувало је историјског Христа-човека. Источно хришћанство, више духовно, мање физичко, помало лебдеће, с потцењивањем земље, тела, нагона, поетско и химничко, сачувало је Христа-Бога. Зар није било потребно и једној и другој цркви да се допуњују и у загрљају пољубе, као што се на хришћанским иконама грле и љубе Петар и Павле, два тако различита Христова апостола, али са једним, јединим Христом у себи!”

У свом огледу “мариологији” у Православљу, др Јеротић се залаже за јединење православних и римокатолика, позивајући се на њихов однос према Богородици: “На крају овог есеја, осврнуо бих се на користан чланак римокатоличког теолога из Загреба Предрага Белића, под насловом “Мајка Цркве код Јустина Поповића”. Залажући се за “мир и помирење” међу завађеном хришћанском децом пред једним јединим Богом, једним јединим признатим Месијом, Исусом Христом и Светом Тројицом, као и пред једном Мајком свих људи, Богородицом Маријом, Предраг Белић најпре подсећа да је папа Павле VI, на једном ватиканском заседању, у јесен 1964. године, Богородицу Марију означио као “Мајку Цркве”, не тражећи да ово означање постане нова догма. Мада је реакција неких православних теолога (оних са православног Института светог Сергеја у Паризу) била негативна, Предраг Белић открива у делу архимандрита др Јустина Поповића, и то у трећој књизи његове Догматике, у одељку посвећеном Марији и Цркви, јасно обележено место које указује да је и отац Јустин Поповић, као православан духовник, заступао гледиште да је Богородица Марија – Мајка Цркве. То место у Јустиновој Догматици гласи овако:”Новозаветна је свеблаговест: Црква је тело Христово и Пресвета Богородица, родивши нам Богочовека Господа Христа, у ствари је родила Цркву, јер је дала тело Цркви. Тако је Богородица у исто време Црквородица; Богомати је у исто време Црквомати. Зато света молитвена мисао Цркве исповеда и проповеда ову истину, ову свеистину: Богородица је “свесветла Црква Божија” (овако се пева средом на јутрењу Канон Пресвете Богородице, глас 7 Октоих).

Дубоко прожет оваквом вером у Богородицу као Мајку Цркве, архимандрит др Јустин Поповић се позива и на оне свете Оце хришћанске Цркве који ово исто верују и пишу, а то су: Јефрем Сирин, Кирило Александријски (“Богородица је света Црква”), Теодор Студит, Симеон Нови Теолог, Григорије Палама, а од српских духовника отац Јустин наводи богоднахнуту песму владике Николаја Велимировића “Царица тишине”.

Најближи ученик оца Јустина Поповића, владика Атанасије Јефтић написаће и сам:”Црква се не може ни замислити ни постојати без Свесвете мајке Спаса Христа. Пресвета Богородица је Црква и Црква је

Пресвета Богородица”.

Пошто и сам верујем и мислим да сам човек “мира и помирења”, изнео сам у овом чланку о мариологији – теотокологији у православљу, овај чланак (римокатоличког теолога Предрага Белића), из кога се може видети да и поред бројних догматских и недогматских неслагања између православне и римокатоличке цркве, постоје и значајна учења обеју цркава – зар није довољно значајно за обе цркве учење о Пресветој Богородици? – која саопштавају једну истину о једном Богу и једној Цркви! Када би постојала добра и постојана воља с обе стране, као и усрдне молитве упућиване једној Мајци Божјој из обе цркве, зар се не би нашла и друга заједничка учења о једном Господу Исусу Христу која би, на од Бога спасавајући начин, приближила не само обе цркве једну другој, већи жалосне, и од Христа никад прихваћене раздвојене народе ових цркава!”

Овде се, по ко зна који пут кад је др Јеротић у питању, демонстрира нека врста интелектуалне “сфумато” технике зарад сликања љупког, али нереалистичног, платна... Наиме, др Јеротић прећуткује да за православног подвижника, оца Јустина, култ Мајке Божје никад не добија јеретичке примесе римокатоличког поштовања “блажене Дјевице” (рецимо, догмаг о “безгрешном зачећу” Маријином од стране Јоакима и Ане, култ “срца Маријиног”, склоност називању Богородице “саискупитељком” човечанства, чиме се јединствена улога Христова умањује, итд.) И за оца Јустина Богородица је мајка Православне Цркве, док за њега римокатолицизам и није Црква, него инославна заједница чији је поглавар, папа, прогласивши себе “незаблудивим” *ex cathedra* по питањима вере пао трећим најтежим падом у историји човечанства (Адам се одрекао Бога, Јуда издао Бога, а папа себе ставио на место Бога, сведочи отац Јустин у књизи “Православна Црква и екуменизам”).

Навели смо три текста др Јеротића у којима се Православна Црква и римокатолицизам сједињују и допуњавају: прво су, у “50 питања”, Марија и Марта, затим су, у “Постојаностима”, “Петар и Павле”, да би се, на крају, у огледу о “мариологији” сусрели у молитвама Богородици. Недвосмислено је: др Јеротић, попут Соловјова, верује да уједињује досад несјединово.

Али, шта су Свети Оци говорили о римокатолицизму?

Да их чујемо:

Преподобни Теодосије Печерски (1074.)

“Они (Латини), множином својих јереси, обешчестили су целу земљу. Они који живе у латинској вери неће задобити вечни живот.”

Свети Григорије Палама (око 1360. г.)

“Све док будете говорили да Дух Свети исходи и од Сина, ми вас нећемо прихватити нити општити с вама”. (Дела Св. Григорија Паламе. Т1, Солун, 1962, стр. 26)

Свети Марко Ефески (1457.)

“Јасно је да су они (латини) јеретици, јер су се потпуно одвојили, при чему је њихово учење о Светом Духу – хула на Њега и највећа од свих опасности и ми их одбацујемо као јеретике.”

“Оно што се тиче Цркве никада се не може разрешити путем компромиса”.

“Ми смо одбацили Латине, ни због чега другог, него због чињенице да су јеретици. Зато је потпуно погрешно сједињавати се са њима.“

“Латини нису само расколници, него су и јеретици. Наша је Црква дуго ћутала о томе, понајвише због тога што су њихови народи знатно већи и јачи од нашег.”

Преподобни Максим Грк (1556. г.)

“У својим делима, ја разобличавам сваку латинску јерес и сваку јудејску и многобожачку хулу”. (Дела преподобнога Максима Грка, Твер. 1993. стр. 7)

Свети Филарет Московски (Дроздов)

“Папизам је сличан плоду, чији се омотач хришћанске црквености, наслеђен од давнина, постепено распада, да би открио њихову антихришћанску срж”.

Преподобни Пајсије Величковски (1794.)

Пише о латинству, да се оно одвојило од Цркве и “пало у бездан јереси и заблуда... и лежи у њима без икакве наде да ће се подићи.” И даље: “Латини нису хришћани”.

Свети Игњатије (Брјанчанинов) (1867.)

“Папизам – тако се назива јерес која се појавила на Западу и из које су, као гране из стабла, израсла различита протестантска учења. Папизам присваја и даје папи особине Христа и тиме одбацује Христа. Неки западни писци су то одбацивање готово јавно изrekli, говорећи да је далеко мањи грех одрицање од Христа, него одрицање од папе. Папа је идол паписта – он је њихово божанство. Због те ужасне заблуде, Божија благодат је одступила од паписта: они су верни само себи и сатани-творцу и оцу свих јереси, између осталих и папизма. У том стању помрачености они су искривили неке догмате и свете тајне, а Божанствену Литургију су лишили њеног суштинског значења избадивши из ње призивање Духа Светога и благосиљање принесеног хлеба и вина, који се претварају у Тело и Крв Христову.

Ниједна јерес не изражава тако отворено и насилно своју претерану гордост и сурови презир и мржњу према људима.” (О јереси и расколу) “Не играјте се вашим спасењем, не играјте се! Иначе ћете вечно плакати. Прихватите се читања Новог Завета и Светих Отаца Православне Цркве (а никако Терезе и Франциска и других западних умоболника, које њихова јеретичка црква проглашава за свеце!); учите се од Светих Отаца Православне Цркве, како се исправно разуме Писмо и какав живот и какве мисли приличе хришћанину.” (Дела, Т. 4. Спб. 1886. стр. 476.)

Преподобни Амвросије Оптински (1891.г.)

“Источна православна Црква, од апостолских времена па све до данас, држи и сматра неизменљивим и неповредивим од нововерја, како учење Евангелско и Апостолско, тако и предање Светих Отаца и одлуке Васељенских сабора. Римска црква се већ одавно удаљила у јерес и новотарије...” И даље: “Римска црква тиме што не чува светост Саборних и Апостолских одлука, а приклања се нововерству и погрешним

мудровањима, потпуно се одвојила и не припада Јединој, Светој и Апостолској Цркви.” (Сабрана писма блаженопочившег Оптинског старца Амвросија мирјанима. Ч. 1. Сергејев Посад. 1913. стр. 231, 232, 235)

“Истина сведочи, да је Римска црква отпала од православља” (Сабрана писма стр. 234)

“Да ли би било разумно тражити јединство са католицима?

Да ли се треба чудити привидној усрдности и тобожњем пожртвовању тих делатника, то јест латинских мисионара и милосрдних сестара?

Они се труде да људе обраћају и приводе своме папи, а не Христу.”

(Сабрана писма преп. Амвросија, 1908, стр. 7)

Свети Теофан Затворник (1894.)

“Постојала је једна црква на земљи, Црква једне једине вере. Али дошла су искушења – папа и његови приврженици предали су се сопственом мудровању и отпали су од једне Цркве и вере.” (Писма разним лицима о различитим стварима вере и живота. М1892. стр. 45)

“Хришћанским Црквама, како је теби наравно познато, називају се, осим наше Православне Цркве, латинска црква и многа хришћанска протестантска друштва. Али ни латинску цркву, а поготово та протестантска удружења, не треба признавати као истинске Христове Цркве, управо зато што су оне несагласне са Апостолским устројством Божије Цркве.

Латинска црква је по пореклу апостолска, али је одступила од апостолског предања и искварила се. Њен основни грех је страст према стварању нових догмата. Латини су искварили и оскрнавили Свету Веру коју су примили од Светих Апостола”. (Писма, стр. 230-232)

“Веровати на латински начин – значи одвојити се од Цркве, јерес.”

(Писма о хришћанском животу М, 1908, стр. 37)

Свети праведни Јован Кронштатски (1908.)

“Ко од православних не би желео да се уједини са католицима или лутеранима и буде са њима једно у Христу, једна Црква, једно друштво

верујућих? Али ко од чланова тих такозваних цркава, а посебно предводници, који се називају папама, патријарсима, митрополитима, архиепископима и епископима или пак свештеницима или патерима, које од њих спреман да се одрекне својих заблуда? НИКО. А ми се не можемо сложити са њиховим јеретичким учењем без штете по спасење своје душе. Зар је могуће спојити неспојиво – лаж и истину?” (Живи клас са духовне њиве. Из дневника за 1907-1908. г., М 1992. стр. 31)

“Истините речи нашег Спаситеља Исуса Христа гласе: ко није са Мном, тај је против Мене (Мт. 12, 30). Католици, лутерани, реформатори; су отпали од Цркве Христове... они јавно иду против Христа и Његове Цркве... не поштују постове, искривљују догмате спаситељске вере. Они нису са нама; они су против нас и против Христа”. (Живи клас са духовне њиве, стр. 32-33)

“У својој папској цркви, папе су створиле разне трикове, разноврзне лажне догмате који воде ка преварама и у вери и у животу. То је потпуно јеретичка црква.” (Живи клас са духовне њиве, стр. 35)

“Кад би римски папа био потпуно истоветан са Господом, у мислима, у души и учењу, могао би се, свакако не у личном смислу, назвати главом Цркве; али како је он различит од Христа и у мисли и у учењу, он је јеретик и не може се назвати главом Цркве нити учити Цркву; будући да је она стуб и тврђава истине (I, Тим. 3, 15), а папа и паписти – трска коју ветар љуља потпуно су извитоперили истину Христову и у учењу и у богослужењу (бесквасни хлеб и одбацивање проскомидије) и у руковођењу, искваривши својом јереси сво католичанство и учили га погрешним, при чему је папа, и поред све своје јереси проглашен непогрешивим од стране католичке цркве, то значи да је он непоправљив у својој противности мисли Христовој”.

Из посланице Источних патријараха 1848. г.

“Једна Света Саборна и Апостолска Црква... сада и овде поново саборно објављује да је такво новаторско учење по којем Дух Свети исходи и од Оца и од Сина. Сушта јерес, а присталице и следбеници тог учења, ма ко они били, јесу јеретици: друштва која они оснивају су јеретичка и свако духовно богослужбено општење православних чеда

Саборне Цркве са њима је незаконито!” Тако су говорили Свети Оци.

Православни нису одвојени од римокатолика зато што су ускогруди фанатици и “зилоти”, него зашто што су њихова духовна искуства потпуно различита. Ево шта каже о томе митрополит Јеротеј (Влахос): “Вера и богословље су, са једне стране, плод духовног излечења, док су, са друге, истовремено и пут ка духовном излечењу и боговиђењу, које је – будући заједницење са Богом – у исти мах и богопознање. То је оно што твори човеково спасење.

Разлике у догматима имају за последицу и разлике у схватању и практиковању лечења душе. Има случајева када такозвани унијати личе на Православне, чак и када је у питању догмат о происхођењу Светога Духа. Они не користе додатак *Filioque* у Символу Вере, а ипак су се у схватању и практиковању лечења душе разликују од Православних. Сматрам да постоје два критеријума на основу којих можемо да проценимо да ли је човек који се упокојио био православан или не, и да ли је био светога живота или не. Први критеријум се тиче начина и метода лечења душе који је он примењивао у свом животу, а други критеријум јесте да ли су од њега одатле свете мошти или не. Ми верујемо да православље у себи садржи оба критеријума. Другим речима, православље има и правилан метод лечења душе и свете мошти обожених Светитеља. Ова различитост Православља од свих осталих хришћанских деноминација се онда, сасвим логично, пројављује и у догматичком учењу, будући да богословље, као што смо то већ рекли, увек јесте израз живота и артикулација начина живота.

Ако, из ове перспективе, поредимо Православље са латинским и протестантским деноминацијама, одмах ћемо уочити разлике. Протестанти уопште немају никакав духовно-терапијски метод. Они мисле да пука вера у Бога гарантује спасење. Али, ми смо већ указали на чињеницу да савршена вера – вера која спасава човека! – јесте вера која је заснована на сазрцању (боговиђењу), а да је претпоставка сазрцања (боговиђења) очишћење срца. А очишћење срца започиње прихватањем оне почетне вере, која се пројављује кроз дела покајања. А дела покајања јесу све оно што доприноси човековом духовном излечењу. Ето зашто протестанти немају духовно-терапијски метод. С друге стране, латински

духовно-терапијски метод је – у поређењу са православним духовно-терапијским методом – непотпун. Латинско упадање у *Filioque* заблуду резултат је латинске неспособности да се правилно схвати однос између личности и заједнице. Тако, Латини бркају лична својства Лица Свете Тројице: нерођеност оца, рођеност Сина и происхођење Светога Духа од Оца, јер Отац рађа Сина и происходи Духа Светога. Латинска неспособност да се изрази светотројични догмат и погрешна формулација тог догмата указују на немање богопознањског искуства и откривења. Јер, тамо где постоји боговиђење, тамо постоје и јасне догматичке формулације.

На пример, ученици Христови су на гори Тавору видели славу Христову. Они су у исти мах чули нечујиви глас Оца, који говори: “Ово је Син Мој љубљени...” и видели силазак Духа Светога у виду облака. Таворски облак, по Светом Григорију Палами, јесте – присуство Духа Светога. Тако су ученици Христови стекли знање о Троједином Богу кроз сазрцање и откривење. Њима је откривено да је Бог Један по Суштини и Тројица по Ипостасима. То је оно о чему говори и Свети Симеон Нови Богослов у својим химнама. Он у њима на много места казује да током сазрцања нестворене Светлости обожена личност прима Откривење Тројединога Бога. Свети у свом сазрцању никада нису бркали ипостасна својства лица Свете Тројице.

Латинско бркање ипостасних својстава лица Свете Тројице и учење да Свети Дух происходи по суштини и из Сина показатељ је чињенице непостојање доживљајног богословља у Латина. Латинско учење о “створеној благодати” показатељ је да латинска традиција нема доживљај благодати Божје. А будући да латинска традиција нема тај доживљај, јасно је да нема ни правилан духовно-терапијски метод.

И, заиста, у латинској традицији нема оног духовно-терапијског метода који имамо у Православљу. У латинској традицији нема разликовања разума и ума. У латинској традицији нема учења о томе да помрачење ума јесте духовна болест, нити о томе да просветљење ума јесте обнова духовне целовитости (целомудрености, здравоумља). Многи латински текстови, о којима се толико говори, пренатрпани су сентиментализмом и исцрпљују се у пуком морализму. Православна Црква, пак, у погледу

тих питања има велико Предање, што и показује њен истинити духовно-терапијски метод.

Истинитост вере се пројављује кроз њене духовно-терапијске учинке. Ако вера уистину лечи човека онда је она истинита вера, ако, пак, не лечи човека онда она није истинита вера. То, такође, важи и за медицинску науку. Прави лекар је онај који зна како да излечи пацијента и који успева да га излечи, док лажни лекар не уме да излечи пацијента. Исто важи и у случају лечења душе. Из тог разлога, верујем да се разлика између православног Предања, са једне стране, и латинске традиције и традиција протестантских конфесија, са друге, огледа првенствено у начину духовног лечења. Разлике у схватању и практиковању лечења душе резултат су разлика у догматима. А догмати нису философија, као што ни богословље није философија.

Веома се радујем томе што ми се пружила прилика да тачно објасним шта мислим када кажем да Православље и православно богословље нису философија. Пре свега, морам да разјасним оно што сам већ рекао, да православно богословље, пре свега и изнад свега, јесте доживљај и Откривење. Бог се открива онима које он удостоји Свога Откривења. Они који од Бога добију дар Откривења и друге дарове постају богослови Цркве. Свети Григорије Богослов епиграматски вели да Оци Цркве не богословствују на начин на који би то чинио Аристотел, већ на начин на који су то чинили Апостоли. То значи да они богословствују не на рационалистички начин, већ на начин Светих Апостола, који су били рибари. Прави богослов Цркве се постаје тек по примању Духа Светога. Богословље је, дакле, искуство.

И управо се ту показује сва разлика између философије и богословља. Философија је плод људског интелекта, то јест, у философији човек својим интелектом кроз мишљење долази до артикулације и формулације појмовног знања, док је богословље, напротив, плод Божјег Откривења човековом очишћеном срцу. Најпре срце прима Откривење, а тек потом људски ум артикулише то Откривење. Ову разлику јасно видимо у одељку из пророка Исаије, и у тумачењу које на тај одломак даје Свети Јован Златоусти. Пророк Исаија пише: “Јер, гле, Господ Господ над војском узеће Јерусалиму и Јуди потпору и помоћ... пророка и мудраца...” (Ис. 3,

1-2). Ево јасне разлике између пророка и мудраца коју даје Свети Јован Златоусти: “Мудрац размишља о будућности на основу сопствене велике мудрости и личнога искуства”. Даље, Златоусти говори о томе да је мишљење једна ствар, а пророштво сасвим друга. Пророк говори “не од себе”, већ у Духу Светоме, док мудрац (мислилац, философ) говори искључиво од себе. Зато, постоји велика разлика између пророка и мудраца (мислиоца, философа), и она одговара разлици “између људске мудрости и божанске благодати”. На језику Светог Писма пророк и богослов су исто. Очигледно је, дакле, да постоји огромна разлика између богослова и философа, те стога и између богословља и философије. Оци Цркве су се, и поред тога што су проучавали философију свога времена, држали другачијег метода богопознања. А тај метод јесте исихастички (тиховатељски) метод.

Основна разлика између јеретика и православних богослова била је (и још увек јесте!) у томе што су се јеретици у расправама о стварима вере служили философијом, док су се Свети Оци увек служили Откривењем, које је плод тиховатељског подвига. Ако пажљиво проучавамо црквену историју, видећемо јасно да су у црквеном животу увек постојале те две струје. Једна струја је била философирајућа струја, која се руководила интелектом, и њој су припадали сви јеретици који су покушавали да тумаче Бога сопственим разумом. Друга струја је била исихастичка струја, која се руководила Предањем и Свети Оци припадају тој струји”. Ово су јасни критеријуми које нам нуди велики богослов Јеротеј (Влахос).

Дакле, православље је здравље (а ја, као православлац, болестан човек који тражи лека), а римокатолицизам је болест (а римокатолик болесник који тога није свестан, и који верује да је његова болесна вера – здравље.)

Да ли ја, као православан, мрзим римокатолика? Не. Јер ја знам да ће моја вечна судбина с оне стране гроба бити страшнија од његове зато што се ја нисам потрудио да ме Христос, Архијереј моје Цркве, исцели. Ја римокатолика, као болесног брата, жалим и желим му да и он дође у лечебницу од Истока, Господу Свеисцелитељу. Али, да признам његову заблуду за Марту, а моју истину за Марију, не пада ми на памет. Јер, и Марта и Марија су биле православне – исповедале су старозаветно православље и зато су препознале Месију Исуса, Чије су Мирносице биле.

Демон и психолог (О Јунгу, опет)

Зашто се толико враћам Јунгу?

Разлози су, као и увек, лични.

У младости, пре него што сам пришао Цркви, гутао сам Јунга, и он ми је био главна потврда мог занимања за окултизам. Још увек чувам белешке настале уз читање “Психологије и алхемије” и “Парацелзуса као духовне појаве”. Кад сам пришао Цркви, схватио сам колико је Јунгов гностицизам, маскиран у психологију, опасан. И Хесе ме је, у пубертету, бацао у занос: поистовећивао сам се са ничеанско-демијанским живљењем “с оне стране добра и зла”. Поставши православни хришћанин, раскинуо сам сваку духовну везу са овом двојицом. Међутим, видео сам да неки и у Цркви Јунга сматрају зналцем који нам може помоћи да упознамо људску душу. И тако је настао оглед “Проповедник мртвима”, објављен у часопису “Теолошки погледи” (1-3/1990.) Часопис је уређивао блаженопочивши дивни владика будимски Данило, који је мој текст пажљиво пратио док је исти настајао, стављајући ми умесне примедбе и помажући да не скренем у баналност.

Јунгу се враћам, после 17 година. Број његових књига и књига о њему на србском језику већи је него икад. А моје мишљење се није променило. И неће. И даље сматрам да је Јунг неогностик маскиран у психолога.

Још понешто о Јунгу и Хесеу

Пишући предговор за књигу “О психологији К. Г. Јунга и прози Хермана Хесеа” (рађеној са Михаилом Медведевим и Татјаном Калашњиковом, од стране потписника ових редова), руски религиозни психолог и педагог др Вера Абраменкова забележила је следеће (превод с руског учинио је потписник ових редова): “Савремена цивилизација је прекорачила праг трећег миленијума и све очитије у њој се пројављује животна философија неопаганизма, са њеним поклонењем разним идолима, с њеним култом тела и физичког здравља, с њеним стремљењем

ка оностраним знањима езотеријске премудрости. Изразити представници и идеолози неопаганизма били су оснивачи аналитичке психологије, швајцарски психотерапеут и културолог Карл Густав Јунг и близак му по духу, познати немачки писац, добитник Нобелове награде Херман Хесе.

Стваралаштво ове двојице видних фигура западноевропске културе нашло се у средишту пажње српског педагога и публицисте Владимира Димитријевића и руских истраживача Михаила Медведева и Татјане Калашњикове нимало случајно. Имена Јунга и Хесеа сада као барјак у рукама држе апологети неопаганизма, користећи се научним и уметничким ауторитетом класика XX века ради транслације НОВОГ МОРАЛА покрета “Њу Ејџ”, чију убиствену, али праведну, карактеристику у свом огледу даје В. Димитријевић.

Имена К.Јунга и Х. Хесеа добро су позната и руским интелектуалцима. Огромни за наше време тиражи Јунгових књига сведоче о повећаном занимању за његова истраживања, за његову личност и поглед на свет, које одговара потребама савремене секуларизоване (посветоњачене) свести. Мислећа омладина, која тражи своју животну философију, и данас опијено чита Хесеа, посебно његовог “Степског вука”, “прекрасну” проповед крајњег индивидуализма и мистичког окултизма, помешаних са далекоисточним религијама. За елитне престоничке колеце и лицеје Хесе је једна од основних идеолошких фигура; његове књиге се укључују у списак обавезне литературе.

Сличност погледа Јунга и Хесеа условљена је још и тиме што су обојица исповедали философију ХЕРМЕТИЗМА. Појавивши се још у доба јелинизма, овај религиозно-философски правац доживео је своју ренесансу двадесетих и тридесетих година XX столећа: почев од поезије, са преувеличаним иреалним симболизмом и уроњеношћу у бездане дубине човековог субјективног света, а затим и у философским погледима савременика. Херметизам, тај срцу савременог антихришћанства тако драги “философски плурализам”, који је преузео јелинску философију и индуистички поглед на свет (са његових “33 милиона богова”), халдејску астрологију, персијску магију и египатску алхемију, чврсто је утемељен на окултном симболизму и крајњем индивидуализму.

У огледу Владимира Димитријевића читалац неће наћи скрупулозну

анализу философских погледа херметизма, али ће зато наћи свеж поглед на сам феномен препорода занимања за исти на граници два миленијума. Аутор разматра проблем погубности философије херметизма као једне од идеолошких основа савременог неопаганизма преко његова два скоро најизразитија представника – Јунга и Хесеа – кроз призму православног учења у духу и истини. У раду Михаила Медведева и Татјане Калашњикове подробно су размотрене концептуалне основе и методе реализације Јунгове аналитичке психологије, при чему је убедљиво доказан њихов доследно антихришћански карактер.

Укратко прокоментаришимо стваралаштво и поглед на свет ових савремених “господара умова”.

КАРЛ ГУСТАВ ЈУНГ (1875-1961) – познати је швајцарски психолог и психотерапеут, оснивач школе аналитичке психологије – једног од праваца тзв. “дубинске психологије”, која је у средиште човековог понашања ставила његове ирационалне несвесне побуде, навике и мотиве. Понудио је сопствену типологију карактера, засновану на критеријумима окренутости субјекта према спољашњем (екстравертност) или унутрашњем (интровертност) свету. Понудивши низ методолошких идеја, утицао је на правац развоја експерименталне психологије и психотерапије. Његов вербално – асоцијативни тест покренуо је развој многих методичких примена у психијатрији, психологији, правној, медицинској и другим областима. Основни садржај човековог психичког живота Јунг је видео у процесу индивидуације – стремљењу личности ка пуном остварењу сопствених могућности. Сматрао је да његова аналитичка психологија треба да буде схваћена као “духовно учење” – “пут ослобађања људи”.

ХЕРМАН ХЕСЕ (1877–1962) је сасвим усвојио дух нове религије свог учитеља и лекара. Главни јунак Хесеових “раних радова” је “природни човек”, који пориче монотеизам у свим његовим формама и који води неравноправну борбу са савременим буржоаским друштвом. Лична животна трагедија и душевна болест довели су Хесеа на Јунгову клинику, и тај сусрет је одредио смер његовог потоњег стваралаштва као призив омладини послератне “изгубљене генерације” да преобликује друштво у светлости неопаганских духовних начела. У свом главном интелектуално-

философском роману “Игра стакленим перлама” (за који је 1946. добио Нобелову награду) Хесе реализује пројекат “новог човека у новом друштву” – у суштини, својеврсној алхемичарској реторти коју је описао Јунг.

АРХЕТИП

Један од централних појмова које је Јунг разрадио је појам АРХЕТИПА, мада се швајцарском психологу не може признати апсолутно ауторство кад је тај појам у питању, зато што су покушај увођења термина, који је предложио још Платон, и испуњавања истог садржајем преузимали угледни мислиоци прошлости, попут Лајбница, Спинозе, Диркема, итд. (У руској философији, независно од Јунга, појмом “архетип” оперисао је отац Павле Флоренски у својој књизи “Стуб и тврђава истине”, одређујући архетип као “схему људског духа”, која је способна да пресаздаје душевне покрете).

Архетип је – несвесна структура, која уобличава представе; она је садржај колективног несвесног, урођених психичких структура, које леже у основи општељудске симболике, снова, митова и веровања. Број архетипова је ограничен и предаје се на генетичком нивоу, задајући општу структуру личности, њену стваралачку активност. Према Јунгу, архетип се даје приликом рођења (КО ГА ДАЈЕ? – на то питање Јунг није одговорио), он нема никакве везе с појмовима добра и зла, него је само могућност једнога или другог. У исто време, по Јунгу, архетипови су тамне слике, које се, на пример, јављају у сновима; они се доживљавају као нешто страшно и туђе, али и као оно што неизмерно превазилази човека, нешто свештено. За разлику од Фројда, “неспособног да схвати религиозне доживљаје”. Јунг се, по својим речима, позитивно односио према свим религијама. Па ипак, он вери супротставља ЗНАЊЕ: “савремена свест, – пише он, – са одбојношћу одбацује веру, а самим тим и религије на њој засноване. Она их признаје само у оној мери у којој њихов спознајни садржај споља поклапа са доживљеним феноменима задњег плана душе. Она хоће да ЗНА, то јест да има непосредно искуство” (К. Г. Јунг: *Проблем душе нашег доба*, Москва, 1994, стр. 30). Јунг покретачке силе у човеку види у искуству претходних поколења културе – у колективном

несвесном, запечаћеном у архетиповима, као не примећујући да древни архетип зла може да разбуди чудовишта не само ван човека, него и у човеку.

Већ после Јунга појам архетипа добио је своју даљу разраду у културологији, етнографији, историји уметности и другим наукама. Културни архетипи су – базне јединице које обликују константне моделе човековог духовног живота или живота целог народа. У руској традицији се, на пример, МОЖЕ говорити о етнокултурном архетипу СКРИВЕНЕ СВЕТОСТИ, који се пројављује кроз ликове попут невидивог града Китежа и Софије Премудрости Божје, ваплоћене у фолкорним ликовима попут Василисе Премудре, итд. (Топоров В. Н. *Светост и свет у руској духовној култури*, томови 1-2, Москва 1995.) Архетип СОЦИОГЕНЕТСКЕ ИНВАРИЈАНТЕ може да се јави и у графичкој форми – визуелним представама, графичким социотиповима и стереотиповима који добијају своје ваплоћење у ликовним уметностима, дечјим цртежима, итд. (О томе В. В. Абраменкова: *Социјална психологија детињства: развој дечјих односа у дечјој субкултури*, Москва – Вороњеж 2000.)

Концепцију колективног несвесног посредством анализе митова, снова, фантазија Јунг је ширио на све већи круг појава и она је постепено добила црте религиозно-филозофског учења, заснованог на окултизму, магији, алхемији, астрологији. Јунг ЗНА како живети, куда ићи и шта треба да чини сваки човек; то он и остварује у својој психотерапеутској пракси. Његови пацијенти и саговорници били су познати физичари Ајнштајн и Бор, философ и историчар Тојнби, писци Моравија, Џојс, Хесе и многи други.

Сада, када Запад одлучно напушта хришћанство, његова потрага за заштитним симболима, смислом и ритуалима у религијама Далеког Истока, неорганичним за европску свест, може да створи духовну катастрофу. Позајмљујући пажљиво разрађене системе идеја, многобројне праксе медитације и друге духовне технике, свест отпала од хришћанства само умножава своје противуречности. *Далекоисточна учења у западној варијанти добијају или црте примитивне религиозности или постају психотехнике које погодују продору тамне духовности у свест.* Све је то неподносиво за људску душу која је изгубила благодатни покров:

последица тога је пораст губитка смисла живота, пораст броја психичких оболења, самоубиства. Шта или тачније КО стоји у средишту Јунговог учења? Лик Савршеног човека и Савршеног Бога – Исуса Христа Јунг је одбацио одмах и неповратно Бесмртну личност живог Бога он ставља у исти ред са “боговима” савремене секуларизоване свести – Будом, Конфучијем, Сократом, не збуњујући се тиме што нико од њих није принео себе на искупитељску жртву за људе. Над свима и свиме, по мишљењу Јунга и Хесеа, стоји ОНАЈ КОЈИ УПРАВЉА КОСМОСОМ – пали ангео, вечни богоборац Луцифер.

“Дубинска психологија” Јунга и Хесеа (као и Фројда, Адлера и других) за човека је значила губитак Неба, духовне вертикале са вектором окренутим увис; дубинска психологија чији је вектор окренут унутра коначно је довела Јунга до отворене проповеди зла: “Скоро са олакшањем уздахнемо кад на дну своје душе пронађемо зло...” (“Проблеми душе...”, с. 302). Фројдова “бездуховна психологија”, о којој је касније с нескривеним гневом говорио Јунг, на дневну светлост је изнела прљавштину и зло мрачног “задњег плана душе“, тамо скривене отпатке и ђубре, што је неочекивано довело до противприродног уживања у тој прљавштини. Оптужбе које је Јунг упутио свом учитељу Фројду само су на први поглед нешто позитивно у потрази за духовним садржајем у психологији. Поричући пансексуализам и бездуховност Фројда (врло утемељено и засновано), Јунг уместо тога предлаже ДЕМОНСКУ ДУХОВНОСТ спиритизма, астрологије, парапсихологије, алхемије.

Алтернатива ДУБИНСКЕ ПСИХОЛОГИЈЕ по Владимиру Димитријевићу јесте ВИСИНСКА ПСИХОЛОГИЈА Виктора Франка (појам “висинске психологије” увео је у првој половини XX века познати совјетски психолог Виготски.)

ВИКТОР ФРАНКЛ (1905-1997)

Аустријски психијатар и психотерапеут, оснивач логотерапије, према којој је основна покретачка сила људског понашања стремљење да се нађе и својим поступцима оствари СМИСАО ЖИВОТА – универзалне вредности постојања. Највиши смисао јесте духовни смисао, који се налази изван човека и који човек одређује као лажан или као истинит

путем савести. Слобода човекове воље нераскидиво је повезана са његовом одговорношћу за остварење смисла живота, са одговорношћу, која је неопходна чак и у најтрагичнијим ситуацијама.

Теорија логотерапије коју је створио Франкл представља систем философских, психолошких и медицинских погледа на саму бит човека, на механизме развоја личности ка норми или ка патологији, као и начине кориговања аномалија у развоју, које је он успешно и остваривао, помажући људима да пронађу смисао свог постојања (види: В. Франкл: *Човек у трагању за смислом*, Москва 1990).

Висинска психологија Виктора Франкла је суштински супротна дубинској психологији целокупног неофројдизма и јунгијанства. Вектор Франклове духовне вертикале окренут је увис, ка врховима личносног развоја (вредностима стваралаштва, љубави, другим људима, итд.), а не ка човековој унутрашњости, ка његовом тамном несвесном. То није случајно. Виктор Франкл, за кога Десет заповести нису биле празан звук, да би испунио једну од њих (“Поштуј оца свога и мајку своју”) одбио је да емигрира у САД, остао је са својим родитељима у окупираном Бечу и тиме свесно учинио морални избор, осуђујући себе на надљудска страдања у нацистичком концлагеру. Искуство страдања тих страшних година дозволило је не само Франклу да пронађе смисао свог живота, него и да другима укаже на пут ка остварењу истог. “Кад у себи гушимо ангела, он се претвара у ђавола”. Подвлачио је да је борба за добро у човеку тешка, али је неопходна и самом човеку и свету. (Морамо рећи да не знамо како је текла духовна еволуција самог угледног научника Франкла, да ли га је његова вертикала довела до спасоносног сусрета са Господом Исусом Христом.)

НАУЧНА ЕТИКА ДАНАС

Истраживање које се нуди читалачкој пажњи не претендује на пуну и систематску анализу стваралаштва и погледа на свет Јунга и Хесеа и његовог утицаја на развој науке, али сама чињеница да су се та истраживања појавила сведочи о томе да је настао час да се још једном постави питање о етичким основама науке, а посебно психологије и

психотерапије и утицаја њихове духовне бити на обликовање свести савременог човека.

Анкета која је пре неколико година спроведена међу угледним научницима о будућности науке, показала је да већина знаменитих сматра да ће се у XXI веку у средишту пажње наћи наука о човеку, а пре свега психологија. Већ сада је јасно да се те прогнозе збивају и да је занимање за унутрашњи човеков живот и субјективна преживљавања његове душе све већи. (У последњих десет година број психолога у Русији увећао се за неколико пута. Уз то, постоји безброј недипломираних психолога “самоука”. Августа 1999, на заседању организационог комитета Сверуског конгреса о паранормалним појавама одржаног у Државној думи било је речи о томе да у Русији делује више од милион и по екстрасенса и врачева, који месечно “обрађују” и по десет милиона људи, одраслих и деце. Вера у способност “исцелитеља“ у народу је велика и заснована на обновљеном паганизму. Та окултна демонска сила представља велику опасност и за личност и за државу.)

Све ове околности стављају велику одговорност на психологију као науку и као праксу деловања на човекову свест, као и на психологе који, вољно или не вољно, у томе учествују. Да ли је психологија СПРЕМНА да на себе преузме бреме тегоба људског страдања, да одговори на питање о суштини постојања и тајним покретима душе? Да ли она тај терет може да носи? Како остати професионалац, како не оштетити своју душу изучавајући научне радове са очитим елементима “демонске духовности” или погружавањем у психолошку “преласт” литературе? Како правилно осмислити речи Светога писма: “Каква је корист човеку ако читав свет задобије, а душу своју упропасти?” (Мт. 16, 26).

Савременик Фројда, Јунга и Хесеа, велики православни подвижник и светац XX века, *преподобни Силуан Атонски*, *чврсто је веровао да ће човек који живи духовно, а бави се науком, у њој имати више успеха него неверујући научник јер “живи на Вишем и достојнијем плану постојања, него онај коме припада научни живот као сфера пуког логичког мишљења”* (Старац Силуан: *Живот и поуке*, Москва – Минск, 1991, с. 65).

За неког је то тачка гледишта која се може усвојити скупа с другим

тачкама, чиме је пројављује толеранција (то јест безосећајна трпељивост) како у питањима вере, тако и у научним погледима. Тако нас учи наше варијативно образовање. Па ипак, та толеранција, која је допуштена у науци, недопуштена је по питањима Истине, јер је, како је уочио Владимир Соловјев, “Истина нетолерантна”. Компромис у областима истине никад није донео добар плод.

Може се рећи да последњих година психологија у Русији настоји да опет нађе изгубљену душу, о чему сведоче радови Б. С. Братусја, Ф. Е. Васиљука и других (на пример, *Начела хришћанске психологије*, под редакцијом Б. С. Братусја, Москва 1995).

Како правилно уочава Братусј, “на грчком је ’грех’ (амортано) – промашај, непогодак, непостизање циља. У широком (крајњем) смислу то је деловање које није устремљено, усмерено ка Христу, које се на исходу показује као (често, наравно, веома удаљеном, али одмах уочљивом) промашај, размимоилажење са смислом, замишљу и задовољавање лажним, пролазним, празним циљевима. И наука са свим корпусом чињеница до којих је дошла, са громогласним достигнућима, успешним начинима и методама може такође да се испостави као промашај, размимоилажење, стремљење лажном циљу” (Б. Братусј: *Лик човека у хуманитарној, моралној и хришћанској психологији, Психологија с људским лицем/ Хуманистичке перспективе у постсовјетској психологији*, Москва 1997.)

У психологији, а то значи и код психолога, постоји опасност од “стремљења ка лажним циљевима”, због чега се плаћа губитком животних оријентација, страдањем како појединих личности, тако и великих социјалних група. На пример, деце.

Зар ми нисмо одговорни за невиђени “паклени посао”на развраћању наше деце које спроводе дипломирани психолози за “планирање породице”, за валеологију и сатанску “духовну психологију”? Зар са нашим ћутљивим пристанком земљу нису преплавиле чудовишне игре и игрице, које деци доносе порицање вредности љубави, доброте, заједничког радовања, састрадавања, ближњем, то јест – агресију, неурозе, криминал, самоубиства (В. В. Абраменкова: *Заједничка радост и састрадање у децој слици света*, Москва 1999; *Игре и игрице наше деце:*

забава или пропаст?, Москва 1999). Зар с нашим знањем није Иван Гавриленко, вођа сатанистичке секте “Јунивер” (који тражи да га зову “његова екселенција Жан Гавер”), водио на телевизији емисију “Лаку ноћ, децо”?

Психологија често ради “оно што не треба”, служећи интересима тоталитарних секти, финансијске олигархије, беспринципијелних политичара, иза којих стоји кнез овога света. А он увек делује преко “инжењера људских душа” – писаца, психолога, психотерапеута. Они, буквално као осећајне антене, усмерене ка откривању тананих душевних покрета, мисли, преживљавања, мењају човекову вољу и сеју разарање у умовима и душама.

Човек за чију је успешну професионалну делатност предуслов орјентација на духовни свет другог човека – малог и великог – не може а да себи не поставља питање (био он учитељ, педагог, психолог, социјални радник) – какав је лични циљ моје делатности, ко је ИДЕАЛНИ ОБРАЗ (ЛИК) који стоји иза речи “образовање”? Хтели ми то или не хтели, делатност сваког од нас одређује се управо тим критеријумом. Каква је то фигура, модел, образ? Ако су то пагански идоли сујете, богаћења, егоизма, неминовно ћемо кренути путем патолошког развоја личности, ка смрти душе. Ако је у средишту нашег живота и делатности Христос, кадри смо да нађемо погодне услове за развој сопствене личности и да другима помогнемо да нађу пут ка љубави.

Хришћанство захтева духовне напоре (“Царство Божје се с напором осваја”) – демони неопаганизма се сами јављају. Избор је на човеку. *У православном схватању духовно делање састоји се од активног учешћа у добрим делима*, а то значи активно у себи учвршћивати способност да се разликује добро од зла, као и од онога што није корисно за сопствени духовни развој и добровољно се од тога склањати, по речи апостола Павла: “Све ми је корисно, али све не изграђује; све ми је дозвољено, али нећу да нешто завлада мноме” (1. Кор. 6, 12).

Могућност овладавања професионалним знањима без штете по душу која се користе плодовима истих открива нам највећи мудрац, светац XIV века Григорије Палама. *Он учи да су наука и философија које не славе Бога сличне отрову који се цеди из змијских тела: људима, способнима*

суптилно разликовање добра од зла, уз вешто коришћење, ова знања могу да користе. У чему је уметност припремање “лековитог отрова”? У томе што у знању “спољашње мудрости” прво треба “убити змију”, то јест уништити и надменост која од ње долази (“философска преузнесеност није сродна смирењу”). Затим “као крајње и апсолутно зло треба одбацити главу и реп змије”, то јесте лажне представе о Богу, уму и праосновама света, као и наопаке представе о стварању тог истог света. На крају, користећи испитујућу и созерцатељну способност душе, и расуђивањима о природи треба раздвојити истинске и лажне представе. Али чак и кад се тако користи, знање “спољне мудрости”, како није штетно, не постаје Божји и духовни дар (Свети Григорије Палама: *Тријаде у заштиту светишних*, Москва 1996.)

Остваривши такво духовно делање, можемо се на први начин приближити спајању вере и знања, православља и науке, нарочито зато што блиставе примере таквог споја имамо у најбољим представницима отаџбинске научне школе. Проблеми људског духа, васпитања личности, слике човековог света и света народа руска религиозно-философска традиција осмислила је преко дела читаве плејаде знаменитих философа, психолога и теолога – В. Зјенковског, В. Несмјелова, К. Леонтева, С. Франка, итд. који су професионализам спојили са високом православном духовношћу. *Ко од нас добро познаје имена ових научника, чије дубоко наслеђе може да обогати ум и оплемени душу?* Оно још чека да га освојимо и у контексту развоја психологије, и у контексту решавања духовних проблема савременог човека.

Треба се надати да ће чињеница појављивања књиге, која садржи оглед србског публицисте и педагога В. Димитријевића и истраживање руских аутора М. Медведева, Т. Калашњикове постати почетак супротстављања нарастајућем налету “демонске духовности”, и неопходности новог осмишљавања и можда реинтерпретације класичног наслеђа науке у светлости хришћанства.

Полемички патос огледа и дубока аргументација истраживања дело понуђено читаоцу чине веома погодним за превредновања и ново осмишљавање сопствене позиције, и то код сваког научника и практичара: где сам ја?, с ким сам ја? какве вредности исповедам да не бих живео у

лажи? Зато:

Кад једном слажеш, увек ћеш варати,
и, издавши истину, мораћеш да ћутиш.
Пишите у блокче, на чист лист, да не заборавите –
никако нећете моћи да скинете печат зла.
Кад једном прогледате, од напора се не кријте.
Отишавши од истине, огрезнућете у лажи.
Пишите у блокче, на чист лист, да не заборавите –
да не бисте сметали другима, као кукољ у жити.

(Е. Потехина: *Имам душу, плаву од суза*)

Психолозима, који себе доживљавају као део православне традиције, као и онима, који због многих разлога нису нашли онога Који је “пут, истина и живот”, упућена је ове невелика књига.<<

Тако Абраменкова.

Потписник ових редова је своју књигу “У тамници херметичког круга / Православље о Хесеу и Јунгу” објавио, сад већ давне, 1994. у издању Православне мисионарске школе при храму Св. Александра Невског у Београду. Под насловом “Обожeње није индивидуација” (уз превод текста Медведева и Калашњикове) она се појавила 2001, у издању “Белог анђела” из Шапца.

Хесеу сам се, и онда и сада, посветио мање него Јунгу, мада је Хесе, својим романима, био утицајан као и Јунг, ако не и утицајнији. Хесеов “Демијан”, “Сидарга” и “Степски вук” биле су књиге читавих поколења на Западу и Истоку; “Игра стаклених перли”, као химна тајним друштвима на заласку, такође је утицала на многе. Али, Хесе је био уметник, док се Јунг угнездио у области “науке”, која више од два века људима доноси смртоносне идеје и идеологије. Јунг је, као “научник”, био утицајнији.

По Мигуелу Серану, Хесе је нудио западном човеку да прихвати Абраксаса, бога који је и добар и зао у истим мах у коме се може наћи и свет светлости и свет сенки.

У време кад се срео са Сераном, Хесе је, попут Јунга, веровао да Ји Ђинг може да преобрази живот, а религију је заменио маштом. Говорио је Серану: “Ако можете да живите у машти, онда вам није потребна религија, јер помоћу маште можете да разумете да се човек отелотворује у универзуму. Поново бих рекао да није важно да се зна да ли постоји нешто изван овог живота. Важно је учинити оно право, а ако се у томе успе, онда ће и све друго бити у реду. *Универзум*, или *природа*, за мене је оно што је Бог за друге. Погрешно је мислити да је ПРИРОДА непријатељ човеку, нешто што он треба да савлада. Природу штавише треба да сматрамо мајком и да јој се мирно предамо. Ако тако поступимо, осетићемо како се враћамо *универзуму*, као што је случај са другим стварима, или животињама и биљкама. Ми смо само сићушни делови ЦЕЛИНЕ. Апсурдно је бунити се, морамо се препустити тој великој струји”. Хесе чак сматра да је идеја персоналности на Западу можда извор неких болести, па и проклетства Западњака. За њега је смрт улазак у колективно несвесно, губљење себе зарад стицања ЧИСТОГ ОБЛИКА... О својој блискости са Јунгом каже да су се они сигурно познавали у некој од претходних инкарнација.

И за Хесеа и за Јунга заједничко је осећање ПОРОБЉЕНОСТИ: Хесе је говорио да смо робови ЦЕЛИНЕ, а Јунг је веровао да је роб неког судбинског демона.

Анијела Јафе о Јунгу

По сведочењу Јунгове ученице, Анијеле Јафе (“Из живота и дела К. Г. Јунга”, СПИА “Атос”, Београд, 1998), његова мајка Емилија Прајсверк, водила је дневник виђења духова, а деда, Самуел Прајсверк, поглавар протестантских пастора у Базелу, водио је спиритистичке разговоре са својом покојном женом. Друга Самуелова жена, Аугуста, такође је виђала духове.

Један Јунгов пријатељ сећао се како је Јунг у младости обављао огледе са окултним; редовно је то радио 1899 и 1900. Медијум је била његова 15-годишња рођака. У својој докторској дисертацији (“О психологији и патологији тзв. окултних појава”) тврдио је да друга “личност”, која

говори из медијума, није ништа до персонификација “несвесних делова душе”. Касније је, у огледу “Психолошке основе веровања у духове”, тврдио да су духови “екстериоризовани ефекти несвесних комплекса”.

После Другог светског рата ипак је променио мишљење, тврдећи да постоји “парапсихичка стварност”.

Године 1920, у Енглеској, Јунг је имао сусрет са духом: чуо је куцкање и шуштање, осећао “злокобне” мирисе. Гушио се и кочио, да би на крају, поред себе, видео пола женске главе. На основу свих искустава, записао је, 1960. године, да, ако психа има телепатске моћи, она, бар делимично, постоји ван простора и времена.

Бавећи се окултизмом, Јунг је дошао и до појма “акаузалног синхронитета” (подударње у времену два или више узрочно неповезаних догађаја који имају исто или слично значење). Синхронитет је везан за предсказања, пророчке снове, инспирацију, телепатију, гатање помоћу Ји Ђинга, кафе, пасуља, тарота. Јунг је био нарочити поклоник кинеске гатарске књиге Ји Ђинг. Говорио је: “Као део природе, она чека да буде откривена. Она не нуди ни чињенице, ни моћ, али за љубитеље самосазнања и мудрости – ако такви постоје, она је изгледа права књига”. Кад је био замољен да напише предговор за енглеско издање Ји Ђинга, два пута је гатао помоћу књиге – да ли да пише предговор, и да ли га је написао добро. Затим је анализирао добијене одговоре – и та анализа је, у ствари предговор.

Такође, Јунг је ценио астрологију. Анијела Јафе то овако правда: “Одређено временско својство специфично за тренутак човековог рођења везују и за његов карактер, а можда и за његову судбину”. У писму из 1960, Јунг вели: “На неки начин, како су гностици замишљали, ми смо себе покупили из космоса” (А, по Св. Оцима, човек је, пре свега, микротеос, мали Бог у блату, како је говорио отац Јустин; што рече Св. Григорије Нисијски, микрокосмичне су и жабе и мишеви, а не само човек.)

Читаво дело Јунгово, “Аион”, тумачење је хришћанства из астролошке перспективе (живимо у доба после епохе Рибе, и класично Хришћанство се клони свом крају.)

Јунг је веровао у могућности магије. Анијела Јафе сматра да је он

мислио како се “истинска магија” коју упражњавају врачевани и шамани “заснива на научно још необјашњивој способности да се винемо до крајње емоције једним актом воље, стварајући тиме нужне услове за синхронистичке догађаје”. Још док је био Фројдов ђак, приликом посете свом учитељу у Бечу, у току разговора, дошло је до праска у полици за књиге. Јунг је понудио неку врсту окултног тумачења догађаја, што је Фројд прогласио бесмислицом. Јунг је најавио нови прасак. То се десило, и Фројд је био запањен.

Између 1916. и 1926. Јунг се бавио изучавањем гностицизма, да би прешао на алхемију, и да би се, на крају, све то улило у психологију несвесног. За Јунга је алхемија била “пројектована психологија колективног несвесног”; то јест, како каже Анијела Јафе, “алхемичари су у свом симболизму изражавали псеудохемијским језиком ступњеви и слике унутарњег процеса трансформације”. За алхемичаре, материја одувек сапостоји са Богом и у њој се крије “божански дух” који треба ослободити. Њихова идеја о *unus mundus*, идеја пантеистичког свејединства, веома се допала Јунгу. Такође, он се одушевљавао идејама луријанске кабале: човек треба да “помогне Богу” поправљајући штету насталу приликом стварања (разбијања посуда са првобитном светлошћу.)

Пошто је био обузет окултним осећањима и размишљањима, Јунг је веровао у “оживљеност” предмета. Кад нешто нестане, он је говорио да је то “ОДМАГИЈАЛО”, а у писму из 1957, тврдио је да су ствари “по природи друштвене и праве нам дивно друштво у часовима и данима усамљености”. Анимизам у XX веку!

На његову идеју о Богу веома је утицао сан из детињства: угледао је златни трон, на коме седи нешто дивовско, без косе, налик на стабло, са само једним оком. То нешто је сишао с трона и пузало ка њему. Пробудио се, у ужасу, претходно чувши глас мајке: “Да, гледај га, он једе људе”. Треба напоменути да је то нешто било окружено светлошћу.

Анијела Јафе овако објашњава сан: “Моћ, узвишеност и божанско пребивају у том фалусном демону чије само *tremendum* виђење паралише дете од ужаса. Али ова сновна представа има и потпуно другачију, веома позитивну страну: облик демона, као и светлост која из њега исијава, и око које нетремице зуре нагоре карактеришу га као жив, стваралачки и

проматрајући дух који обитава у мрачној повучености психе”. Јунг је свој сан доживео као иницијацију у царство мрака, сусрет са “подземним богом кога не треба именовати”, супарником “светлог лика Господа Исуса”. Очито је да је ово праискуство довело до онога што Јафе именује Јунговом склоношћу да “у област божанског уздигне женску, тамну, земаљску страну коју је налазио у несвесном модерног човека”. У својој “Црвеној књизи” (“Сећања, снови, размишљања”), Јунг говори о сусрету са духом дубина. Све ово Анијела Јафе сматра модерном гнозом: “Јунг је интегрисао то примордијално искуство, које би се могло описати и као мистичко искуство или гносис, у мисао свог времена кроз свој научни рад. У том интелектуалном потхвату дух дубина слио се са духом времена и у том јединству наизглед непомирљивих супротности унутарњег и спољашњег света, свесног или несвесног, лежи Јунгово исцељење”.

Швајцарски психолог се осећао неслободним, и често говорио о својим “демонима” (у античком смислу “дајмониона”, духа – водича): “Као што сам једном сањао, моја воља за животом је ужарени демон, због које ми је понекад свест о мојој смртности врашки тешка; “Имао сам много муке да се сложим са својим идејама. У мени је постојао демон и на крају се потврдило да је његово присуство одлучујуће. Он је мене савладао... Морао сам да се покорим унутарњем закону који ми је наметнут и није ми остављао слободу избора... Стваралачка личност има мало власти над сопственим животом. Она није слободна. Она је заточена и њоме управља њен демон... Тај недостатак слободе је био моја велика туга”.

Када је писао своју гностичку хулу на Бога, “Одговор на Јова”, Јунг је у писму из 1951. забележио: “Ако постоји нешто попут духа који вас шчепа за гушу – тако је настала ова књига”. У писму једном енглеском пастору 1954, о својој визији Бога у “Књизи о Јову” Јунг вели да је реч “груб” сувише слаба да Га опише. Бог је “суров”, “свиреп”, “крвав”, “ђаволски”, “демонски”. И додаје: “То што нисам отворено богохулио дугујем својој питомости и учтивој страшљивости. А на сваком кораку сам осећао да ме кочи непосредно визија Бога о којој боље ништа да не кажем”.

За крај, речи Анијеле Јафе: “Тама је остала преовладавајући чинилац у Јунговом делу до краја његовог живота; она је одредила и његов став

према тој неизрецивој трансцедентној сили коју зовемо Бог”.

Аутоматско писање, “проповеди мртвима”, Серано и Јунг

Људи лишени хришћанског, подвижничког погледа на свет, радознали и жељни нових искустава која нису доступна “обичним смртницима”, на разне начине су покушавали да прошире границе свести и уђу у простор истинског надахнућа. Један од тих начина је и тзв. “аутоматско писање”, веома популарно у XX веку.

Аутоматско писање је исписивање текста без утицаја свести, или, боље рећи, под утицајем “несвесног”. Несвесно је веома неодређен и магловит појам, па би се слободно могло рећи да он, сам по себи, не значи ништа. Жеља да човек напусти своје “ја” и споји се са “космосом”, жеља да “космичке силе” кроз њега проговоре не потиче из “несвесног”, него из гордости микрокосмоса који би хтео да постане макрокосмос, да своју душу и тело учини “божанским” чинећи их саставним деловима васионе и поистовећујући се са васионом.

Када су уметници остајали без истинског надахнућа, они су се окретали вештачком заносу, трансу изазваном на силу, спиритизму, магији, окултизму... Недостатак истинског живота надокнађиван је привидом виталности у разним огледима чији је циљ био “мистичко искуство” по сваку цену.

Један од првих новијих експеримената са аутоматским писањем припадао је француском писцу Виктору Игоу, који је до истог дошао путем спиритизма. Иго, од младости славан, доживео је трагедију сазнавши да га жена вара са критичарем Сен Бевом, а затим – изгубивши вољену ћерку Леополдину. Разочаран, почео је да води развратан живот. Кад је на власт дошао његов политички непријатељ, Наполеон III, Иго се, после дугих лутања, настанио на британском острву Церзи и тад је почео да се бави призивањем духова. На првој сеанси он му се јавља “душа ћерке Леополдине”. Његов син Шарл постаје медиј кроз кога духови говоре, и Иго се тим разговорима опија, до бесвести. Посећују га “Данте”, “Ванземаљац с Јупитера”, “Марса”; духови хвале злочинца Робеспјера. Долази “Наполеон”. Одговори духова на Игоова питања су двосмислени,

неодређени, неповезани: дух “сенке гроба” на питање јесу ли душе мртвих над њим, одговара да су – под њим. Иго верује да му се јавио и Шекспир...

После је, по диктату духова, сатаниста Алистер Кроули написао “Књигу закона” (“Чини оно што хоћеш и нека ти то буде једини закон”), а песник Јејтс своју књигу “Визија” (духови су рекли да му доносе “готове метафоре за поезију”).

Психоанализа, својим “слободним асоцијацијама”, отвара пут надреалистима, који се препуштају “мистици у дивљем стању”, трагајући за смислом несвесних стихија...

Јунг је, у младости, био склон спиритизму; после раскида с Фројдом, јавили су му се духови “мртвих из Јерусалима”, којима је Јунг држао “седам проповеди”. Реч је о аутоматском тексту, насталом по диктату демонских бића, у коме Јунг, под псеудонимом александријског гностика Василида, проглашава новог бога – Абраксаса, који је и добар и зао, то јест “с оне стране добра и зла”: Абраксас се појављује и код Хермана Хесеа, у “Демијану”.

Окултно осећање света потпуно је прожимало Јунга. То је уочио Мигуел Серано, и сам окултиста. По њему, Јунгов либидо је змијска кундалини енергија, а аналитичка психологија је пут иницијације. Циљ је: истерати из себе авети и сенке и створити ново осећање стварности и сопства.

У разговорима је из Јунга зрачила љубазност помешана са сарказмом. Изгледао је као древни алхемичар који је био кадар да се претвори у вука. Европљани су, за њега, били варвари неспособни за Хришћанство у часу кад су га примили; Индија, напротив, има осећање за Целину, што изражавају и њени храмови. Треба спојити СВЕСНО и ПРИМИТИВНО, мислио је Јунг; то је пут синтезе за западњака.

Психолог је Серану причао о кундалини, огњеној змији, која обједињује горе и доле. Најважније од свега је следити своју природу. Затим иде казивање о једној Американки скандинавског порекла, коју је водио стазом индивидуације десет година. На крају, она је постигла циљ и нацртала мистичну свадбу. Јунг сањалачки каже да га нико не разуме, осим песника. Достизање сопства, чега је симбол мистичка свадба, изнад је науке.

Јоланда Јакоби је саопштила Серану да се Јунг нарочито плаши 1964, јер се тада излази из доба Рибе и улази у доба Водолије. Био је фасциниран појавом НЛО-а и “бића из космоса”. По Јунгу, то је значило најаву великих промена у човечанству. Мада, наравно, не треба јурити за НЛО-има, него силазити у несвесно, у коме живе “богови, демони и илузије”, који утичу на човека, а нису “људски“. Имају и висок степен аутономности. “Умре“ германски бог Вотан, али остане вотанизам, и претвори се у бес нациста. Човек нема слободну вољу, јер њиме управљају архитипови; он треба да научи “да није газда у сопственој кући и да треба да пажљиво изучава другу страну свог психичког света, који је изгледа прави управљач његове судбине”. Апсолутних истина нема, а у сваком поколењу је мало просветљених. Када му је Серано саопштио да је консултовао Ји Ђинг, Јунг му каже да обавезно послуша – јер “та књига не греш”.

Објашњавајући зашто је у кули у Болингену изводио личне магијске обреде, Јунг је тврдио да тиме хоће да покаже хришћанима “шта је заиста Утешитељ, и шта је васкрсење”.

А све је почело од аутоматског бележења “*Septem sermones ad mortuos*”.

Јунгово поимање Бога и греха

За Јунга, по Јоланди Јакоби, психологија не говори (ни не може!) о Божјем постојању. Она говори о архетипу Божје слике у човеку. У физици се можемо одрећи појма Бога, али се у психологији на тај појам мора рачунати, исто као и са појмовима “афекта”, “нагона”, итд.

Дакле, Бог је “слика у души”, а да ли заиста постоји – ко зна?

Јунг је Адамов грех тумачио као отпадање од првобитног јединства биљака, животиња, човека и Бога. Једење плода познања је за човека било добро – постао је СВЕТАН, чиме је изгубио рај. Враћајући се првобитној целовитости, он треба да је том свешћу сретне (постојале су гностичке секте, попут офита, које су сматрале да је змија-сатана “просветлила” Адама и Еву, због чега су је обожавали. Попут овог офита Јунг каже: “Стицање свести било је највреднији плод дрвета сазнања,

магично оружје које је донело победу над земљом и које ће му, надамо се, донети још већу победу над самим собом”).)

А Јоланда Јакоби додаје да је “првобитни грех” – “ИЗВОР СВЕГ ЉУДСКОГ ДУХОВНОГ РАЗВОЈА и гони нас напред ка још вишем развоју наше психе и нашег света, као и освешћењу нашег односа према Богу и његовом деловању у нашој души кроз симболе сопства”.

Док Св. Кипријан Картагински тврди: “Ко нема Цркву за Мајку, нема Бога за Оца”, а Св. Оци истичу да је Христос једини пут ка спасењу, Јоланда Јакоби нас поучава “јунгијанској мудрости”: “С психолошке тачке гледишта, човек може постати психички уравнотежен и напредовати ка психичкој целовитости био он муслиман или будиста, Јеврејин или Хришћанин. Одлучујућа ствар је да се свако определи за облик вере који одговара његовој природи, базиран искључиво на личном суду и осећању одговорности, који ће га надаље подржавати и пружати му унутарњу сигурност”.

Дакле, Јунг каже: није важно има ли Бога и која је вера истинита – битни смо ми, такви какви смо, на путу ка оствареном Сопству. Битна је психичка равнотежа, без обзира на спасење.

И зато, по ко зна који пут понављамо, обожење није индивидуација!

Терапеут и тама

У својој студији “Тријумф терапеута/Употреба вере после Фројда”, Филип Риф говори о Јунговој потрази, њеним предусловима и резултатима. Риф указује на чињеницу да је Јунг себе доживљавао не толико као психолога, колико као духовног руковођу заблуделих, које треба иницирати у тајну живота: “У свом развоју, од снова и визија из детињства, до хипотеза старог доба, Јунг је трагао за приближавањем божански надахнутих порука и научног интелектуализма у оквиру религиозне психологије – оне форме вере за коју је сматрао да је најприменљивија за употребу у 20. веку.

Хришћански мит више није деловао терапеутски. Јунг је своју каријеру, на њеном крају, сагледавао као успешну потрагу за психотерапеутским еквивалентом онога за шта је претпостављао да је

имало највећи терапеутски ефекат кад су у питању хришћанске представе и установе. Његова потрага водила га је ка науци и ка путу испољавања у психологији идеја које су лежале неискоришћене, у човеку, као постојани путеви човекове духовне историје. Јунгово истраживање одвело га је до откривања скривеног значења алхемије као претече савремене науке – која би, ако хоће – могла да има животну културну функцију – да ослободи религиозни живот, да поново сједини духовно и материјално. Јунг је своју сопствену науку посветио овој функцији, изазивајући приговор да је његова религиозна наука пука алхемија речи. Као што је Јунг добро знао, све врсте вере се у доба науке појављују помало преварне, ходећи боговима којих тамо нема.

Како је Јунг поимао свој живот, испада да је Бог неопходан нашем добу дошао управо њему; себе је сматрао више оним коме се истина открила него оним који је истину открио. Утолико уколико је себе сматрао оруђем којим је исцељујућа сила продрла у нашу културу, Јунг је себе разумевао на уобичајени начин на који су сви пророци себе схватили, то јест да су они више изабраници исцељујуће силе него они који су ту силу изабрали. Јунг настојава на тој разлици у описима свих снова и виђења који дају првом делу његове аутобиографије такву запањујућу привлачност. Ипак, он је сачекао да постане недоступан скептичним рецензентима пре но што је објавио тајну свог живота: терет пророковања који му је био изазов од времена његовог најранијег упамћеног сна.

У том сну, који му се јавио негде између треће и четврте године, и који га је, како он сведочи, опседао читавог живота, безимени “подземни Бог”, аспект божанског непрестано супротстављен “Господу Исусу”, представио се Јунгу. Ипак, ако овај подземни Бог није могао да буде именован, то не значи да није имао описиво обличје. Оно што је ужаснуло дечачића у сну, а чега се старац сећао скоро седамдесет пет година касније, мора да је био “ричуални фалус”. Заиста, кроз читаву Јунгову аутобиографију, подразумева се, без упитности, да је старац појмио оно што је дечак заиста искусио. Јунг је нештедимице употребио сопствени живот да би илустровао сопствену теорију, доживљавајући самог себе као свој најбољи случај (то јест, најуспелије довршен) траженог савременог преношења оданости: са старе вере на нову психологију, што није чин

непоштовања према било којој вери, него пут којим би све вере могле опет да буду употребљиве – и стога такође вредне.

Подземни богови, потиснути аспекти божанства (о којима су говорили и Лоренс и Рајх), јављали су се поново Јунгу током читаве младости, “кад год је неко превише наглашено говорио о Господу Исусу”. Заиста, после тог сна – модела, који је заувек у његовој уобразиљи исправио једностраност хришћанског учења, “Господ Исус” никад није постао “довољно стваран” за Јунга.

Нестварност Исусова била је “заstraшујуће откриће”. На крају крајева, Јунг је био син верујућег, званичног хришћанина. Ово виђење “ми је дато, и ако га нисам тражио”, као да је очево несвесно походило сина, да би тамо отпочело процес исправљања неравнотеже која је срушила његовог оца.

Психолошке неравнотеже исправљају се спајањем. Тако је “Господ Исус” постао мрачан, идентичан с фалусом. У том посебном смислу Јунг је, како је сам тврдио, остао хришћанин. Али то је ново Хришћанство, које тешко да би могло да се поистовети са старим.

Логично је очекивати да Јунг свој живот тумачи јунгијанским појмовима. Његова исправка хришћанства се заснива онако како ју је он видео, на ономе што се њему открило као потискивана подстава: Бог на небу има свог “подземног двојника”.

У том смислу, свакако, Јунгово учење је много више од исправљања неравнотеже у дубинама људске мотивације. Јунг се не бави простим враћањем хришћанина хришћанству, Јеврејина јудаизму, паганина паганству, као што је он тврдио. Важније је то да је чињењем потиснутих подземних осећања – свесним и прихватљивим, Јунг оправдао став да демонско и разорно имају своја права због снаге свог терапеутског потенцијала”. Тако сматра Риф, али...

Али, за православног хришћанина свакако је неприхватљива била каква амбиваленција према свету демона. Демони немају никакву “исцељујућу силу”; против њих, који су клицоноше болести и смрти, треба се борити свим силама Господњим. Јунгова трагедија је била трагедија некога који је из хришћанства одступио у паганизам: а паганизам, као фатализам, у човека и његову душу уноси страх пред,

тобож свемоћним, силама подземља. “Подземни бог” (у ствари, ђаво), који је уплашио малог Јунга, храни се човековим страхом, и продубљује га, да би могао да влада.

Гностицизам

Јунг је, у разговору са Ричардом И. Евансом (“Савременик” 1-2/1998), јасно рекао одакле је добио своју идеју архетипова, и ко се једини њоме бавио у древно доба: “Открио сам да то није чинио нико, сем оног особеног духовног покрета који је ишао с почецима хришћанства – гностицизма. Гностици су се бавили проблемом архетипова, те из њега развили нарочиту филозофију”.

И заиста: Јунгово дело је неогностицизам. Али, шта је гностицизам и зашто је Хришћанство тако одлучно против њега?

У децембру 1945. године један арапски сељак је у области Наг Хамади, код Џабал ал-Тарифа, нашао земљани ћуп висок скоро метар, и у њему 13 папируса у кожном повезу. Сељак се звао Мухамед ас-Саман, а списи су били “гностичка еванђеља”.

Религиолог Жил Квиспел, јунговац из Холандије, дошао је до једног дела тих списа, и са запрепашћењем прочитао да су пред њим “тајне речи које је живи Исус изговорио, а његов близанац Јуда Тома записао”. То су били гностички манускрипти, попут “Јеванђеља по Томи”, “Јеванђеља по Филипу”, “Јеванђеља Истине”, “Јеванђеља Египћанима”, “Петрове” и “Павлове апокалипсе”, “Тајне књиге Јаковљеве”, “Апокрифа Јовановог”. Рукописи су били коптски преводи са грчког, и потицали су из V века после Христа. Списи, по Елејн Пејгелс, која се њима дуго бавила, “обухватају тајна еванђеља, песме, квазилософске описе постанка васионе, митове, магију и упутства за мистичку праксу”. Гностички манускрипти одушевљено су примљени у круговима нових аријанаца на Западу, који су једва чекали да још једном нападну “црквену верзију” Христове Личности.

Ко су били гностици? Гностицизам је, по речима Владислава Шабанова, “спајање паганских веровања и идеја са хришћанским учењем и представља дрзак покушај да се Хришћанство допуни вредностима

паганске културе – источњачким митовима и грчком философијом”.

Основне особине гностичарског погледа на свет су дуализам, демијургизам, докетизам и гностичка трихотомија.

Дуализам је преузет из персијског зороастризма, и представља веровање у поједнаку снагу добра и зла, као божанствених начела. Учење о Демијургу је ту због теодикеје: да би се Добри Бог, Апсолут, оправдао, треба доказати да је наш свет, пун патње и зла, створило ниже божанство, Демијург. Докетизам је учење по коме је Христос само привидно постао човек, јер је људско тело, као материја, нешто чега се, уз гнушање, треба ослободити. Трихотомија подразумева поделу свих људи на три групе: пневматике (духовне), изабране за познање тајног учења и спасење; психике (душевне), чија је душа заробљена материјом, али који се још увек могу надати слободи; и хилике (соматике, телесне), потпуно поробљене чулима, чија је судбина смрт.

Христов лик код гностика није лик Бога који је постао Човек, него лик пуког доносиоца тајних знања. Он их је објављивао само Себи блиским ученицима, у посебним тренуцима (изабрани су, по гностицима, Петар, Јаков, Јован и Тома). Исус је изасланик Доброг Бога, који се борио против Демијурга. У гностичкој “Мудрости Исуса Христа” видимо га како говори својим ученицима да је дошао да ослободи човечанство од слепила, и да више не верује Демијургу као Богу. У “Еванђељу Египћанима” Сит, син “нетрулежног Адама”, меша се са ликом Христа. Историјски Исус је само привремено примио улогу вечног Христа. Како каже Курт Рудолф: “Док је Исус привремена земаљска пројава Христа као откриватеља гностичког учења, Христ је вишење биће од светлости које од почетка обитава у плируми са Оцем и углавном се описује као његова “слика”, “самоузрочан”, “син”, “прворођени”. Христ је често парњак “женског аспекта божанства – Софије”. Распеће и васкрсење Христово су само симболички привиди, са поучним дејством. Код манихејаца, земни Исус је био Манијев претеча. У сваком случају, обичан (премда “просветљен”) човек. Керинт је тврдио да је Исус био “син Јосифа и Марије”, мудар и праведан; “Христ” се одвојио од Исуса током Исусовог страдања, јер је “Христ” – нестрадалан. Василид је тврдио да није распет Исус, него – Симон Киринајац. У “Јаковљевој апокалипси” Христ се јавља Јакову и

каже: “Јакове, не брени ни због мене, ни због овог народа (Јевреја). Ја сам онај који је био у мени. Никад нисам искусио никакву врсту патње, нити сам икад био мучен, и овај народ није учинио никакво зло”. У “Делима Јовановим” Христ каже Јовану да дрвени крст није прави “крст светлости”. Он додаје: “Ја нисам онај на крсту, кога сад не видиш, али му чујеш глас”. И у “Апокалипси Петровој” Христ тврди да није он тај кога прикивају на крст. Гностички Христ посматра своје привидно распеће, и смеје се.

Гностици су били непријатељи стварности страдања и васкрсења Христовог, јер су били непријатељи тела и твари. Одатле је и проистицала њихова двострука етика: Сатурнијан и Маркион су презирали тело и заповедали строго уздржање у храни и одбацавање брака, док су николаити, офити и карпократовци сматрали да тело, управо зато што је зло, треба увалјивати у што веће грехе.

Гностицизам се распао на мноштво секти. Његови вођи били су различити, а њихове космогоније и теогоније права еклектичка збрка. Тако је Василид у Александрији учио да је Бог с почетка родио свој Ум, Логос – Реч, која је Разум, а од Разума се родила Софија – Мудрост и Покретачка Сила. Мудрост и Сила су родили 365 чинова ангела и небеса. Ангели, који су потоњи настали, и то од зле материје, створили су људе, који су, упркос добијању душе од највишег Бића, ипак пали. Зато се Ум – “Христ” јавио на земљи, узевши тело човека Исуса. После проповеди, осуђен је на смрт, али се он вратио на небо, а уместо њега је распет Симон из Кирина. Циљ његовог доласка на земљу је објашњење тајне Бога, света и страдања. Душа посвећена у гностичке тајне ослобађа се и враћа нематеријалној божанској праоснови.

Офити су учили да је Едему у Рају била племенита гласница Софије, која је упознала Адама и Еву са духовном природом људског рода. Када је Каин убио Авеља, Софија је послала Сита да одржи гностичку светлост међу људима. Каинити су оруђем Софије сматрали Каина, а све безбожнике Старог завета “свецима”, јер су се они борили против, гностицизму мрског, “старозаветног злог бога – Дермијурга”, Јехове. Последњи прави борац за гностичку слободу био је Јуда Искариот, који је разрушио царство јеврејског месије. Каинити су, дакле, славили и Јуду.

Наравно, ако је оваква била гностичарска “христологија”, и “еванђеља” су им таква. Гностичко “Еванђеље по Марији” (Магдалини) ову представља као визионарку у чије визије сумњају “рационалисти” Петар и Андреј Првозвани. “Апокриф по Јовану” каже да се, после распећа апостола Јовану јавила једна, тобож христоллика прилика од светлости, која га је питала зашто сумња и плаши се. “Писмо Петра Филипу” вели да су се ученици, после страдања Учитеља, молили на Маслиновој гори, и он им се јавио као светлосно биће.

Гностици су сматрали да им је дужност да стално записују нова “еванђеља” и “визије”. По Пејгелсовој, “гностици попут уметника изражавају сопствени увид у ствари, своју гнозу – стварањем нових митова, песама, обреда, “дијалога” с Христом, откривења и прича о својим визијама”. Попут баптиста, квекера и многих других секти, гностик је убеђен да ко год непосредно прими дух – општи са божанством. Валентин је, на пример, тврдио да је сазнао тајно учење Св. Павла, а затим да се њему самом јавило новорођенче, које је рекло: “Ја сам Логос”. Валентинов ученик Марко говорио је да се њему визија јавила у виду жене, и открила му тајне које ником није. “Истина” се Марку јавила “нага”. Пошто гностици нису много волели црквену јерархију и њено прејемство од Апостола, често су баш особама ван круга Дванаесторице приписивали нарочиту гнозу, па Марију Магдалину спис под називом “Дијалог Спаситеља” назива “женом која је знала све”. Сваки гностик је имао “своја” виђења и “свог” Христа. Нападали су званичну Цркву због жаловости и “немања Духа Светога”.

С обзиром да су веровали да се “прави Христ” смејао распећу човека Исуса/Симона Киринејца, гностици су сматрали да не треба да се излажу прогонима од стране Римске империје. Зато су мирне савести порицали да су хришћани ако би их власти ухапсиле. “Таквим поузданим” сведоцима обраћа се Карл Јунг. Одатле му и Абракасас, и четворство, и архетипови, и осуда Јововог Бога, и Христос као пуки “културни херој”... Одатле му све битно што је човечанству нудио под видом науке.

Уместо закључка

У чланку “Моја вера” Херман Хесе је записао: “У мом животу одлучујуће значење је имало то што се хришћанство појавио преда мном у својој нарочитој, заосталој, немоћној и пролазној форми. Имам у виду пијетистички обојени протестантизам... Како год судио о величини и племенитости хришћанства, којим су живели моји родитељи, хришћанства схваћеног као жртва и служење, конфесионалне, делимично секташке форме, у којима се оно јавило нама, деци, врло рано су ми се учиниле сумњиве и неподношљиве. Многе изреке и стихови, који су произношени и певани, већ су тада вређали песника у мени, и кад сам порастао, нисам могао а да не уочим како су патили људи попут мог оца и деде, и како их је мучило то што, за разлику од католика, немају ни строго вероучење, ни догмате, ни обред како треба учвршћен, ни праву, нормалну цркву. Што тзв. “протестантска” црква у суштини не постоји, што се распада на много ситних локалних цркава, што је историја тих цркава и њихових руковођа, протестантских кнежева, исто тако неплеменита као и историја критиковане папске цркве – све то ми није било тајна од ране младости. Заиста, током свих година моје хришћанске младости, нисам имао никакве религиозне доживљаје везане за цркву. Домаће службе, усамљене молитве, сам начин живота мојих родитеља – све је то налазио храну у Библији, а недељне службе и дечја веронаука ничим ме нису обогатили. Колико је био привлачнији свет индијске религије и поезије у односу на те сладуњаве стихове, досадне пасторе и проповеди! Ту ме ништа није гушило, није било “трезвених” сивих катедри, ни пијетистичких бављења Библијом – био је ту простор за моју фантазију”.

И Јунгова искуства с протестантизмом нису била ништа боља. Хришћанство га је подсећало на црнило и смрт, а књиге са ликовима индијске митологије, Брамом, Вишнуом и Шивом, одушевљавале су га.

И Хесе и Јунг плод су неуспеха западног хришћанства, хришћанства које је остало без Христа и Његове благодати. Због свега тога, они су почели да траже истину на другим странама, и окренули су се паганизму: Јунг је постао гностичар, а Хесе се заљубио у индуизам.

Православни Србин може да жали и Јунга и Хесеа, али не треба да крене њиховим путем; не треба чак много ни да гледа у том правцу, јер је тамо

понор. А, да парафразирамо Ничеа, кад превише гледаш у понор, понор почиње да гледа у тебе.

Лепота и истина Православља не дају се порећи. На несрећу, ми своје ризнице не користимо – углавном причамо о њима. Али, то не значи да им не можемо приступити, само ако хоћемо. Не тражећи храну на “њивама глади” (Владика Николај), него се обраћајући живим изворима православног Предања, надамо се достићи тамо где и наши свети преци – у Царство светлости, у коме нема никакве таме, ни “подземног бога“ који плаши децу и слуђује одрасле, него је све и у свему Христос, са Оцем и Духом Светим, коме слава вавек. Амин.

Литература:

1. К.Г.Јунг: Сећања, снови, размишљања, Будва 1989.
2. К.Г.Јунг: Психологија и алкемија, Загреб, 1989.
3. В. Јеротић: Јунг између Истока и Запада, Београд 1990.
4. В. Јеротић: Дарови наших рођака, Београд
5. В.Јеротић: Старо и ново у хришћанству, Београд, 1996.
6. М.Јевтић: Постојаности Владете Јеротића, Београд 2006.
7. Ј. Јакоби: Јунгов пут индивидуације, Београд 1992.
8. Х. Хесе: Демијан, Београд, 1984.
9. Х. Хесе: Степски вук, Београд 1984.
10. Гностицизам, Градац, 77-78, Чачак 1997.
- 11.Цон Платанија: Јунг за почетнике, Минск 1998. (на руском)
12. Јеврејски мистици, Градац 80-81, Чачак 1998.
13. Рене Генон: Мрачно доба, Чачак 1987.
- 14.Елејн Пејгелсн: Гностичка еванђеља, Београд 1981.
- 15.Kurt Rudolph: Gnosticism - The nature&history of gnosticism, New York 1987.
- 16.Александар Каломирос: Огњена река, Београд 2004.
17. Архиепископ Серафим Собољев: Заштита софијанске јереси протојерејем Сергејем Булгаковим пред Архијерејским Сабором Руске Заграничне Цркве, Софија 1937 (на руском)
18. Људмила Перепјолкина: “Гнусоба опустошења”/ Екуменизам и црквени либерализам, Санкт Петербург 1998. (на руском)

19. E. Michael Jones: Lirido Dominandi/Sexual Liberation&Political Control ,Indiana, USA
20. Митрополит Јеротеј Влахос: Православна психотерапија, Београд 2007.
21. Philip Rieff: The Triumph of the Therapeutic/Uses of Faitf After Frend, The University of Chicago press, Chicago&London, 1987.

Свештеник Алексеј Јанг

Шта је масонерија?

Већина Американаца није ни свесна да се на доларској новчаници, са налицја, налази масонски симбол и да је Џорџ Вашингтон, “отац земље”, био масон. Шта је масонерија? Већина људи знају нејасан (и не баш тачан) одговор. То је, у ствари тајно удружење, које броји скоро шест милиона чланова у свету, међу којима су многи истакнути људи из света бизниса, политике и уметности.

До недавно, нисам никада познавао масона. У првих шест година моје свештеничке службе никада нисам срео православног Хришћанина који је масон, нити сам исповедао неког ко је то био. Очигледно да слободно зидарство није било привлачно за просечног америчког преобраћеника у Православље, који види масонску ложу као луцкасту гомилу људи који верују у “хокус–покус” и “абракадабра”. Моје познавање је било чисто академско. Међутим, моје знање је престало да буде само “књишко”, Да појасним.

Једног дана примио сам позив од постаријег Грка који је желео да се придружи нашој парохији. Уговорили смо време за разговор. Мада сам запазио да је носио необичан прстен нисам приметрио амблем док он онако узгред није поменуо да је био члан “Плаве ложе”. Када сам га питао шта је то, рекао је, “То је локална масонска ложа”. “Деметриос”, одговорио сам, “не могу вас причешћивати ако сте масон, нити можете учествовати у другим Светим Тајнама.” “Зашто не?” упитао је. “Зато што је слободно зидарство противно Хришћанству и Грчка и Руска Црква осудила су га у овом веку.” “То је смешно,” рекао је, “јер ја познајем многе православне који су са мном у ложи, чак и једног владику!”

Убрзо после овог сусрета са Деметриосом (одбио је да се одрекне масонства говорећи да ја једноставно то не схватам), имао сам још један сусрет са масоном. Тада сам одлучио да убудуће сваког новог парохијанина питам да ли има везе са масонима (или неким њиховим организацијама – ротаријанци, Odd Fellows, Shriners, Demolay, Job’s daughters, Rainbow Girls) у складу са одлуком коју је донео савет епископа

Руске Заграничне Православне Цркве из 1932. и који је још увек на снази:

“Свети сабор препоручује свештенику да испита сваку особу која преступа исповести да ли је та особа члан масонске организације и да ли усваја њене доктрине. Ако се испостави да је особа члан... објаснити јој да је учешће у овим организацијама у супротности са звањем Хришћанина, са бивањем чланом Цркве Христове. Да мора донета чврсту одлуку да раскине са масонима и њиховим доктринама; и ако то не учини не дозволити јој приступ Светој Тајни Причешћа; и ако одбије да се покаје, искључити је из Свете Цркве”.

Јакe речи за нас који гледамо масоне кроз “Shriners“ болнице за децу, али не јакe као званична изјава Грчке Цркве 1933, годину дана након што су руски епископи проговорили: “Масонерија... сачињава митолошки систем који нас подсећа на древне незнабожачке мистеријске религије и култове – из којих потиче и њихов је наставак и обнова. Ово не признају само истакнути учитељи у ложама, већ то изјављују са поносом, потврђујући дословце: “Масонерија је једини остатак древних мистерија и може се назвати њиховим чуваром. Масонске ложе нису ништа друго до пећине и тама индијских прашума и незане дубине пирамида и крипте огромних храмова Изиде”, итд. Тако грчке владике закључују:

“Слободно зидарство је мистеријска религија сасвим различита, одвојена и туђа хришћанској вери.”

Сличну изјаву против масона дала је Римокатоличка црква (1738. и опет 1892.). Неке протестантске групе – као, на пример, лутеранска заједница уче да је масонерија нехришћански култ. И чак и теолошки либерална црква Енглеске, после истраживања масонерије, недавно је дала препоруку да англиканци не учествују у њој. Али, упркос званичне цензуре, многи Хришћани – укључујући оне који припадају различитим православним јурисдикцијама – не виде супротност између њихове оданости ложи и своје вере. Већина од ових људи сложило би се са поглаварем Шведске лутеранске цркве Свенем Линдегардом (у Шведској цркви су шест од тринаест бискупа масони) који је на критику да је чланство у масонској ложи неспојиво са хришћанским уверењима одговорио: “То не заслужује коментар... То је апсурдно.” Због чега се Православна Црква тако изричито супротставља?

Већина масона, свакако они који прокламују да су хришћани, тврдило би да масонерија није религија већ само братска организација, Историјски гледано слободни зидари су поникли из средњовековног зидарског еснафа. Када се еснафски систем распао, жеља за очувањем одабране групе која се међусобно подржава подстакла је четири члана ложе у Лондону да се повежу, и 1717. прва Велика Ложа је оформљена. За разлику од средњовековних еснафа, Ложа је од свог почетка била сачињена од “спекулативних масона” који нису имали никакве везе са обрадом камена, али који су увели у своје удружење многе термине и симболе из каменорезачког заната. Ово је чињенична историја ложе, мада масонски извори тврде да ово удружење води порекло још од цара Соломона и градње храма у Јерусалиму, и протеже се уназад до “саме колевке људске расе”. Ложа тврди да прихвата људе свих вера и да их води путем моралне савршености до “ Слободе, Једнакости и Братства” (мото Француске револуције).

Постоје, међутим, извесни масонски ауторитети који отворено признају да сврха удружења није чисто братска. Алберт Пајк, у свом исцрпном језгровитом делу “Морал и догма” (масонски извор, 1871.), пише: “Свака масонска ложа је храм религије и њено учење је религијско упутство” (стр. 213). Да би се био члан ложе потребно је веровати у Врховно Биће (које се ословљава као Велики Архитекта Универзума) и бесмртност душе. Сваки састанак почиње молитвом упућеном овом Врховном Бићу. Хришћане уверавају да се они могу молити свом Богу, мада је забрањена расправа о личним религиозним уверењима, као и било какво помињање Исуса Христа (тобоже из разлога што масони настоје да не повреду било чија лична религиозна уверења).

Чак и после површног упознавања са масонским учењем, да се схватити како непромишљен хришћанин може бити обманут да поверује да није погрешно бити масон. Ову обману подупире јака паралела између масонских догми и Хришћанства из кога су масони преузели многе базичне концепте – узимајући неке директно, могло би се рећи намерно, из Светог Писма. “Велика заповест масона је ова: Нову заповест вам дајем: да волите једни друге” (Пајк, 18). Често се наводи Св. Павле: “Зар не знате да сте храм Божији и да у вама обитава Дух Божији?” У

“хришћанским” ложама, Света Књига (која, заједно са шестаром и троуглом, сачињава незаменљиви инвентар ложе) је Библија. Масони се чак “са поштовањем поткрепљују учењем Оног Ко је умро на Крсту”.

Чак и легитимично сагледавање масонске доктрине јасно показује да “Велики Архитекта” масона свакако није хришћански Бог, нити Соломонов Јахве. Пајк ово појашњава када пише да записи Старог Завета о Богу само одражавају “популарне појмове о Божанству... али такве нису биле идеје неколицине интелектуалаца и просвећених међу Јеврејима. Извесно је да су поседовали знање истинске природе и својстава Божијих, као што га је иста поседовала врста људи међу другим народима—Зороастер, Конфучије, Сократ, Платон. Али њихове доктрине по овом питању биле су езотеричне; нису их преносили широким масама, већ само неколицини изабраних... Упућенима.

Преношење овог знања и других тајни... наставља се, под другим именима, а сада под именом масонерије...

Врховни, Самопостојећи, Вечни, Свемудри, Свемоћни, Бескрајно Добри, Сажаливи, Благ и Милостиви Творац и Сведржитељ био је исти, па ма којим именом назван, мудрацима и просветљеним људима свих народа” (стр. 207–208).

Ово учење било се прецизно одразило у непријатном разговору који је Деметриос водио са једним од мојих парохијана. Када сам сазнао да је масон, значење разговора је одједном постало јасно. “Грци не би рекли да је Алах Бог,” рекао је, “само зато што не знају реч Алах; они само знају грчку реч за Бог, “theos”—али обе речи су исте.” Када је био упитан за грчке православне мученике који су умрли само зато што су одбили да изговоре та два самогласника и два сугласника, Алах, он је ћутао. То је дакле кисело воће масонске “теологије”, екуменизам тако “дубокоуман” да би Богом прослављене Исповеднике Вере сврстао у неуке глупаке.

Заиста, масони подједнако поштују Мојсија, Зороастра, Исуса Христа и друге, јер њихова најдубља истина је екуменизам: “Универзалност је њихова хвала... на њиховом језику грађани сваке нације могу разговарати; пред његовим олтарима људи свих религија могу се поклонити; њихова уверења важе за следбенике сваке вере... Хришћани, Јевреји, муслимани, браманисти, следбеници Конфучија и Зороастра, могу се окупити као

браћа и ујединити у молитви... “кажу масонски извори. “Као што су грчке владике рекле 1933: “Масони теже да обухвате читаво човечанство постепено и... обећавају морално савршенство и познавање истине... уздижући себе на позицију некакве надрелигије, гледајући на све религије (не изузимајући ни Хришћанство) као на инфериорне”. Ова философија је идентична са модерним екуменизмом, и управо ова идеја је анатемисана од стране традиционалних православних јурисдикција као место сабирања свих јереси, свих заблуда и идолатрије. “Стога”, изјављују грчки епископи:

“Сви који су постали укључени у иницијације масонских мистерија морају од овог тренутка прекинути све везе са масонским ложама и активностима, будући сигурни да тако са извесношћу обнављају своју повезаност са нашим једним Господом и Спаситељем које су ослабиле због незнања и погрешног осећања вредности... јер је једино Хришћанство религија која учи апсолутну истину и испуњава религиозне и моралне потребе човека... Не смемо отпасти од благодати Христове постајући учесници других мистерија. Није законито припадати у исто време Христу и трагати за искупљењем и моралним савршенством изван Њега.”

Масонерија обећава свим својим верним члановима спасење и место у “Великој небеској Ложи” без потребе за Христовом искупљујућом Жртвом на Крсту; обећава морално савршенство без потребе за покајањем; тврди да ће увести човека у познање Бога и истина кроз разоткривање мистерије, не кроз Христа који је рекао: “Ја сам Пут, Истина и Живот; ниједан човек не може доћи Оцу, осим кроз Мене“ (Јован 14:6). Саме ове чињенице требало би да узбуне хришћанина и укажу му да његово учешће у ложи није ништа мање од духовне прељубе. Јер наш Бог је “љубоморни” Бог, и опоменути смо: “Не вуците у туђему јарму невјернике; јер шта има правда с безакоњем? Или какву заједницу има видјело с тамом? Како ли се слаже Христос с Велијаром? Или какав дијел има вјерни с невјерником?”

Чак и да није паганске, синкретистичке природе масонских учења, верски обреди ложе су нешто у чему је свесном, обавештеном православном хришћанину немогуће да учествује. Православље значи не

само “право веровање”, већ и “право (исправно) слављење Бога”.

Стога, пошто су исправно веровање и исправно слављење Бога практично истоветни у Православљу, никада није допуштиво за православног хришћанина да учествује у неправославним религиозним обредима (и “масонерија је богослужење” – Пајк, 219). Када православни хришћани приђу масонској ложи (или учествују у молитвама и обредима других религија) они до крајности компромитују чистоту свог сведочанства, и теолошки и литургијски. Они издају Веру као што је Јуда издао Христа. Они постављају Православље на исти ниво као неправославне вере, нехришћанске покрете, и чак древне паганске мистеријске религије – које је Христос дошао да порази и уништи, а не да их уздигне на ниво Истине! Обратимо пажњу: масони хоће “синкретичког” Бога.

>>Према масонима, Истинити Бог “новено откривен” је Јах–Бул–Он. “Јах” је скраћеница Хебрејски назив Бога–Јахве или Јехова; “Бул” или “Бал” је асиријско божанство Ваал; “Он” је египатски Бог сунца.<<

(из L. James Rongatadt, Како реаговати на ложу; Concordia, 1977).

Овде немамо простора да истражујемо до детаља доктрине и обреде масона или узајамно фаворизовање који практикују масони једни према другима, елитизам, варварске заклетве тајности, обману која се упражњава према члановима, итд. Али ми се надамо да ће ово кратко објашњење послужити да отвори очи онима који су били заведени спољном доброћудношћу масона и да помогне другима да не упадну у њихове замке. Слободно зидарство је очигледно мајка модерног екуменизма, и без сумње најистанчанија и најопаснија јерес нашег доба. Ако хоћемо да останемо верни Христу, морамо бити будни и “испитивати духове да ли су од Бога, јер многи су лажни пророци изишли у свет” (1. Јован 4:1). Како ћемо ово да чинимо?

“А знамо да Син Божји дође, и дао нам је разум да познамо Бога истинитога, и да будемо у истинитој Сину Његовом Исусу Христу. Ово је истинити Бог и живот вјечни. Амин” (1. Јован 5, 20)

са енглеског: Слободанка Зарић

М. Медведев, Т. Калашњикова

О АНАЛИТИЧКОЈ ПСИХОЛОГИЈИ КАРЛА ЈУНГА

Као што је глава најважнији уд твог тела... тако нека ти буде најважнија вера у Свету Једносуштну Тројицу, зато што је без ове вере немогуће да било ко живи истинитим животом.

Св. Јефрем Сиријски

Уместо вере, наде и љубави савремени човек је ставио изнад свега “независност“, формални принцип “слободе“, потпуно заборавивши да се садржајна и стварна слобода даје само тамо, где постоје дарови Духа Светога.

Академик А. А. Ухтомски

Са неуролошког одељења једне дечје болнице отпуштено је дете које је патило од неурозе и имало низ психотрауматских ситуација у школи и код куће. Приликом отпуштања вођен је следећи разговор. На мајчино питање: “Шта даље да радимо?” – Лекар ју је саветовао: “Треба да се обратите психоаналитичару и тада ће сви ваши проблеми бити разрешени. Цео Запад користи услуге психоанализе. Свако има свог психоаналитичара. Само још ми на то нисмо навикли“.

И заиста, руски психијатри и психотерапеути све чешће одлазе у иностранство на специјализацију да би овладали различитим техникама психоанализе. Многи наши сународници су већ доживели њихов утицај на себи. Зато је занимљиво испитати, има ли психоанализа могућност да реши дубинске противречности човекове личности. Осим тога, пошто психоанализа носи своје сопствено схватање смисла и циља људског постојања, нарочито схватање наравствених (моралних) вредности, неопходно је знати: не садрже ли плодови тог учења духовну штету? Није ли психоанализа опасна по човеково здравље?

Да бисмо одговорили на ова и слична питања, покушаћемо да размотримо извесне аспекте научног стваралаштва Карла Јунга, светски познатог психоаналитичара. У нашем раду ћемо се ослањати на

православну аскетичку – светоотачко учење о законитостима душевног живота човека који тежи да обнови своју првосаздану природу, унакажену грехом. О објективности и општости закона православне аскетике сведочи задивљујућа подударност искуства Светих Отаца у учењу о страстима (порочним склоностима душе), о очишћењу (катарсису) човековог срца и стицању врлина, као и изузетна практична достигнућа у духовно–наравственом преображају личности који је дао велики број светитеља. У непосредном, а не у условном смислу, може се прихватити одређење православне аскетике као “науке над наукама, уметности над уметностима“. Чини се потпуно утемељеним мишљење истакнутог немачког психолога и психијатра Ернеста Кречмера (1888–1964) који се, као научник, уверио да православно учење најпотпуније и од свих постојећих учења најдубље одражава психичке процесе људске душе. С тим уверењем је повезан његов улазак у Православље.

Анализа учења Карла Јунга с поменутих гледишта може допринети продубљивању погледа на најважније проблеме човековог душевног и духовног живота, њиховом осмишљавању у светлости непролазних вечних вредности постојања.

I

Аналитичка психологија Карла Јунга настала је као антитеза Фројдовој психоанализи. У психоаналитичком методу Сигмунда Фројда Јунг је видео велике могућности за психотерапију, али идеја дечје сексуалности, која је представљала темељ психоаналитичке концепције, била му је туђа. За разлику од Фројда, Јунг је веровао у могућност да човек достигне унутрашњу хармонију и усмерио је своја истраживања у правцу трагања за том хармонијом.

У структури личности коју је предложио Јунг издвајају се следећи елементи (слојеви): *персона*, *его*, *сенка*, *Анима* (код мушкараца), *Анимус* (код жена), *сонство*. По Јунговом мишљењу, *свест* је слична опни на површини *несвесног* с његовим непознатим дубинама (26, с. 5). *Персона* (*личност*) је први горњи слој личног свесног. Она означава нешто попут *маске* коју су стављали на главу грчки глумци да би њоме означили ову или ону улогу. *Его* је дубљи слој свесног. Испод се налази *несвесно* – најпре индивидуално, а затим колективно. Горњи први слој *несвесног* је

двојник *Ја*, његова *сенка*; најнижи слој је *објективно Ја (сопство)*. *Сопство* је архетип целовитости личности.

Термином *либидо* Фројд је одређивао сексуалну енергију. Преосмисливши значење овог термина, Јунг је њиме означио психичку енергију уопште. Према Јунгу, *либидо* се темељи у најдубљим слојевима несвесног, повезаним непосредно са природним, материјалним основама живота. У свести пак *либидо* се испољава као тежња и жеља. Важан психотерапеутски Јунгов појам је *запреченост либида* – извесно *блокирање психичке енергије*. Оно настаје услед удаљавања човека од насушних животних тешкоћа у правцу лакших и пријатнијих *ступњева* живота. Користећи свој метод контролисаних, или цикличних, асоцијација (*амплификацију*), асоцијативни експеримент, Јунг је тежио да одреди у којој тачки је дошло до расцепа свесног и несвесног, расцепа условљеног *запреченошћу либида*. По његовом мишљењу, управо је овај раскид узрок унутрашњег несклада личности. Свој задатак Јунг је видео у разоткривању *линије живота* (или *логике развоја личности*) пацијента и у довођењу до свести пацијента оног правца по којем сада протиче психичка енергија. По нашем мишљењу, он је потпуно тачно увиђао да покушаји да се тај конфликт сведе на апстрактне рационалне схеме јесте удаљавање од реалног психолошког искуства, замена живог духа речима које никога не могу покренути. У исто време он није могао да објасни у чему је праузрок те патолошке размрвљености људске свести. Неспособност да се утврде узроци болести, као што је познато, чини лечење симптоматским по карактеру.

Смисаоно средиште Јунгове аналитичке психологије јесте проблем **индивидуације**. Ако је Фројд сматрао тежњу личности ка усавршавању “пријатном илузијом“, Јунг је видео човеков циљ у изналажењу његове јединствене целовитости – *сопства*. За разлику од свесног *ега, сопство* је по Јунгу, синтеза свесног и несвесног. На путу према *сопству* човек треба да превазиђе своју социјалну улогу – *маску* која ограничава свесни *его*, и да се помири са својом *сенком* – мрачним *двојником Ја*. “Индивидуална свест је само цвет који траје једно годишње доба, који израста из вишегодишње подземне кртоле; уколико би узимала у обзир постојање овог подземног слоја, наша свест би могла да се приближи хармонији са

истином. Јер корен је мајка свега осталог“ (26 с. 207). У стању *сонства*, достигавши усклађеност мишљења, опажања, осећања, интуиције, човек може да “сагледа трансцендентно и да делује у складу с тим знањем“ (с. 215). Достизање тог циља је и био један од важних животних задатака Карла Јунга.

Истовремено Јунг је сматрао да ако вечне проблеме превазилажења страха или избављења од савести, дужности, принуде и подсвесних жеља нисмо у стању да решимо, “ослањајући се на нешто светло и идеално, онда се можда треба обратити мрачним, биолошким силама“ (27, с. 191). Што потпуније спознаје *сенку*, тим хармоничнија постаје личност, њени односи са околином, сматрао је Јунг. Архетип *сонства* – *бог у човеку* – по Јунговом мишљењу спаја у себи супротности добра и зла, светлости и таме.

Плод Јунгове философије био је његов двосмислени став у раздобљу нацизма, када је био идеолошки повезан са “Немачким покретом за веру“. Митски јунак овог покрета био је Вотан – старогермански бог олује, буре и рата који је спајао у себи супротности добра и зла. Као и други западни либерали, Јунг је веровао у привремени карактер “експеса“ у Немачкој, уздајући се, у духу своје теорије, у позитивне стваралачке потенције Вотана који персонифицира карактер немачке нације. Касније се Јунг одрекао тих илузија, међутим, није се одрекао своје философије и научних гледишта.

Јунгов “морални релативизам“, његово признање да су “добро и зло једно“ (26, с. 216), у човековој души појачава стање “моралног хаоса“, стање које, по речима доктора психоаналитичких наука Т. А. Флоренске, представља један од главних извора психичких обољења. Према светоотачком схватању, зло је болест душе, болест која разара прихватање истине.

Осим тога, овакав приступ неизбежно скрива опасне социјалне последице. Амерички научник, професор Томас Шац, аутор двадесет три књиге из психијатрије, је изучавајући утицај наравственог (моралног) релативизма у психологији, психотерапији и психијатрији на морално стање америчког друштва, дошао до важног закључка. Смањивање индивидуалне личне одговорности, замена хришћанских врлина и

високих нравствених вредности њиховим сурогатима, снижавање моралних стандарда да би се избегао “стрес“ и остварио комфор, постало је “главна разорна сила која је утицала на америчко друштво током последњих педесет година“. Посебно се наводе подаци о променама у моралном стању САД током ових година: број деце коју издржава држава повећан је 300%; број самоубистава омладине и деце млађе од 20 година повећан је 10 пута; број тешких преступа 5 пута.

Јунгов извор нравственог (моралног) релативизма повезан је са источњачким учењем о истоветности супротности *јина* и *јанга*: таме и светлости, женског и мушког, земље и неба, добра и зла.

Занимљиво је шта каже сам Јунг о неким другим изворима свог научног стваралаштва: “Запажања спиритиста, како год да су ми се чинила у почетку чудним и сумњивим, била су ипак прво објективно сведочанство о психичким феноменима“ (27, с. 130). После личног контакта са духовним бићем – гуруом по имену Филемон, као и на основу спиритистичких сеанси, Карл Јунг је, по сопственим речима, “разоткрио нешто објективно у људској психи“ (с. 129). Идеја постојања женског начела у мушкој души (*Анима*) и мушког у женској (*Анимус*) настала је код Јунга након што је једном у себи зачуо глас једне своје пацијенткиње која је критиковала његов животни избор. Поверење које је научник имао према сопственим сновима било је практично безусловно. Овакав “превише смео“ приступ истраживању појава духовног света довео је самог истраживача на границу безумља, и запретио потпуним распадом његове личности (23, с. 165).

II

Размотримо подробно како одговара на питања о узроцима болесног стања људског бића и извору битија (постојања) православно учење које се заснива на двехиљадугодишњем саборном искуству.

Пре свега, у хришћанском богооткривеном учењу истиче се један важан став: човек као створење Божије поседује хармонију и истински живот само у случају, ако је непосредно повезан са Творцем – Извором и Праузроком битија, по Чијем је образу и подобију саздан, и непрестано доживљава дејство нетварне благодатне енергије.

Послушност божанским законима је **живот**, јер је сам Бог –

бесконачни и потпуни живот; Он је натприродни извор живота и љубави Који никада не сахне – Једна Суштина у Трима Лицима. Живот божанских Лица је узајамно прожимање (грчки – *перихорисис*), тако да је живот Једног истовремено живот Другог, другим речима, свако Лице не живи за Себе, већ предаје Себе другим Ипостасима (Лицима). То и јесте Истинита Љубав, Вечни Склад, Сушто Блаженство.

Приступ православне антропологије проблемима извора психичке енергије такође се принципијелно разликује од Јунгових гледишта. У својој књизи “Дух, душа, тело“ архиепископ Лука (доктор медицинских наука, професор В. Ф. Војно–Јасењецки) истиче да је духовна енергија “прародитељка свих физичких облика енергије, а преко њих и саме материје“. Он такође пише: “Помоћу енергије љубави која се излила по свеблагај вољи Божијој, Словом (Логосом) Божијим је дат почетак свим другим облицима енергије“.

Светоотачка мисао уочава у човековом устројству својство структурне јерархичности. По сликовитом изразу представника кападокијско–ареопагитске богословске традиције, тело је прекрасно душом, душа је прекрасна умом, а ум је прекрасан божанским обасјањем. Човек је прекрасан захваљујући свом заједничарењу са Богом, обасјаношћу од стране Апсолутне Божанске Истине (7 с. 142).

Из свега овога следи да је човеково покоравање (као слободно–разумног тварног бића) Највишој Влади кроз испуњавање заповести повезано са најдубљим и најсуштинскијим основама бића. Приликом органског, тј. духовног, благодатног, а не спољашњег прихватања вере грех не доживљавамо као нарушавање неког упутства, већ као самоубиство, као издају самог дисања живота, а заповести Божије – као откуцај срца (24, с. 413).

На основу свега реченог може се направити веома важан закључак. Пошто је постојање Пресвете Тројице личносно постојање, а љубав је главно Божије својство, за човека, сазданог по образу Творца, љубав је главно обележје личне свести. У складу с тим, све што је повезано са нарушавањем закона о жртвеној љубави, неизбежно доводи до дубоких и штетних последица по свест.

Важно схватање хришћанске антропологије јесте учење о човеку као

образу и подобiju Божијем. Управо богообразност (боголикост) претпоставља бесконачне могућности човека у његовом усавршавању као слободно–разумног стваралачког бића. Ове могућности човека, створеног по образу Творца, пројављују се и остварују у “прерастању образа у подобије“. Динамички однос између образа и подобија и представља онтолошку основу човековог развоја и усавршавања.

Светоотачка мисао такође учи да је свет створен кроз Христа и ради Христа, да се с Њим и у Њему човек не само спасава од греха, зла и смрти, него стиче првотворну пуноту свог битија и благодотија. Христос није просто јављање Бога, него и разоткривање и јављање истинског Човека. Он је Нови Небески Адам, и зато истинско учење о човеку – антропологија – може бити само христологија.

У греху као злоупотреби своје слободне воље, нарушавању заповести Творца, покушају да живи без Бога, одвајају човековог духа од Духа Божијег, сагледава се узрок унутрашњег пропадања свих потомака Адама и Еве, целокупне земаљске природе. То је грех егоистичног самољубља које је устало против Божанске Љубави. С грехопадом наших прародитеља, сведочи Свето Писмо, у свет су ушли смрт, болест и трулежност, унакажена је људска природа, распало се јединство духа, душе и тела.

Метасхематизам (изобличење, изопачење) погодио је не само човека у целини, него и све моћи духа, душе и тела понаособ. Изопачила су се, и показала у хипертрофираном (болесно појачаном) облику сва човекова осећања и пориви. Погођене су све моћи његове душе – ум, осећања и воља. Рођени за познање истине, ми се мучимо у духовном незнању; рођени да волимо Бога, ми испуњавамо срце најнижим осећајима; најтрагичније је то што ми нећемо да видимо сопствену болест и да знамо за њене узроке. Образац метасхематизма је судбина људског ероса који се претворио у еротизам и сексуалност. Људски дух, одрекавши се Истинитог Живота, испољава противприродну тежњу према **небитију, безличности и несвесности**. Он прима поруке телом и неспособан је да изађе из латентног (скривеног) стања. Душа као да пребива у летаргичном сну, испољавајући свој живот углавном у нижем аспекту осећања, жеља, тежњи и афеката или је обузета *комплексом фантазија*.

Човекова отуђеност од “топлог Очевог наручја“ (митрополит Амфилохије Радовић) рађа у његовој свести два чудовишта: страх као испољавање метафизичке усамљености и осећање неопроштене кривице – несвесно, често болесно и ружно осећање *кривице* пред неким или нечим. То су болести, чији се узрок не налази у психолошкој и емоционалној, већ пре свега у дубокој духовној равни. Зато су и Јунгов метод, и сва савремена психологија и психијатрија у стању само да површно објасне болесно стање душе и тела и да их само делимично излече, али они не могу и никада неће моћи да дају човеку истинско здравље и радост спасења, својствену том здрављу.

Према учењу Цркве, грехопад је првобитни предисторијски догађај којим је зло ушло у свет и унаказило сву творевину Божију. То је била катастрофа општекосмичких размера. У наказност и хаос доспели смо и ми сами, целокупно наше постојање у свим облицима пројављивања, рачунајући ту и мишљење, пошто, будући да је део људског рода, сваки човек дели судбину првог Адама. У метафизичком смислу он је такође Адам. Зато и ми сами, на основу нашег искуственог знања, нисмо у стању да створимо о тој појави тачну представу. То је могуће само ако човек стекне веру, јер само богооткривена вера даје човеку знање о томе какав је био пре грехопада и какав треба да буде.

Познање своје палости, одвојености од Бога, своје наравствене (моралне) нечистоте, јесте једна од најзначајнијих човекових интуиција. Она потиче из најскривеније, неокрњене дубине личности и сведочи о томе да човек није изгубио жељу да поврати своју првосаздану лепоту душе. Из библијског схватања зла као последице преступничког коришћења слободе следи закључак да зло не припада природи разумних бића. То схватање буди у човеку неуништиви оптимизам и наду у искорењивање зла и таме, ма колико се они чинили јакима. Победа над злом означава слободни повратак свом природном стању, у стању богоопштења. Правилно схватање прародитељског греха, те суштинске реалности човековог бића, ствара основу за правилни однос личности према смислу живота, према другом човеку, постаје услов целовитог душевног живота и исцелења, основа истинске духовности.

У процесу излечења људске душе, у светоотачком схватању, могу се

издвојити три етапе, повезане с трима стањима људске душе.

1. Прво стање се одређује као *противприродно*. Човек у том стању представља, сликовито говорећи, *гомилу крхотина палог лика (образа)*, које садрже изопачена богообразна својства.

2. Ако човек, поробљен злом и греховном вољом, дође к себи и обрати се Цркви, покајању, помоћу благодати и светих врлина уздиже се на други *природни* ступањ, тј. живеће и мислиће у складу са природним законима свог разумног бића, заснованим на Божанском Откривењу.

3. Ако пак, надвладавши силу старих навика, човек настави духовни подвиг, успеће се на *натприродни* ступањ који одговара његовој природи и његовом првобитном предназначењу.

III

Разоткривајући своје схватање структуре човека, православна антропологија учи да након грехопада и сам човек као да се дели на два дела: то су *спољашњи* (емпиријски, стари, распадљиви човек – Еф. 4:22) и *унутрашњи* (скривени). Човеков унутрашњи свет с његовим микрокосмичким садржајем испада из области контролисане свешћу и постаје област несвесног (18, с. 3). То је “скривени човек срца, у непропадљивости кроткога и тихога духа“ (1 Пт. 3:4), који се појављује само у ретким тренуцима просветљења. Тамо пак, у области несвесног, у најскривенијим кутовима душе, “под самим умом“ (преподобни Макарије Египатски) налази се и извор греха – она нечиста духовна сила која је ушла у човека с грехопадом. Ето зашто је тако опасан људима који немају духовног искуства и који нису добили благодатни дар *разликовања духова*, разликовања добра и зла, **сваки улазак** у ту скривену област.

Ово светоотачко гледање на структуру човека налази потврду у радовима доктора психолошких наука Т. А. Флоренске. Научница издавају у тој свести, између осталог, *духовно Ја* и *ниже Ја* (*Двојник*, по А. А. Ухтомском); при томе се подвлачи да се ту не ради о апстрактним равнима, већ о субјектима који одговарају на питање *ко?*, а не *шта?* (23, с. 56). Наше *ниже Ја* јавља се углавном кроз глас страсти. *Духовно Ја* пројављује се у свести као страх Божији, кроз глас савести, а такође кроз осећања вечног и апсолутног.

Страх Божији у схватању Светог Писма је, пре свега, дисциплина ума,

срца и воље који признају Бога као свог Створитеља и Судију. То није парализујући страх, већ стваралачка сила која омогућава човеку да стекне власт над нижим стремљењима. У мери духовног раста *страх Божији* преображава се у савршену – жртвену – љубав према Богу. При томе се увежбава процес активног регулативног централног кочења који је контролисан од стране човекове свести и његове воље. Он омогућава повећање животне отпорности организма.

Савест, по одређењу архиепископа Амвросија (Кључарева), јесте осећање духовног живота, слично осећању физичког живота, какво поседујемо у нашем телу. Ово осећање сведочи о правилној, хармоничној настројености нашег духа, када чинимо добро, и о растројству, пометњи и његовој патњи, када чинимо зло. Истакнути савремени научник, физиолог светског гласа, академик А. А. Ухтомски, назива савест највишим и најдалековиднијим органом рецепције на одстојању. С друге стране, она је субјективни одсјај објективног закона добра и зла (21, с. 64). Као једно од осећања интуиције *савест* ствара могућност опажања појава из будућности без којег не може бити, по речима Ухтомског, јасноће и пуноте познања.

Осећање вечног и апсолутног пројављује се у човеку као тежња за апсолутним вредностима и као незадовољство свим релативним и земаљским. Према речима митрополита Амфилохија, човек је биће које непрестано тежи пуноти, чезне за божанским савршенством и предодређено је за њега.

Један од основних појмова православне антропологије јесте **личност (ипостас)**. Појам *личност* рађа се у хришћанском схватању света из верниковог непосредног доживљаја осећања личног општења с личним живим Богом, извором објективне Лепоте и Љубави. Он измиче сваком рационалном одређењу и спознаје се само непосредно помоћу духовног искуства. Личност (ипостас) је начин постојања који прожима и чини личносним целокупно биће. То је интегришући принцип који ствара јединство људског суштства и који му даје битије. У структури човека, по православном схватању, равни личности одговара раван духа. У личности је садржана човекова јединственост, и управо њу, личност, треба разоткрити.

Појам личности је тесно повезан с појмом **лице, лик**. Према речима митрополита Амфилохија Радовића лице је разоткривање, откривење личности, њен светли символ, израз и одраз. Лице Божије Које се открива у Христу, сија бескрајним човекољубљем. Ово човекољубље обузима целог човека, и тиме га освећује и просвећује. Академик Ухтомски који је дубоко одразио у свом учењу хришћански поглед на свет, категорији *лице* додељује једну од средишњих улога у систему својих психолошких идеја. Он сматра да категорија *лице* мора бити прихваћена упоредо с таквим категоријама као што су *узрок, постојање, јединство, мноштво* (с. 48).

Световном појму *индивидуалност* у православној антропологији одговара појам *просопон* који представља социолошку и биолошку категорију. Ако *просопон* одражава окренутост само према сопственом унутарњем свету и самосвести, а његов је развој повезан с процесом издвајања, *ипостас (личност)* одражава откривеност другим личностима и Највишем Другом, као и трансцендирање – кретање према Њему. Ово кретање карактерише богочовечанску димензију личности. Према мишљењу Ухтомског, наша истинска *природа* се састоји управо у удаљавању од онога што ми јесмо, у ономе што је више од нас – у удаљавању од себе у оно највише (тамо, с. 222).

Према закону симетрије, мора постојати категорија супротна по духовном смислу појму *лице (личност)* која је иста таква “реална и изузетна чињеница живота” (А. А. Ухтомски), као и *лице*. У Светом Писму *лицу* је јасно супротстављен *идол*. Идол је све оно што представља препреку на путу према Једином Истинитом Богу Који је пројавио Своју љубав у крсном подвигу Јединородног Сина Који је даровао човеку вечни живот. Академик Ухтомски каже да су проблеми љубави и смрти најважнији за човека, а однос према њима одређује његов поглед на свет и вредности. Полазећи од свега реченог, идол је препрека на човековом путу према вечном животу и љубави. Идол може бити, пре свега, човек сам себи. Идоли могу бити не само лажни богови, него и нове научне теорије, идеје и открића, наука и философија у целини, као и уметност, ако отуђују човека од истинитог Бога. “Достојно и праведно је клањати се Оцу и Сину и Светоме Духу – Тројници једносуштној и нераздељивој” – поје се на божанственој Литургији у Цркви. Достојно и праведно...

IV

Карл Јунг је схватао да је човеку потребан смисао живота, да му је потребан *духовни рад*, али он је порицао могућност потпуног и садржајног духовног живота у Цркви која, како је он сматрао, живи само у симболима (27, с. 78). Циљ свог стваралаштва Карл Јунг је видео у томе да “открије тајну људске личности” (с. 253). Пут према разрешењу проблема личности, како смо рекли, Јунг је видео у обнови њене целовитости кроз спајање свести са силама и садржајем индивидуалног и колективног несвесног.

Гледиште потпуно супротно Јунговом приступу обнови целовитости личности налазимо у учењу православне Цркве. Растење личне свести подвижника одвија се само под дејством обожавајуће благодати, при чему у савршеној (целовитој) личности нема више места за *несвесно*, инстинктивно, нехотично, све се прожима божанском светлошћу коју људска личност усваја и која постаје њено сопствено својство по дару Светога Духа (15, с. 162).

Пут обнове целовитости личности у хришћанству је пут човековог развоја свесног дијалога са својим *духовним Ја* кроз прихватање његове владајуће (доминантне) улоге у свом животу, пре свега кроз глас савести.

Веома је важно истаћи да спасоносни дијалог *постојећег Ја* (свести) са *духовним Ја* почиње само онда, када се наша свест молитвено обраћа божанском *Ти*. Наше *Ја* по схватању православне антропологије је место Божије, тј. тварни свет, или тварна очигледност која зависи од степена откривености божанској светлости.

Удаљеност од сопственог *Ја* и усмереност према божанском *Ти* одговара процесу који је Ухтомски назвао *доминантом на Саговорника*. Овај процес означава победу над супротном, егоцентричном доминантом и ослобођење од *Двојника*. Тек када се човек ослободи егоцентричне доминанте, васпитавши у себи *доминанту на Саговорника*, он почиње да види Лице другог. У том случају, како каже Ухтомски, он стиче своје *лице*, тј. постаје *личност*. То је *дијалектика личности*, по схватању научника–хришћанина Ухтомског, која представља антипод *логике развоја личности*, по научнику–паганину Карлу Јунгу.

С друге стране, само Лик Господа који се благодатно открива погледу

срца и који тајанствено спаја у Себи неизрециву лепоту и живу истину, даје снагу човеку да скрене поглед са самога себе, да прекине ланац самохипнотишуће усресређености на себе и наслађивања собом. Човек “престаје да се заноси самим собом“ (Ухтомски). Од тог тренутка почиње објективна самоспознаја и самоопажање. “Када човека надахњује лепота истине... он ће чврсто и заувек поћи за том лепотом, јер ће заборављати себе и удаљавати се од себе, идући непрестано према њој – куда је она, тамо је и он“ (21, с. 390).

По свом духовном смислу појам *доминанте на Саговорника* дубоко је повезан са хришћанском врлином *смирења*. Смирење, каже св. Тихон Задонски, не гледа оно што има, већ расуђује и тражи оно чега нема. Човек који има ту врлину, чак и ако поседује велике дарове, признаје себе за ништа и сва своја добра дела приписује Господу. Ова врлина, по речима преп. Григорија Синаита, представља божанску силу која дејствује у свему и која производи све. То је основа нашег *унутарњег скривеног човека*. Ван ове врлине душевни храм Свети Оци изједначавају са здањем које је саграђено на песку. Смирење у светоотачком схватању јесте и способност да се види истина.

Доживљај Бога као Личности, буђење љубави према Њему омогућавају човеку да измени свој природни однос према страдању и да престане да га избегава по сваку цену. Изнад страдања он ставља дубље осећање које доживљава душа – љубав, узвраћену синовску љубав према Оцу Небеском. Ту љубав према Богу сагледавали су још у заповестима Старог Завета малобројни пророци и праведници. За њих заповести више нису биле спољашња принуда, већ пут према Богу, пут самоодрицања који привлачи милост Божију која је оживљавала њихова срца. У свој пуности осећање љубави према Богу Спаситељу разоткрило се у срцима хришћанских подвижника. По речима схиархимандрита Гаврила (Зирјанова, + 1915), у љубави према Богу је сила живота, сила стваралачка, благодатна, која ослобађа човека окова страсти, која их спаљује својим огњем. Само ова благодатна сила ствара у хришћанској души натприродно својство – **љубав према непријатељима**.

Размотрена својства хришћанске вере (*благе вести*) чине је јединственим, истинским надсветским созерцањем света – плодом дара

Свише. Оно се дубоко разликује од свих других созерцања света која су производ палог човековог ума. Стремљење према Богу као натприродном Извору савршене љубави, лепоте и истине јесте човекова тежња по природи објективна за здраву човекову душу (истакнути научник, психијатар С. С. Корсаков) и по карактеру најдубља и најјача (св. Теофан Затворник). Ван ове тежње срца религиозно осећање се излаже опасности да се изроди у обредоверје (ритуализам), фанатизам или морализам. Осећање тежње према Богу, које представља подстицајну силу човека, принципијелно се разликује и од *тежње ка моћи* (по Адлеру), и од *тежње према самоактуализацији* (по Маслоу), па чак и од *трагања за смислом живота* (по Франклу). Тим пре оно ни на који начин није повезано са сексуалним осећањем – *либидом, појудом* (по Фројду). То је осећање које је другачије по својој духовној суштини, осећање о којем пророк Давид говори: “Као што кошута тражи потоке, тако душа моја тражи Тебе, Боже! Жедна је душа моја Бога, Бога живог. Када ћу доћи и показати се пред лицем Божијим?” (Пс. 41:2–3).

На тај начин, у хришћанству, с једне стране, и у учењу Карла Јунга, с друге, видимо два супротна процеса: у првом случају – кретање у правцу *духовног Ја*, у правцу стицања лица (ипостаси) кроз очишћење савести и самоодрицање, кроз победу над *нижим Ја* (*двојником, сенком*); у другом – кретање у правцу стицања *сопства* кроз стапање са тим *нижим Ја*, кроз губљење *лица* (*маске*), кроз **избављење од савести** (како поштено упозорава Карл Јунг) и јачање егоизма, тј. пут *индивидуације*. И доиста, пут у правцу супротном *духовном Ја*, могућ је само на позадини ућуткивања савести која нас увек позива према нечем вишем – према духовном успињању, а не падању. “Мој принцип је следећи: ... не будите савршени, већ се на сваки начин трудите да достигнете пуноту, и то по сваку цену“ – каже Карл Јунг (25, с. 101).

У хришћанском схватању, дух прожима целокупну човекову психофизичку природу, одређује *својство живота*, развој и стваралачку силу душе, представља стожер, метафизичко језгро личности. “Доминанта душе је оданост духу“ – указује на најважнију законитост живота душе Ухтомски. Ако пак човек иде путем индивидуације, промене које се догађају у њему тичу се само душевно–телесне равни (*просопон*)

његовог бића, и то на штету духовне, личносне равни. У том смислу индивидуација је процес који нарушава најважнију законитост живота душе, тј. појава која је противприродна души. “Јер ко сеје у тело своје, од тела ће пожњети трулеж, а ко сеје у дух, од духа ће пожњети живот вечни“ (Гал. 6:8) – оцењује овакве путеве Свето Писмо. Дакле, хришћанство је пут којим је човек вођен “отачким жезлом“ страха Божијег – смиреноумљем; аналитичка психологија Карла Јунга је пут горде самовоље – *сонства*.

Шта приноси душа на “жртвеник“ индивидуације?

Прво, душа **губи страх Божији**. “Почетак мудрости је страх Господњи“ (Прич. 1:7) – сведочи Свето Писмо. О онима који не желе да се смире страхом Божијим, свети отац наш Јефрем Сиријски каже: “Почетак отпадништва у човеку је његово удаљавање од смирења. Онога кога је Бог оставио мучи зли дух, као Саула“ (3, с. 69). Постоји огромно трагично искуство које потврђује да ван страха Божијег, ван смирења, будући лишен заштите благодати Божије, човек постаје потпуно немоћан и беспомоћан пред саблазнима света палих духова.

Друго, у души се **руши савест**. По православној антропологији савест је највиши облик свести, те је зато помрачење савести помрачење свести. Свети Оци кажу да савест тесно узајамно дејствује са трима моћима душе – умом, срцем и вољом. Према мишљењу савременог православног психолога, отупљивањем савести се нарочито поткопава и руши наравствено (морално) памћење (основа интелекта). Палата ума без *цемента савести* распада се на фрагменте (интелектуалне блокове). Они извесно време могу да остану веома крупни, ако су природне способности знатне, али целосно уман (*целомудрен*) овакав “интелектуалац“ више неће бити (16, с. 29).

Савест носи интуицију о једносуштности људи, о томе да су они деца истог Оца Небеског; зато усавршавање (очишћење) савести доводи до раскривања у човеку љубави према ближњему као према самоме себи. Напротив, њено *ућуткивање* доприноси човековом самозатварању, његовој отуђености од других. Хришћанска вера уједињује људе у некакву слику (подобиче) живог организма. Уједињење се догађа и кроз опште разумевање суштинских животних вредности. “Заволимо једни

друге да бисмо једнодушно исповедали“ – чује се у православним храмовима на божанственој Литургији. Упоредимо: “Чак ако се цео свет са мном не слаже, мене се то савршено ништа не тиче“; “За мене је прихватљива само јунговска вероисповест“ (26, с. 129). Тако тврди *отац аналитичке психологије*.

На тај начин, пут индивидуације је пут индивидуализма. У тежњи да достигне пуноту у самом себи, човек губи доживљај да је његова истинска пунота у лицу другог, губи доживљај његове незаменљивости, каже митрополит Амфилохије Радовић. Тада се догађа потпуно замењивање система вредности, целокупног погледа на свет. Јунг је оптуживао хришћанство као “застарели мит“ за многе несреће које су погодиле Европу у 20. веку. А заправо зло се умножава онда када људи, и читави народи, отпадају од хришћанства и изопачавају га. То је, како упозорава Еванђеље, неизбежно, због умножавања безакоња, у многима је охладнела љубав, а на њено место долазе равнодушност и мржња.

Пут индивидуације је опасан и за саму личност, на шта је упозоравао Ухтомски: “Сам човек није целина! Није норма то да постане “уравнотежен“ сам по себи као индивидуалност“ (с. 487).

Може се говорити о формирању двају типова свести у процесу обнове целовитости личности: *монолошког* (у случају аналитичке психологије) и *дијалогског* (пут хришћанске духовности). За разлику од монолошке, дијалогска природа свести пројављује се у тежњи да се чује, види и доживи други, не унесећи у тај доживљај своја искривљавања. Оваква природа свести налази се, по мишљењу М. М. Бахтина, у темељу човековог бића, као и истинског стваралаштва. Осим тога, она је услов кретања према пуноти разноврсности животних облика.

V

Преп. Максим Исповедник учи да свет као творевина Божија поседује три основне законитости – **битијност, кретање и разноликост**. У хришћанству кретање *постојећег Ја (свести)* – ограничене и несавршене – у правцу *духовног Ја* – безграничног и савршеног – разоткрива пред свешћу дубину њиховог међусобног несклада и противречности. Ову противречност не могу да укину никаква достигнућа и она ствара *патос дистанце*. Управо она чини основу духовне активности личности,

представља извор унутарњег динамизма који је, по мишљењу Ухтомског, један од важних услова унутарње стабилности људског бића. Човек је биће које је у *вечном кретању*, кажу Свети Оци, тј. једно од својстава његове природе јесте кретање. Напротив, индивидуација претпоставља заокрет у правцу ограниченог ступња – *нижег Ја*, па према томе, и неизбежно **заустављање кретања**. *Заустављени систем* постаје у **начелу непостојан**, што се односи, пре свега, на душевно–духовну сферу. У томе се и састоји нарушавање двеју првих законитости. Трећа законитост – тежња према разноликости – нарушава се, пошто се у процесу индивидуације човеков дух у којем је управо и утемељена јединственост човека, не разоткрива (остаје у латентном стању). Само пут хришћанске духовности разоткрива у човеку његова јединствена својства, његово непоновљиво лице. Јунгов метод пак може да доводи само до брисања непоновљивих црта.

Са одређеном мером условности индивидуација се може назвати *онтолошки злоћудним* процесом. Ако се човечанство не посматра као апстрактна заједница, већ као јединствени живи организам (управо га тако и схвата хришћанство), може се рећи да се у таквом организму образује некаква злоћудна творевина, попут, на пример, скупине слабо диференцираних ћелија у злоћудном тумору. Самозатварање индивидуума у себе подсећа на процес појаве у организму ћелија које су изгубиле специфичне функције и своју намену у организму у целини. Нагли пораст броја патолошких ћелија може довести до разарања целовитог организма, исто као што пораст броја људи, заражених крајњим индивидуализмом, неизбежно доводи до пропасти друштва.

VI

Међу практичним методима истраживања аналитичке психологије Карл Јунг је користио:

1. Асоцијативни тест
2. Анализу снава
3. Активну имагинацију (26, с. 48).

Други и трећи метод, с тачке гледишта светоотачког искуства, представљају несумњиву духовну опасност по пацијента. Тако, разоткривајући свој метод активне имагинације, Јунг говори о преношењу

неког садржаја несвесног у свесно, чије остварење захтева испуњење читавог низа услова. Ови услови веома подсећају на услове аскетске унутарње пажње: одвајање од чулно–разумског садржаја свести у концентрацији; ослобођење од притиска спољашњих објективних услова у виду чулног опажања и мишљења (интроверзија, тј. окретање према унутра). Али ова сличност је више спољашња. По духовној суштини то није ништа друго до потпуно супротна и веома опасна појава.

Практични методи аналитичке психологије које је развијао Карл Јунг активизирају несвесно. Самим тим они руше заштитну баријеру између несвесног и свесног, и тада ово прво може да се пробије у облику необузданих фантазија и неконтролисаних жеља које непосредно воде духовним обољењима. Свако неопрезно задирање у овај свет може довести до неконтролисаних и експлозивних процеса, до афективних и мотивационих поремећаја.

Осим тога, **задирање** у неке површинске слојеве несвесног може довести до буђења архаичног мишљења које је хришћанска култура већ превладала. Обраћање Карла Јунга пантеизму, алхемији, јесте оно уље које се долива у ватру неопаганске свести која се сада активно обнавља. Еванђеоски позив – “Лекару! Исцели се сам!” – погађа паганствујуће психологе у живац.

Методи аналитичке психологије често праве опасне кривине и доводе пацијенте на ивицу провалије, нарочито када се налазе у рукама духовно неугог и мистиком угроженог (у случају Карла Јунга) лекара–психоаналитичара (Јунг је сматрао да у процесу аналитичког рада несвесно пацијента и лекара узајамно тесно дејствују). Пацијент се у таквом случају излаже озбиљној опасности да се нађе у непосредној демонској зависности.

Важно је истаћи принципијелну ограниченост метода аналитичке психологије. Они не достижу (и не могу достићи!) дубине животних извора који се налазе у центру људске триметрије – духа, душе и тела, тј. онога што се у хришћанству назива *срцем*, пошто они имају другачије усмерење. Они не постижу ни главни циљ – разоткривање нашег дубинског *духовног Ја* (потиснутог из области свести), *духовног Ја* с његовим највишим захтевима. Зато се не решава проблем главне

противречности човекове личности. Она се пројављује, с једне стране, као чежња за бескрајним и вечним, као немогућност људског духа да се задовољи нечим ограниченим и привременим, као неутољива жеђ за апсолутном лепотом и савршенством, за вишим смислом, као грижа савести. А с друге стране – као склоност греху, која се такође налази не на периферији духовног живота, већ погађа саму његову дубину, изопачавајући све покрете духа: “Спаљује душу људску, крши и ломи духовне кости разума, помрачује светлост срца“ (св. Кирил Јерусалимски).

Где је излаз из комплекса душевних проблема који су се наднели над душевно и духовно патничким човечанством, као Дамоклов мач? Шта да чини несрећни и напаћени човек са претећим штетним комплексима и психичким новотворевинама, изопаченим жељама, тежњама, последицама прародитељског греха, који су се образовали у виду постојаних структура у области несвесног? Како уклонити из сећања догађаје који годинама муче савест, јер човеку није дата способност да их хотимично заборави?

Религија ваплоћеног Логоса Христа познаје универзално средство против ове оптерећености огреховљене људске душе која не влада својим психосоматским апаратом.

То је пут борбе за будну свест, за чистоту помисли, пут очишћења, просветљења и обновљења. Само је духовно–верска молитвена усредсређеност у стању да достигне унутарње језгро личности, **унутарње благо**, да буди исцељујуће силе главног Лекара – благодатне дарове Светога Духа. Само ако се крећемо ка Ономе Који је “пут, истина и живот“, можемо се сачувати од свих скретања и изопачавања, од сваког уплитања унутрашњег и спољашњег зла, од саблазни магијског психизма.

Према мишљењу академика Ухтомског, управо се приликом “молитве душе“ може остварити пренос “тајних унутарњих непријатеља... у светлост свести“ (21, с. 369). “Молитвена дисциплина је првенствено дисциплина свеобухватне пажње која осветљава све путеве тајног и подсвесног, која спаја и сабира личност у једну делатну целину, ојачану при томе у моћну емоцију – емоцију љубави према сваком бићу“ – каже истакнути научник–физиолог (с. 369, 370).

Учење Светих Отаца полази од тога да је Црква лечилиште које лечи израђављеног човека. Ова слика се користи на многим местима Светог Писма. Тако, на пример, тумачећи причу о добром Самарјанину (Лк. 10:33–45), св. Јован Златоуст види у лику доброг Самарјанина Самога Исуса Христа. Он силази с небеса да би исцелио *рањеног човека* који се сурвао из небеског обитавалишта, поставши жртва ђаволске обмане. Ране које је добио јесу различити грехови који производе духовне и душевне болести, као што говори пророк Давид: “Усмрдеше се и загнојише се ране моје од лица безумља мојега“ (Пс. 37:6).

Добри Самарјанин – Христос, користио је вино и уље ради лечења рана, тј. “помешавши Дух Свети са Својом Крвљу, оживео је човека“ (5, с. 18). Он је посадио болесног човека на Свог магарца, тј. примио је човечанску плот на рамена Свог Божанства, и узнео је Оцу на небеса. Он је довео човека у велику, чудесну и пространу гостионицу – Васеленску Цркву. Црква и јесте небеско лечилиште које нуди свакоме оно што му је потребно. Од самог човека (*рањеника*) захтева се само жеља да прихвати помоћ. Ова жеља се изражава у осећању покајања.

VII

”Дођите к мени сви који сте уморни и натоварени и ја ћу вас одморити“ (Мт. 11:28) – позива нас Господ. *Уморни и натоварени* – то су људи притиснути изопаченим психичким комплексима, робови грехова, страсти, порочних склоности и афеката. Главни чиниоци који утичу на стварање *изопачених психичких комплекса* (17), према речима А. Позова, јесу *греховна сласт у срцу, изопачено (пристрасно) усмерење ума, самовоља, изопачене фантазије и сећања*. Примери изопачених комплекса, и дела плоти, по апостоу Павлу, набројани су у његовој посланици Галатима: “Прељуба, блуд, нечистота, бесрамност, идолопоклонство, врачање, непријатељства, свађе, пакости, гнев, пркоси, раздори, јереси (Гал. 5:19–21). Плодови духа су љубав, радост, мир, дуготрпљење, благод, доброта, вера, кроткост, уздржање“ (Гал. 5:22–23). “И наћи ћете покој душама својим. Јер је јарам мој благ и бреме је моје лако“ (Мт. 11:5–30). *Узети бреме Господње* значи поверовати у Њега, прихватити Га као Јединородног Сина Божијег, као свог личног Спаситеља Који нас је искупио Својим страдањима. То значи смирено

прихватити да све оно тешко и неподношљиво што се догађа у нашем животу заправо шаље милосрдни Бог с добрим циљем, значи да се спољашње околности развијају у складу са особеностима нашег унутрашњег устројства. Ови спољашњи догађаји користе нам да постанемо свесни (користећи Јунгову теорију: *Изводе у област свести*) оних скривених душевних рана које и јесу извор нашег унутрашњег обољења.

Циљ нашег постојања на земљи је наравствено (морално) усавршавање ради одговарајуће припреме себе за вечност. Овом циљу је усмерено дејство Промисла Божијег који жели да се сви спасу и да дођу у познање Истине. То и јесте *линија живота* којој нас призива Господ и чека наш слободни пристанак.

Унутрашњем погледу верујућег човека открива се истина да све околности и чињенице земаљског живота уређује Промисао тако да смири човека, избављајући га од најстрашније душевне болести – гордости, самодовољности и самозадовољства. Велики подвижници духа – светитељи – једнодушно сведоче: основа и праузрок целокупне грешне личности, свих изопачених и противприродних тежњи и дејстава умртвљеног, смртног, *старог човека*, извор *гнуסобе опустошења* у њему, јесте *егоизам* (10, с. 296). Са егоизмом који је заправо самољубље, нераскидиво је повезано “исклизнуће“ свести у област ниске чулности, потискивање духовне природе од стране телесне.

Ако је хедонизам тежња према видљивом и привременом, онда је добровољно прихватање страдања, жртвеност и смирење тежња к невидљивом и вечном. Онај који добровољно и са захвалношћу прима страдања, “учествује у страдањима Христовим“ (1 Пт. 4:13). Кроз *трпљење страдања* човек долази до истинског сагледавања реалности и истинске радости:

Под облацима су скривене ризнице воде,
Ову воду зовемо радошћу,
Радост је дубља од среће облака.
Али вода неће изаћи на површину сама од себе.
Зато треба ископати ту наслагу туге,
Да бисмо је извукли (29).

Ови стихови који садрже древну мудрост изражавају општељудску интуицију о правом путу према истини.

У исто време схватање жртвености као јединог пута према истини, повратка к себи, остаје све до данас тајна затворена иза седам печата данашњем знању и полузнању које обећава устима савремених лажних пророка безболно *просветљење* и *исцелење* наивних умова.

Када се човек налази у стању тешке болести или неподношљивих околности, у његовој души се рађа мучно питање: зашто све то? Један од узрока зашто су страдања постала неподношљива, састоји се управо у њиховој привидној бесмислености. Верујућа душа доживљава страдања потпуно другачије. Сам облик питања – *зашто то?* мења се у *због чега ми је то?* Поново стечени смисао живота постаје један од главних унутарњих извора снаге за душу која пати.

Узети бреме Господње значи доћи до **покајања**. Покајањем почиње и завршава се духовни пут помирења грешне душе с Богом. У покајању се изражава важан унутарњи и вољни чин, одвраћање воље од греха и зла и окретање добру и истини. Отуда потиче очишћујућа и исцељујућа сила покајања. По својој природи покајање није нешто што се на вештачки начин намеће човеку споља. То је унутарњи балзам његове душе. По речима др Владете Јеротића, потреба за исповешћу је најдубља и најскривенија потреба људског бића. Покајање (грчки – *метаноја*) у истинском, најдубљем смислу означава такође промену ума, повратак на пут истине. Ум (грчки *нус*) по светоотачком схватању може значити душу, срце, одређену моћ душе. Осим тога, он означава вишу созерцатељну способност – *око душе*, њен најчистији део. И од чистоте тог *ока* зависи чистота душе и тела.

Покајање је једини пут реалног очишћења ума. Сам ум који је изгубио способност разликовања добра и зла не може да се очисти. Једино што он може знати истински поуздано јесте да сам он није извор истине. Он не може да се очисти, када размишља о проблему превладавања зла или медитира. Неочишћени ум, и сам то не примећујући, уместо очишћења може *прелазити* од једног *нечистог* објекта према другом, *излазити* из једне *менталне јаме*, да би упао у другу. Он може бити сличан човеку који води борбу затворених очију, човеку који прима ударце, чује жамор

и вику, али не види своје непријатеље.

Такав је пут сваке лажне мистике. Такав је пут аналитичке психологије која не води толико очишћењу од комплекса, колико стварању нових. Пре би се могло рећи да ствара илузију исцелења, него што истински исцељује.

Пут очишћења пак, јесте пут покајања, пут признања своје немоћи, крхкости, неспособности да се исцелимо без помоћи *одозго (свише)*. То је мукотрпни пут духовног самопознања који настаје пред Лицем Божијим. Овакво самопознање постепено и дубоко открива уму оно скривено. “Када ум угледа своја сагрешења, чији је број попут песка морског, то представља знак започетог просвећења душе, знак њеног здравља“ (св. Петар Дамаскин).

Очишћење и преображење одвијају се кроз непрестано **молитвено делање**. По речима преп. Григорија Синаита, молитва улива у човека осећање неба, успокојава и радује ум, разгорева душу неизрецивом љубављу према Богу и људима, дарује му духовну мудрост. Молитва је “најистанчанији васпитач ума, срца и целокупне личности“ (митрополит Амфилохије Радовић) и “једини метод суштинског самопознања“ (архимандрит Јустин Поповић). Према мишљењу преп. Максима Исповедника, чиста молитва води практично потпуном очишћењу ума.

Нарочити и преображавајући утицај православне молитве на човекову свест експериментално је доказан истраживањима доктора биолошких и магистра медицинских наука, шефа лабораторије психофизиологије Института за изучавање мозга “В. М. Бехтерев“, професора В. Б. Слезина и магистра медицинских наука И. Ј. Рјабињине. Енцефалограм је показао да је код православног хришћанина у стању молитве запажено потпуно искључење коре великог мозга уз јасну свест. Овај феномен су научници одредили као **четврто стање свести** (пре тога науци су била позната три стања човекове свести: будно стање, спори сан и брзи сан). Саопштења о овом важном научном открићу објављена су на светској конференцији “Последња достигнућа науке о свести“ одржаној 1990. године на Универзитету у Аризони (САД).

Ево шта каже проф. Слезин, коментаришући своје откриће. На основу обављених експеримената, молитвено стање је својствено и неопходно

човековом организму као и три позната стања. Јер у човековом животу се запажају преласци из једног стања у друго, постоје системи кочења и искључивања... Када је човеку одсутно неопходно четврто стање мозга, догађају се неки негативни процеси. Није случајно то што је карактеристична црта подвижника Цркве, монаха–стараца, **смирено** стање душе... Има разлога за претпоставку да је без практиковања молитвеног стања тешко достићи ово спокојно стање душе. Отуда и исцељујућа својства молитве. За време праве молитве долази до удаљавања од реалности, што доводи до рушења патолошких веза. Удаљавајући се од света, од слика патологије, човек ствара предуслове за своје оздрављење. Четврто стање је пут према хармонији.

Експерименти су такође показали да се, насупротив молитвеном стању, за време медитације у кори великог мозга укључују механизми **раздражења**. Зато се показују неодрживим тврђења јогина, да је медитација иста таква молитва, тј. исто то општење с Богом. Савремени психотерапеути покушавају да предложе медитацију у својству једног од терапеутских средстава, али независна истраживања проф. Берестова су утврдила да је за лица која се баве медитативним праксама карактеристично постојање на електроенцефалограму (ЕЕГ) хиперсинхронизације таласа која се може посматрати као патолошка делатност мозга.

Ако су за људски организам карактеристична четири физиолошка стања, она се, према томе, сва морају смењивати у човековом животу. Одсуство једног од њих нарушава хармонични развој организма, што доводи до деградације и болести. Зато, по речима проф. Слезина, молитвено стање омогућава или помаже човеку да остане човек (28, с. 6).

С молитвом је нераскидиво повезан **пост**. Молитва и пост су два крила помоћу којих се душа уздиже над земљом. Пост је једно од испољавања самопожртвовања, добровољног самоограничења, начин борбе против егоизма и самозаљубљености. Он има пре свега духовни смисао и органски је повезан с целокупним духовним животом. Његов крајњи циљ је потпуно посвећење душе и тела Господу, смирење тела, његово потчињавање вишем духовном начелу.

Очишћење ума врши се кроз непрестано **сећање на Бога**, Који је

врховна лепота и бескрајно савршенство. Ово сећање постаје свеобухватна благодатна помисао ума који одређује карактер свих његових кретања и који га преображава.

Ум се очишћује кроз **Реч Божију** коју је донео Христос: “Ви сте већ чисти због речи коју сам вам говорио“ (Јн. 15:3).

Дејству Своје Речи Христос је присајединио дејство **благодати** Цркве коју је Он основао. У **Тајнама** Цркве дејство онострани божанске силе, остварујући се кроз тело, преображава сву људску триметрију: дух, душу и тело. У Тајнама дејствује очишћујућа сила опште божанске благодати, огња који је Христос бацио на земљу и који спаљује човекову нечистоту тамо где човек не може ништа да учини силом огња своје природе (17, с. 252).

VIII

Благодатне промене душе која иде путем спасења, праћене су двама зајамно повезаним процесима који један другог појачавају. С једне стране, током аскетског живота ум се учи да се уздржава од инстинката, телесних (нижих) порива и с њима повезане чулности и фантазије – свега онога што, по искуству Светих Отаца, помрачава ум, лишава га знања, чини га расејаним и неплодним.

С друге, стране, кроз то благодатно очишћење ум обнавља једно од својих најважнијих својстава – способност обуздавања чула и њиховог кочења (чула се у датом случају схватају више као емоције). Ум *упрошћава* осећања, избављајући их од онога што изопачава опажање, он их уводи у природне оквире, анализира, “философствује“, према изразу преп. Максима Исповедника. То постаје могуће, пошто ум стиче способност да види лоше склоности срца, утицај и дејство **страсти**. Све то означава *враћање ума самоме себи*.

Страст је нарочита склоност душе која има тежњу према непрестаном расту и гушењу свих осталих особина душе и пројава личности (св. Григорије Палама); то је својеврсна **доминанта**, по Ухтомском, која има душевно и телесно испољавање. Страсти су основни подстрекачи, основни мотиви који одређују човеково понашање: то су оне танке, али чврсте нити од којих је саткан његов карактер (14). У светоотачкој

литератури се издвајају седам врста страсти (суштина порочних склоности): преједање, блуд, среброљубље, гнев, жалост, унијеније (чамотиња), гордост. Развој страсти је процес деформације душевне сфере, процес који води поремећају душевног живота и његовом свођењу на стање хаоса.

Стање поробљености страстима нераскидиво је повезано с болесним стањем душе које се одређује као *греховна опијеност* која у свом развоју може довести до стања које Свети Оци називају **прелашћу**. По одређењу преп. Григорија Синаита, преласт је “велика противница истине која одвлачи људе у пропаст“ (19, с. 111). По његовим речима прелест је лажно созерцање, неразумна радост, умишљеност – то је *разбуктавање греха*. Ово стање се често испољава у претераном занесењаштву у чијој основи је гордост и охолост.

По речима Ухтомског човек доживљава свет и себе кроз призму својих доминанти. Стање греховне опијености ствара својеврсну дефектну *призму* која изобличава доживљај света. Једна од главних особина *страсног* стања јесте потпуно неразумевање и неосећање погубности тог стања. Адекватност доживљаја самога себе обнавља се само онда, када човек почиње борбу са страстима, када покушава да превлада стихију пада, тј. када почиње да *долази к себи*. У том случају у његовој души почиње да дејствује благодат Божија. Зато је за нас тако важно искуство Светих који су у односу на наше стање греховне опијености постали **другачији**, као они који носе у себи трезвено (правилно) доживљавање реалности. Важно је истаћи да стваралаштво Карла Јунга, као и аналитичка психологија о којој се овде расправља, носи очигледне трагове занесењачке прелести.

Страст се разликује од врлине не само хипертрофираним карактером својих пројава, него пре свега изопаченом усмереношћу. Зато, по речима св. Григорија из Нисе, ако ум преузме власт над таквим покретима (тј. страстима), сваки од њих се може претворити у врлину. Тако се, на пример, из љутитости рађа храброст, из плашљивости опрез, из страха покорност, из мржње неприхватање порока, снага љубави рађа тежњу према истински лепоме, туга покајање. Из ове појаве постаје очигледна водећа улога ума у борби против страсти, његова средишња и повезујућа

улога у процесу очишћења. Није случајно то што преп. Исак Сиријски одређује ум као *цара страсти*, као *кормилара и домостројитеља осећања и помисли*, а покајање – *метаноја* – означава у аскетици пре свега *промену ума*.

IX

По једнодушном мишљењу Светих Отаца, поробљавање душе страшћу догађа се преко неконтролисаног развоја греховне помисли која представља образац греховне радње. Развој помисли (од насртаја ка спајању ума са помишљу, слагању и поробљавању) који је подробно описан у аскетској литератури, јесте, у суштини, процес образовања мотива. **Незнање процеса помоћу којег нас помисли доводе до страсти, неспособност да се разликују помисли, непостојање жеље и вештине да се боримо с њима, јесу основни узроци рушења духовно–наравствених основа личности, њене деградације и њеног жалосног стања.** При томе ум слаби, не испитује осећања и жеље, не контролише их и не влада њима, већ се покоравља осећањима и следи их. По сликовитом изразу преп. Исака Сиријског ум, заносећи се осећањима, заједно с њима “једе зверињу храну“, тј. бива обузет страстима; када су осећања надзирана умом, тада она “заједно с њим узимају анђеоску храну“ (2, с. 280).

Важан услов борбе с помислима јесте непрестана унутарња пажња у односу на све покрете наше душе. Закон *пребивања–унутра* одређују Свети Оци на следећи начин: држи своју свест у срцу и тамо сабирај све силе душе и тела. *Пребивање–унутра* остварује се у срцу као у *исходишту (извору)* свих покрета, што човеку даје могућност да има пред очима све оно што се догађа у њему. Према томе, оно је услов истинског владања човека самим собом, услов истинског духовног живота. Зато сваки подвиг који се врши без пребивања у себи, по речима св. Теофана Затворника, “није духован, нижи је од подвижништва и мора бити одбачен“ (1, с. 207–208). “Помири се са собом, и с тобом ће се помирити цео свет“ – каже преп. Исак Сиријски.

Неурофизиолошка истраживања су доказала да се механизам активног вољног учешћа испољава у човеку пре свега кроз његову способност да

спречава негативне помисли или жеље. Овај научни оглед потврђује истинитост православног схватања духовног рада који усмерава човека не толико на то да својом вољом чини добра дела и активно потврђује себе, колико на способност да пре свега разликује и одбацује оно неодговарајуће. Ова законитост се проширује и на процес сазнања у целини. Ево шта о томе каже преп. Исак Сиријски: "... и на помисао, и на покрете своје, окачи завесу целомудрености и смирења, и кроз то ћеш наћи оно што је унутар твоје природе, зато што се смиреноумнима откривају тајне" (2, с. 280).

Обновљење ума које се изражава у благодатном надзору својих помисли и свог унутарњег живота, јесте једно од најважнијих обележја **душе рођене свише**, обележја које једнодушно помињу Свети Оци. И обрнуто, душа која није препорођена благодаћу, која пребива у својој природи, ову спасоносну делатност нема и не може имати. Она се непрестано ковитла у вихору штетних маштања која је разарају. Тишина ума јој је непозната и несвојствена. Уму пак који је препорођен благодаћу Светога Духа ово ковитлање је противприродно, кроз непрестану молитву он тежи да непрестано улази у небеску тишину благодатних помисли.

Очистивши се, ум постаје велика очишћена снага која *обуздава душу и покорава страсти*. По ави Таласију: "ум који је себе исцелио постаје лекар... Ослободивши се страсти он постаје огњелик и непрекидно се просветљава созерцањем".

Тако пуца зачарани круг узајамног негативног утицаја тела на ум и ума на тело. У непрозирној душевној тами појављује се светлост. Све то може бити названо истинском аскетском психоанализом. Кретање према овој светлости почиње и одвија се на путевима задобијања и узрастања вере која је, с једне стране, велики дар Божији, а с друге – спада у главне врлине душе. Путем вере, тог, по преп. Максиму Исповеднику, "недоказивог знања", човек се на тајанствени начин сједињује с Господом у "надсазнајном (надумном) јединству" (митрополит Амфилохије). Вера је духовна срж личности, најважније антрополошко својство које одређује целокупно устројство човека. Зато постаје очигледним трагични карактер гностичке гордости Карла Јунга који није прихватио за ум пут вере, који је оптуживао због ње религију и предлагао пут гностика – "спасење кроз

знање“.

Заједно са очишћењем ума одвија се очишћење целе душе и целог тела. Очишћењем ума долази до *ућуткивања* његовог нижег (разумског) дела, тачније, разум заузима свој природни (потчињени) положај. Ум се ослобађа лажних стереотипа, празноумља, расејаности и лутања.

У безмолвију ума почиње да се очишћује главни извор прљавштине – греховно срце, из којег по речима Самога Господа, “излазе зле помисли“, греси и преступи. Очишћење срца је процес очишћења онога што Јунг назива несвесним. Оно се догађа као резултат анализе и дисоцијације (разлагања) комплекса и психичких новотворевина под утицајем молитвене концентрације ума у срцу и под дејством благодати. У срцу се откривају скривена небројана богатства, задобија се драгоцени еванђелски *бисер*.

Ослобођење ума од духовног слепила истовремено доводи до обнављања изгубљене способности **виђења и распознавања** воље Божије. У животном искуству вршења Господње воље и Његових заповести, у унутарњој борби с греховним покретима душе (помислима) долази до дубоке промене целокупне вољне усмерености личности, на коренит начин се човеково понашање мења набоље. Кроз ово делање човек испољава усмереност своје *умне* воље у односу на добро или зло, која и одређује његову судбину у вечном животу.

X

Познање и очишћење целокупног садржаја срца (тзв. *несвесног*), исправљање воље, стабилизација и просветлење свести дејством благодати Светога Духа, то је идеал умно–срдачне молитве Исусове у духу и истини.

Овај пут који се назива **трезвеношћу** није повезан са убијањем или уништавањем човекових способности, рачунајући ту и оне телесне, но, напротив, с њиховим васпитањем и коришћењем у служби вишег духовног начела у човеку, извлачењем и ослобађањем здравих и неоштећених начела (*енергија*) из ропства греху. Крајњи циљ тог пута јесте достизање бестрашћа. Бестрашће, како уче атонски исихасти, није

умртвљивање страсног начела у човеку, него боља енергија његовог тела. Долази до преображаја целог *душевног ткива* – порочне нити страсти се симетрично замењују светим нитима врлина: преједање – уздржаношћу, блуд – целомудреношћу, среброљубље – нестицањем, гнев – кроткошћу, туга – блаженим плачем, униције – трезвеношћу, гордост – смирењем.

У исто време долази до сјединења, исцелења и обновљења у једну целину трију моћи душе – ума, осећања и воље, долази до њиховог одухотворења. Душа постаје јединствени дух, ишчезава фрагментарност коју савремена медицина сматра главним узроком патологије сваког живог система и с којом је покушавао да се бори Карл Јунг. Човеков дух се стицањем благодати Светога Духа избавља од суштинске празнине (превазилази “егзистенцијални вакуум“, по Франклу) која не може бити превазиђена ни на који други начин. Човеков дух постаје потпун и целовит, у човековом лицу се помаља Христов лик.

Размотримо подробније процес преображаја (тј. стицања принципијелно новог својства) *душевног ткива* на путу светости и обнове целовитости душе и упоредимо га са процесом индивидуације. Преображај душе постаје могућ, с једне стране, захваљујући томе што човеков дух под дејством благодати Светога Духа обнавља у прародитељском греху изгубљену способност за интегришуће (обједињујуће) деловање. С друге стране, то је могуће, пошто врлина, како примећује преп. Максим Исповедник, за разлику од страсти, поседује **логос и садржај**. Логоси појединачних ствари се садрже у општијим логосима, као врсте у роду. Сви заједно они се садрже у ипостасном Логосу, тј. у Другој Ипостаси Свете Тројице, Која је првобитни и коначни циљ свега тварног (4, књ. 2).

У човеку се налази његов сопствени логос који се састоји из трију делова:

1. Логос битија према којем је човек саздан од душе и тела, и, на тај начин, суделује како у анђeosком свету, тако и у вештаственом (материјалном) свету.

2. Логос благодитија који одређује норме човекове делатности и добре зачетке његове душе.

3. Логос вечнобитија који одређује вечни циљ Промисла, обожење

човека, његово сјединење с Богом у вечности (6, с. 168).

Пошто *логоси ствари* поседују суштину и енергију, способност да уједињују елементе у једну складно уређену целину, и, што је најважније, њихова енергија је повезана са енергијом ипостасног Логоса, могућ је процес узајамног јачања врлина и сјединења у некакву структуру. Ова целовита структура поседује принципијелно нова (допунска) својства.

Овакав процес формирања целовите структуре, по нашем мишљењу, налази се у темељу способности само живих система за нададитивну, нелинијску организацију – када неколико елемената, ујединивши се, стварају структуру која је у стању да чини оно што сваки елемент понаособ не би могао да учини. Ово својство не постоји код неживе природе. Математички то може бити изражено следећом формулом:

$$F(x, y) > F(x) + F(y),$$

где је $F(x, y)$ – функција целине; $F(x)$, $F(y)$ – функције појединих елемената (22, с. 10).

На тај начин, пораст врлина је стварање, умножавање, појава принципијелно новог својства, истинско оживљавање душе. То је, може се слободно рећи, небеска светлост која се пали у мрачним дубинама душе. То је пут у вечни живот о којем ваплоћени Логос каже: “Ко у мене верује, као што Писмо рече, из утробе његове потећи ће реке воде живе“ (Јн. 7:38). Насупрот томе, страсти, по речима Јефрема Сиријског, чине човека *идолом*.

Морамо истаћи да у духовном животу врлине нису највиши циљ. Највиши циљ хришћанина је богоопштење, “задобијање благодати Светога Духа“ (преп. Серафим Саровски). Оно је могуће само у смиреном сазнању своје несамодовољности, потребе за Највишим Другим. Пут врлина је пут самоодрицања. “Одрекни се себе, узми свој крст и пођи за мном“ позива Господ. Одрекни се себе, значи признати над собом у свему Највишу вољу, победити самоугађање и самољубље у свим њиховим облицима. У том скривеном осећању догађа се битијно самоопредељење човека. По речима архимандрита Софронија (Сахарова) пунота непропадљиве љубави према Богу и ближњему на чудесан начин се повезује са *удаљавањем од самога себе*, тачније, од онога што изобличава Лик Божији у нама. Ова *света мржња* је дар Божији и кроз њу ми

учествујемо у вечности и спасавамо душу (8, с. 203). Управо ту, у области овог осећања срца, скривени су и откривени заборављени закони живота и бића, чије нарушавање изобличава све у свету, али чије испуњавање враћа Богом дату хармонију (Амфилохије Радовић).

Узети свој крст значи распети свог *старог човека* с његовим *страстима и похотама*. Наш унутарњи крст, добијајући благодатну силу од животворног Крста Господњег, духовно васкрсава душу. По речима Григорија Паламе, један од циљева боговаплоћења је да оно буде за нас пример смирења и спасења од телесних страсти и гордости и да нам покаже њихов погубан карактер.

Тајна скривена у самоодрицању, тајна “распете Љубави“, била је и остаје камен спотицања за пагане свих времена. Представник савременог паганства Карл Јунг радикално пориче хришћански пут самоодрицања, бојећи се да не постане *неуротичан* (26, с. 129). Он предлаже “у име сопственог достојанства, ради психолошког развоја... да прихватамо себе онаквима какви јесмо“, да будемо “на страни природе“ (с. 135). Он призива да се помиримо са својом *унутрашњом змијом* – инстинктима (с. 129), да безгранично заволимо своју душу, заборављајући еванђелско упозорење: “Ко хоће да сачува своју душу, изгубиће је“ (Мт. 10:39). У Јунговим позивима нема ничег новог. Исте овакве идеје се на земљи проповедају већ више хиљада година, почев од прве *змијине проповеди* коју су зачули у Едемском врту наши прародитељи.

Осећање лажне самодовољности (*сонства*) које ствара Јунгова индивидуација јача у човеку егоцентрично начело – гордост, ту мајку свих страсти. Зато је Јунгова индивидуација неизбежно праћена развојем целог греховног ланца страсти. Ова појава представља деструктивни процес, непостојаног карактера, који је у стању само да паразитира на живом организму; то је стварање *злоћудног ткива* које потискује из душе благодатну светлост. Пошто постоји очигледна веза између човекове склоности страстима и различитих болести, утицај аналитичке психологије Карла Јунга може имати за последицу дезорганизацију целог душевног и телесног живота човека, а то ће се, с друге стране, испољити у формирању разноврсних патолошких симптома.

Поменута улога страсти и врлина у животу душе чини очигледном

исправност светоотачког приступа одређењу типова личности. Њу налазимо код истакнутог аскетског аутора аве Доротеја. Свети ава каже да постоје три устројства душе: човек “или... делује по страсти, или јој се супротставља, или је искорењује“ (19, с. 76).

Ланци страсти и врлина представљају својеврсне доминанте које одређују карактер процеса духовне, душевне и телесне равни. Пут ликвидације патолошке доминанте, по Ухтомском, јесте формирање јаче доминанте која има принципијелно **другачију природу**. А то и јесте пут излечења који смо већ размотрили као процес искорењивања страсти и њиховог потискивања врлинама које имају у односу према страстима **другачију природу**.

Практични психолози и неоаналитичари могу нам приговорити да су психолошке методике засноване на учењу Карла Јунга оживеле, и да његов метод рада с пацијентима даје добре резултате. Тада се законито поставља питање: чиме се објашњава ефикасност аналитичке психологије као психотерапеутског начина дејства на људе?

Православна Црква има одговор на то. Познато је да **човек може достизати смирено и спокојно стање у два случаја: прво, при очишћењу савести кроз покајање; друго, при искорењивању савести, тј. долазећи у стање окамењене неосетљивости срца**. Све указује на то да Јунг иде, по нашем мишљењу, другим, погибелним, путем, одвлачећи у провалију греха све оне који га следе.

Размотримо подробније преображај моћи душе током њеног исцелења. Сјединење ума (не разума, већ онога што се назива *оком душе*, њеним најчистијим делом, највишом пажњом – 5, с. 133) са срцем, суштином душе – с. 37 – средиштем душевних сила и духовног живота – доводи до стицања (обнове) својства које се зове *осећањем за истанчаности, познавањем срца* (Блез Паскал). То је осећање које омогућава човеку да доживљава свет као целовит, осећање које се окреће логосима (идејама ствари). Спознајна способност се не своди ни на чулно, ни на интелектуално сазнање и превазилази границе двају с њима повезаних сигналних система, које одређује Павлов и његова школа, већ представља “особити, трећи сигнални систем који повезује човека с Богом и са целим тварним светом“ (20, с. 33). Благодатно сјединење ума и срца догађа се у

мери очишћења срца од страсти и представља дар Божији за духовни подvig и смирење. По сведочанству Светог Писма, ово највише спознајно својство душе поседовао је наш прародитељ Адам пре грехопада, када је *давао имена животињама*, тј. поседовао способност суштинског виђења света. Ово својство душе у светоотачкој терминологији се назива **целомудреношћу**. И ово својство може бити неповратно изгубљено на путу индивидуације.

Сагледавање трансцендентног којем је тежио Карл Јунг, представља по својој природи другачије созерцање у односу на оно о којем смо расправљали, и оно не може водити логосном виђењу света. Проблем истинитих и лажних созерцања превазилази границе наше теме и подробно је размотрен у књизи “Источњачка медитација у светлости православног учења о молитви“ (Перм, 2000).

Важно је истаћи да се у болесном раздвајању (фрагментарности) срца и ума може, по нашем мишљењу, скривати један од главних узрочника човекове немоћи (астеније).

Описани процеси преображаја душе у окриљу православне Цркве одражени су у *светоотачком моделу личности* који је разрадио јеромонах Теофан (Крјуков), магистар физичко–математичких наука. Предложени *модел промене личности у процесу индивидуације* одражава процес, супротан хришћанској духовности.

Размотрене духовне појаве, повезане са аналитичком психологијом и хришћанском духовношћу, могу бити описане с гледишта физичких појмова о базичним и метастабилним стањима. Базично, фундаментално стање било којег система (тзв. *глобални минимум*) карактерише се најмањом енергетском потрошњом. *Глобални минимум* је стање у којем се систем теоријски може налазити неограничено, тј. бесконачно време. Исто тако и човек. Крећући се путем истинског савршенства и светости он већ овде, у земаљском постојању, по дару благодати има удела, уз већи или мањи напор, у вечности и бесмртности.

Метастабилно стање (*локални минимум*) карактерише се истим спољашњим својствима као и базично, али оно је стање привремено стабилно, краткотрајно; у природним условима оно не прелази у благодатно стање (с. 9). Главни узрок *енергетске неоптималности*

човековог стања, по нашем мишљењу, јесте дејство страсти – својеврсна енергетска *црна рупа*, а не *запреченост либида* по Карлу Јунгу. Отуда је очигледно да је исцељујући ефекат приликом коришћења аналитичке психологије, као и било којег псеудодуховног метода који не поседује способност за прави *катарсис* (очишћење од страсти), привремен и илузоран. Пролази одређено време и обољење се враћа – често у другом, а понекад и још тежем облику.

Стање очишћења од страсти, или стање чистоте срца, које се достиже духовним подвигом, по преп. Марку Подвижнику, јесте **стање љубави** које је једно од најважнијих својстава људске свести. Напротив, индивидуација по Карлу Јунгу може допринети само помрачењу свести, погоршању стања које Свети Оци називају *греховном опијеношћу*.

О наличју аналитичке психологије сведоче њени резултати. Ево једног од познатих примера.

Емил Метнер, издавач и критичар с почетка 20. века, патио је од тешких напада хистерије, “психичког бола”. Његово познанство са аналитичком психологијом почело је након тога што је учествовао у асоцијативним експериментима којима су се бавили у Москви ученици Карла Јунга. У зрелијим годинама Метнер се обратио Јунгу и овај га је излечио. А. Еткинд објашњава: “Сви болесни симптоми су нестали, он је постао нормалан човек и уз благослов Јунга почео је да прима болеснике и сам да их лечи психоанализом, поставши Јунгов близак пријатељ и покаткад асистент“ (25, с. 72).

Којом ценом је било плаћено ово оздрављење? Своје утиске о резултатима *излечења по Јунгу* износи ћерка писца Вјачеслава Иванова, Лидија: “На мене лично Метнеров изглед је оставио крајње мучан утисак: учинио ми се као човек који је већ делимично мртав, који још хода и понаша се нормално... Као резултат лечења нешто је у његовој души (музика?) било убијено. Нешто суштинско. Душа више није сасвим жива, унакажена је, ампутирана. Да ли је то постигао Јунг својом психоанализом? Али каква је цена за то!” (12, с. 562, 845).

На опасност аналитичке психологије, нарочито за стваралачки обдарене и осетљиве људе, упозоравала је публицисткиња Лу Андреас Саломе која је током многих година проучавала овај метод: “Мешати се

овде значи срушити... Успешна анализа може ослободити уметника од демона који њиме владају, али она не може одвести са собом анђеле који му помажу да ствара“ (25).

Заправо, други резултат се и не може очекивати, јер по речима преп. Исака Сиријског, не може бити истинског излечења, ако не буде исцељен страсни део душе, ако се она не обнови и не буде тајанствено обасјана, ако не буде повезана са животом Духа (2, с. 235). **Истинско исцелење је могуће само благодатним учешћем и заједницом са Извором највишег живота у Христу, тј. истински метод исцелења мора имати синергијски, дијалогски карактер у односу на Највише начело.** Методи који не поседују ово својство, доприносе јачању егоцентричних тенденција. Они могу довести само до илузорног исцелења, на рачун јачања дубинских противречности личности.

Покушајмо, дакле, да извучемо основни закључак као одговор на питања која смо поставили на почетку чланка: **по својим концептуалним основама и методима реализације учење “Аналитичка психологија“ у духовном смислу носи доследно антихришћански и окултни карактер.** Потврђује се тачност поставке коју је формулисао академик С. С. Аверинцев који је предлагао да се у стваралачком наслеђу Карла Јунга издвоје три слоја:

1. Конкретна научна запажања.
2. Недовољно доказане, али убедљиве радне хипотезе.
3. Идеалистичка спекулација (11).

Несумњиво је да су у аналитичкој психологији заступљени и први и други и трећи слој његовог наслеђа. У датом случају изгледа савршено утемељеним и веома актуелним приступ у оцени оваквих теорија, приступ који је изразио светитељ Василије Велики: “Не треба, једном заувек предавши овим људима (тј. научницима) кормило брода, ићи за њима куда нас они воде, већ, позајмљујући од њих све што је корисно, треба умети понешто и одбацити“. За хришћане, тј. за оне који у потпуности прихватају речи Господа: “Каква је корист човеку да цео свет задобије, а души својој да науди?” (Мт. 16:26), оваквог *одбацивања*, по нашем мишљењу, мора бити јер је **аналитичка психологија духовно агресивно учење које покушава да замени Истину.** Оваква теорија потпуно

разложно може бити одређена као својеврсна психотеологија, или психорелигија паганског типа. Зато постаје разумљива и нарочита популарност ове теорије код следбеника неопанганског покрета “Њу Ејџ“. Јунгова тежња према необичним знањима, поставши почетак самосталних трагања у психологији, довела га је да их заврши у духу окултизма који је постао доминанта његовог стваралаштва (23, с. 171). У Јунговој светопогледној и психолошкој оријентацији види се заправо удаљавање од европске (хришћанске) културе и приближавање далекоисточном мистицизму.

Оријентални доживљај света којем се обраћа Карл Јунг окренут је стапању човека са природом, хармонији космоса, законима те хармоније. Дихотомијски парови дана и ноћи, светлости и таме, мушког и женског, супротстављени су као категорије активности и спокоја, које сачињавају ритам живота и не представљају по свом смислу наравствене категорије добра и зла. У овом низу зло се одређује само као нарушавање човекове хармоније, нарушавање које води хаосу (23, с. 172). У хришћанском схватању зло је пре свега нарушавање Највише воље Творца, Његових заповести, а хаос, болести и смрт су само последица тога.

У аналитичкој психологији и у источњачким медитативним праксама може се видети много тога заједничког: тежња да се без покајања и смирења достигне некакав самодовољни спокој, стање самозадовољства које није засновано на истини, љубави и добру (30, с. 88). Управо се паганско–окултном *конфесионалношћу* Јунговог става објашњава његово отворено неприхватање хришћанског погледа на свет. Тиме се потврђује веома важан став Ухтомског: човек може ићи једним од двају путева: формирања *доминанте на Саговорника* или формирања *доминанте на себе*. О томе већ 2000 година сведочи и Црква: постоје два животна пута – на првом човек постаје *сасуд Духа Светога*, други га чини на крају крајева *сасудом зла*.

Они који се налазе на супротном путу који Јунг предлаже – хришћани, угледајући се на свог васкрслог Спаситеља и Бога Који је, будући безгрешан, ради нас невин претрпео највећа крсна страдања и смрт, више желе да “страдају са народом Божијим него да имају привремену насладу греха“ (Јевр. 11:25).

Хришћански крст и страдања били су и остају безумље за пагане од најстаријих времена до данас. За хришћане су у њима скривени велика тајна премудрости и радост унутрашњег савршенства, радост победе духа над телом. Они очима вере виде: земаљске ствари су пролазне и распадљиве, а трпљење по Богу спасава онога који је стекао то трпљење (св. Варсануфије Велики). Спасава ради вечног, радосног општења с Господом и Његовим светима.

Далекоисточно и хришћанско созерцање света су два различита система који су међусобно неподударни. За личносно оријентисану хришћанску културу наравствени избор између добра и зла је средишњи и темељни. Зато оријентација на *неутрализацију опозиције добра и зла* у антихришћанском систему прети наравственим распадом личности и друштва (и читавих заједница као што се то догодило у нацистичкој Немачкој). О људима који после доласка у свет Бога Слова Који је сјединио у Себи пуноту божанског и људског савршенства, не траже истину у Њему, светитељ Григорије Палама каже да они траже лаж. Природно је што је у борби за слободу од “догми хришћанства“ Фројдова психоанализа извела из области наравствене (моралне) забране сексуалност, а аналитичка Јунгова психологија укључила масовног потрошача у окултна и паганска расположења која су допринела отварању свести према демонском свету.

Хришћански доживљај света који је сачуван у неокрњеном облику у Православној Цркви може се представити као духовна *спона* човечанства. Он представља оног еванђелског “који задржава“ (2 Сол. 2:7), који спасава човекову свест од коначног помрачења лажним погледима на свет. Зато његово потискивање и разарање у масовној свести људи, на пример, кроз *обнову и развој психоанализе*, нарочито у земљи са православном културном традицијом, може имати непредвидиве трагичне последице за цело човечанство.

Савремени истраживач А. Еткинд тачно примећује да је судбина како аналитичара, тако и њихових пацијената, занимљива у историји не мање (а можда и више) од судбине њихових научних идеја. “Природа анализе је таква да су се на биографијама тих људи, на њиховим речима и поступцима, на избору који су они правили у животу... одразиле

психоаналитичке вредности, погледи, циљеви, средства и методи“ (25, с. 10). Овај приступ у оцени сваког учења краће, једноставније и јасније је изражен у Еванђељу: “По плодовима њиховим познаћете их“ (Мт. 7:16).

Какве је плодове теорија донела самом аутору? То је стање психичке болести и распада личности као резултат његових експеримената над самим собом; то је активно одбијање хришћанства као погледа на свет; а најглавније, то је стање духовне зависности од зле демонске силе током целог живота (27, с. 42, 433).

Шта су нашли они који су у чистоти и простоти срца примили еванђелску благу вест о будућем царству Божијем? Осећање проналажења истине, осећање радости сусрета са живим Богом љубави и отвореним хоризонтом вечног живота. Ево једног од огромног броја искусних сведочанстава људи који су доживели то стање: “Пошто у себи умртвимо грех, отпада и тежина, и слепило, и све што је притискало душу; чула која су до сад била умртвљена и доносила смрт као плод, устају у здрављу непобедивости. Ум као да бива осветљен и смирује се у нераспадљивости: ослободивши се сваке пометености, он празнује у покоју, живи у другом, новом веку, погружен у разматрање предмета нових и непропадљивих“. Православни подвижник који је достигао овакво благодатно стање, самим својим присуством врши дубоко исцељујуће дејство на душе и тела других који с њим долазе у додир, о чему постоји мноштво сведочанстава.

У судбини Карла Јунга видимо пример једне од многобројних људских трагедија. Он је покушао да самовољно, на основу достигнућа свог разума, у потпуности се препустивши својим унутрашњим осећајима, проникне у тајну божанског. Да проникне тамо, где је “ван словословља и поклоњења, ван личног односа дарованог вером наш језик увек немоћан“ (15).

Пример Карла Јунга као научника показује да се покушај освајања унутрашњих простора душе ван светоотачког искуства Цркве у којој то искуство постаје универзално и објективно, може упоредити са човековим покушајем да се баци са бродске палубе у узбуркани океан и покуша да доплива до обале на дасци. **То је пример законитог пропадања и саморазарања свести, када човек себе поставља изнад божанског закона, ван благодати, покушава да изабере некакву тачку**

у свом погледу на свет, ван добра и зла, ван Христа и Његове Цркве. То је трагедија једног од најистакнутијих савремених мислилаца, од којих многим “бог овога света ослепи разум неверника, да им не засветли светлост Еванђеља славе Христа, који је икона Бога невидљивог“ (2 Кор. 4:4).

Уместо пута ка Господу Који је пут, истина и живот, Јунг и њему слични изабрали су поклоњење идолима, о којима Свето Писмо говори да “уста имају, а не говоре, очи имају, а не виде, уши имају, а не чују, ноздрве имају, али не миришу... Попут њих да буду сви они који их праве и сви који се уздају у њих“ (Пс. 113:13–16).

Ту је још и трагедија еванђелског слепца који је постао вођа слепих (Лк. 6:39): Јунг је себе поставио као исповедника и духовника несрећних болесника, не видећи да сам иде лажним и погубним путем. *Линија живота* коју је предлагао, несумњиво јесу она широка врата и пространи пут који воде у пропаст (Мт. 7:13).

“Не учествујте у бесплодним делима таме, него их разобличавајте“ – позива нас апостол Павле. Зато видимо своју хришћанску дужност у томе да изнесемо своје гледиште о учењу Карла Густава Јунга. Сасвим је могуће да многи неће прихватити наше сведочанство. Оно је упућено пре свега онима који осећају у себи бесмртну душу и желе да ту душу спасу за живот вечни. У сваком случају се надамо да ће овај рад помоћи читаоцу да продуби свој поглед на учење Карла Јунга о “аналитичкој психологији“ и да њихов избор постане свеснији, па према томе, и слободнији.

Превео са руског **Зоран Буљугић**

Литература

1. Свт. Теофан Затворник, Путь ко спасению . М., 1899.
2. Прп. Исаак Сирий. Слова подвижческие. М., 1998.
3. Псалтирь , или Богомысленные изречения , извлеченные из творений святого отца нашего Ефрема Сириянина. Репринт,1992.
4. Прп. Максим Исповедник. Вопросыответы к Фалассию . Творения /Предисловие С.Л.Епифанович. М., 1993.
5. Митрополит Иерофей (Влахос). Православная духовность . СТСЛ, 1999.
6. Архимандрит Алипий , архимандрит Исаяя . Догматическое богословие. СТСЛ,1999.
7. Архимандрит Платон (Игумнов). О бытии человека в мире. Православие и экология. М., 1997.
8. Архимандрит Софроний (Сахаров). Видеть Бога как Он есть .Stavropegic Monastery of St. John Baptist. Esses, 1985.
9. Иеромонах Феофан (Крюков). Материалы лекций.
10. Монах Иосиф. Старец Иосиф Исихаст. СТСЛ, 2000.
11. Авернищев С.С. Аналитическая психология К.Г. Юнга и закономерности творческой фантазии// О савременной буржуазной эстетике. М., 1972.
12. Иванов В. И. Собр.соч. Т.3.
13. Зорин К.В. Христианская психология : грани современности: Дисертация на соискание ученой степени кандидата богословских наук. На правах рукописи. М., 1999.
14. Лайша Н.А. Страсть как ведущий мотив поведения человека// Церковь и медитация на пороге третьего тысячелетия . Минск, 1999.
15. Лоский В.Н. Очерк мистического богословия Восточной Церкви. Догматическое богословие. М., 1991.
16. Михайлов. Г. Наша душа. С.-Пб.1999.
17. Позов А. Основы древноцерковной антропологии. Мадрид, 1966.
18. Позов А. Логос - медитация древней Церкви. Воронеж, 1998.
19. Скурат К.Е. Великие учителя Церкви. Клинт, 2000.

20. Тайнов . А. Трансцендентальное. Православная метафизика. М.: Сатис, 1999.
21. Ухтомский А.А. Интуиция совести. С.-Пб.:Петербургский писатель ,1996.
22. Ферстер Т. Био-логика. Проблемы бионики. М., 1992.
23. Флоренская Т.А Диалог в практической психологии. М.,1992.
24. Фудель С. Путь отцев. Изд-во Сретенского монастыр ,1997.
25. Эткинд А. Эрос невозможного. История психоанализа в России. С.-Пб., 1993.
26. Юнг Карл Густав. Тэвистокые лекции. Аналитическая психология : ее история и практика. Киев:СИНТО, 1995.
27. Юнг Карл Густав. Воспоминания, сновидения, размышления . М., 1998.
28. Слово утешения . Иваново: Свято-Введенский женский монастыр , 2000.8(69)
29. Христос, Вечное Дао/Китайский благовестник: Журнал Православной Церкви в Китае. 1999. 2.
30. Daniel Coleman. Meditation. Without Mistery//<Psihology Today>. 1997. March.

О сновима у православном предању

О неповерењу према сновима

Демони користе снове за смућивање и повређивање људских душа. Чак и неискусни монаси наносе себи штету ако обраћају пажњу на своје снове. Из тог разлога је неопходно одредити значај сновиђења у човеку чија природа није обновљена Светим Духом. За време људског сна стање онога који спава Бог је удесио тако да се цео човек у потпуности одмара. Тај одмор је толико потпун, да човек за време сна губи свест о своме постојању и прелази у самозабрав. За време сна прекида се свака делатност која је повезана са трудом и која се изводи произвољно под влашћу разума и воље. Остаје само она делатност која је неопходна за постојање и која се од човека не може одвојити. У телу крв наставља своје кретање, желудац вари храну, плућа удишу ваздух, кожа пропушта испарења, а у души настављају да се плоде мисли, маштања и осећања, али не у зависности од разума и воље, већ по деловању несвесне природе. Сновиђење је саткано управо од таквих маштања, праћених мишљењем и осећањима. Оно често бива чудно, јер не припада систему човекових свесних и намерних маштања и размишљања, него се самопроизвољно и ћудљиво одиграва у зависности од природе. Понекад сновиђење носи на себи печат неповезаних произвољних размишљања и маштања, а понекад бива одраз моралног стања. Према томе сновиђење, само по себи, не може и не треба да има никакав значај. Смешна је и потпуно нелогична жеља појединих људи да у мутним сновима виде предсказање своје или туђе будућности или било какав други значај. Како да се оствари оно, за чије постојање нема никаквог узрока?

Демони имају приступ нашим душама док смо будни, али га имају и за време сна. И у време сна они нас искушавају грехом, додајући нашем маштању своје маштање. Такође, видевши да ми обраћамо пажњу на снове, они се труде да их учине занимљивијим, а у нама побуђују још већу пажњу према таквим бесмислицама и мало-помало подгревају наше поверење у снове. Ово поверење је увек тесно повезано са умишљеношћу,

а умишљеност човеку даје потпуно лажну слику о самом себи, услед чега сва његова делатност губи сваку правилност. Управо то је демонима и потребно. Онима који су веома напредовали у умишљености демони се почињу јављати у виду анђела светлости, мученика и преподобних, и чак у виду Мајке Божије и Самога Христа, олакшавају им живот, обећавају венце небеске и тиме их узводе на висину сујете и гордости. Та висина је истовремено и погибелни амбис. Треба добро знати да ми у нашем стању, док још нисмо обновљени благодаћу, нисмо способни да имамо друга сновиђења осим душевних бесмислица и демонских приказа. Као што у будном стању непрестано ничу у нама помисли и маштања пале природе или их нам дотурају демони, тако и у сну ми видимо само маштања по деловању пале природе и по старању демона.

Наша утеха у будном стању састоји се од умиљења које се рађа када постајемо свесни сопствених греха, када се сетимо смрти и суда Божијег. Утешне помисли се појављују у нама од благодати Божије која живи у нама још од Светог Крштења, а нама их приказују анђели у складу са нашим покајничким стањем. Тако понекад бива и у сну, али веома ретко, у крајњој нужди. Тада нам Анђели Божији приказују нашу смрт или муке у паклу, или Страшни суд после смрти. Од таквих сновиђења се испуњавамо страхом Божијим и умиљењем, и плачемо сами над собом. Али таква сновиђења се дају веома ретко, било подвижнику, било тешком грешнику по посебном и недокучивом Промислу Божијем. Нека нико не помисли да нам се она дају тако ретко због шкртости благодати Божије према нама. Разлог је у томе што све оно што се догађа са нама ван уобичајеног правила изазива код нас умишљеност и помућује наше смирење, а смирење нам је толико неопходно за спасење.

Воља Божија, у чијем испуњавању се састоји људско спасење, приказана је у Светом Писму тако очигледно, тако снажно и тако детаљно, да је ради спасења најчешће излишно и непотребно нарушавати опште правило. Умрлом богаташу који је молио да се Лазар из онога света јави његовој браћи не би ли их убедио да са широког пређу на уски пут спасења, речено је: *Имају Мојсеја и пророке, нека њих слушају*. А када је он опет рекао: *Не, ... него ако им дође неко из мртвих покајаће се*, добио је одговор: *Ако не слушају Мојсеја и пророке, ако неко и из мртвих*

васкрсне, неће се уверити (Лк. 16, 29–31).

Искуство је показало да су многи, који су се удостојили да у сну виде митарства, Страшни суд и друге загробне ужасе, били потресени виђењем за кратко време, а затим су се опустили, заборавили шта су видели и наставили да живе као и пре. Напротив, они који нису имали никаква виђења, него су се пажљиво поучавали у закону Божијем, постепено су се испунили страхом Божијим, достигли духовни напредак и радост која се рађа вешћу о спасењу, и прешли из земаљске долине плача у блажену вечност.

Свети Јован Лествичник овако говори о учешћу демона у монашким сновиђењима: “Када ми ради Господа оставимо кућу и укућане и предамо се монашком подвигу ради љубави Божије, тада нам се демони свете због тога и покушавају да нас узнемире сновима, приказујући нам наше рођаке како ридају, или умиру, или су у заточеништву и излажу се због нас свакој невољи. Ко поверује сновима сличан је ономе који се труди да стигне сопствену сенку и ухвати је. Демони сујете приказују нам се у сновиђењима у облику пророка, захваљујући својој препредености претпостављају шта се може догодити у будућности и извештавају нас о томе, како бисмо ми када се испуни виђење пала у недоумицу и стекли о себи високо мишљење, као да смо већ близу пророчког дара. Демон често бива пророк онима који му верују, а за оне који га презиру демон је увек лажов. Будући да је дух, демон види све што се одиграва у ваздуху, и када схвати да неко умире, он лакомисленог човека одмах обавештава о томе у сну. Демони не могу унапред зната ничију будућност, јер би иначе и врачаре могле предсказивати смрт. Они се приказују као анђели светлости и често узимају на себе лик мученика, те тако у сновиђењима приказују наше општење са њима, а када се пробудимо, изазивају код нас радост и умишљеност. Нека ти то буде знак прелести (демонске заведености). Свети Анђели показују муку и смрт, услед чега се после буђења испуњавамо страхом и трепетом. Ако се почнемо покоравати демонима у сновима, онда ће они почети да нам се ругају и у будном стању. Онај који верује сновима, потпуно је неискусан, а ко не верује ниједном сну, заиста је мудар. Веруј само оним сновима који ти приказују муку и суд, али ако те после таквих снова почне обузимати очајање, онда су и они од демона”

(Свети Јован Лествичник, Додатак трећем слову).

Преподобни Касијан Римљанин прича о неком монаху родом из Месопотамије, који је живео усамљеничким и испосничким животом, али је пропао заведен демонским сновиђењима. Када су видели да монах мало брине о своме духовном развоју, него је сву своју пажњу усмерио на телесни подвиг и њему, тј. телесном подвигу (на самим тим и себи) придаје велики значај, они му почеше приказивати снове који су се по демонском лукавству обистињивали. Када се монах учврстио у поверењу у своје снове и у самога себе, ђаво му је у прекрасном сну приказао Јудејце како се наслађују небеским блаженством, а Хришћане како се муче у адским мукама. Демон је, разуме се, узео на себе изглед анђела или неког старозаветног праведника и притом га посаветовао да прими јудејску веру како би добио могућност да и он учествује у блаженству Јудејаца, што је монах без икаквог оклевања испунио (Слово о расуђивању, Добротољубље, 6. део).

Ово што је речено довољно је да објасни возљубљеној браћи нашој, савременим монасима, колико је неразумно обраћати пажњу на снове, колико је још неразумније имати поверења у њих, и какву страшну штету може изазвати такво поверење. Од пажње према сновима неизоставно се у душу поткрада поверење у њих, па се због тога строго забрањује обраћати пажњу на снове.

Наравно, природа обновљена Светим Духом управља се по сасвим друкчијим законима од природе која је пала и огрезла у своме греху. Обновљеним човеком руководи Свети Дух. “Обасјала их је благодат Божанског Духа – каже преподобни Макарије Велики, – и настанила се у дубини њиховога ума: за такве је Господ као сопствена душа” (Слово 7, гл. 12). И у бдењу и у сну они пребивају у Господу, ван греха, ван земаљских и телесних помисли и маштања. Помисли и маштања, која се за време сна налазе ван домашаја људског разума и воље, код других људи се повинују несвесним потребама пале природе, а код ових делују по руководству Духа Светога и сновиђења таквих људи имају духовни значај. Тако је праведни Јосиф у сну био научен тајни оваплоћења Бога–Логоса, у сну му је заповеђено да бежи у Египат и да се врати из њега (Мт. гл. 1 и 2). Снови које шаље Бог носе у себи неизрециву убедљивост. Та

убедљивост је јасна Светима и несхватљива је за оне који се још боре против страсти.

Св. Игњатије Брјанчанинов

са руског:

Милан Радовановић

Свештеник Григорије Дјаченко Како хришћанин треба да се односи према сновима?

Још су незнабожачки филозофи различито објашњавали снове. Један незнабожачки филозоф (Протагора) говорио је: “Сваки сан има своје значење, свој смисао, и за људски живот је корисно обраћати пажњу на снове”, Други незнабожачки филозоф (Ксенофан) објашњавао је да су сви снови пусти и варљиви и да је у заблуди онај ко на њих обраћа пажњу и своје поступке усклађује према њима. Истину треба тражити у средини, тј. пре свега, не треба на све снове обраћати пажњу, а друго, не треба ни све снове презирати и сматрати бесмисленим.

Кажемо – не треба на све снове обраћати пажњу. Ево шта о томе каже Књига премудрости Исуса, сина Сирахова.

“Празна и варљива су надања неразумног човека, а бесмислена сновиђења дају крила глупима. Као онај ко грли сенку или гони ветар, такав је онај ко верује сновима. Снови су исто што и лице које се огледа. Од нечистог шта може бити чисто, и од лажног шта може бити истинито? Гатања, добар и лош знак и сновиђења – све је то сујета и срце се испуњава питањима као жена кад треба да роди. Ако снови нису послати од Свевишњег да те уразуме, не примај их к срцу. Сновиђења су многе одвела у заблуду и они који су се у њих уздали, доживели су пад”.

Већином су снови само природни резултат побуђене људске уобразиље. Оно о чему човек дању размишља и чиме је веома обузет, оно што страшно жели или не жели, то му се и приказује у сну. Свети Григорије прича о једном човеку који је неразумно веровао сновима и коме је у сну обећаван дуг живот. Он је сакупио много новца да би имао од чега да проживи у благостању свој дуги живот, али изненада се разболео и убрзо умро, те тако никако није могао употребити своје богатство, а истовремено није могао понети са собом у вечност никакво добро дело. Према томе, има много снова који су заиста пусти и варљиви, који ништа не значе и на које не треба обраћати пажњу.

Али постоје и такви снови који за нас имају значај и на које треба обраћати пажњу. Укажимо ради примера на сан Јосифа, једног од дванаесторице синова патријарха Јакова.

Јосиф је сањао да са оцем и браћом жање жито у пољу: Јосифов сноп је стајао усправно, а снопови оца и браће су стајали око њега као да му се клањају. Тај сан се испунио: после извесног времена Јосиф, кога су браћа продала, постаде управитељ Египта, а отац и браћа његова, када дођоше у Египат, бише принуђени да му се поклоне и да га поштују. Исто тако се обистинио пророчки сан фараона, цара египатског. Да фараон није обратио пажњу на тај сан и да у родним годинама није припремио велике залихе хлеба за неродне године, горко би се покајао: житељи Египта, а такође и отац и браћа Јосифова, умрли би од глади.

И многи људи, а можда и неки међу нама, имају разлога да се кају што нису обратили пажњу на неке своје снове. Навешћу као пример један случај. Један разуздани младић није слушао савете својих најбољих другова који су га упућивали на другачији, бољи животни пут. Једном је сањао свога оца како му строго наређује да остави развратни и безбожнички живот и да се окрене исправнијем животу. Али по учењу Самог Господа Исуса Христа: *Ако не слушају Мојсеја и пророке, ако неко и из мртвих васкрсне, неће се уверити*, тако и младић не обрати пажњу на свој сан. Међутим, он поново виде исти сан: опет виде оца како му говори да ако не промени свој живот, тога и тога дана ће га снаћи смрт и изаћи ће на суд Божији. Младић је у шали испричао свој сан друговима који су живели као и он и не само да није размишљао о исправљању живота, него је чак пожелео да се подсмева претњи коју је чуо у сну. Стога је управо за тај дан, у који му је отац рекао да ће умрети, он заказао велики пир са друговима. И шта се догодило? Усред пијанке удари га мождана кап и кроз неколико минута он умре! Дакле, нису сви снови пусти и варљиви; постоје и такви снови који се заиста обистинјују у животу.

Неколико савета о томе како се треба односити према сновима

1) Ако нас снови побуђују на добро и уздржавају од зла, сматрајте их прстом Божијим који вам указује на небо и уклања вас од пута у пакао.

“Бог говори једном, и ако то остане непримећено, онда говори други пут, у сну, у ноћном виђењу, када сан обузима људе, за време дремежа у постељи. Тада Он отвара човеку ухо и запечаћује Своју поуку, како би одвратио човека од какве намере и удаљио од њега гордост, како би сачувао душу његову од пропасти и живот његов од ударца мача “(Јов 33, 14–18).

“Када у сну угледаш облик крста – учи преподобни Варсонуфије – знај да је тај сан истинит и да је од Бога; али потруди се да од светих добијеш тумачење тог сна и немој веровати својој помисли” (“Руководство у духовном животу” Варсонуфија и Јована).

2) Ако нисте сигурни да сан потиче од Бога или немате разуман разлог да тако нешто закључите, а нарочито ако се тај сан тиче неважних и непотребних питања, онда нема потребе да обраћате пажњу на снове и да своје поступке управљате према њима. Будите пажљиви и не обраћајте пажњу на сваки сан, како не бисте постали сујеверни и пали у опасност да сагрешите.

3) Најзад, ако сан саблажњава човека и вуче га у грех, онда је он последица наше искварене и растројене маште, наше фантазије, или потиче од онога, од кога нека нас сачува Бог Својом благодаћу, тј. од ђавола.

са руског: Милан Радовановић

Може ли се веровати сновима?

Питате, може ли се веровати сновима? Боље је не веровати, јер нам непријатељ и на јави протура у главу много бесмислица, а у сну му је то још лакше. Ако се неки снови обистињују, онда заблагодарите Господу за милост. И за пријатне и поучне снове благодарите. Од саблажњивих снова одмах по буђењу што пре очистите своју душу и сећање. Најбоље средство за то је молитва и сећање на благодатне догађаје, нарочито из јеванђелске историје. Тада се што боље сећајте тих догађаја и не скидајте са њих очију свога ума. Сву своју пажњу усмеравајте само на њих и рђаве мисли ће одмах почети да слабе и отићи ће.

Свети Теофан Затворник

са руског Милан Радовановић

Опасно и грешно је веровати свим сновима

Био је у једној обитељи монах украшен свим врлинама, због чега га је сва братија веома поштовала. На несрећу, он је увек веровао свакојаким сновима. Кушач се веома радује када човеку пронађе слабу страну, са које га лако може побеђивати. Непријатељ нашега спасења се свом снагом обрушио на монаха. Зато му сваке ноћи, чим монах после уобичајених молитава задрема, демон поче приказивати сновиђења, и то најпре безазлена, како би што више завео несрећника. Како год да их је старац тумачио, свако се тумачење оправдавало обистињивањем сна. Најзад, видевши да заблудели старац свему верује, дух таме му једне кобне ноћи приказа будући живот. Приказа Апостоле, Мученике, Преподобне и све Хришћане како седе у ужасној тами, како се муче очајањем, а са друге стране заједно са Пророцима и древним Патријарсима приказа народ јеврејски како ликује и Бога Оца како указује на њих прстом и говори: “Ово су чеда моја”! Старац се од ужаса пробуди и ништа не расуђујући, оде у Палестину, у насеобине јудејске. Тамо прими обрезање и постаде ревносни заштитник убица Христових. Али колико је Бог дуготрпелив, толико је и праведан у суду Своме: кроз три године Он посла на њега толико страшну болест, да су иструлиле чак кости на њему, те одступник у ужасним мукама испусти свој дух (“Пролог”, 26. фебруара).

са руског Милан Радовановић

Свети Игњатије (Брјанчанинов)

О немогућности спасења иноверних и јеретика

Достојан је горкога ридања приказ: хришћани који не знају шта је хришћанство. А са овим приказом сада се скоро непрестано суочавамо. Погледи ретко налазе супротан, заиста утешан приказ. У мноштву оних који себе називају хришћанима они ретко могу да се зауставе на хришћанину, који је то и именом, и на самом делу.

Питање које ви постављате сада постављају сви редом. “Зашто се не спасавају“, пишете ви, “незнабошци, мухамеданци и такозвани јеретици? Међу њима има тако добрих људи. Погубити те тако добре људе било би противно милосрђу Божјем... Да, то је противно чак и здравом разуму човечијем. А и јеретици су такође хришћани. Сматрати себе спасеним, а припаднике осталих веровања изгубљеним, то је безумно и крајње гордо!”

Постарају се да вам одговорим по могућности у мало речи, да многословље ниуколико не би повредило јасноћу излагања. Хришћани, ви расуђујете о спасењу, а не знате шта је спасење, зашто је оно потребно људима, најзад – не познајете Христа, Који је једино средство нашег спасења. Ево истинитог учења о том питању, учења Свете, Васељенске Цркве. Спасење је у повраћају општења (заједницења) са Богом. Ово општење (заједницење) изгубио је сав род човечији грехопадом праотаца. Сав род човечији је врста бића изгубљених. Погибель је удес свих људи, и врлих и злих. Зачињемо се у безакоњу, рађамо се у греху. “Са тугом ћу у гроб лећи за сином својим“, говори свети патријарх Јаков о себи и светом сину своме Јосифу целомудреном и прекрасном. Силазили су у ад по окончању земаљског странтовања не само грешници него и праведници Старога завета. Таква је моћ добрих дела човекових. Таква је цена врлина наше пале природе. Да би се успоставило заједницење човека са Богом, за спасење је било неопходно искупљење. Искупљење рода људског нису извршили ни Анђели ни Арханђели, нити било које од највиших, али ограничених и створених бића. Извршио га је сам безгранични Бог. Казне – судбина рода људског, замењене су Његовом казном, недостатак заслуга човечијих замењен је Његовим вечним

достојанством. Сва добра дела људска која су немоћна и нисходе у ад, замењена су једним моћним добрим делом: вером у Господа нашег Исуса Христа. Упитали су Господа Јудеји: *“Шта да чинимо да бисмо творили дела Божија?”* Господ им је одговорио: *“Ово је дело Божије да верујете у Онога кога Он посла“* (Јн. 6, 28 – 29). Једно добро дело нужно нам је за спасење: вера. Но вера је – дело. Вером, једино вером ми можемо ући у општење (заједницење) са Богом уз посредство њиме дарованих тајни. Али узалуд и погрешно ви мислите и говорите да ће се добри људи међу незнабошцима и мухамеданцима спасити, то јест ступити у општење са Богом. Узалуд ви гледате на мисао противну томе као на новину, као на заблуду која се поткрала. Не, такво је постојано учење истините Цркве, и старозаветне и новозаветне. Црква је свагда сматрала да је једини Посредник спасења Искупитељ. Она је признавала да и највеће врлине пале природе нисходе у ад. Ако су праведници истините Цркве, светилници из којих је светлео Дух Свети, пророци и чудотворци, који су веровали у Искупитеља који долази, а својом су смрћу претходили доласку Искупитеља, нисходили у ад, како то ви хоћете да незнабошци и мухамеданци, који нису познали Искупитеља и нису поверовали у Њега, зато што вам се они чине тако добри, задобију спасење, које се даје једним, понављам вам, јединственим средством – вером у искупитеља? Хришћани, познајте Христа! Схватите да ви Њега не познајете, да сте се одрицали Њега, сматрајући да је спасење могуће без Њега због некаквих добрих дела. Онај ко признаје могућност спасења без вере у Христа, одриче се Христа и, можда не знајући, запада у тешки грех богохуљења.

“Мислимо, дакле“, говори свети апостол Павле, *“да ће се човек оправдати вером без дела закона“* (Римљ. 3, 28). *“И то је правда Божија кроз веру у Исуса Христа за све и на све који верују, јер нема разлике. Јер сви сагрешише и лишени су славе Божије, а оправдавају се даром, благодаћу његовом, кроз искупљење које је у Христу Исусу“* (Римљ. 3, 22 – 24). Ви ћете приговорити: *“Свети апостол Јаков захтева неизоставно добра дела, он учи да је вера без дела – мртва“*. Размотрите шта захтева свети апостол Јаков. Запазићете да он, као и сви богонадахнути писци Светог Писма, тражи дела вере, а не добра дела пале природе наше. Он тражи живу веру, потврђивану делима новог човека, а не добра дела пале

природе противна вери. Он наводи поступак патријарха Авраама, дело из кога се пројавила вера праведника: то дело било је у приношењу на жртву Богу свога јединороднога сина. Заклати сина свога као жртву уопште није добро дело по природи човековој. Оно је добро дело као испуњење заповести Божје, као дело вере. Загледајте се у Нови завет и уопште у цело Свето Писмо. Ви ћете наћи да оно захтева испуњење заповести Божјих, да се то испуњење назива делима, да од тога испуњења заповести Божјих вера у Бога постаје жива, као она која дела. Без њих она је мртва, као да је лишена сваког покрета. А насупрот томе, наћи ћете да су добра дела пале природе – од чула, од крви, од порива и нежних осећања срца – недопуштена, одбачена. А баш та тако добра дела вама се и свиђају код незнабожаца и мухамеданаца. За њих ви хоћете да им се да спасење, мада би то било уз одбацивање Христа.

Чудно је ваше расуђивање о здравом разуму. Откуда га, с каквим правом, налазите, и препознајете код себе? Ако сте хришћанин, онда треба да имате о овом питању схватање хришћанско, а не какво друго, самовољно или прихваћено ко зна где. Јеванђеље нас учи да смо падом стекли лажно названи разум, да разум пале природе наше, какво год урђено достојанство имао, ма како био изоштрени ученошћу овога света, очувава наслеђе стечено падом, остаје лажно названи разум. Њега треба одбацивати и предати се руковођењу вере. Под тим руковођењем, у своје време, после знатних подвига у побожности, Бог дарује верном слуги Своме разум Истине, или разум духовни. Овај је разум могуће и дужно сматрати здравим разумом, он је објављена вера, тако ненадмашно описана од светог апостола Павла у 11. глави његове посланице Јеврејима. Темељ духовног расуђивања је Бог. На овом тврдом камену оно се зида и зато се не колеба, не пада. А то што називате здравим разумом ми, хришћани, сматрамо разумом толико болесним, толико помраченим и заблуделим, да се његово излечење друкчије и не може остварити него одсецањем свих знања која га сачињавају, мачем вере, и њиховим одбацивањем. А ако се сматра здравим и признаје таквим на некаквом темељу неизвесном, климавом, неодређеном, који се непрестано мења, онда ће он, као здрав, неминовно одбацивати Христа. Ово је доказано искуством. Па шта вам то говори ваш здрави разум? Да је сматрати

погибију добрих људи, који не верују у Христа, противно вашем здравом разуму. И не само то, таква пропаст врлих противна је милосрђу тако свеблагот Бића, какво је Бог. Разуме се дошло вам је откривење свише о овом предмету, о томе шта је противно а шта није противно милосрђу Божјем? Није, него здрав разум показује ово. Ах, ваш здрави разум!... Међутим, будући при вашем здравом разуму, како то мислите да можете сопственим ограниченим човечијим умом да схватите шта је противно и шта није противно милосрђу Божјем? Дозволите да кажем наше мишљење. Јеванђеље, односно Христово учење, или Свето Писмо, друкчије још речено, света Васељенска Црква, открили су нам све што човек може знати о милосрђу Божјем, које превазилази свако умовање, и свако поимање човеково недоступно је за њих. Узалудно је заносење ума човековог када настоји да дефинише безграничног Бога, када настоји да објасни необјашњиво, и да потчини својој уобразиљи... кога? Бога! Такав подухват је прегнуће сатанско!... Имаш име да си хришћанин, а не знаш учење Христово! Ако се из овог благодатног, небеског учења ниси научио да је Бог несазнајан, пођи у школу и чуј чему се уче деца. Њима објашњавају предавачи математике у теорији бесконачног да се оно, као неодређена величина, не потчињава оним законима којима су потчињене одређене величине – бројеви, да резултати његови могу бити сасвим супротни резултатима бројева. А ти хоћеш да ограничиш законе дејства милосрђа Божјег и говориш: ово је у складу са њим, ово му је противно. То је у складу или у нескладу са твојим здравим разумом, са твојим схватањима и осећањима. Следи ли из тога да је Бог дужан да схвата и осећа онако како ти схваташ и осећаш? А управо то и захтеваш од Бога. То је сасвим неразуман и крајње горди подухват. Па не окривљуј просуђивања Цркве за недостатак здравог смисла и смирења: то је твој недостатак! Она, света Црква, само постојано следи учење Божје о дејствима Божјим, откривено од Самога Бога. Послушно за њом иду истинска њена чеда, просвећујући се вером, потирући разметљиви разум, који устаје на Бога. Верујемо да можемо знати у Богу само оно што је Бог благоволео да нам открије. Ако би било другог пута ка Богопознању, пута који бисмо могли прокрчити уму своје сопственим напорима, не би нам било даровано откривење. Оно је дано зато што нам је неопходно. Пуста

су и лажна сопствена самоизмишљања и скитања ума човечијег.

Кажете: “Јеретици су такође хришћани“. Откуд вам то? Зар ће се неко ко назива себе хришћанином а ништа не зна о Христу, због крајњег незнања свога решити да себе сматра исто таквим хришћанином као што су и јеретици, а свету веру хришћанску неће разликовати од порода проклетства – богохулне јереси? Другачије расуђују о овоме истински хришћани. Многобројни зборови светих примили су венац мученички, сматрали за боље најжешће и најдуготрајније муке, тамницу, изгнанство, него да пристану да саучествују са јеретцима у њиховом богохулном учењу. Васељенска Црква свагда је сматрала јерес смртним грехом, свагда је увиђала да је човек, заражен страшном болешћу јереси, мртав душом, далек од благодати и спасења, да је у општењу са ђаволом и његовом погибијом. Јерес је грех ума. Јерес је више грех ђаволски, него људски; она је кћер ђавола, његов изум, – безбожје, блиско идолопоклонству. Оци обично називају идолопоклонство неверјем, а јерес – зловерјем. У идолопоклонству ђаво преузима на себе божанску част од заслепљених људи, а помоћу јереси он чини заслепеле људе саучесницима свог главног греха – богохуљења. Ко прочита пажљиво “Одлуке Сабора“, тај ће се лако уверити да је карактер јеретика сасвим сатански. Он ће увидети њихово ужасно лицемерје, прекомерну гордост, запазиће понашање које се изражава у непрекидној лажи, уочиће да су се они одали разним ниским страстима, увидеће да се они, када имају могућност, решавају на све најстрашније преступе и злодела. Нарочито је приметна њихова непомирљива мржња према чедима истините Цркве и жеђ за њиховом крвљу! Јерес је скопчана са окорелошћу срца, са страшним помрачењем и кварењем ума, – упорно се одржава у души њоме зараженој – и тешко је човеку исцељење од ове болести. Свака јерес садржи хулу на Духа Светога: она или хули на догмат о Светом Духу, или на дејство Светога Духа, али обавезно хули на Светога Духа. Суштина сваке јереси је богохуљење. Свети Флавијан, патријарх константинопољски, који је запечатио крвљу исповедање истините вере, произнео је одлуку помесног Константинопољског сабора према јересијарху Евтихију следећим речима: “Евтихије, до сада јереј, архимандрит, потпуно је разоткривен и у прошлим својим поступцима и у садашњим својим изјашњењима о

заблудам Валентина и Аполинарија, у упорном слеђењу њиховом богохулству, тим више што он чак није ни саслушао наше савете и поуке да прихвати здраво учење. И зато, плачући и уздишући због његове коначне погибије, објављујемо у име Господа нашег Исуса Христа да је он пао у богохулство, да је лишен сваког свештеничког чина, општења са нама и управљања својим манастиром, дајући на знање свима који од сада буду општили са њим, или га посећивали, да ће сами бити подвргнути одлучењу“. Ова одлука је образац заједничког мишљења Васељенске Цркве о јеретцима; то опредељење је признала сва Црква, а потврђено је Васељенским Халкидонским сабором. Евтихијева јерес састојала се у томе што он није исповедао две природе у Христу по ваплоћењу, како исповеда Црква, већ је допуштао једино природу Божанску. Рећи ћете: само то!... Забаван је по своме недостатку истинског знања и горко жалостан по своме својству и последицама одговор неког лица коме је поверена власт овога света, светом Александру, патријарху александријском, о аријанској јереси. То лице саветује патријарха да сачува мир, да не започиње препирке, толико противне духу хришћанства, због неколико речи. Пише он да не налази ништа за осуду у учењу Аријевом, – само понеку разлику у обртима речи – тек толико! Ти обрти речи, примећује историчар Флери, у којима “нема ничег за осуду“, одбацују Божанство Господа нашег Исуса Христа – само то! Оповргавају, значи, сву веру хришћанску – тек толико! Приметно је да су све древне јереси, под различитим маскама које су се мењале, тежиле ка једном циљу: одбацивале су Божанство Логоса (Речи) и изопачавале догмат о оваплоћењу. Најновије понајвише настоје да одбаце дејства Светога Духа: са ужасним хулама оне су одбациле Божанствену Литургију, све свете тајне, све, све оно где је Васељенска Црква свагда препознавала дејство Светога Духа. И све су то назвале установљењима људским, – дрскије: празноверјем, заблудом! Разуме се, у јереси ви не видите ни разбојништво ни крађу! Можда је само због тога не сматрате грехом? Ту је одбачен Син Божји, ту је одбачен и похуљен Дух Свети – само толико! Онај ко је прихватио богохулно учење и држи га се, онај ко произноси богохуљење, не отима, не краде, чак и чини добра дела пале природе – он је предиван човек! Како може Бог њему да ускрати спасење! ... Сав узрок последње

ваше недоумице, исто као и свих осталих, јесте дубоко непознавање хришћанства. Немојте мислити да је такво незнање неважан недостатак. Не, његове последице могу бити погубне, нарочито сада када су у друштву у оптицају небројене безвредне књижице са хришћанским насловом, а са учењем сатанским. Не познајући истинито хришћанско учење, олако можете прихватити мисао лажну, богохулну као истиниту, присвојити је, а заједно с њом усвојити и вечну погибију. Богохулник се неће спасити. А те недоумице које сте изразили у вашем писму, већ јесу страшни противници вашег спасења. Њихова суштина је – одрицање од Христа. Не играјте се вашим спасењем, не поигравајте се, иначе ћете вечно плакати. Бавите се читањем Новог завета и Светих Отаца Православне Цркве (никако не Терезе, не Фрање и осталих западних умоболника које њихова јеретичка црква издаје за свеце). Научите код Светих Отаца Православне Цркве како правилно разумевати Писмо, какав начин живота, какве мисли и осећања доликују хришћанину. Из Писма и живе вере изучите Христа и хришћанство. Пре но што дође страшни час у који ћете бити дужни да станете на суд пред Богом, стекните оправдање дато од Бога на дар свим људима – посредством хришћанства.

Са руског превео: **Мирослав Голубовић**

Свети Теофан Затворник

О ВЕЧНОСТИ МУКА

Заокупљени сте питањем о вечним мукама. То је добро! Али почели сте да размишљате о томе, накупиле су се недоумице које не умете да решите, па сте сада почели да се колебате и у самој вери у тај догмат. Чини вам се да чим постоје недоумице у вези са неким догматом вере, у њега не треба ни да се верује, јер вера иначе неће бити разумна него слепа – неће бити вера, него сујеверје. Из тог разлога у вашој глави се подигла велика бука. Не желећи да у било чему погрешите против истинске вере, ви тражите уразумљење. Са задовољством сам спреман да испуним вашу жељу, а пошто је код вас збрка настала због тога што се плашите да не budete оптужени за слепу веру, па сте се стога и прихватили умног расуђивања које вас је довело у густу маглу што вас сада покрива, најпре ћу вам казати реч–две о слепој и неслепој вери и о томе у којој мери треба веровати своме уму у предметима вере.

Супротност слепој вери представља вера која види. Каква је то вера? Вера која види, то је она која јасно разазнаје у шта верује и зашто верује. Јасно виђење онога у шта се верује обухвата целокупан садржај вере – да је Бог један по суштини и тројичан по лицима, да је Својом Речју створио читав свет, да промишља о њему и у целини и у деловима, да смо ми створени за узвишенији живот, али смо пали кроз прародитеље и сада се мучимо у изгнанству, да смо ту несрећу сами на себе навукли, али нисмо имали могућности да се сами ослободимо из ње, због чега се ваплотио Син Божији и Својим страдањима, смрћу, васкрсењем, вазнесењем на Небеса и седањем здесна Богу Оцу избавио нас од свега чему смо се услед пада подвргли. Да би свако од нас учествовао у добру спасења које је савршио Господ, Дух Свети је сишао на Апостоле и преко њих на земљи основао Свету Цркву, у којој и пребива, препорађајући кроз Свете Тајне све верне за нови живот, утврђујући их за свако добро, очишћујући их од сваког зла и освећујући. Кроз све то, Он их припрема за вечни живот и за наследнике Царства Небеског, које ће наследити свако ко до краја остане веран син или кћи Цркве Божије, док ће они који јој не буду верни dospети

у ад и на вечне муке. Вера која види, све ово јасно разазнаје и тачно зна.

Она јасно и одређено види и основ зашто тако верује. Тих основа нема много, него само један – јер сматра да је сам Бог заповедио да се верује тако, а не другачије. Ово је најразумнији основ, од кога нема ничег разумнијег и тврђег. Бог је тако рекао и то је већ коначна и најсавршенија истина, против које је и сваки приговор неумесан. Истинска вера у правом смислу те речи и јесте то, када неко, да би поверовао, не тражи ништа друго него да сазна како је заповедио Бог и чим сазна Божију заповест како да верујемо, потпуно се на томе умирује не допуштајући више никаква колебања.

То је – дечија вера, која беспоговорно верује Богу, Оцу своме! Њу је тражио Господ када је рекао: *ако се не обратите и не будете као деца, нећете ући у Царство Небеско* (Мт. 18,3). Из овога и сами можете да закључите, да ко верује на неки други начин не може да не посумња хоће ли ући у Царство Небеско.

Таква дечија вера није слепа него види и то све чистим очима, које ничим нису упрљане. Она се само не упушта у истраживања умом, него чим сазна да је тако рекао Бог, одмах се умири. Њој је ово најтачнији, најпоузданији и најразумнији основ за свако веровање. Слепа вера је она која не зна у шта треба да верује или ако и зна, не верује у потпуности или верује како јој се прохте; исто тако, она не зна ни зашто треба да верује, нити се труди да сазна било једно, било друго. Таква је често вера нашег простог народа, али не без изузетка; а и међу лицима из виших и образованијих кругова веома је много таквих, ако не и највећи део. Међутим, у простом народу није ретка силна, дечија вера која види; и како наша учена вера да је прати?!

Код нас је уобичајено да се насупрот слепој вери ставља разумна, а да се под разумном подразумева учена, која се не задовољава просто начелом: “Бог је тако заповедио и ја верујем“, него свему придодаје и представе сопственог ума и када почиње да говори о предметима вере, говори о њима као да је да то срамота за ум, стидећи се чак и да помене да је тако заповедио Бог, будући да у томе види понижење за ум. Код неких ово иде дотле, да неће да верују ни у шта што не могу да подведу под начела свога разума и да усагласе са укупношћу својих представа и са

погледима на свет који су се у њиховој глави формирали.

На ово ћу да кажем: нема никаквог греха у томе да се изналазе различита паметна решења, како би се појаснили и потпуније разумели предмети вере. И Свети Оци су неретко чинили тако. Али треба приметити да ово ништа не додаје суштини вере, него представља сасвим споредну и придодату ствар. Но, свеједно има ли тога или нема, вера која верује Богу, као што је речено, ништа због тога не губи. Онај ко је такве појмове усвојио, није пред Богом у предности у односу на онога ко их нема, него искрено и јасно верује у све само због тога што је Бог тако заповедио. Ову примедбу стално треба имати на уму, да се у срцу не би породило лукаво истицање сопствених схватања, на рачун јединог поузданог начела: “Бог је тако заповедио и ја верујем“. Јер у том случају човек напушта детиње држање и излаже се опасности у којој се налазе они који немају детињу веру: *ако не budete као деца, нећете ући у Царство Небеско*. Ма како mudar био ум, он на крају ипак треба да се заустави на томе да је Бог тако заповедио и зато верује. Но, само по себи је јасно да у мери у којој се даје предност својим схватањима, вера слаби и губи свој значај и да тамо где верују само сопственим схватањима, вере уопште нема, већ уместо ње постоји мудровање о предметима вере.

Када се схватања о предметима вере стварају у уму, онда се најчешће и појављују недоумице које колебају веру. Истина, оне се поткрадају и у душу која верује детиње. Али ту им обично не допуштају да се размахну, већ их одмах прогоне, уверени да је сигурно у питању некаква сплетка. Исто тако треба да поступају и они који се не задовољавају и не умеју да се задовоље једноставном вером. У области вере, недоумице против ње су исто што и ружне помисли или позиви на понашање противно моралу и заповестима у области живота. Како дочекујемо ове последње? Тако што их одбацујемо и – готово. Исто треба чинити и са првима. Појавиле су се недоумице, одагнај их мачем вере и крај. То ће бити најразумнији поступак. Када је јасно познато како је Бог заповедио да верујемо, је ли разумно да допуштамо приговоре против тога, уместо да прихватамо заповеђено? Кад Бог говори, створење је дужно да слуша и да се повинује.

То је први чин – одбити недоумицу, остајући без колебања на страни вере. Када је ово учињено и када се спокојство вере вратило у срце, тад

онај ко хоће, може да тражи разјашњење. И то није ништа чудно. Разјашњење недоумице увек се може пронаћи у излагању тачног учења о предмету вере који је био предмет напада. Свака недоумица потиче одатле што се неки предмет вере замагли, па се не види његова јасна слика. Чим тај недостатак буде отклоњен, недоумица истога трена сама од себе ишчезава.

Против овога много греше они који, чим се роди каква недоумица, истога часа прелазе на њену страну и спремни су да непријатељски иступе против вере, истовремено умишљајући да поступају на један узвишени начин и да нису исто што и незналице, слепци и остали. Да ли добро поступа онај ко, чим се појави зла жеља, одмах прелази на њену страну и испуњава је? Наравно да поступа лоше. Лоше поступа и онај ко, чим се родила каква недоумица, одмах заједно са њом крене да устаје против вере. Када се недоумица тиче оног предмета за који је познато како га је одредио Бог, онда такав поступак представља богоборство. Исправно треба да се поступи овако: појавиле су се недоумице – не пуштај их до срца и не дозволи да помуте мир вере; одбаци их стојећи срцем на страни вере, а после тражи разјашњења. Ако добијеш разјашњење – добро је; а ако не добијеш – није велика штета. Мир је циљ оне вере која види и зна како је заповедио Бог, вере која није слепа. Заповеда истинити Бог, док нам недоумице кује ум – свадљив, али слеп.

За сада ћу се ограничити на ова појашњења. Расејавање ваших недоумица остављам за следећи пут.

Почињем да, уз Божију помоћ, обнављам вашу поколебану веру у вечност мука и да умирујем вашу душу.

Ваша недоумица је следећа: како је могуће да будуће муке буду вечне?! Мислите да то никако није могуће, јер би било противно благодати Божијој.

Пре свега, упитајте вашу детињу веру – зна ли она да је Бог одредио управо тако? А ако не зна, просветлите је, указујући јој на директне Божанске одлуке о томе. Господ јасним речима, не допуштајући никакво другачије тумачење, каже: *и ови ће отићи у муку вечну*. То говори Господ Који се ради нас људи и ради нашег спасења ваплотио, пострадао, умро, васкрсао, узнео на небеса и сео с десне стране Оца, како би се и тамо

свагда залагао за спасење свих и свакога. Ако тако говори Онај Кога је наше спасење толико стајало и Који ништа тако не жели као да се сви спасу, онда сигурно не може да буде другачије. Чини се да је овакав закључак толико тачан и неоспоран, да не допушта никакво колебање. А шта смо ми урадили? Толико смо се повели за недоумицама, да смо посумњали и у аутентичност Светог Писма и у истинитост тумачења, јер говоримо: или у оригиналу није тако написано, или није протумачено како треба. Ова недоумица нам се толико допала, да смо ради ње спремни све наглавачке да окренемо. Но, ипак имамо аутентичне новозаветне књиге Светог Писма, у којима стоји: *отићи ће у муку вечну*. Затим, колико год да је превода Новог Завета, у сваком стоји: *отићи ће у муку вечну*. И ниједан преводилац у било ком преводу, није покушао, нити му је на памет пало, да другачије преведе ове страшне речи: *у муку вечну*. Стога не подлеже сумњи да је Господ рекао управо то. Тумачења нису потребна – речи су и без тога јасне. Нису верујући покушали да криво протумаче реч “вечна“, него неверујући, као да “вечно“ овде означава релативну вечност: веома, веома дуго, али не без краја – тако дуго, да ће то време изгледати као вечност, али ће ипак имати крај. Да је такво тумачење криво, показују и речи које одмах следе: *(а праведници) у живот вечни*. Чак и они који дају криво тумачење, под вечним животом подразумевају живот без краја. Тако дакле треба схватити и вечну муку. Обе изреке стоје у истом контексту. Оно што се подразумева за једну, не може да се оспорава за другу. Ако је живот без краја, онда је без краја и мука.

Изволите сада упитајте своју детињу веру, види ли она да је Сам Бог рекао да су муке вечне? Па како да не види?! А ако види, онда нека тако и верује, од свег срца и нека сваку недоумицу која је томе противна одбија, уместо да јој се без просуђивања потчињава.

Али, да сада привремено допустимо вашу недоумицу и поставимо јој питање: “Каква права полагеш на своје постојање?” “Не знам – каже она – како се вечне муке могу ускладити са добротом Божијом, са безграничним милосрђем Божијим. Јер је страшно на какве се муке указује! Огањ неугасиви, црв који не спава, најдрња тама и шкргут зуба! Госпде Боже! Како ће милосрдни Господ да посматра таква мучења?! Господ нам је заповедио да праштамо, зар неће и Сам да опорости? На

Крсту се молио за оне који су сагрешили против Њега најстрашнијим грехом – таквим, од кога нема и не може бити већег. Зар неће опростити и у будућем животу?”

Шта да кажемо на овакву недоумицу?! Инсистираш на благости и милосрђу Божијем. Али твоје речи имале би смисла када би вечност мука одређивали људи – немилосрдни и неумољиви у својој строгости. Тад би им се могло приговорити: ваш став не може да буде прихваћен зато што је противан благости Божијој. Али када је то одредио Сам Господ – Свеблаг и Свемилостиви – је ли умесно рећи му као у лице: можда је ово противно Твојој светој благости? Као да Он не зна шта говори. Зар је престао да буде благ када је изрекао ово? Наравно да није. А ако није престао да буде благ, онда нема сумње да је таква одредба потпуно у складу са Његовом благошћу. Јер Бог никада ништа не чини и не говори што би било противно Његовим особинама. За детињу веру ово објашњење је сасвим довољно. И ја се на њему умирим више него на било ком другом објашњењу – што саветујем и вама.

Кажете: Господ се на Крсту молио за оне који су га распели – зар је могуће да би Он било ког грешника казнио вечним мукама?

Господ се молио и Његова молитва је истога часа донела плод. Разбојник се покајао и, поверовавши у Господа, отворио је себи улаз у рај. Капетан је исповедио Господа као Сина Божијег и, освештавши се вером, убројио се међу свете. Сигурно је да се доброг удела нису лишили ни сви они који су са Голготе отишли бијући се у прса. Тако и сви који су грешили пред Богом, па му се обраћају са сузама покајања – увек добијају опроштај и врата раја пред њима никада нису затворена. Када би сви људи потчињени гресима поступали тако, сви би ушли у рај и ад би остао испуњен само духовима злобе – гневним и непокајаним. Ви се ослањате на милосрдни опроштај. Али, опроштај није безуслован: покај се и добићеш опроштај. А непокајаноме како да се опрости?

Милосрдни Господ је спреман да опрости свакоме, само се покај и приклони се Његовом милосрђу. И демони би били помиловани када би се покајали. Али пошто су окорели у упорном противљењу Богу, за њих нема помиловања. Исто је и када су људи у питању. Није могуће да буду помиловани они који се упорно противе Богу. Да таквих има, мислим да

вам је познато. Да многи од таквих на онај свет одлазе као богоборци и богомрсици, ни то, мислим, нећете порицати. Шта их тамо очекује? Већ се види шта! Пошто нису хтели да знају за Бога, Он ће им рећи: не познајем вас, идите од мене. Када таква пресуда дође од Бога, ко ће да је укине? И ето одбацивања за вечност – печата ада!

Преостаје да се гаји нада како је покајање можда могуће и после гроба. Ех, кад би то било могуће! Какво би то било олакшање за нас грешнике! Господ је толико милосрдан, да ће свакако опростити чим се покајеш, па макар то било и после гроба. Али на нашу несрећу, таква нада је неоснована. Закон живота је такав, да чим неко овде посади семе покајања, макар и приликом последњег уздаха, оно већ неће пропасти. То семе ће узрасти и донети плод – вечно спасење. Но, кад неко не положи семе покајања овде, него пређе онамо са духом непокајане упорности у гресима, онда ће и тамо заувек остати да живи са тим духом, па ће добити и одговарајући плод – вечно одбацивање од стране Бога.

У причи о богаташу и Лазару, Авраам одговара богаташу: *постављена је међу нама и вама провалија велика, да они који би хтели одовуд к вама прећи, не могу; нити они отуда к нама прелазе* (Лк. 16,26). Каква одлучно одвајање једних од других! У овој причи бих истакао само то, да чим неко пређе у други живот, ако доспе лево, не може више да пређе десно. У њој избија на видело следећа идеја: чак и када би било могуће да неко на оном свету одбаци своју грешну упорност, то му више не би било од користи. Тако је по закону правде: примио си добра у овоме животу, а тамо трпи (Лк. 16,25). Јао нама грешнима! Пожуримо да се овде што пре покајемо и добијемо опроштај који нас ослобађа заувек – не само за земљу него и за небо.

Дакле, видите у чему је ствар! Зато или нека ваше меко срце учини да се сви грешници покају, или нека се сложи да део људи можда неће добити опроштај, него ће бити осуђени због своје упорности у греху.

Не гајите ваљда наду да ће Бог Својом силном влашћу опростити и грешницима и увести их у рај? Молим вас да размислите, је ли то прикладно и да ли су таква лица уопште способна за рај? Јер грех није нешто спољашње, него унутрашње и одвија се унутра.

Кад неко грешни, грех изопачује, прља и помрачује читаво његово биће.

Ако се грешнику и опрости спољашњом пресудом, а у њему све остане како је било, да се не очисти, он ће и након таквог опроштаја остати сав прљав и мрачан. Такав би био и онај коме би Бог својом свесилном влашћу опростио, без његовог унутрашњег очишћења. Замислите да такав, нечист и мрачан, улази у рај. Шта би то било? Етиопљанин међу убеленима. Да ли би то било на месту? И код нас када се стварају друштва, у њихов састав обично улазе лица истог статуса, док други ни сами неће да ступе у то друштво, а ако би из неког разлога и пожелели, не би били примљени. У рај такође примају само оне који су од исте врсте – чисте и пречисте, а све што не потпада под ову норму, не може тамо да уђе.

Замислимо дакле да је грешник некако гурнут у рај. Шта ће он тамо да ради?! За њега ће се и рај претворити у пакао. Он нема одговарајући орган да би могао да окуси рајске сладости, а пошто је тамо све противно његовом стању, осећаће се скучено и притиснуто и неће моћи да нађе место где би се смирио. Уведите простака у круг пристојних људи – за њега ће боравак у таквом друштву представљати праву казну. Исто ће осећати и грешник ако га неочишћеног гурну у рај.

Рећи ћете: добро, онда га треба очистити. И то сигурно опет свесилном влашћу милосрдног Бога! Када би то било могуће, онда ни овде на земљи одавно не би било ни једног грешника. Бог би рекао: нека сви буду свети. Али управо се и ради о томе, да се очишћење не може догодити без учешћа слободне воље, а ако је она недостајала на земљи, онда ће тим пре недостајати и на оном свету. Када би се и појавила, не би имала за шта да се ухвати. Почетак очишћења је покајање; а на оном свету за њега нема места. Кад би и било, не би могло да буде довршено и запечаћено светотајинским разрешењем: јер то је могуће само овде. После покајања очишћење се наставља, а приводи се крају подвизима самоумртвљивања и чињења добра, постовима, милостињом и молитвама. Ништа од овога не може се применити на оном свету. Дакле, тамо се не може очекивати ни очишћење.

Хтели, не хтели, морате се сложити како је једном делу људи неизбежно да остану изван рајских двери.

Мислим да ће се ваше нежно срце донекле узнемирити кад чује то

“изван рајских двери“; па још да је само изван тих двери, али казне и муке – огањ неугасиви, црв који не спава, шкргут зуба, најдрња тама – то је заиста ужасавајуће. О чему се ту ради?! Изван рајских двери је – ад. А ад је, колико год ублажавали ту реч, место мучења. Луде девојке су остале изван женикових одаја и наизглед нису биле подвргнуте никаквим мукама. Али не треба судити само по спољашњости, него по ономе што им је било у души – како су се осећале након што су чуле глас женика који их заувек одбацује?

Као што ће у рају бити степени блаженства, тако ће свакако и у аду бити степени мука; но, као што ће у рају на сваком степену свети пити блаженство пуним устима, тако ће и у аду грешници трпети муке до крајњих граница – такве, да ако се дода само мало, сва ће се природа разлетети у прах; али она се ипак неће разлетети, него ће се мучити и мучити, и то без краја.

Изрази – црв који не спава, огањ неугасиви и други, само означавају ту крајњу меру мучења за свакога, мада се (мучење) можда неће састојати у томе. Као што је о блаженству праведника Апостол рекао да је за њих припремљено оно што око није видело, ни ухо чуло, и на срце човеку није долазило, тако се и за муке грешника не може тачно рећи у чему ће се оне састојати – мада ће их несумњиво бити у крајњој мери за свакога и то како душевних, тако и телесних. У речи Божијој за означавање овога узима се оно што је најмучније на земљи, исто као што се за означавање блаженства узима оно што се на земљи сматра највећим и најрадоснијим, али шта је то тачно, како у једном тако и у другом случају – то се не може прецизно рећи. Тамо ће бити све ново: ново небо и нова земља, нове радости и нове муке.

Наравно, све ово испуњава човека страхом. Али зато је и откривено да би, поражавајући страхом, уразумљивало грешнике и доводило их у ред. Пошто не жели вечну смрт грешника, Господ му је открио за ад – открио му је шта га очекује, како овај не би давао себи на вољу него да би се знајући то, у случају пада, што пре опет обраћао Господу и кајао. Познавао сам једног човека који је имао обичај да говори: како је премудру ствар смислио Господ – смрт и ад! Да њих нема, човек би се упуштао у најгоре. Кажу му: а ти затвори очи и не обраћај пажњу на те

страхоте; избаци из срца веру у то. Одговара: радо бих затворио очи, али не могу – стално виде смрт и ад. А што се тиче избацивања вере, већ сам покушавао да је избацим и на сваки начин је поткопавао, не вреди – све што измислиш, усахло је и труло. Као што се истина смрти не може одбацити, тако необориво стоји и истина вечног ада. Није ли стога боље скупити крила и држати се тише?

Ви патите у срцу. Зар Господ не пати?! Мислите да ће Он олако изрећи Своју коначну пресуду: “идите од Мене“?! Не, то ће рећи тек када исцрпи сва могућа средства да би победио упорност непокајаних грешника. Са колико бриге Он окружује сваког грешника не би ли га уразумио! А када све испроба и ничим не савлада ту упорност, онда каже: “Добро, остани на своме!” То каже овде, а на суду ће му рећи: “Иди од Мене!”. Ово видимо на Израилу. Бог је дуго био са њим, да би на крају одлучио: “Ето, оставља вам се дом ваш пуст“. Тако бива и са сваким одбаченим грешником. Коначна одлука о његовом одбацивању, доноси се онда када се са њим више ништа не може учинити – када он потпуно отупи у својој тврдоглавости. Ви се стално позивате на благод Божију, а на правду заборављате. Но, Господ је “и благ и праведан“. Правда Божија ступа на снагу онда, када благод потроши сва своја средства.

Спиритисти су смислили да ад замене мноштвом поновних рођења грешника. Врло несрећан покушај. Јер онај ко је остао неисправан у једном животу, може тако да продужи и у другом и не само да продужи, него и да продуби, или да неизбежно продуби тиме што продужава. Што је било код другог рођења, то може да буде и код трећег и тако даље, све док се човек не осатани. А за такве је онда ад неизбежан.

Неким се чини да се без кажњавања и мучења грешника свакако не може, али да те муке неће бити вечне: одбачени се муче, муче, а потом иду у рај. Страшно, како бисмо хтели да се покажемо милосрднијима од Самог Господа! Али и та измишљотина је неоснована: јер ад није место очишћења, него место казне – место мучења које не очишћује. Ма колико ад некога спаљивао, он ће остајати једнако нечист и једнако ће заслуживати огањ, а не рај. Зато тај огањ неће имати краја.

Али таман да је и тако – допустимо на тренутак поменути бесмислицу – какве ћемо користи од тога имати ми који о овоме расуђујемо, ако смо

грешни? Никакве! Муке ће свакако бити, и ко зна какве? Можда ће бити тако болно, да ће један минут изгледати као сто година. Присећам се овде једне повести. Неки побожан човек, чини ми се световњак, чинио је многа добра, али би му се омакла и по која грешка. Ради његовог очишћења од ових грехова, Господ му је послао болест коју лекари нису могли да излече. Он је трпео, трпео и на крају је клонуо духом, па је почео да плаче пред Господом. Господ му је послао Анђела који је, јавивши се, рекао: “Зашто се жалиш? Господ ти је за твоје добро послао ту болест, како би те очистио од грехова. Када се очистиш, болест ће проћи. Јер ако се овде не очистиш, на оном свету ћеш горети“. Овај пак са великом тугом рече: “Боље би било кад бих се на оном свету помучио!” (Ово као да иде на руку онима који мисле да су муке привремене, али то није циљ приче). “Добро – рекао је Анђео – хоћеш? Требало је да болујеш још три месеца и три недеље. Уместо тога, тамо ћеш се помучити три секунде“. “Три секунде – помисли болесник – па шта је то?” И пристане. Чим је пристао, обамро је. Анђео узме његову душу и однесе је на место мучења. “Издржи три секунде – рекао је болеснику – а ја ћу доћи чим оне истекну“ – и сакрио се. Како је само почело да пече тог несрећника, како га је пекло! Бол је био ужасан; али трпео је мислећи – три секунде и готово. Но, бол је постајао све јачи и јачи; изгледало је да Анђео већ треба да дође, али њега нема па нема. Болеснику се чинило да је прошла недеља, година, десет година, а Анђела и даље нема. На крају му је понестало снаге. Повикао је из свег гласа! Анђео се истога часа појави и упита га: “Шта ти је?” “Па рекао си да ћу се мучити три секунде, а прошло је већ десет година“. “Каквих десет година, прошао је тек десети део од три секунде“. “Јао! Јао! Јао! Ако је тако, узми ме што пре натраг одавде. Спреман сам да тридесет година лежим у оној болести, само ме узми одавде“. “Добро“ – рече Анђео и однесе га опет у тело, те овај оживе. И више се није жалио на тежину своје болести. Ова прича је сачувана зато да би нас грешне подстицала на то да спокојно трпимо патње које нам се шаљу ради очишћења од грехова. А ја ћу из ње да узмем само оно што се тиче нашег разговора – само меру трајања адских мука. Видите ли каква су то страдања? Трен изгледа као година. А како година изгледа? Како десетине, стотине година? То је ужас! Не! Дајте боље да одбацимо сваки грех –

верујући без икаквог мудровања Господу и свакој Његовој речи – да се покајемо и почнемо да живимо свето, колико нам снага допушта, уместо обмањивања пустом надом, како треба тобоже само мало да се помучимо и како то није ништа!

Наше мудровање не доноси нам никакво добро, него само рађа умишљеност, и ослабљује руке и ноге за чињење добра и избегавање зла. Одбацимо га! Јер оно ће да угуши добро. Нашем мудровању све се чини тако лако и једноставно. “Живи како хоћеш: природа је природа! Умрећеш, а Бог је милостив! Ако мало (казне) и добијеш – није то ништа, проћи ће“. Човек би рекао: мед и млеко. А тамо, кад умреш, дохвате те, па те баце у врели угао, затворе за тобом тешка врата и онда вичи колико хоћеш – никога се то не тиче. Тамо ћеш дакле остати за век векова. Ето ти твоје мудровање. Због тога треба да га одагнамо и да се покоримо простој вери. Да није било откривења, не бисмо имали шта друго него да мудрујемо. Али како да мудрујемо уз откривење? Јер не можемо да смислимо ништа боље од онога што је Господ установио. Дакле, узалуд мудрујемо и не само узалуд, него и неразумно, јер знамо да није довољно да смислимо, него треба и у дело да спроведемо, а власт и сила за то очигледно нису у нашим рукама.

Таква лукавства у уши нам нашаптава ђаво, а нарочито их умножава данас. Ништа тако силно не уразумљује човека, као страх од адских мука. Како сећање на те муке избавља од греха или води ка покајању! Ђаво се на сваки начин труди да уклони ову опомену. Заиста је лукав! Заклања се иза Бога, штитећи благодот Божију; а заправо устаје против Бога и људе чини богоборцима. Код мене – каже – живи како хоћеш... А тамо неки ад и муке – то не постоји. Попови и монаси су то измислили, криво тумачећи реч Божију. Тако дакле! – претворили су се у ухо наши паметњаковићи и паметнице, па су кренули кривим путем. А ђаво се цери и аплаудира. Колико ли је плена на тај начин нахватао за свој ад?!

Ви сте још написали: “Како ће се праведници наслађивати непомућеном срећом, када знају да жива бића негде страдају и да ће заувек страдати? Ако и поред тога могу да буду срећни, онда ће престати да буду праведни; таква равнодушност на небу према ближњима, оборила би их у исти онај пакао из кога су се избавили практикујући састрадавање

и љубав према страдалницима на земљи“. Ово је чисто адвокатски метод – софизмима бацати прашину у очи. Ако би праведници ишли у ад због недостатка саосећања према одбаченим осуђеницима, шта би онда било са Богом Судијом?! Ви стално заборављате да ад није људска измишљотина, него је Богом установљен и да ће по Божијој пресуди бити напуњен. То нам је Он открио у речи Својој. Ако је тако, онда ово није противно Богу и, да тако кажемо, не нарушава унутрашњу хармонију Божанских својстава, него јој је напротив потребно. Ако је то у Богу тако, како би онда могло да разори блажено расположење праведних, кад су они једнога духа са Господом? Јер што Господ сматра за исправно и потребно, то сматрају и они. Ако Господ сматра за потребно да непокајане пошаље у ад, тако ће да мисле и они. И ту нема места за сажаљење. Оне које је одбацио Бог, одбациће и они; осећај сродства са одбаченима се пресеца. И на земљи духовно сродство бива сасвим другачије него природно и чим се ово последње не слаже са првим, оно се хлади и сасвим ишчезава: крвни сродници се међусобно отуђују. То је наговестио Господ када је рекао: *ко је Мени мајка и брат?* И одговорио је: *онај ко твори вољу Оца Мога.* Ако је тако на земљи, на небу ће се ово показати у пуној снази: нарочито након последњег Суда. Одбачени ће имати једнак статус као и они ка чијем ће месту да пођу – они којима је припремљен огањ вечни.

Ви настављате: “Зар ћу погинути зато што се замишљаам над том дилемом и говорим себи: ту нешто није у реду – или није добро преведено, или су Спаситељеве речи погрешно протумачене?” Да ли ћете погинути због те недоумице, није до мене да судим, него до Онога Који испитује срца и види све, Онога Који види како и зашто се зачињу мисли, и у складу са тим окривљује или оправдава. Али дужан сам да вам кажем да је опасно супротстављати се јасној одредби Божијој, ради угађања сопственим мудровањима, која су очигледно софистички конципирана. То што се недоумице појављују, не представља увек грех. Али кад неко приликом њихове појаве одмах стане на њихову страну, онда је то већ лукавство слабоверног и небогољубивог срца. Ја сам на почетку већ споменуо како недоумице не треба пуштати до срца, него их треба одбијати чим се појаве, а затим, када се вера срца умири, спокојно

тражити објашњење не узнемиравајући се одвећ ако не будете могли одмах да га нађете, јер наша вера стоји на тврдом камену: Бог је заповедио да тако верујемо.

Но, о томе је већ писано; ваше речи сам навео зато да бих оповргао следећу фразу: “или није добро преведено или је погрешно протумачено“. Значи, ви сматрате за могуће да се држите мишљења како ми можда немамо аутентичну реч Божију, нити њено исправно тумачење. Где ли сте само покупили тако мудру мисао?! Ево грчког изворника Новог Завета, ево нашег словенског превода који му је потпуно веран, баш као и наш руски. Читајте тамо, читајте овде, свуда ћете читати истинске речи нашег Господа и Спаситеља. А да се ове речи истинито разумевају и правилно тумаче, то вам јемчи Света Црква, коју је Сам Господ поставио да буде стуб и тврђава истине. То је ваша сигурност! И нека нас Господ избави од тога да допустимо мисли које су овоме противне! А ако допустимо такве мисли (то јест могућност неаутентичног или кривог тумачење), на чему ћемо се онда зауставити, или где ћемо се ослонити у својим мислима? Биће потребно или да сасвим оставимо реч Божију, због сумње у њену аутентичност, или да је држимо и да се при томе довијамо шта се може сматрати за аутентично, а то је исто што и сачинити сам себи реч Божију. То је Штраусов и Ренанов пут! То су управо такви методи. Јер и код њих и овде у питању је исти начин размишљања. А погледајте кроз историју, колико је нереди направио такав начин размишљања?! И онда почиње тумарање. Боже сачувај! Ево, код наших суседа (на Западу) ум руководи у делима вере. И шта све тамо нису напричали?! Избави нас Госпоре од такве несреће! Ако се удаљимо од обале, таласи разумског мудровања одмах ће почети да нас бацају тамо–амо и потонућемо.

Ви закључујете: “Уколико одговорите да није моје да расуђујем, него треба слепо да верујем, бићу у ситуацији просто да ућутим, остајући ипак, на несрећу, са својом недоумицом“. Не, нећу рећи да ма ко не треба да расуђује о делима вере. Јер шта бисмо иначе са својим разумом? Али рећи ћу да нису сва расуђивања једнака и да понеко треба одбацити. Расуђујте, али покорност вери немојте да слабите и уздрмавате, јер то је покорност Богу, против Кога се не може спорити. По вашем испада: ако не расуђујеш, вера је слепа. А на делу, као што сам већ писао, вера која види

и која није слепа, није вера која расуђује о предметима вере, него она која искрено и непоколебиво верује, полазећи од убеђења да је Бог заповедио да тако верујемо, као што деца без расуђивања верују очевим или мајчиним речима. Расуђивање приступа вери и нека се прилагоди њој, не придајући посебну тежину самоме себи. Кад расудимо о нечему, ми обично сматрамо да смо ко зна како велико дело учинили, да смо учинили услугу вери, да смо је поткрепили и подржали. А у суштини расуђивање ништа не додаје сили и значају вере. Напротив, ко по питању вере почне да придаје већу тежину своје мишљењу и расуђивању, тај самим тим умањује значај своје вере пред Богом, као што умањују снагу вина тако што доливају воду у њега. Ко придаје тежину своје расуђивању, тај верује сопственом разуму, а не Богу. И онда ту више нема вере. Дакле, расуђивање – зашто да не, само, у области вере увек треба расуђивати према начелима вере и више бити покоран вери, него придавати значај своје разуму.

Мислим да сам сада рекао све што сам сматрао за потребно у вези са вашим писмом. Завршавам. Нека вас Господ благослови! (46, стр. 3–23).

Са руског превео **Младен Станковић**

Да ли су Богу угодне друге вере?

Истина је само једна.

Истинита вера је само једна. То је православна вера.

Свака неправославна вера има у себи или примесе лажи или је у потпуности лажна.

Отац лажи је ђаво, а Бог мрзи лаж.

Требало би да ово за православног хришћанина буду најпростије, најнесумњивије истине. Ако он верује у свету, саборну и апостолску Цркву он мора да верује и то да је она стуб и утврђење спасоносне истине, ла су у њу, као у ризницу Апостоли и богоносни људи – учитељи Цркве унели све што је православном хришћанину потребно за спасење. А то би требало да значи: слушај Цркву, прибегавај њеним Тајнама, ради оно што ти она заповеда и спасићеш се. А она заповеда да се поштују и испуњавају заповести Божије. И то је све...

Зашто онда после тога православни хришћанин још треба да пита:”Да ли су Богу угодне друге вере: протестантска, латинска и остале којима се ни броја не зна?” Одговор је јасан сам по себи. Ја више не говорим о паганству, исламу и јудаизму с његовим Талмудом. Чак и за хришћанске вероисповести верни син Цркве ће рећи оно што је говорио незаборавни светитељ Теофан: “Не желим да судим о томе ла ли ће се католици спасити – знам само једно: ако оставим православље и одем у католицизам несумњиво ћу пропасти.” Бог жели да се сви спасу и да сви знају истину.

Његови путеви су непојамни; ко није могао да спозна чисту истину каква је истина нашег светог православља од њега ће се мање и тражити, али ће се ипак тражити, а ономе ко је имао апсолутну могућност и ко је спознао благо православне истине, али је изневерио ову истину, нема опроштаја: он ће пропасти ако се не покаје.

Изгледа да је све јасно као Божји дан: “Не тражи оно што је изнад тебе, и не испитуј оно чему ниси дорастао: оно што ти је заповеђено – извршавај” и – биће ти доста! Ко си ти да желиш да знаш непојамне судове и судбине Божије? Знај себе и доста ти је.

Међутим, постоје и тако радознали људи који се не задовољавају

оваквим неоспорним истинама и који су чак спремни да се против њих споре. Они желе да проникну у судове Божије и као да се препиру са Самим Господом Богом. Заборављају мудре речи Апостола: *Зар лончар нема власти над калом да од једне гукe начини један суд за част а други за срамоту?* (Рим. 9, 21). Или си незадовољан што си суд “за част”? Смири се у свом уму, заблагодари што поседујеш чисто благо истине, моли се да останеш у истини и препусти Богу судбине оних људи који не припадају твојој мајци Цркви, чак и ако су ти рођаци по телу. Тешко ти је да то чујеш? Али зар мислиш да си милостивији од Господа Бога, мудрији од Цркве, ове чуварке мудрости Божије? Прекоревај себе што не желиш, не умеш, што не радиш на томе да своје рођаке учиниш заједничарима у ризници благодати, која се тако обилно излива од Цркве у њеним Тајнама, у њеном богослужењу, у њеном учењу о нашем спасењу. То је твој дуг, ти си дужан да се побринеш да се присаједине Цркви најпре они који су ти ближњи по крви, али по духу још увек туђи људи. А ти као да желиш да их Црква насилно привуче у своја недра без њихове воље и пристанка и то још после смрти? Ти желиш да Бог, Господ наш Исус Христос Који је створио Своју Цркву ради чувања чисте истине, допусти да у њој бораве у свесној, тврдоглавој лажи, у виду оних заблуда којих се придржавају латини, протестанти и други инославци, који је се придржавају тако јако да сматрају да православна Црква припада некој јереси: да ли је то могуће? Наравно, само Онај Који зна људска срца зна колико је свесно неко ко није у православљу удаљен од православне истине и придржава се лажи: сурови фанатик језуит који православље назива “пасјом вером” који лаж ставља у ред морално допуштених појмова, чије је правило: “Циљ оправдава средства”, или простодушан француски сељак који једва да уме да чита и који уопште није упознат са тананостима богословских спорова и који верује у простоти свог срца онако како га учи духовни отац и с вером прима Тајне своје цркве. Познате су речи Господа да ће онај ко је знао вољу свог господара и није учинио оно што треба бити много бијен, а онај који није знао и није учинио по вољи његовој бити мало бијен. Ко зна путеве Господе? Путеве Његовог милосрђа? Ево, можда за овакве простодушне људе, који готово нису криви за своје одступање од православља “земаљске преграде” по речима Кијевског митрополита

Платона, “и не долазе до неба”, али то је већ Божија ствар, а не наша, а за православног је преступно да се узда у ову тврдњу и да у тој нади тражи себи оправдање за изневеравање... Јер то није општецрквено учење, већ мишљење једног архијереја; њега могу да деле многи, али то још није Црква. За православног хришћанина нема ни потребе да се удубљује у испитивања: да ли човек може да се спасе ван православља? Кад би било могуће Црква би примала у своја недра инославне без икаквог одрицања од лажних учења која она сматра јеретичкима, неправославнима. Не би било ни разлике у вероисповестима. Очигледно је да Црква не општи у молитви и Тајнама са инославнима као са онима који су јој туђи, који нису њена деца. И њена деца немају права да мудрују по свом и морају да погну главу пред њеним божанственим ауторитетом. Спасење би било могуће чак и за сатану, али Бог не врши насиље над слободом Својих створења, а сатана због своје богоборачке гордости никада неће покорити своју вољу и смирено признати своје богоодступништво. Прочитајте поучну повест у житију преподобног Антонија Великог о томе како су два демона долазила код њега да га питају: да ли је за њих могуће покајање? Анђео Божји је јавио угоднику Божијем да Господ никога не одбија, ма ко да дође к Њему у покајању, чак и кад би и сам сатана дошао, али “древна злоба не може бити нова врлина”. Људи нису демони, нису духови злобе: они имају потпуну могућност да се смире и да принесу покајање, али треба да га принесу својом вољом, да открију своје срце за благодат која је увек спремна да нам помогне у делу нашег спасења. А ми из љубави према њима треба да предузмемо све мере да бисмо им помогли у томе, усмеравајући их на општење са Црквом, откривајући им, наравно, ако они не буду одбацивали, све ризнице благодати које Црква чува. И ово ће бити бесконачно много благотворније од радозналих питања о томе: да ли су Богу угодне вере у којима су по сведочанству ваше мајке Цркве, лажна мудровања умешана у чисту истину православља. Заблуделе треба жалити, а не понављати њихове заблуде. Тим пре се треба чувати од заразе ових заблуда. Наравно да Богу нису угодне јереси: то је коров међу пшеницом чистог учења и као што штетна семена помешана са пшеницом пшеницу чине отровом када се претвори у хлеб, тако и лажна учења примљена у срце заједно са чистим учењем Цркве шкоде души

хришћанина. Да ли се чак може и питати: да ли су Богу угодне овакве вероисповести отроване лажним учењем? Јасно је да нису. На питање о могућности спасења у овим исповестима постоји један одговор: само у православној Цркви се може стећи спасење. Тако учи сама Црква. И тако мора бити. Јер је спасење само у истини, а истина је само једна, као што је и Црква једна: верујем у једину свету, саборну и апостолску Цркву, каже се у нашем символу вере.

1914. **Архиепископ Никон (Рождественски)**

Са руског: *Марина Тодић*

Протојереј Николај Струков

О РИМОКАТОЛИЧКОЈ ДУХОВНОСТИ

Оче, веома ме занимају следећа питања.

1. Како се треба односити према католичким свецима, рецимо, према Фрањи Асишком? С једне стране је јасно да он није православац, дакле, његове проповеди су у већој или мањој мери јеретичке, али с друге стране, зар истински високоморалан човек, који поштује заповести Христове, који искрено верује, побожно живи, чини добро у име Христа, на крају, који свом душом воли Господа и свог ближњег може бити неугодан Богу? Зар томе могу да сметају неке несугласице у догматици? И још, показало се да су католички свеци чинили чуда, а то је дар Божји, значи, дар за њихов праведан живот, дакле, они су то заслужили. Зар нису достојни спасења?

2. Збуњује ме то што је за време читања молитава на Литургији код нас прихваћено да молимо за милост од Господа за нашу отаџбину, чланове Православне Цркве и др., али се не говори о људима других вероисповести. Јер сви људи су браћа и сестре и како ми се чини, ми морамо да се молимо за цео свет, за становнике свих земаља, исто као и за неверујуће, како би они дошли до истинске вере у Господа Бога.

3. Зашто православци не користе оргуље на богослужењу? У Псалтиру се говори о томе да се уз помоћ њих може славити Бог. Мене веома инспирише музика на оргуљама, сматрам да чак и необразован човек, који не схвата речи духовних песама у православном храму може у потпуности да осети величанственост свеиштеносте управо захваљујући звуку музике оргуља, музика је свакоме доступна. На мом примеру оргуље и песме на латинском (грегоријански хорали) буде у мојој души огромну жељу да се кајем и удаљују моје мисли од световног и трулежног, дају ми снагу за молитву и творење богоугодних дела. Зар је то лоше?

С потшовањем, Наталија

Драга Наталија!

Поводом римокатоличких светаца шаљем Вам материјал, који открива суштину овог питања.

1. Врло изразите примере “откривења“ до којих долазе људи који се налазе у прелести, налазимо у животу римокатоличких мистика.

Стање прелести се карактерише фанатизмом, надменошћу. По чврстом уверењу светитеља Игњатија Брјанчанинова и Теофана Затворника, као и оптинских стараца, позната књига “О подражавању Христу“ Томе Кемпијског (15. в.), као и маса друге католичке и протестантско-секташке верске литературе написана је у стању прелести. Разлози за овакву оцену постаће јасни из следећег.

Дакле, Фрањо Асишки (+1226.), један од најпознатијих католичких светаца дуго се моли (притом је изузетно карактеристичан предмет молитве) “за две милости“: “Прва је да могу да... осетим све патње, које си Ти, Најслађи Исусе искусио у Твојим мукотрпним страдањима. И друга милост је... – да... могу да осетим... неограничену љубав, којом си горео Ти, Сине Божји.” (Нису осећања сопствене греховности и недостојности узнемиравала Фрању, већ отворено претендовање на једнакост са Христом!). За време ове молитве Фрањо је “осетио да се потпуно претворио у Исуса“, Којег је у истом тренутку угледао у обличју шестокрилог серафима.

После једног виђења код Фрање су се појавиле болне крвоточиве ране (стигме) – трагови “страдања Исусовог“. Природа ових стигми је врло добро позната у психијатрији: непрекидна концентрација на Христовим страдањима на крсту изузетно узбуђује нерве и психу човека и уз дуготрајне вежбе може да изазове ову појаву. Овде нема ничег благодатног, јер у таквом састрадавању (compassio) Христу нема истинске љубави, за коју је Господ директно рекао: “ко има заповијести Моје и држи их, то је онај који Ме љуби“ (Јн. 14, 21). Зато је потурање машталачких доживљаја “састрадавања“ уместо борбе са својим старим човеком једна од најтежих грешака у духовном животу, која је доводила и доводи многе подвижнике до умишљености, гордости, до очигледне прелести, која је често повезана с директним психичким поремећајима

(уп. проповеди Фрање птицама, вуку, грлицама, змијама, цвећу, његов свештени трепет према ватри, камењу, црвима).

Сам циљ који је себи поставио Фрањо (“Радио сам и желим да радим... зато што то доноси част“, желим да пострадам за друге и да искупим туђе грехове) сведочи о томе да он не види свој пад, своје грехове, односно, сведочи о његовом потпуном духовном слепилу.

Нису случајне његове речи на крају живота: “Сматрам да нема ниједног сагрешења које нисам искупио исповешћу и покајањем.” И речи изговорене пред смрт: “Испунио сам оно што је требало да испуним.”

Поређења ради навешћемо исти предсмртни моменат из живота преподобног Сисоја Великог (5. в.). “Окружен у тренутку своје смрти браћом, у тренутку кад као да је разговарао с невидљивим лицима Сисоје је на питање браће: “Оче, реци нам, с ким разговараш?” одговорио: “Дошли су Анђели да ме узму, али их ја молим да ме оставе на још кратко време да се покајем.” А кад се браћа, знајући да је Сисоје савршен у врлинама успротивише: “Ти немаш потребе за покајањем, оче, “ Сисоје одговори следеће: “Заиста не знам да ли сам макар почео да се кајем.” Ово дубоко поимање свог несавршенства је главна црта која одликује све истинске свеце и то је најважнија карактеристика истинитости откровења која они добијају.

А ево одломака из “Откровења блажене Анђеле“ – такође католичке светице (+1309.). Дух Свети јој каже: “Кхери Моја, слатка Моја, ... много те волим“ (стр. 95): “Био сам с апостолима и они су Ме видели телесним очима, али Ме нису осећали тако као што ти осећаш“ (стр. 96). А следеће открива сама Анђела: “Видим у мраку Свету Тројицу и у самој Тројици Коју видим у мраку, чини ми се да стојим и пребивам у Њеној средини“ (стр. 117). Свој однос према Исусу Христу она изражава, на пример, следећим речима: “Од сладости Његове и од боли због одласка Његовог викала сам и хтела да умрем“ (стр. 101) – и притом је у јарости почињала да се удара тако да су часне сестре често морале да је износе из цркве (стр. 83). Или: “могла сам сву себе да уведем у Исуса Христа“ (стр. 176) /.../

Исто тако је карактеристично искуство друге велике римокатоличке светице, “Учитеља Цркве“ Терезе Авилске (16. в.) (коју је папа Павле

Шести (+1978. г.) унапредио у чин учитеља Цркве).

Њу су толико закупила “откривења“ да није видела ђавољу обману чак ни у тако ружном виђењу као што је следеће.

Након својих многобројних јављања “христос“ каже Терези: “Од данас ћеш бити Моја супруга... Од данас Ја нисам само Творац твој, Бог, већ и Супруг.” “Господе, или да страдам с Тобом или да умрем за Тебе!” моли се Тереза и пада у изнемоглост од ових нежности, затвара очи, све убрзаније дише и грчеви пролазе кроз цело њено тело. “Кад би је непобожна, али у љубави искусна жена, пише Мерешковски, – у том тренутку видела, схватила би шта све то значи и само би се зачудила што поред Терезе нема мушкарца; а кад би ова жена била искусна и у магији, помислила би да је с Терезом уместо мушкарца нечисти дух којег чаробњаци и вештице називају “инкуб“. “Душу зове Вољени тако продорним звиждуком, “ сећа се Тереза, “да то није могуће не чути. Овај зов на душу делује тако да она постаје изнемогла од жеље.”

Пред смрт она поново кличе: “О, Боже мој, Супруже мој, напоскон ћу Те угледати!”

Није случајно познати амерички психолог Вилијем Џејмс оцењујући њено мистичко искуство писао да су се “њене представе о религији сводиле, ако могу тако да се изразим, на бесконачни љубавни флерт између поклоника и његовог божанства.”

Још једну илустрацију тога да је католицизам у потпуности изгубио светоотачке критеријуме и поимање духовног живота представљају откривења двадесет трогодишње Терезе из Лизијеа (Мале Терезе, Терезе Детета Исуса) – хронолошки последње од најпоштованијих католичких светица. Године 1997, она је поводом стогодишњице од дана њеног упокојења “непогрешивом“ одлуком папе Јована Павла Другог проглашена за Учитеља (!) Васељенске Цркве. О томе чему она учи Цркву красноречиво сведочи њена аутобиографија “Повест о једној души“. Ево неколико цитата из ње. “За време разговора који је претходио мом постригу говорила сам о делању које сам имала намеру да остварим у Кармелу: “Дошла сам да спасавам душе и пре свега да се молим за свештенике.” (Није дошла у манастир да спасава себе, него друге!) Изговарајући, привидно, речи о својој недостојности, она одмах после

тога пише: “Стално имам смелу наду да ћу постати велика светица... Мислила сам да сам рођена за славу и тражила сам путеве како да је остварим. И ево, Господ Бог ми је открио да моја слава неће бити показана смртном погледу и да је њена суштина у томе што ћу постати велика светица!” (Ниједан светац никад није имао “смелу наду“ да ће постати “велики светац“. Макарије Велики, којег су саподвижници због ретке узвишености живота називали “земаљским богом“ само се молио: “Боже очисти мја грјешнаго, јако николиже {никада} сотворих благоје пред Тобоју.”) Касније ће Тереза написати још отвореније: “У срцу моје Мајке Цркве ја ћу бити Љубав... тада ћу бити све... и тако ће се моја машта остварити!”

А ево љубави којом живи и којој учи своју цркву њен учитељ Тереза. “То је био целив љубави. Осећала сам да сам вољена и говорила сам: “Волим Те и препуштам Ти се заувек.” Није било ни молби, ни борбе, ни жртава; већ одавно су Исус и мала сирота Тереза, погледавши се, схватили све... Овај дан није донео размену погледа, већ сливање, кад више није било двоје, и Тереза је нестала, као кап воде, која се изгубила у океанским дубинама.” За ову љубав нису потребни коментари.

Истакнут пример католичке светости представља Катарина Сијенска (†1380.), коју је папа Павле VI уврстио у највиши ранг светаца, – у “Учитеље Цркве“. Ево неколико извода из католичке књиге Антонио Сикари, “Портрети светаца“. Цитатима, мислим, неће бити потребни коментари.

Катарина је имала око 20 година. “Осећала је да у њеном животу треба да наступи одлучујући прелом и наставила је да се ревносно моли Свом Господу Исусу понављајући предивну, најнежнију формулу која је за њу постала уобичајена: “Споји се са мном браком у вери!” (Антонио Сикари. Портрети светаца. Т. 2., Милано, 1991., стр. 11).

“Једном је Катарина имала виђење: њен божански Женик, грлећи је, привлачио је Себи, али је затим узео из њених груди срце како би јој дао друго срце, које је више личило на Његово сопствено“ (стр. 12).

Једном је речено да је умрла: “Она је сама касније говорила да јој је срце било растрзано силом божанске љубави и да је прошла кроз смрт, “угледавши рајска врата“. Али, “врати се, дете Моје, “ – рекао ми је

Господ, “треба да се вратиш... Довешћу те код кнезова и владара Цркве.” “И смирена девојка је почела да шаље по целом свету своје посланице, дуга писма која је диктирала запањујућом брзином, често по три или по четири истовремено и различитим поводима, не збуњујући се и говорећи брже него што су секретари могли да запишу. Сва ова писма се завршавају страсном формулом: “Исусе, најслађи, Исусе Љубави“ и често почињу речима...: “Ја Катарина, служавка и слушкиња слугу Исуса пишем вам у најдрагоценијој Крви Његовој...” (12).

“У Катарининим писмима пада у очи пре свега често и упорно понављање речи: “Ја хоћу“ (12). “Неки кажу да је одлучне речи “ја хоћу“ у стању екстазе упућивала чак и Христу“ (13).

Из преписке с Григоријем XI, којег је убеђивала да се врати из Авињона у Рим: “Говорим вам у име Христа... Говорим вам, оче, у Исусу Христу... Одговорите на зов Светог Духа који вам је упућен“ (13).

А краљу Француске се обраћа речима: “Творите вољу Божију и моју“ (14).

На методичном развоју уобразиље базира се искуство једног од стубова католичке мистике, родоначелника ордена језуита и великог католичког свеца Игнација Лојоле (16. в.). Његова књига “Духовне вежбе“ уз коју, по његовим речима “чак и Јеванђеље постаје сувишно“, ужива велики ауторитет у католицизму. Замишљање распетог Христа, покушај да се проникне у свет Његових осећања и патњи, мислене беседе с Распетим итд. – све то принципијелно противречи основама духовног подвига који је дат у животу светаца Васељенске Цркве.

Лојолин метод доводи до потпуног духовног, и често, душевног растројства подвижника, а стога и до свакаквих “откривења“. Ево неколико извода из “Духовних вежби“.

Созерцање “Првог дана инкарнације Бога Речи“ састоји се од неколико прелудијума. Први прелудијум се састоји у томе “да човек замисли као да је то било пред очима, сав историјски ток мистерије инкарнације, управо: како Три Божанска Лица Свете Тројице гледају ову земљу... како Света Тројица, дирнута патњом одлучује да пошаље Реч... како је... Архангел Гаврило дошао као посланик код блажене Дјеве Марије“. Други прелудијум се састоји “у живом замишљању краја... у којем живи Света

Дјева“. Трећи прелудијум је “молба да спознам... тајну инкарнације Речи...”

Још један пример созерцања је беседа са Христом. “Ова беседа, “наставља Лојола, “се одвија кад човек замисли пред собом Исуса Христа распетог на крсту...” “Уперивши на тај начин поглед у Исуса распетог, рећи ћу Му све што ми дошапну мој ум и моје срце... Овај разговор се може упоредити с разговором пријатеља...”

Поштовања достојан зборник аскетских дела древне Цркве “Добротољубље“ категорички забрањује овакве “духовне вежбе“, које су повезане са замишљањем, представљањем, беседама с распетим Исусом.

Ево неколико навода из њега. Преподобни Нил Синајски (5. в.) упозорава: “Не жели да видиш чулно анђеле или силе или Христа да не би сишао с ума, сматрајући да је вук пастир и поклонивши се непријатељима–демонима.”

Преподобни Симеон Нови Богослов (11. в.) расуђујући о онима који на молитви “замишљају блага небеска, чинове Анђела и обитељи светих, “отворено каже да је “то знак прелести“. “Варају се они који иду овим путем и они који виде светлост својим телесним очима, миришу миомирисе њухом својим, чују гласове ушима својим и слично.”

Преподобни Григорије Синаит (14. в.) подсећа: “Никад не прихватај ако видиш нешто чулно или духовно, споља или унутра, чак и ако би то био лик Христа или Анђела или неког свеца... Онај ко то прихвата лако бива преварен... Бог не негодује на онога ко стражи ако он из бојазни да не буде преварен не прихвати оно што је од Њега... већ га још више хвали као мудрог.”

Наведени примери не остављају место за сумњу у тачност ових речи. На велику жалост, у Католичкој цркви су људи већ престали да разликују духовно од душевног и светост од маштања, дакле и хришћанство од паганства.

Наведени примери показују да кршење закона духовног живота неминовно повлачи за собом дубока аномалије свести и осећања (срца) човека. Он постаје заједничар свету палих духова, духова лажи, заблуде. Ово доводи до лажних виђења, лажних откривења, до прелести. И пошто нико није заштићен од духовног слепила и скривене гордости, стално и

чврсто правило Цркве је да човек не прима никаква откривења, већ да пребива у покајању и смирењу.

О чудима.

Преп. Јован Касијан Римљанин наводи три узрока чуда. “Први узрок исцелења, “ пише он, “јесте благодат, која чини чуда и која се дарује изабраним и праведним људима... Други разлог је поучавање Цркве, или вера људи који доносе болеснике ради исцелења или људи који желе да добију исцелење. У овом случају сила исцелења понекад исходи и од недостојних и грешника о којима Спаситељ говори у Јеванђељу... (Мт. 7, 22–23) ...Исцелења треће врсте бивају по превари и лукавству демона. Човек који се одао јавним пороцима може понекад да чини запањујућа дејства и да га због тога људи поштују као свеца и слугу Божијег... Од тога потиче то што се демони, који с крицима именују људе који немају никаква својства светости и никакве духовне плодове претварају да их наводно сажижже светост и да су принуђени да беже од људи који су њима опседнути.”

У вези с тим треба истаћи да је једна од најважнијих карактеристика истинског чуда заиста свети живот човека кроз којег се оно дешава. Ако пак таквог живота нема, тим пре ако постоје чињенице које сведоче у супротном, такво чудо се, по савету Отаца, не сме прихватати (в. на пр. код св. Игњатија Брјанчанинова “О чудима и знамењима“, т.4).

Могу постојати изузеци, кад се истинско чудо дешава и посредством грешног човека, па чак и животиње (нпр. библијски случај с Валаамовом магарицом) уколико постоји вера и уколико се сачувала способност за покајање у онима с којима или на чије очи се дешава чудо. Зато се чуда дешавају и у неправославној средини и данас, јер “Бог хоће да се сви људи спасу и да дођу у познање истине“ (1 Тим. 2, 4). Светитељ Игњатије наводи, на пример, чињеницу кад је вода којом је опрао ноге разбојник за којег су монахиње мислиле да је свети пустињак исцелила слепу жену.

Данас се говори о хиљадама случајева појаве капљица (провидних, крви и др.) на иконама и иконописним изображењима лица која Црква чак није ни прославила (иако је икона само лик човека којег је Црква прогласила за свеца), статуа католичких светаца. Тако у САД у једног

католичкој породици већ 11 година лежи непокретна шеснаестогодишња девојчица. И статуе (католичких) светаца које се налазе у њеној породици почеле су да мироточе. У Италији је познат већ велики број случајева такозваних мироточења кипова католичких светаца. (Притом се треба сетити да су подвижници наше Цркве као што су светитељи Игњатије и Теофан, преподобни Амвросије Оптински и праведни Јован Кронштатски категорички говорили о прелашћености католичких светаца). У историји је било много сличних случајева (уп. 2. Мојс. гл. 7–8). Међутим, о чему све то говори? О томе да чак очигледне натприродне чињенице саме по себи још уопште не потврђују светост онога (човека, конфесије, религије) кроз које се и где се остварују, и да сличне појаве могу да се дешавају или због вере – “по вери вашој нека вам буде“ (Мт. 9, 29), или по дејству другог духа (в. на пр. Дап. 16, 16–18), “да би преварили, ако буде могуће, и изабране“ (Мт. 24; 24) или, није искључено, и због других, нама засад непознатих разлога.

Стога постају јасни тако велики опрез и разумно неповерење с којима су се сви сведи односили према различитим чудима, виђењима, сновима, откривењима, мироточењима итд. Они упорно упозоравају вернике да не прихватају пребрзо све то као чудо Божије, да због своје лаковерности не би пали у демонску замку прихвативши лаж као истину. Због тога је њихов однос према различитим необјашњивим појавама следећи: “Не хули и не прихватај!”

Истинска чуда се дешавају ретко. Да би Црква признала чудо потребно је брижљиво испитивање (уп. Лк. 1, 3) необичне појаве од стране компетентне црквене комисије и званично потврђивање њених закључака од стране Светог Синода (у крајњем случају, надлежног епископа). То је потребно да би се народ заштитио од вере у мистификаторе, биоенергетичаре, психички поремећене људе, просто пробисвете, и наравно, ђавоље саблазни. Док нема такве потврде питање о датој појави за члана Цркве треба да остане отворено, јер “Бог није Бог нереда, него мира“ (1 Кор. 14, 33).

У историји Цркве је било много истинских чуда и она су у сва времена њеног постојања била једна од оних снага захваљујући којима је хришћанство које је било окружено са свих страна смртним

непријатељима: Јеврејима и паганима, царевима и обичним људима, робовима и слободнима – покорило већи део Васељене. И данас се пред човеком који се упознаје са Светим Писмом, с историјом хришћанства, отвара једно од чуда које највише запањују – чудо опстајања и ширења хришћанске вере у страшним прогонима, чудо постојања Цркве.

2. Нетачно је мишљење да се Православна Црква не моли за све. На свим богослужењима – Литургији, вечерњу, јутрењу, молебанима и парастосима – Православна Црква се моли за све људе: “О мирје всего мира, благостојанији свјатих Божијих црквеј и сојединенији всјех...“, “О Богохранимјеј страње нашеј, властјех и воинстве јеја...“ (за све људе, разних вероисповести), “...приносити Тебје моленија и молби и жртви бескровнија о всјех људјех Твојих...“, “...и вселитисја духу благодати Твојеја благому в нас, и на предлежашчих Дарјех сих, и на всјех људјех Твојих“, “И всјех и всја“ итд.

Осим тога, чита се посебна молитва за људе који се припремају да примe свето Крштење.

3. Што се тиче Вашег трећег питања прво ћу навести речи оца Павла Флоренског (о. Павел Флоренски. “Иконостас“): “Зар није сасвим очигледно да су звуци инструменталне музике, ЧАК И ЗВУЦИ ОРГУЉА КАО ТАКВИ, тј. независно од композиције музичког дела, неприхватљиви за православно богослужење? Ово је дато непосредно на укус, непосредно, мимо теоретских разматрања, не уклапа се у свести с целим богослужбеним стилем, нарушава компактно јединство богослужења, чак и ако се посматра као обична уметничка појава или синтеза уметности. Зар није сасвим очигледно да су ови звуци као такви, понављам, предалеко од јасности, од “разумности“, од словесности, од умног богослужења Православне Цркве како би послужили као материја за њену звучну уметност?”

Зар се не осећа непосредно да је звук оргуља претерано сочан, претерано отегнут, претерано туђ прозрачности и кристалности, да је превише везан за непросвећену подоснову људске усије, у њеном датом стању, у њеној природности – да би се користио у православним храмовима...

Оргуље су музички инструмент који је суштински везан за историјски

појас који је израстао на ономе што називамо културом ренесансе. Говорећи о католицизму људи обично заборављају да су Западна црква пре и после ренесансе потпуно различите ствари, да је у ренесанси Западна црква прележала тешку болест из које је изашла изгубивши много иако је стекла изванредан имунитет, али по цену извртања самог устројства духовног живота и још је веће питање како би се према католицизму после ренесансе односили средњовековни носиоци католичке идеје. Дакле, западноевропска култура је производ управо католицизма после ренесансе и изразила се у области звука посредством оргуља: није случајно израда оргуља доживела процват у другој половини 17. и првој половини 18. века – време које најбоље изражава, најбоље открива унутрашњу суштину културе ренесансе. Зато и желим – не да начиним аналогију, не, желим да утврдим много дубље уткану везу...

– Везу између звука оргуља и уљаних боја?

– Погодио си. Сама конструкција уљаних боја има унутрашње сродство с уљано-густим звуком оргуља, а мастан потез... и сочност боја уљаних слика унутрашње су повезани са сочношћу музике оргуља. И ове боје и ови звуци су ЗЕМАЉСКИ, ПЛОТСКИ. А историјски се сликарство уљаним бојама развија управо у време кад у музици цвета уметност прављења оргуља и њиховог коришћења. Овде несумњиво постоји извесно исхођење два сродна материјална узрока из једног метафизичког корена, због чега су оба и ушла у основу једног истог доживљаја света, премда у различитим областима.”

Дакле, на богослужењу, кад ђакон (или свештеник) позива народ на молитву возгласом “Миром Господу помолимсја“ (или другим) одговор треба да буде МОЛИТВА!!! Не звуци оргуља! Не концертни преливи хора! Не! Већ – још једном понављам – молитва! А ми подмећемо музику уместо молитве, мелодије за разоноду, које распаљују нашу чулност, али не дају молитву! Да, наравно, Бог може да се прославља и песмама у пратњи гусала, оргуља и других инструмената, као што се то наводи у Псалтиру.

Али једна ствар су духовне песме, а друго је – БОГОСЛУЖЕЊЕ.

Слава Исусу Христу!

Чини ми се да то која је религија истинита може да зна само Бог.

Да ли познајете католике, да ли сте општили с католичким свеишеницима?

Марика

Драга Марика!

Као што сам Вам писао, човек који исповеда католицизам може бити изванредан!

Нико не каже да су католички свештеници због нечега рђави. На пример, моја рођака је удата за католика. Ради се о нечем потпуно другом, драга Марика!

Хришћанство говори о томе да је истина Сам Бог, непојаман по суштини, али бесконачно познатив по Својим дејствима (енергијама), Који се на много различитих начина открива човеку. Пунота самооткровења Истине–Бога човеку је дата у ваплоћеном Логосу – Господу Исусу Христу, и познање Бога је условљено строгим законима духовног живота. За богопознање постоји одређена доследност, одређени услови, одређени критеријуми. Како се остварује познање Бога?

Почетак је у несебичном тражењу истине, смисла живота, моралној чистоти и приморавању себе на добро ради добра. Без оваквог почетка “експеримент“ богопознања не може бити успешан. У Јеванђељу је овај услов изражен кратко и јасно: “Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети“ (Мт. 5, 8).

Само ПРАВИЛАН ДУХОВНИ ЖИВОТ, по заповестима Божјим, открива човеку Бога и сједињује га с Њим.

Шта је католицизам и куда он води човека са свом очигледношћу показује метода упоредне анализе духовне области живота, која се очигледно испољава у животу светаца. Управо овде се потпуно и јасно открива сва, говорећи аскетским језиком “прелашћеност“ (лажност) католичке духовности, – она прелашћеност која има најтеже последице за аскету који је кренуо овим животним путем.

Заиста, по својим свецима оцењује се свака Помесна Православна Црква или инославна. Реците ми, ко су ваши свец и ја ћу вам рећи каква

је ваша Црква, јер свака Црква за свеце проглашава само оне који су у свом животу ваплотили хришћански идеал, како га види дата Црква. Зато прослављање некога не представља само сведочанство Цркве о хришћанину који је по њеном мишљењу достојан славе и којег она нуди као пример за подражавање, већ и пре свега сведочанство Цркве о самој себи. По свецима најбоље можемо да судимо о истинској или привидној светости саме Цркве.

Са руског превела **Марина Тодић**

Уместо поговора

Прелести научне психологије у светлу предања Цркве

Од када су се у нашим медијима почели појављивати православни духовници као аутентични представници једног јавности непознатог, истинитог и опитно провереног учења о души, сачуваног у ризници црквеног и светоотачког наслеђа кроз векове, на пољу психонаука појавила се код нас једна нова, незванична врста медијски наметнутог психо-религијског синкретизма, нарочито срачуната на то да код неупућених створи утисак да Православље и тзв. научна психологија чине једно органско учење. У овом психоверском синкретизму психологија је добила још привлачнији, скоро мистичан ореол, а њени заступници незваничан статус харизматичних духовних вођа и учитеља народа. Књиге са оваквом еkleктичарском психорелигијском тематиком, писане пријатним и питким стилем, преправиле су тезге у нашим књижарама, а јавна предавања на психоерелигијске теме у нашим градским, школским, факултетским, чак и црквеним салама, изузетно су добро посећена. На тим предавањима се, без обзира на формулацију теме, може чути углавном исто: доста Фројда, много Јунга, мало православља. Подсвест, орално, анално, едипално, архетипови, индивидуација, сопство – све те *култне* изразе многи слушају као омађијани, а с обзиром на то да обично буду поменути и духовници, обожење и хришћанство, све ово прогута и трпељива православна публика.

Ко долази на таква предавања? Има ту најразличитијег света: истинских радозналаца, сталних пацијената и верних следбеника и следбеница, атеистички и верски настројених; полуобразованих интелектуалки у извесним годинама које верују да “нешто има”; неукорењене омладине која трага за својим идентитетом, слуша дарк и техно, чита Хесеа и езотерију и верује да сви путеви воде ка Богу, а болује

од тешке болести бесмисла живота; живих, црквених хришћана који редовно прате сва предавања на верске, па и на такве, додирне теме; нађе се ту и покоји студент теологије, очаран широким предавачевим знањем непотребних ствари, па чак и понека глава под камилавком, из нама непознатих разлога. Највећи део тог света мучи мука палог човека: телесно живи, па телесно и мисли, не разликујући душевно од духовног и немајући ни појам о постојању духовног живота. Своје душевне муке он не препознаје као бреме непокајаног греха и духовну жеђ, па се, уместо Извору Воде живе, окреће онима које му овај свет намеће за учитеље, и тако један мрак мења за други мрак.

Иако је у нашој православној литератури о овој тематици доста и писано и превођено, почев од текстова Св. владике Николаја и Преподобног авве Јустина, до бројних издања руских, грчких, грузијских и наших савремених аутора, како духовника, ткао и лаика (издања Православне мисионарске школе, Светигоре, ПМШ-Образа светачког, Ихтуса, Белог анђела и др.), из питања слушалаца на поменути предавањима видљиво је да је просечан Србин данас слабо обавештен о томе како стоји ствар са односом “научне” психологије и црквеног, светоотачког учења о души. Стога осећам потребу и дужност да као педагог и православни верник црквене људе укратко подсетим, а своје ђаке – средњошколску омладину – упозорим на опасности које је вребају у мрежама ових прелестних учења. Дакле:

Да ли је психологија – наука?

Психологија није наука, ни у грчком значењу те речи (“добро знање” о нечему), ни у значењу које се у Европи употребљава од 18. века до данас, по коме је наука проверено знање, доказано у више експеримената изведених према општем методолошком принципу или потврђено од стране више независних стручњака, које карактерише објективност, општост, систематичност и проверљивост, а пре свега доступност критици и оповргавању. Ово је у 18. веку почело важити за све егзактне науке – физику, хемију, биологију, математику, астрономију итд. Но у истом веку засејана је и смутња називом “друштвене науке”. Овај назив

је усвојен за мисаоне конструкције, системе, визије, идеологије и утопије великих европских “мислилаца, филозофа и хуманиста” 18. века који су се од свег срца трудили само једно: да свет, људско друштво и човека објасне без Бога, и да такво учење наметну нешколованим масама. Тако су, у свету који је још увек био хришћански, ови безбожни мислиоци (пре свих француски енциклопедисти са Волтером на челу) почели широко пропагирање својих безбожних идеја под именом хуманитарних наука и покрета просветитељства, уз истовремено изједначавање Хришћанства са празноверјем необразованих маса.

Када је, временом, *магична реч* “наука” постала синоним за истину, под њеним именом се могло подметнути што год је било потребно: социјализам, дарвинизам, комунизам, ниҳилизам, бројни филозофски “изми”, и најзад, бројни психо-изми: фројдизам, јунгизам, адлеризам, гешталтизам, роџеријанизам, бихевиоризам, квеизам, примални крик, трансакциона анализа, аутогени тренинг... опет – колико психолога, толико психолошких теорија и толико психо-гуруа. Као и у сектама, и овде сваки психо-митолог има своју личну истину, своју школу и своје следбенике. Нити су њихове теорије засноване на егзактном испитивању појединих психичких феномена, нити су подложне објективној научној провери (будући да је у психологији и предмет проучавања и средство спознаје једна исти – психо), нити њихови аутори дозвољавају да се оне подвргну испитивању а њихови резултати контроли. Но, иако често међусобно полемишу о разним питањима тзв. психолошке науке, у једној области су се сложили скоро у потпуности: сви су убеђени атеисти или агностици (осим Јунга; о природи његове религиозности биће речи касније). Следствено томе, психологија је као наука морала одбацити оно што је у њој нераскидиво везано за Бога, свој предмет проучавања – човекову душу. Тако се најзад дошло до психологије, која, супротно свом имену, нити је *психо*, нити је *логија*, и психолози су свесни тога. Да се ово не би приметило, свој(е) метајезик(е) су развили до хипертрофије и неразумљивости, а своје стручне радове гледају да опскрбе са што више статистичких података и табела (“онда то делује научно”, признао ми је један докторант психијатрије). Све ово, међутим, психолозима ни најмање не смета да свету и даље намећу лажно лице својих учења и понашају се

као да је у питању наука. У својој препотентности отишли су тако далеко да се и теолозима и свештеницима намећу за учитеље у питањима човекове душе, па је ово психорелигијско учење, под именом “пастирска психологија” уведено пре двадесетак година, чак и на наш Богословски факултет.

Фројдизам/психоанализа

Двадесети век се не може замислити без тзв. дубинске (“динамичке”) психологије бечког психијатра Сигмунда Фројда, којој је он дао назив психоанализа. Психоанализа иде руку под руку са марксизмом (и дарвинизмом), јер као и он претпоставља на религиозном плану атеизам (сам Фројд је изражавао презир према Хришћанству, а одбацивао је и сопствену јеврејску традицију), а на философском – материјализам; оно што је марксизам имао да обави на пољу друштва, психоанализа је имала да обави на пољу личности, одбацујући човека као образ Божији и свдећи га на сексуалну животињу којом слепо руководе нагони. Фројд се заправо бавио лечењем психички болесних људи, психотерапијом, али је своје закључке објавио као општеважеће и на основу њих поставио своју теорију “здраве личности”.

Према тој теорији, основни делови личности су его (свесно ја), ид (оно, подсвест) и супер-его (моралне норме, савест), а основни покретач човека је сексуални нагон (либидо). Најважнији ступњеви развоја личности су орални, анални, едипални и генитални. Они се одигравају у првих пет година живота, и, ако нису преобрађени на одговарајући начин, сексуална енергија остаје фиксирана за неки од поменутих ступњева. Потиснута у ид, она изазива трајне душевне поремећаје, неурозе, које се морају лечити психотерапијом, психоанализом, сматрао је Фројд.

Фројдова терапија се заснива на личном односу болесник – терапеут, у којој се под сугестијом аналитичара пацијент сећа (“освешћује”) неких потиснутих садржаја, преноси их на терапеута (“трансфер”) са којим се сада ситуација “доживи” поново, али са новим исходом, што би требало да доведе до излечења пацијента. Терапија је у почетку извођена под дејством хипнозе, но пошто је схватио да би тиме компромитовао целу

ствар, Фројд је трајно прешао на купање по “несвесном” путем анализе снова методом слободних асоцијација. Он би сатима седео на зачелју софе, на којој су, да би се опустили, лежали његови пацијенти, углавном богате хистеричне пацијенткиње, и причале шта им падне на памет, *производећи* сећања, док би их “папа” Фројд само повремено усмеравао на ово или оно сексуално маштарење. Терапија је трајала *годинама*. Неки од његових клијената постали су професионални пацијенти које је водао са собом по предавањима да би помоћу њих демонстрирао своја “дубинска” открића о људској психи. Има једна чињеница која се некако у свему томе занемарује: Фројд није излечио *ниједног* свог пацијента, а неки су извршили и самоубиство. Данас је јасно да је он, у ствари, пацијенте користио као заморчиће да би потврдио сопствене лажне и болесне премисе, поникле у његовом измученом, духовно помраченом уму. Ниједан од постулата његовог учења – постојање ега, ида и суперега, оралне, аналне, фалусне нити едипалне фазе, механизма пројекције и сублимације итд. није (нити може бити) потврђен до данашњег дана, али се и даље предају као аксиоми на катедрама за психологију (чак и на нашем Богословском факултету!), а већина психијатара и психолога и данас према овим *аксиомама* кроји личности својих пацијената.

У својој књизи *Мојсије и монотеизам* Фројд је дао своју теорију (мит) о настанку религије и Едиповог комплекса. У том миту се синови удружују, убијају и прождиру деспотског оца хорде који је присвојио све женке а њих кажњавао; убиством је задовољена њихова мржња, али се потом јавља кајање као исход дубоке “осећајне амбиваленције”, па синови посмртно обожавају оца у виду тотемске животиње. Истовремено, увођењем забране инцеста удружена браћа се одричу жена из хорде, а сваки од њих и жеље да заузме место свргнутог оца. Ово древно (измишљено) оцеубиство утиснуло се у филогенетско наслеђе и појављује се неминовно у детињству сваког човека као Едипов комплекс, сматрао је Фројд. На основу овог свог мита Фројд је извео теорију религије као присилне неурозе људског рода, а учење о Едиповом комплексу постало је основна догма његове *сексуалне* вере.

Последице по психичко и морално здравље човечанства у двадесетом веку проистекле из прихватања фројдизма страшне су и несагледиве.

Широм света основана су фројдистичка удружења, фондације и асоцијације чији чланови, психоаналитичари-терапеути, и сами морају бити подвргнути трогодишњем трабуњању на каучу да би добили дозволу за рад, а који онда са секташким жаром штите и шире ову нову веру. Под видом терапије овакав квалификовани психоаналитичар присиљава пацијента на такве врсте гнусних и поганих мисли, жеља и порива какве нормалном човеку ни на ум не могу да дођу (мајчина завист према пенису, очев кастрациони страх, орална агресивност оца и убилачка анална агресивност мајке, инцестуозне жеље деце према родитељу супротног пола око пете године живота, завист бебе према мајчиној дојци, дојење као врста сексуалног општења, природна бисексуалност човека, итд.); изазива у њему побуну, па и мржњу према родитељима “који су криви за све, јер су му у детињству... урадили/нису урадили то и то”; упућује га да лечи своју инхибицију агресивним, себичним и осветољубивим понашањем; наводи га на “ослобађање од робовања сексуалним табуима”, укратко, производи од њега личност која се бави само сажалевањем себе и одбија да прихвати одговорност за своје поступке, нихилисту који руши очев ауторитет, разара свој брак и односе са ближњима, личност која је директно инструисана да не поштује ниједну Божју заповест, а неретко и личност која мора да се *лечи* од психоанализе, јер ова метода психотерапије техникама сугестије *производи* оно што Фројд назива неурозом.

Али, последице психоанализе нису обухватиле само лечене пацијенте. Фројдизам је психопатолошки начин мишљења и поглед на свет који се увукао у педагогију, књижевност, позориште, филм, право, судство, а пре свега у јавне медије, и тако довео до схватања да су поган језик, неверства, разводи бракова, абортуси, наркоманија, промискуитет, би и хомосексуалност, инцест, порнографија и тзв. сексуална револуција – спонтана, нормална и напредна појава.

За православне Хришћане који знају коме су мила ова дела таме, нема дилеме о томе коме је Фројд служио оваквом “науком”. О томе су, као о једном од зала демонизоване Европе, доста писали и Св. владика Николај и Преподобни ава Јустин Поповић, а блаженопочивши владика Данило Крстић је 1998. г. оставио следеће редове: “‘Папа’ савремене

психоанализе, атеиста Фројд пориче постојање лика Божијег у човеку, па је тиме онтолошко окрњио тростепену пирамиду где стоји Дух Свети у духу човека. Тај атеизам проузрокује *непремостиви понор* (Н. В.) између црквене патристичке психотерапије и безбожне психоанализе (...) Фројд је, као антихристјанин, под плаштом научности повампирио древни фалички култ феничанског бога Ваала и фригијске богиње Астарте”. (Како је изгледао монструозни обред приношења људских жртава двоуполном богу Ваалу /Молоху, Велзевулу/ у Картагини у време Хамилкара Барке може се прочитати у Флоберовој “Саламби”; поклоњење старозаветног Израиља Ваалу у време Светог Илије описано је у 1. Цар. 17-18. Дакле, ради се не само о учењу које жели да се наметне као нова религија у којој психоаналитичари преузимају улогу духовника-исповедника, него о култу чији жреци, свесно или не, већ цео један век приносе човечанство на жртву Сатани, припремајући свет за последња времена.

Беровали или не, код нас постоји и такав хибрид који се назива *православним психоаналитичарем*. То су психијатри који кажу да живе литургијским животом, а у исто време Фројдове измишљотине сматрају истином, коју би они радо повезали са црквеним учењем. Када их подсетите на то да се *не може пити чаши Господња и чаши демонска* (1. Кор. 10, 21), одговарају љубазним осмехом добро обученог терапеута, док вам у глави постављају дијагнозу: ”агресиван”. Њиховим језиком речено, то значи да су садржаји које они износе дубоко узбуркали ваше несвесно, но пошто немате снаге да их препознате као своје, пројектујете их на невиног предавача дубинске психологије, а у ствари треба да се лечите (психоанализом, наравно). Тако мисле психоаналитичари, јер су вишегодишњим испирањем мозга трајно изгубили способност да виде човека као цело, реално, здравомислеће и аутентично биће. Човек се стреса на саму помисао како ли је у њиховим душама са свим оним фројдовским гнусобама које су тамо настањене, и које се заиста ни на који начин не могу довести у везу са Православљем и црквеним учењем, колико год се они у томе упињали, и колико год људских титула и звања притом имали или задобили.

Јунгијанство/аналитичка психологија

Други велики камен спотицање за православне Хришћане је учење швајцарског психолога Густава Карла Јунга, Фројдовог ученика и каснијег ренегата. Он је одбацио Фројдову пансексуалну теорију, психоанализу, и уместо ње понудио тзв. аналитичку психологију. Основа Јунговог учења је појам човекове индивидуације, тј. етапног процеса мењања човекове личности на путу ка циљу који је он назвао Сопство. Индивидуација је дуг, мукотрпан и опасан спирално-кружни силазни пут који нас Хришћане неизбежно подсећа на силажење кроз Дантеове кругове пакла у само средиште преисподње. На томе путу човек треба, по овом учењу, да превазиђе своју социјалну улогу – Персону и да се помири са својом Сенком – мрачним двојником свога Ја (тј. да прихвати зло у себи), затим да сретне своју Аниму/Анимуса (супротни пол у себи) и на крају да спајањем супротности у себи (добра и зла, мушког и женског) доживи рођење свога Сопства, једне вредности која је надређена свесном ја, чиме наступа преображај личности у правом смислу речи, а које се анализанту често појављује у визији окултистичког знака мандале. Заправо, ради се о Јунговом сопственом индивидуалном путу, који је он подигао на степен општеважећег пута за човека уопште. Како је Јунг кренуо тим путем?

Јунг је потицао из породице која је била у више генерација оптерећена медијумизмом, а сам је од раног детињства показивао отпор према Хришћанству и јаку склоност према фантазијама, сновима и окултном, кога се плашио све док није одлучио да свесно зарони у све то методом активне имагинације и тумачења снова. Од тада је све што је радио чинио под присилом, било да се радило о аутоматском писању, било да је чуо унутрашње или спољашње гласове који су му давали упутства и доносили открића (један женски унутрашњи глас/демон/ му је дао идеју о Анимусу и Аними, нпр.). На том путу појавио му се његов лични дух-психагог, крилати старац са роговима у обличју гностичког паганина кога је назвао Филемон, са којим је често шетао и разговарао. Приморан од Филемона, после праве демонске опсаде куће, написао је аутоматски текст *Septem*

sermones ad mortuis (седам проповеди које су му издиктирали “мртви хришћани из Јерусалима”); нама Хришћанима је јасно да ти мртви хришћани могу бити само демони) које је потписао именом старог гностика Василида, а у којима је била основа за цео његов доживотни рад: принцип индивидуације, јединство парова супротности и четворство.

Од тада Јунг почиње интензивно да изучава старе индијске, кинеске и тибетанске списе и зен-будизам, практикује јогу и источњачку медитацију, проучава телепатске појаве и приређује спиритистичке сеансе, проучава пророчке методе астрологије, гледање у шољицу кафе, пасуљ, тарот-карте и кинески Ји Ђинг. Резултат свега овога је његова књига “Аион”, која није ништа друго до тумачење астрологије, Нострадамусових пророчанстава, “текућег доба рибе” и “наступајућег доба водолије” које ће наводно донети људима вишу свест (постигнуту индивидуацијом!), која је ипак намењена смао изабранима. Затим се окреће гностици и средњовековној алхемији и магији, у којој је открио зачуђујуће поклапање са својом аналитичком психологијом: оно што је за Јунга било искуство индивидуације, алхемичарима је очигледно било добро познато. И методе којима су изводили своје огледе биле су потпуно исте као његове – медитације (унутрашњи разговор с неким ко је невидљив) и имагинација (моћ стварања слика, визуализација). Тада је схватио да су пре њега већ многи ишли тим стазама, и да је он само дао нове називе старим појмовима и искуствима која су била позната и у далекоисточној и у средњовековној окултистичкој пракси. Од тада до краја живота он ће се посветити проучавању а касније и практиковању окултних обреда у својој кули у Болингену, чије је зидове ради лакшег контакта са демонима украсио алхемичарским и гностичким симболима и изрекама.

Све то ће резултирати његовим животним делом – двотомном књигом *Mysterium Coniunctionis*, коју је дуго зазирао да објави због њене застрашујуће окултистичке садржине. Заправо, Јунг у овом делу открива да је у алхемичарском опису тзв. хемијског венчања између краља и краљице који се сједињују, умиру и поново рађају у једном телу као хермафродит, (што је раније био уочио и у тантричкој пракси Индије) препознао фазе процеса индивидуације. Овим је открио и велику улогу сексуалности у својој психологији, која код њега наместо биолошког има

духовни (“нуминозни”) аспект и ритуално значење. Таква сексуалност се остварује у обреду магијског венчања, у коитусу, тзв. Hierosgamosu који има много варијанти, а најчешћи је сексуални однос у коме се и мушкарац и жена (његова мистична сестра, *soror mystica*) после дугог заједничког идења стазама индивидуације сједињују сами са собом (!) тј. са својом Анимом/Анимусом, и свако од њих од половине постаје целина, тј. ново, пробуђено, *андрогино* биће. Тиме је свако од ових достигао циљ, своје тзв. Сопство, стање вишег знања (ето гносе, знања које је Стара Змија обећала нашим прародитељима у Рају, ето Ничеовог натчовека, ето “квадратуре круга”, ето јогинског трећег ока) Није случајно што се ово стање представља симболом уробороса, змијоликог змаја који прождире сопствени реп. Сатана не може да да ништа друго до и оно што и сам има – сатанско, прелестно осећање самозатворености самодовољности. Из педагошких разлога о овоме се не би смело више говорити; довољно је знати да ономе ко доведе стигне нема повратка јер је за њега покајање постало немогуће; он је доспео, ако се тако може рећи, у стање крајње демонизованости. Ово се постиже помоћу енергије коју је Јунг назвао “емоционални ток”, а која је исто што и жива код алхемичара, астрална ватра код окултиста или кундални у тантра јоги. Ова језива демонизирана сексуална пракса практикована је у старом Египту, приказана је на зидовима многих индијских храмова, описана је у кабалистичкој традицији и стотинама алхемичарских књига, у другом делу Гетеовог “Фауста” и у Моцартовој “Чаробној фрули”, а представља и данас обредну праксу многих адепата и тајних друштава. (Сам Јунг је такође има своју *soror mystica*, Антонију Волф, са којом је прошао овај демонски обред; психијатри Јунгове школе такође морају проћи овај пут и обред да би добили сертификат психотерапеута аналитичке психологије). Тако су и Јунг и Фројд, идући различитим путевима и следећи сваки свог демона, на крају завршили у истом – у демонској злоупотреби Богомдане тајне човекове полности.

Јунг се још као дете веома разочарао у протестантску цркву (отац му је био пастор) и сматрао је да у њој нема Бога. Но уместо да се окрене извору, који је упознао преко текстова Св. Климента Александријског, Св. Иринеја Лионског, Св. Дионисија Ареопагита, Св. Василија Великог, Св.

Јована Златоустог и Св. Теофила Антиохијског радећи на својој књизи *Аион*, он, вођен духом дубина, залази још дубље у окултна учења и пуни се гневом према Хришћанству за које сматра да је усмерено против човека. Сматрао је да Хришћанство није дало одговор на питање порекла зла у свету зато што упорно скрива да је Бог извор зла као и добра (гностичко учење, бог-ђаво Абракас), па зато и човек на путу своје индивидуације треба у себи да споји своју светлу и тамну страну, добро и зло и постане (као) Бог. (Опасне етичке последице оваквог учења у пракси показале су се у благонаклоном Јунговом ставу према нацистима у Немачкој, када је за време њихове власти прихватио да буде од 1933-39, председник Општег немачког (нацификованог) медицинског друштва за психотерапију, и написао своје дело “Аријевска психологија” којом је настојао да замени јеврејске психоаналитичке теорије као нешто што не приличи немачком народу. Касније је објаснио да је погрешно што је масовну нацистичку психозу у Немачкој тумачио као “провалу колективног несвесног” и што је “рачунао да ће исцелитељске силе инхерентне људској психи урадити свој посао”. Ка Богу се, по Јунгу, иде самосталним стицањем знања о себи (гностичко учење), а потом треба живети у складу са истином коју смо открили. Христос је архетип хероја и “још увек наш најживљи мит” (!) који, као историјска личност, није био схватљив ни самом себи, сматрао је Јунг. Умирање је за Јунга враћање у колективно несвесно, из којег се упада “у облик, чист облик...”

Страшно је и преварно чак и помислити, а камоли тврдити, и то јавно, да у овоме збиру безумних јеретичких идеја и богохулних клевета има било чега хришћанског. Треба подвући да је Јунг, иако (пореклом) протестант, одлично знао црквени став према природи појава које је доживљавао у својим експериментима, тј. да поједине фазе тзв. индивидуације које је он дефинисао као “свесну сарадњу са несвесним”, нису ништа друго до општење са различитим демонима, и да су баш због тога на овом путу многи страдали не дошавши до циља, до “Сопства” (то се догодило Ничеу; и сам Јунг је два пута у животу био доживео потпун распад личности; између тога он је, по сопственом исказу, био подељен на личност бр. 1 и личност бр. 2). Страшно је преварно доводити у везу Јунгов појам индивидуације, која је идење магијским путем иницијације

до демонског стања андрогиног “Сопства”, са православним путем који је постепено благодатно-подвижничко чишћење душе од страсти и чији је циљ обожење, тј. да човек постане син Божији и Бог по благодати. Јасно је и да онај ко је по сопственој изјави целог живота био поседнут од демона не може имати никакво ваљано сазнање о човековој души, нити би се таквом човеку смело препустити лечење душевних болесника. Можда је Јунг, и сам свестан тога, доста рано престао да се бави психотерапијом, па у његовој заоставштини има релативно мало дескриптивне обраде болесничких случајева. Он је, временом, своје терапеутске сеансе користио само за вођење ретких анализаната (углавном жена) путем (магијске) индивидуације и тако је однос терапеут-пацијент претворио у однос гуру-ученик.

Као што је Фројд имао своје златно време, везано за идеологије марксизма и материјализма у другој половини 20. века, а нарочито у време тзв. сексуалне револуције шездесетих година, тако је и Јунгово, помало ексклузивно учење, дошло у свој час. Крајем 20. века, када је требало афирмисати њуејцерске синкретистичке вредности и припремити човечанство за нову, уједињену светску религију, која ће обухватати све три монотеистичке религије и далекоисточне и окултне секте, астрологију, магију, врачање итд, и која ће довести изабране у човечанству до “виших” (демонизованих) стања свести, тј. улажења у “нову фазу” еволуције. Сам Јунг је, за живота слабо прихваћен од званичне академске психологије свога времена (делимично и због своје пронацистичке етикете, као и Хесе и Хајдегер) сматрао и знао (“Не руководим се нагађањем”) да ће његово време тек доћи, тј. да својим учењем и праксом “припрема малобројне за предстојеће догађаје који се подудару са завршетком једног доба”.

Њуејцерски подухват је у народима који имају истиниту веру и црквено, светоотачко јеванђељско учење о души, чак и после деценија насилног атеизма било тешко извести. Главни непријатељ, Православна Црква, морао се ослабити изнутра, и то на два поља: на теолошком – суптилним роварењем по Божанским догматима преко новотеолошко-философских (егзистенцијалистичких) учења под видом разних “обновљенстава”; и на другом, психолошком пољу – представљањем Јунга као хришћанског пророка, а демонизованог Јунговог учења као

науке која је компатибилна Хришћанству. То јест, истина се мора релативизовати, а Православље тако прекројити и искривити, опатуљити, да се може уклопити у будућу уједињену светску религију. Тако се у земљи Србији пре двадесетак година почело проповедати, испочетка стидљиво, а данас већ сасвим отворено, својеврсно “јунгијанско православлје”.

Текстови “јунгијанског православлја” написани су увек тако да се теологу може рећи да је њихов аспект психолошки а психологу обрнуто, те се у њима *због ширине погледа и срца* може наћи много шта неспојиво са Православљем или директно супротстављено њему. На пример – аутор ових текстова се искрено диви Херману Хесеу, “таоистичком мудрацу”, поклоник у Абракса, херметичару и магу и хвали његовог “*Сидарту*” и “*Демјана*”, као блиставе уметничке приказе процеса индивидуације”, а *Игру стаклених перли* “као последњи узвишени реквијем за све тајне редове у нашем веку”; или – описује како је доживео право просветљење духа слушајући Моцартову *Чаробну фрулу*, “у којој се духовна историја човечанства сједињује у стремљењу према новој јединственој мистичној андрогиној светској Целини”; или – пише носталгичне редове о племенитим основама и идејама слободног зидарства; затим – износи став да и будизам и Хришћанство траже и пружају методе за спасење; потом – препоручује читаоцима следећу мисао Симон Веј: “Сваки пут када човек призове чистог срца Озириса, Кришну, Буду, Тао, итд. одговара му Божији Син шаљући му Духа Светог!; или – “јасно му је да су Јунгове речи јеретичке за осетљиво хришћанско ухо, али не и за бескрајно широко срце човека” (!) и сматра да нам није битно да знамо да ли је у бити свога бића Јунг био маг, јер Јунг је распети Христос (метафора); или – слаже се са Хесеом и Јунгом у томе да Целину називамо различитим именима – Бог, колективно несвесно, празнина, ништа, Тао – а мислимо на исту суштину; или – сматра да су Фројд и Јасперс били велики чистачи лажи и бесрамног лицемерја институционалног Хришћанства... и томе слично.

Јунгијанскоправославна предавања су такође прави пример ширине срца и разумевања за све религије и култове. Ту се (углавном неупућеној) публици пружа врло нејасна представа о различитости компетенција психијатра и свештеника, а Света Тајна покајања и исповести своди се на

ниво откривања своје интима психотерапеуту. Јунгово учење о индивидуацији и светоотачко учење о обожењу упорно се представљају као један садржај исказан различитим појмовима. Све недвосмислене појединости о демонској природи Јунговог учења прећуткују се; користе се само поједине Јунгове мисли које се цитирају тоном којим верујући цитирају Јеванђеље. Иде се чак тако далеко да се за савремену “научну” психологију тврди да она понавља и емпиријски доказује оно што су Свети Оци знали од другог века надаље, па су тако Фројд, Адлер, Јунг и њихови настављачи само другим речима саопштили учење Св. Јована Лествичника. Предавач не пропусти и да нагласи да, он, ето, (супротно владици Николају) има све више разумевања за Маркса, Ничеа и Фројда, а да су Лао-Це и Буда још 500 година пре Христа изrekli Христове речи из Јовановог Јеванђеља, тако да су они заправо Христове претече, а Христос њихов настављач. (Добро је знао наш владика Николај да ово говоре и говориће противници Божји свих времена до Другог доласка Христовог. Зато је таквима оставио следеће речи: “Заиста, право говоре кад кажу да су из других уста чули истоветне речи које је и Спаситељ говорио. Само што они не увиђају неизмерну разлику у дејству истих речи. И многи други су заиста рекли мртвој девојци: *Девојко, устани*, па девојка није устала. А кад је Исус изрекао те речи, девојка је оживела и устала. И колико је морепловаца викнуло бури на мору: *престани*, па бура није престала. А кад је та иста реч изашла из уста Његових, *постаде тишина велика*. Ето ту разлику не могу да виде многи јеретички упоредитељи, прилагодитељи и уједначитељи. А верујте Богу, та је разлика као разлика између живота и смрти”). Помене се затим и *чудна* књига владике Николаја из логора Дахау “коју немојмо гледати, него се сетимо да је и он писао о Индији” (шта и како, прећуткује се), и заврши се поруком да “само дела љубави остају”...

Јасно је да организатори јунгијанско-православних предавања одлично схватају да је садашњи степен непознавања Јеванђеља, верске неутврђености и духовне запуштености српског народа плодно тле за сејање теозофске идеје да се истина налази разбацана по свима верама, философијама и мистеријама. Јер да није тако, неко би на тим предавањима вероватно запитао: Ако је било могуће спасење и пре

Христа, зашто је Он онда долазио на земљу? И ако је било истине и пре Христа, како је Он онда изрекао нечувену реч: *Ја сам Истина*? И какву сагласност има Христос са Велијаром (или – Јунгом)? Али, та питања се не постављају, и многи од младих *боготражитеља* којима је, по речима предавача, све ово и намењено, излазе са оваквих предавања очарани предавачевом ерудицијом и лакоћом цитирања текстова и аутора којом се све изједначава са свачим. Не знајући да је Истина – једна, да је Црква – једна и да у стварима вере и спасења душе *нема компромиса*, ови људи се тако одвраћају од покајања и вере у Јеванђеље мислећи да сви путеви воде ка Богу...

Ни јунгијанско-православни психијатри не подносе питања на тему како се њихово учење слаже са црквеним. Малобројне критичаре у нашој православној публицистици сматрају религиозним чистунцима и фанатичима који имају застарео и превазиђен однос према вери, и у њима препознају симптоме својих неуротичних пацијената “стврднутих у својој неурози и неспособних за плодне промене у душевном и духовном животу”. Другим речима, у недостатку аргумената кажу им исто што и фројдовци: да треба да се лече. Али, не варајмо се! Свако ће за своја дела дати одговор кад буде изашао пред лице Божије, и баш зато, морамо научити да *разликујемо духове*, да се не бисмо занели *књижевницима и препирачима свога света који, када се грађаху мудри, полудеше* (Римљ. 1, 22).

Плод модерних психонаука – потпуно незнање о човеку

Дрво се по плодовима познаје. Плодови тзв. модерних психонаука су не само потпуно незнање о човековој души на пољу теорије и немоћи излечења душевних болести и на пољу психотерапије, него и директно изазивање и ширење психопатолошких поремећаја у човечанству у 20. веку. Парадоксално, да би њено учење постало истинито, а лечење делотворно, психологија би морала да се одрекне себе саме и постане Божија, то јест супротно од оног што јесте. Али који би се од психомитолога одрекао милог му и слатког отрова на коме је сазидао цео свој живот и задобио људску славу, посвећеничке степене и академска

звања? Има ли таквих?

Има, али припадају малом стаду један од њих је бечки Јеврејин који је преживео концентрациони логор, Виктор Франкл, чије учење, “логотерапија”, терапија смислом, човека усмерава ка висинама ка Богу а не према мрачним дубинама динамичке психологије. Томе су најближи и савремени руски православни психијатри И. Медведева, Т. Калашњикова, Д. Авдејев и О. Сиропатјов који су нам даровали дивне текстове о православној терапији душе и описали искуства православних психотерапеута у руским болницама данас; ту су и неки наши православни психијатри који су дубоким истинским обраћањем одбацили бајке и гаталице психомитолога и поставили нови темељ своје позиву. Они су схватили да јеванђељска наука иде дубље до “дубинске” псеудопсихологије, и да вековно искуство Православне Цркве неодступно тврди да се узрок свих страдања и болести, па и душевних, налази у духовној сфери људске личности, у огреховљеној и страсној души у којој је изгубљена божанска хармонија између ума, срца и воље, па је човек као *дом раздељен сам у себи*. Таквог човека не може ништа спасти од пропасти до покајање, вера у Јеванђеље и живот по њему. Стога сви ови побожни лекари указују на то да православна лекарска психотерапија има своје границе и да се она даље по природи ствари улива у благодатну аскетичку Православља, стремећи једином могућем истинском Исцелитељу душа наших, јер једино Господ може васкрснути ум умртвљен страстима (добар пример за то су лекари нишке Топонице који једном месечно долазе са својим болесницима на молитву у манастир Св. Роман код Крушевца, вековно исцелитељско место сумашедших).

Ову суштинску разлику између православног и људског учења о пореклу, методама и циљу лечења душевних болести можда је најједноставније изразио руски архимандрит Виталије Устинов обраћајући се онима који раде у болницама за умоболне: “Највећа заблуда је кад неко мисли да тамне силе – демони – немају удела у болести лудила. Међутим, Православна Црква својим хиљадугодишњим искуством зна за болест поседнутости (када пали ангели не опседају споља, него и запоседну човека изнутра). Живећи међу тим несрећницима, не заборавите никада да је једини Лекар ваш на земљи Сам Христос Бог – и

што сте ближи Њему, ближи сте нормалности, то јест православности. Највише се бојте греха, који вас одваја од Христа. Држите постове црквене и често идите на причешће. Свети живот је једини лек против лудила, јер овај демон се изгони *само молитвом и постом* (Мт. 17, 21)⁴.

Да је ово истина, православни Хришћанин зна опитно, и стога за њега не може бити више никаквих недоумица о томе како треба да се односи према нецрквеним и неправославним психонаукама 20. века.

Невенка Вукадинов

Садржај

О овој књизи	7
Владимир Димитријевић: Лавиринт у човеку? Човек у лавиринту?/ Др Владета Јеротић и потрага за православном духовношћу	9
Владимир Димитријевић: Демон и психолог /О Јунгу, опет Други о истом	70
Свештеник Алексеј Јанг: Шта је масонерија?	99
М. Медведев, Т. Калашњикова: О аналитичкој психологији Карла Јунга	105
Н. Пестов: О неповерењу према сновима	147
Неколико савета о томе како се треба односити према сновима	152
Свештеник Григориј Дјаченко:: Како хришћанин треба да се односи према сновима?	154
Св. Теофан Затворник: Може ли се веровати сновима?	155
Опасно је и грешно веровати свим сновима	156
Св. Игњатије Брјачнинов: О немогућности спасења иноверних и јеретика	157
Св. Теофан Затворник: О вечности мука	164
Архиепископ Никон: Да ли су Богу угодне друге вере?	179
Протојејер Николај Струков: О римокатоличкој духовности	183
Уместо поговора	
Невенка Вукадинов: Прелести научне психологије у свету предања цркве	196

